

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Andra kammaren.

Nr 25.

Fredagen den 14 juni.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 7 innevarande juni.

§ 2.

Upplästes två till kammaren inkomna, så lydande protokoll:

År 1946 den 13 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1946—1949 efter herrar C. P. V. Gränebo och A. I. Anderson, vilka voro i tur att avgå, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1946—1949:

herr Gränebo, Carl Petrus Valdemar, ledamot av riksdagens första kammare med 28 röster,
» Anderson, Axel Ivar, ledamot av riksdagens första kammare » 28 » ;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1947 försiggått:

herr Bergvall, John Helmer, ledamot av riksdagens första kammare med 28 röster,
» Janson, Stig, ledamot av riksdagens andra kammare » 27 » ,
» Andersson, Olof, ledamot av riksdagens andra kammare » 26 » .

A. J. Bärq.

Erik Hagberg.

Eskil Albertsson.

Victor J. Mattsson.

År 1946 den 13 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret ej mindre för valperioden 1946—1949 efter herrar A. E. Örne, K. A. Ryberg och K. H. Magnusson, vilka voro i tur att avgå, än även för återstående delen av valperioden 1944—1947 efter herr A. S. E. Larsson, som avlidit, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

ordförande

för valperioden 1946—1949:

herr Örne, Anders Emanuel, generaldirektör med 27 röster;

Andra kammarens protokoll 1946. Nr 25.

fullmäktige

för valperioden 1946—1949:

herr Ryberg, Karl Artur, ledamot av riksdagens
andra kammare med 27 röster,
» Magnusson, Karl Hilding, ledamot av riksdagens
andra kammare » 27 » ;

för återstående delen av valperioden 1944—1947:

herr Andersson, John Elon, ledamot av riksdagens
första kammare » 27 » ;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1947 försiggått:

herr Falla, Gunnar, ledamot av riksdagens andra
kammare med 26 röster,
» Svensson, Gustav Hjalmar, ledamot av riksdagens
andra kammare » 25 » ,
» Nilsson, Gustaf Valdemar, ledamot av riksdagens
andra kammare » 24 » .

A. J. Bårg.

Erik Hagberg.

Eskil Albertsson.

Victor J. Mattsson.

Protokollen lades till handlingarna; och beslöts tillika, att riksdagens kansli-deputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valda, dels ock skrivelser till Konungen med anmälan om de försiggångna valen.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den å kammarens bord vilande motionen nr 560 av herr förste vice talmannen *Magnusson m. fl.*

§ 4.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 192—202 samt bevillningsutskottets betänkanden nr 38 och 39.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Edberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, angående ändrade grunder för flottningslagstiftningen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial:

nr 207, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1946/47 till rundradiosändare för kortvåg i Hörby; och
nr 208, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till vissa arbeten å fritidslägre vid Skönstavik.

§ 7.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillämpningen av det svensk-engelska betalningsavtalet av den 6 mars 1945;

från konstitutionsutskottet:

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m., i vad propositionen angår förslag till lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen; och

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner m. m.; samt

från bevillningsutskottet nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1946 jämte i ämnet väckta motioner.

Vidare anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av vissa investeringsanslag för budgetåret 1946/47 för uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter för försvaret; och

nr 338, i anledning av väckta motioner om anslag för budgetåret 1946/47 till befrämjande av fartygs förseende med radiotelegraf- eller radiotelefonstation.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.10 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Lördagen den 15 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsman *Carl Lindmark*, Drängsmarksby, på grund av sjukdom — st. p. sepsis. — är oförmögen att delta i riksdagsarbetet under tiden 15 juni—15 juli 1946.

Skellefteå den 13 juni 1946.

L. Abramson.

Kammaren, som vid sammanträde den 23 mars beviljat herr Lindmark ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare från och med den 21 mars, lade det nu inlämnade läkarintyget till handlingarna.

§ 2.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att redan vid detta sammanträde till avgörande företaga de på föredragningslistan upptagna, endast en gång bordlagda ärendena.

I enlighet härmed föredrogos vart efter annat statsutskottets memorial:

nr 207, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1946/47 till rundradiosändare för kortvåg i Hörby; och

nr 208, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till vissa arbeten å fritidslägre vid Skönstavik.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 3.

Ändrad lydelse av 34 och 56 §§ förordningen om jordbrukets kreditkassor.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 34 och 56 §§ förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor.

I en den 1 mars 1946 dagtecknad proposition nr 112, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning angående ändrad lydelse av 34 och 56 §§ förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor.

Enligt förslaget skulle bland annat till 34 § i förordningen den 5 juni 1942 om jordbrukets kreditkassor fogas ett nytt stycke av följande innehåll:

»Utan hinder av bestämmelserna här ovan må jordbruksekonomisk förening kunna i centralkassa erhålla kredit mot växel, som utställt av förening och avser betalning för varor eller tjänster, därest växeln är accepterad av medlem i jordbrukskassa och lån till beloppet skulle, i enlighet med bestämmelserna i

Ändrad lydelse av 34 och 56 §§ förordningen om jordbrukets kreditkassor.
(Forts.)

59 § denna förordning och med hänsyn till omfattningen av redan lämnad kredit, kunna beviljas medlemmen. Har centralkassa med tillämpning av vad nu sagts medgivit diskontering av växel, skall det belopp, till vilket medlemmen högst kunnat erhålla kredit i jordbrukskassan, anses hava tagits i anspråk till belopp motsvarande växelsumman; och åligger det centralkassan att om diskonteringen ofördröjligen underrätta jordbrukskassan för iakttagande härav.»

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Severin** i Stockholm: Herr talman! Jag är naturligtvis fullt på det klara med att det inte är någon mening i att mot ett enhälligt utskott yrka avslag på det nu framlagda förslaget. Då jag emellertid i annat sammanhang har varit med om att avstyrka den här föreslagna ändringen av § 34 i förordningen om jordbrukets kreditkassor, måste jag för konsekvensens skull yrka avslag på denna ändring även nu.

Den föreslagna ändringen är avsedd att möjliggöra en ytterligare kreditgivning från centralkassorna till jordbruksekonomisk förening. Enligt de nuvarande bestämmelserna i § 34 får centralkassa till jordbruksekonomiska föreningar icke bevilja högre kredit än som motsvarar en tiondel av kassans sammanlagda utlåning och till en och samma förening ej högre kredit än som motsvarar en tjugofemtedel av den sammanlagda utlåningen. Det nu föreliggande förslaget innebär, att om centralkassa genom att diskontera en växel för jordbruksekonomisk förening skulle komma att överskrida den gräns för kreditgivning, som är fastställd i § 34 i dess nuvarande lydelse, skulle krediten i fråga kunna överflyttas på acceptanten, om denne är medlem av jordbrukskassan och där icke helt och hållet utnyttjat sina kreditmöjligheter. Detta är en ganska unik form för kreditgivning i betraktande av vem som egentligen är kredittagare i en växelaffär. Allmänt anses utställaren eller diskontören av växeln vara den som av banken lånar pengarna. Banken har sålunda egentligen ingenting att göra med mellanhavandet mellan utställaren av växeln och acceptanten. Acceptanten är skyldig utställaren pengar, men han kan inte betala genast, och därför lånar utställaren av banken tills acceptanten tror sig om att kunna betala beloppet. Detta är den vanliga regeln som tillämpas i alla banker. Enligt föreliggande förslag skulle man göra den ändringen, att det inte är utställaren, som blir skyldig banken pengar, utan acceptanten. Detta skulle nämligen inträffa, om man vid diskontering av växel kommit för högt, d. v. s. överskridit bestämmelserna för centralkassans kreditgivning. I sådant fall flyttas krediten över till acceptanten. Och har man inte kommit så högt, att hela krediten behöver överflyttas till acceptanten, överflyttas bara en del av denna. Detta är som sagt en ganska märkvärdig ordning. Vi ha ingen motsvarighet därtill inom bankväsendet i övrigt, och någonting dylikt skulle säkerligen heller inte tillåtas, om det inte gällde jordbrukets kassor, som ju ha speciella förmåner.

Härtill kommer att denna anordning i själva verket inte är så överdrivet nödvändig, då centralkassornas marginal för krediter till jordbruksekonomiska föreningar ännu är ganska stor. Det sammanlagda beloppet av dessa föreningars krediter hos centralkassorna utgör omkring 9 miljoner kronor, och marginalen är ytterligare 9 miljoner kronor, varför det ännu är ett långt stycke kvar innan man når gränsen, åtminstone genomsnittligt för alla centralkassor. Vissa kassor ha emellertid svårigheter, framför allt Gotlands.

Ändrad lydelse av 34 och 56 §§ förordningen om jordbrukets kreditkassor.
(Forts.)

Det är även rätt betecknande för detta kreditväsen, att de jordbruksekonomiska lokalföreningar, vilka sålunda skulle få sina möjligheter till krediter utökade av bankinspektionen, få följande omdöme: de äro mycket dåligt organiserade, det är inte stor reda i dem, insatserna i dem äro mycket små, och ett par av dem ha inte på de senaste åren gjort något bokslut och framlagt någon verksamhetsberättelse. Det är i och för sig rätt hissnande att tänka sig, att bankaffärer få försiggå på dessa boliner, men bankoutskottet anser icke desto mindre att det skall få lov att fortsätta på samma sätt. I regel förutsätter banklagstiftningen, att kreditgivning skall ske med hänsyn till insättarnas säkerhet. Jag tycker att denna synpunkt skulle vara lika viktig för jordbrukskassorna och för centralkassorna som för övriga banker. Emellertid hyser jag, som jag nyss sade, inte något som helst hopp om att bankoutskottets yrkande skall avslås av riksdagen. Jag anser mig icke dess mindre skyldig, herr talman, att yrka avslag på den av bankoutskottet föreslagna ändringen av § 34.

Herr Paulsen: Herr talman! Vi ha inom bankoutskottet ansett att jordbrukskassorna nu nått en sådan storleksordning, att det var nödvändigt att göra denna ändring. Men då herr Severin inte har behagat att infinna sig i utskottet och göra sina påståenden där, vilket han ju haft möjlighet till, utan har funnit lämpligt att göra det här i kammaren, skall jag för min del inte vidare gå in på denna sak utan endast yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Severin i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning i fråga om reglering av vissa familjepensioner vid riksdagens verk.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

*Pensionsreg-
lering för be-
fattningshava-
re vid skogs-
vårdsstyrelser-
na.*

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för vissa befattningshavare vid skogsvårdsstyrelserna jämte en i ämnet väckt motion.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Andersson i Gisselås: Herr talman! I bankoutskottets förevarande utlåtande nr 55 behandlas Kungl. Maj:ts proposition nr 257 angående pensionsreglering för vissa befattningshavare vid skogsvårdsstyrelserna. Propositionen bygger på 1944 års skogsvårdsstyrelseutrednings betänkande och avser pensionsreglering för de tjänstemän vid skogsvårdsstyrelserna, som för närvarande äro i tjänst.

Emellertid har skogsvårdsstyrelseutredningen vid behandling av pensionsregleringen även tänkt på pensionerna för de tjänstemän, vilka redan frånträtt sina befattningar, och anför å s. 205 i sitt betänkande bl. a.: »Utredningen vill i detta sammanhang framhålla såsom önskvärt, att åtgärder vidtagas för

Pensionsreglering för befattningshavare vid skogsvårdsstyrelserna. (Forts.)
förbättring av tjänste- och familjepensioner på grund av tidigare frånträdd befattning hos skogsvårdsstyrelse, vilka pensioner för närvarande äro mycket låga.» Departementschefen har dock ej tagit fasta på detta de sakkunnigas uttalande och i den nu behandlade propositionen vidtagit några åtgärder för reglering av pensionen för de tjänstemän vid skogsvårdsstyrelserna, vilka på grund av uppnådd pensionsålder redan lämnat sina befattningar.

Då särskilt länsskogvaktarnas tjänste- och familjepensioner måste betraktas som synnerligen låga, har jag jämte fyra andra kammarledamöter i en motion hemställt, att riksdagen måtte tillerkänna de redan pensionerade länsskogvaktarna sådan förstärkning av nu gällande tjänste- och familjepensioner, att dessa komma att motsvara de nya pensionsbelopp, som i Kungl. Maj:ts förvarande proposition föreslagits för distriktsskogsmästare.

Som exempel på storleken av de nu utgående pensionerna till länsskogvaktare kan nämnas, att vid fullt antal tjänsteår pensionen med pensionsförhöjning, dyrtidstillägg och kristillägg uppgår till kronor 2 791:68. Vid t. ex. en tjänsteålder av 24 år, som rätt ofta förekommer på grund av sen anställning, reduceras tjänstepensionen så, att densamma med alla tillägg uppgår till endast kronor 1 747:20. När man så vet att hyran för en liten lägenhet på två rum och kök i ett samhälle går upp till 1 200 å 1 500 kronor, vartill komma skatter, så blir det inte så mycket över att leva av.

I tjänstehänseende ungefär jämställda tjänstemannagrupper ha ju också inte så obetydligt mera i pension. Så har t. ex. en f. d. kronojägare å samma ort, varifrån de föregående exemplen äro tagna, vid fullt antal tjänsteår enligt uppgift 3 420 kronor. Det vore därför endast en gärd av rättvisa, om även länsskogvaktarnas pensionsförmåner med det första kunde förbättras.

Bankoutskottet, som haft att ta ställning till det i motionen gjorda yrkandet, anför följande: »Utskottet, som behjärtar det berättigade i och för sig i det sålunda framställda yrkandet, finner sig likväl av principiella skäl och med hänsyn till uppkommande konsekvenser icke kunna förorda att åtgärder nu vidtagas, vilka syfta till en retroaktiv tillämpning av de nya pensionsbeloppen i fråga om redan avgångna befattningshavare och i realiteten skulle innebära en pensionsreglering för dessa. Det synes utskottet nämligen icke tillrädligt, att en pensionsförhöjning medgives en enstaka grupp av icke-statliga f. d. befattningshavare med delaktighet i statens pensionsanstalt. Utskottet vill emellertid uttrycka den förhoppningen, att frågan om en förbättring av sådana från anstalten utgående äldre pensioner, som icke omfattats av den vid innevarande riksdag beslutade pensionsregleringen, upptages till välvillig prövning i samband med den pågående revisionen av anstaltens reglemente.»

Detta bankoutskottets uttalande visar ju förståelse för saken, även om utskottet inte ansett sig kunna ta steget fullt ut och tillstyrka motionen. Jag vill därför kraftigt understryka vad utskottet har sagt och uttala den förhoppningen, att de redan pensionerade länsskogvaktarna inte skola behöva vänta alltför länge på en för dem mycket välbehövlig pensionsförstärkning.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr **Paulsen**: Herr talman! Vi ha inom bankoutskottet ansett, att motionären har rätt i att dessa människor borde ha bättre pension. De äro emellertid redan pensionerade, och vi ha inte vågat oss på att ge en enskild grupp möjligheter att få en ökning i sina pensioner retroaktivt. Vi ha ansett, att man måste vänta med den saken till dess reglementet för statens pensionsanstalt skall ändras, då man kan ta upp frågan i dess helhet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

*Förslag till lag
om införande
av nya rättegångsbalken.*

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 12 april 1946 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 262, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken.

Enligt förslaget skulle 1 och 11 §§ av nämnda lag erhålla följande lydelse:

1 §.

Den av riksdagen år 1942 antagna och den 18 juli samma år (nr 740) utfärdade nya rättegångsbalken skall jämte vad nedan stadgas träda i kraft den 1 januari 1948; dock må dessförinnan bestämmelser meddelas av Konungen enligt vad i nya rättegångsbalken och denna lag är för vissa fall stadgat.

11 §.

I stället för vad i 17 kap. 11 § äldre rättegångsbalken är föreskrivet om vittnesmål av vakter och andra, som gå rättens eller Konungens befallningshavandes bud och ärende, skall gälla, att i mål angående allmänt åtal för brott, som vid uppdragets utförande förövats mot dem, rätten äger, då de ej föra talan som målsägande, efter omständigheterna pröva, om de må höras som vittnen.

Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning, om eljest i lag eller författning är stadgat, att den, som förordnats att förrätta offentligt tjänsteärende, må vittna om det som vid ärendets utförande förekommit.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma av herr *Nilsson* i Kristinehamn inom andra kammaren väckt motion, nr 527, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta fastställa tidpunkten för den nya rättegångsbalkens ikraftträdande till den 1 januari 1950.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å den i ärendet väckta motionen, II: 527, bifalla förevarande proposition.

Reservation hade avgivits av herr *Gezelius*, som i anledning av 11 § i förevarande lagförslag på anförda skäl ansett, att 11 § bort utgå ur förevarande lagförslag och att därav föranledd omnumrering av de följande paragraferna i förslaget bort äga rum.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Gezelius*: Herr talman! Enligt den äldre rättegångsbalken 17: 11 gällde såsom en undantagsbestämmelse beträffande vittnens hörande, att de, som gingo rättens och Konungens befallningshavandes bud och ärenden, hade rätt att vittna om vad de hade utträttat och vad som hänt dem, därest ej andra vittnen vore till. Denna bestämmelse var motiverad av de då gällande legala bevisreglerna, som förbjödo en angivare eller en målsägare att höras på ed. Man gjorde därför ett undantag för polisman och vissa andra kategorier. Utvecklingen gick så småningom i den riktningen, att denna bestämmelse även kom att gälla tulltjänstemän, fängsvaktare, kronolotsar och andra. I viss mån var även bestämmelsen motiverad av en enligt min mening något överdriven

Förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken. (Forts.)

uppfattning om att rättsskipningens effektivitet kunde ställa krav som inkräktade på likheten inför lagen och rättssäkerheten för den enskilde. När de legala bevisreglerna avskaffas och man medger envar, som inte är part i saken, att vittna och sedan har full frihet att bedöma var och ens utsago, förlorade denna undantagsbestämmelse betydelse. Processkommissionen föreslog i enlighet härmed, att alla skulle ha rätt att vittna med ett enda undantag, nämligen att målsägande i brottmål icke skulle få vittna. Han fick höras, och hans utsaga fick av rätten värderas för det bevis den kunde vara. Inte endast processlagberedningen utan även riksdagen 1942 fastställde denna allmänna regel, som sålunda skulle förbjuda målsägande i brottmål att vittna. Sedan riksdagen antagit denna bestämmelse, som är en hörnsten i den fria bevisprövningens system, har nu processlagberedningen i sitt förslag till lag om införande av den nya rättegångsbalken gått tillbaka till den ursprungliga ståndpunkten och föreslagit en viss undantagsbestämmelse, som skulle medge en polisman eller den som går rättsens eller Konungens befallningshavandes ärende, rätt att vittna, även om han vore målsägande, alltså även om han själv blivit utsatt exempelvis för en ringa misshandel.

Den fara för den enskildes rättssäkerhet och hans känsla av likhet inför lagen, som låg i den äldre bestämmelsen, får inte överdrivas, men den var ibland påtaglig, särskilt i mindre brottmål.

En polisman t. ex. hade ingripit mot en person i en bagatellsak och gjort det på ett psykologiskt sätt. Den blivande svaranden hade då kanske svarat polismannen på olämpligt sätt och kanske också i övrigt uppträtt illa. Sedan hördes polismannen på ed, medan svaranden icke hade någon möjlighet att förebringa bevisning, ehuru det kanske var polismannen, som uppträtt mest olämpligt och framprovocerat uppträdet.

Jag vill icke klandra den svenska poliskåren. Tvärtom. Den är i stort sett en mycket god kår. Man kan emellertid icke komma ifrån att det bland polisen funnits många som haft en överdriven känsla av sin makt. Även om en sådan polisman efteråt funnit, att hans ingripande varit oförståndigt, har han gärna velat förstora svarandens skuld. Så har han fått vittna och fått svaranden fälld. Många gånger, särskilt i dessa bagatellmål, har då svaranden sett framför sig polisstaten. Han har på motsidan haft åklagaren och som vittne mot sig en uniformerad polisman, underlydande till svarandens motpart, åklagaren, en polisman, som, och det torde många gånger ha hänt, lämnat en ganska färgad och överdriven framställning av vad som förekommit. Jag har många gånger frågat mig, om rättsskipningens effektivitet verkligen motiverade den skada, som detta gör, när det gäller känslan av rättssäkerhet och likhet inför lagen. Om det var motiverat förut, då den legala bevisprövningen gällde, är det nu enligt min mening icke längre motiverat.

När nu övergångsbestämmelserna skulle skrivas, förklarade processlagberedningen helt oförmodat, att senare erfarenheter eller närmare omprövning skulle ha visat att det alltför stort föreläge behov av denna bestämmelse. Jag kan icke förstå, att det har inträffat någonting, som skulle kunna ha förändrat läget, sedan den nya rättegångsbalken antogs 1942.

Granskar jag nu de skäl man har anfört för att gå denna reaktionära väg att återinföra en bestämmelse, som — såsom jag förut sade — många gånger särskilt i bagatellmål framanar bilden av polisstaten för en enskild rättssökande, kan jag icke se, att de äro bärande. Det säges först och främst som motivering för processlagberedningens förslag, att om man icke inför denna bestämmelse, om man alltså icke medger polisman rätt att vittna om vad som har förevarit, när han gått rättsens eller länsstyrelsens bud och ärenden, skulle det innebära en oberättigad processuell förmån för svaranden, och detta skulle

Förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken. (Forts.)

vara ägnat att minska effektiviteten i rättsskipningen. Detta är, såvitt jag kan se, felaktigt. Man ger icke svaranden i målet någon oberättigad processuell förmån. Det enda man har gjort genom att ta bort undantagsbestämmelsen är, att man har berövat polismannen en i mina ögon ibland oberättigad processuell förmån. Den nackdel för svaranden, som låg i att polismannen hade rätt att vittna såsom målsägande mot en svarande, som kanske var målsägande mot polismannen vid en sammandrabbning mellan dem, skulle nu vara försvunnen, men svaranden vinner ingen oberättigad förmån. Han kommer på jämställd fot med denne angivare och målsägande på den andra sidan. Det är knappast riktigt att här tala om att svaranden får en oberättigad processuell förmån.

Däremot skulle man kunna åberopa ett annat skäl för denna undantagsbestämmelse, men även det skälet väger dock enligt min mening lätt. Jag avser, att man skulle kunna säga, att om rättsskipningens effektivitet kräver, att så många som möjligt bli fast, bör man se till att icke heller mindre förseelser bli obeivrade. Då kan man öka effektiviteten genom att alltid låta angivaren, om han är polisman eller i statens tjänst, vittna, men hindra motparten att vittna, även om han blivit misshandlad av polismannen. Detta krav på ökad effektivitet för rättsskipningen, som skulle ligga på det planet, förtjänar icke avseende, ty den är, som jag förut framhållit, ägnad att utplåna känslan av rättssäkerhet och likhet inför lagen hos den tilltalade, och något starkare behov av att bibehålla denna olikhet inför lagen finnes icke med den nuvarande fria bevisprövningen.

Det har anförts både av processlagberedningen och departementschefen och sedan också av utskottet, att rätten ju har frihet att pröva värdet av polismannens vittnesmål. Men man säger även rätt motsägelsefullt, att man vill ha kvar bestämmelsen, därför att en utsaga på ed tillmätas ett större värde än en utsaga lämnad av polismannen såsom målsägande. Man måste ju säga, att processlagberedningen och departementschefen och även utskottet genom det sista uttalandet delvis argumentera mot vad de först säga. Man bör nämligen vara helt på det klara med, att våra domstolar särskilt under övergångstiden icke skola visa sig äga förmåga att frigöra sig från de gamla legala bevisreglerna. De komma alltså att tillmäta en under edsansvar avlagd utsaga ett större värde.

Vidare har man anført, att det skulle vara en fördel för svaranden att polismannen får yttra sig på ed, eftersom polismannen ju då handlar under edsansvar. Ja, mina damer och herrar, i de flesta fall rör det sig här om saker, som ha timat mellan fyra ögon, och det ligger ett ganska vitt fält emellan den uppenbara och avsiktliga meneden å ena sidan och den färgade utsagan å den andra sidan. Jag tror, att svaranden själv icke skulle uppfatta det som en förmån, att hans motpart i en tvist — som sådan framstår ju polismannen för svaranden — får bekräfta sin färgade uppfattning med edgång, medan samma förmån icke erbjudes svaranden själv, som kanske i vissa fall kan vara den verkligt förfördelade och vara målsägande mot polismannen. Detta är så mycket betänkligare som målsäganden i den moderna processen, även om han icke för talan, med rättens tillstånd får ställa frågor till sin motpart, till den tilltalade eller till målsäganden på andra sidan.

Justitieministern har delat de av lagrådets majoritet uttalade betänkligheterna mot att införa denna nya bestämmelse, och han har försökt en kryssning mellan Scylla och Charybdis, att lotsa det hela igenom med en bestämmelse om att rätten skulle i varje särskilt fall — och det är det som nu förelägges riksdagen till godkännande — pröva, om en polisman får höras på ed eller icke. Jag har mycket starka misstankar om att de svenska domstolarna här ställas

Förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken. (Forts.)
inför ett problem, som de icke kunna bemästra. Domstolarna skola — märk väl — före bevisningens upptagande avgöra, om polisman Johansson i detta särskilda fall bör medges att bekräfta sin angivelse med ed och om polisman Karlsson i en likartad sak skall vägras detta. Det har visserligen angivits vissa grunder för denna prövning. Departementschefen har sålunda uttalat, och utskottet delar hans mening, att vid domstolarnas prövning främst bör vara vägledande, om befattningshavaren med hänsyn till brottets mer eller mindre grova beskaffenhet samt omständigheterna i övrigt kan antagas äga sådant intresse i saken, att han bör jämföras med annan målsägande och följaktligen icke bör få vittna.

Jag skall icke upptaga kammarens tid med att närmare ingå på alla de spörsmål, som här uppstålla sig. Jag skall nöja mig med att nu påpeka, att om man utesluter hörandet på ed vid de grova fallen, där det framstår klart före bevisningens upptagande, att polismannen blivit svårare kränkt eller det annars är fråga om grova brott, skulle man uppnå det egendomliga resultatet att man tillgodosåg kravet på »rättsskipningens effektivitet» endast i bagatellmålen. Men dessa äro ofta just sådana fall, där polismannen har ingripit opsykologiskt och där han sedan har rätt stor frihet att färga den tilltalades handlande i sin utsaga. I dessa fall kommer han enligt det föreliggande förslaget sålunda alltför lätt att få höras på ed, trots att intresset att få den tilltalade fälld i dessa fall är betydligt mindre än i de grova fallen.

Nu kallar utskottet det föreliggande förslaget för en provisorisk kompromisslösning av en ömtålig lagstiftningsfråga, och jag är övertygad om att departementschefen — det kan man läsa mellan raderna — också har betraktat denna lösning såsom ett provisorium. Han uttalar, att man får ju nu pröva sig fram. Man får se, om det är behov av denna undantagsbestämmelse ifrån allas likhet inför lagen, och så får man eventuellt ta bort denna bestämmelse, om det visar sig att inte något behov längre föreligger. För mig har det framstått såsom en synnerligen betänklig väg för lagstiftningen. Jag har den motsatta meningen. Inför man denna bestämmelse, och får man domstolarna att slå in på vägen att medge hörande av polisman på ed, så har man lagstiftat till skada. Enligt min mening bör man icke nu införa denna bestämmelse utan dröja och se, om det verkligen föreligger behov av densamma. Man bör handla efter den principen, att varje lagstiftning skall vara motiverad av ett styrkt behov av lagstiftning, att man skall begränsa lagstiftningen så långt det är möjligt och framför allt undvika alla undantagsbestämmelser, som ställa parter olika inför domstolen. Detta är en av motiveringarna till min reservation.

Det förhållandet, att det här rör sig om en provisorisk kompromisslösning, återspeglas i att denna bevisregel intagits i övergångsbestämmelserna och icke i rättegångsbalkens bestämmelser om laga bevis, i 36 kap. 1 §. Det är en informell sak, som sannolikt har sin enda motivering i en varm önskan från förslagsställarnas sida, att regeln så småningom skall kunna tagas bort. Men man har i alla fall genom att införa denna bestämmelse i den nya rättegångsbalken uppmuntrat domstolarna och åklagarna att beträda en väg, som man innerst inne inte vill anvisa. Därmed har man enligt min mening satt en betänklig skönhetsfläck på den nya rättegångsbalken.

Jag skall sluta med detta. Jag har funnit denna bestämmelse i 11 § icke blott onödig utan även direkt olämplig. Jag anser, att man bör låta anstå med lagstiftningsåtgärder, tills man får se, om det föreligger behov därav efter den nya rättegångsbalkens genomförande. Jag har slutligen icke funnit några bärande skäl för riksdagen att intaga en annan ståndpunkt nu än när riksdagen 1942 efter noggrann prövning antog den nya rättegångsbalken och dess nya bevisregler.

Förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken. (Forts.)

Jag hemställer därför, herr talman, att 11 § måtte utgå ur lagförslaget och att följande paragrafer få därav föranledd ändrad numrering.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Zetterberg**: Herr talman! Jag vill gärna tillstå, att jag har varit mycket tveksam om den bestämmelse herr Gezelius nu tagit upp till behandling, och jag vill också medge, att jag har haft starka sympatier för att utesluta bestämmelsen och således följa den linje som herr Gezelius här förordat, just av de skäl som han nyss så utförligt och klart har framlagt. Men efter åtskilligt övervägande har jag ändå stannat för vad utskottet här kallar en provisorisk kompromisslösning. Jag har trott, att man icke kunde ta på sitt ansvar att utan närmare erfarenheter av nya rättegångsbalkens regler om bevisprövning avstå från det skydd, som samhället nu har givit åt polismän och andra som med fara för liv och lem ha att utöva samhällets funktioner, ofta mellan fyra ögon, som herr Gezelius sade. Det gäller ju icke att införa något nytt, som man möjligen skulle kunna tro av vad herr Gezelius yttrade, utan det gäller att tills vidare bibehålla det skydd för dessa befattningshavare som nu finns. Men med hänsyn till att man kan ha förhoppning om att de icke skola behöva bibehållas någon längre tid har jag följt den mera ovanliga vägen att ta in dessa bestämmelser, som egentligen borde finnas i själva rättegångsbalken, ibland övergångsbestämmelserna. Rätten att höra polismän och andra befattningshavare har begränsats på det sätt som herr Gezelius angav. De skola alltså naturligtvis inte få höras, om de vilja föra talan såsom målsägare och vidare har det lagts i domstolens hand att pröva, om man med hänsyn till alla föreliggande omständigheter anser sig kunna och böra anförtro eden åt dessa befattningshavare. Jag tror att det är försiktigast att göra på detta sätt. Visserligen hoppas jag, att denna bestämmelse senare skall kunna utgå, men jag finner det vara försiktigast att, såsom föreslagits i propositionen och i utskottsutlåtandet, tills vidare behålla bestämmelsen i avvaktan på erfarenheterna av de nya bevisreglerna.

Herr **Gezelius**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag förstår dessa justitieministerns synpunkter, men vill för egen del göra ett litet tillrättaläggande i fråga om dessa synpunkter. Det är enligt min mening icke fråga om att behålla de nuvarande bestämmelserna, som ju voro motiverade bl. a. av frånvaron av annan bevisning, om inga andra vittnen finnes. Även om sistnämnda bestämmelse är obsolet och inte har tillämpats många gånger, gav den uttryck åt att lagstiftaren, när undantagsbestämmelsen kom till, hade klart för sig att man måste vara restriktiv och inte tillgripa denna bestämmelse annat än när man saknade annan bevisning. Och på den tiden kunde icke bevisning föras annat än genom edfästade utsagor.

Nu är jag betänksam, och där skilja vi oss från varandra, mot att införa denna bestämmelse, som var motiverad av de legala bevisreglerna och omöjligheten att överhuvud taget höra en polisman vid domstol och tillmäta vederbörandes utsaga någon betydelse, ty just vid ikraftträdandet av övergångsbestämmelserna böra domstolarna inte få denna anvisning om den legala bevisregelns fortsatta giltighet. Det vore riktigare, även om det kanske medförde litet större risk, att släppa regeln och se om domstolarna klarade sig utan denna i princip mycket farliga regel.

Justitieministern tror inte på dessa betänkligheter, men jag är mycket betänksam, när det gäller genomförandet av dessa rättegångsbalkens bestämmelser. Jag är betänksam därför att jag tror att domstolarna komma att leva kvar i den gamla uppfattningen, och att vi således få behålla denna regel. Jag är likaså betänksam mot den utformning, som regeln fått i förslaget.

Förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken. (Forts.)

Härpå anförde:

Herr Nilsson i Kristinehamn: Herr talman! Jag har med anledning av denna proposition väckt en motion, men jag förstår mycket väl att första lagutskottet inte har förmått visat något större intresse för den. Jag har tillåtit mig föreslå, att riksdagen skulle besluta uppskjuta ikraftträdandet av den nya rättegångsbalken till den 1 januari 1950. Motiveringen för detta mitt yrkande är, det medger jag, ur juridisk synpunkt ganska prosaisk. Jag har nämligen hänvisat till den rådande bristen på byggnadsmaterial och arbetskraft och påpekat att det, då denna reform utan tvivel kommer att medföra krav på ganska betydande byggnadsarbeten, skulle kunna tänkas vara förnuftigt att uppskjuta ikraftträdandet till en tidpunkt, då man kunde räkna med bättre tillgång på byggnadsmaterial och arbetskraft.

Jag är naturligtvis medveten om att det inte är några överväldigande byggnadsprojekt, som följa med denna reform, men jag ber att få påpeka att bara de byggnadsarbeten, som omedelbart måste igångsättas för överrätterna äro ganska omfattande. Jag har här i min hand riksdagens skrivelse nr 53, enligt vilken anslag beviljats för sådana byggnadsarbeten. Man anslår för anordnande av lokaler för högsta domstolen 400 000 kronor, för Svea hovrätt 240 000 kronor, för Göta hovrätt 400 000 kronor och för nybyggnader för hovrätten för Västra Sverige 925 000 kronor och för hovrätten för Nedre Norrland 650 000 kronor.

Härtill har jag tillåtit mig påpeka, att lokalförhållandena även i underrätterna äro sådana, att man med säkerhet måste räkna med krav på, om inte nybyggnadsarbeten så dock vidtagande av åtgärder för utvidgande av underrätternas lokaler. Jag stöder mig i det avseendet på en skrivelse, som utgick från justitiedepartementet den 30 september 1944, där det lämnas en del organisatoriska föreskrifter, som ansågos nödvändiga inför nya rättegångsbalkens ikraftträdande och där det bl. a. säges, att det torde bli erforderligt att utöka underrätternas lokaler i ganska stor utsträckning. Det ges också anvisningar om vad det är för lokaler, som komma att krävas, t. ex. lokaler åt en ny nämnd, lokaler för stenografer o. s. v.

Jag har haft den uppfattningen, att om inte några alldeles särskilda skäl motivera att denna reform träder i kraft redan 1948, så borde man av dessa praktiska omständigheter kunna skjuta på ikraftträdandet, och jag tillåter mig verkligen efterlysa de skäl, som kunna anses föreligga för att denna reform ovillkorligen skall träda i kraft vid den föreslagna tidpunkten. I propositionen och i utskottsutlåtandet anföres ju intet annat än att i vissa följdörfattningar, som äro nödvändiga, angivits den 1 januari 1948 som tidpunkt för ikraftträdandet. Det är väl ett ganska formellt skäl, som jag föreställer mig inte kan väga så tungt, om inte även andra omständigheter kraftigare talade för ikraftträdande redan 1948.

Nu säger första lagutskottet, att underrätterna väl få dra sig fram några år under besvärliga lokalförhållanden. Utskottet medger, att det kommer att bli besvärligt, men säger att man väl får dra sig fram utan att omedelbart resa så stora anspråk. Så kan man naturligtvis säga, men här till vill jag replikera, att det nog gått att dra sig fram även med den gamla rättegångsbalken utan några större svårigheter. Jag tycker att även herrar jurister borde kunna medge att det, när man nu vill genomföra en rättegångsordning som innebär ganska många nyheter för jurister och domare, vore av intresse om detta kunde ske vid en tidpunkt, då inte lokalsvårigheter ytterligare ökade de oundvikliga övergångssvårigheterna.

Första lagutskottet säger också, att man inte har några garantier för att

Förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken. (Forts.)

det är bättre tillgång på byggnadsmaterial 1950 än 1948. Detta är ju en rent fatalistisk inställning till våra försörjningssvårigheter. Det är svårt att polemisera mot en sådan argumentering, men vi ha väl i alla fall, föreställer jag mig, här i kammaren haft som arbetshypotes, att dessa svårigheter äro av temporär natur och att de, om vi få tid på oss, skola kunna övervinnas.

Det finns ytterligare en omständighet, som jag tycker talar för uppskovsyrkandet, och det är att den nyligen beslutade stora uppbördsreformen skall träda i kraft den 1 januari 1947. Även med anledning av den komma lokalsvårigheter att resa sig, och i ännu högre grad personalsvårigheter. Redan nu signalera vederbörande myndigheter, länsstyrelser och kommunala uppbördsverk, att de inte veta var de skola ta folk den 1 januari 1947, då denna historia skall sättas igång. Också på detta område kommer man tydligen att öka svårigheterna genom att forcera ikraftträdandet av den nya rättegångsbalken, vilken ju kommer att kräva helt ny kanslipersonal, sekreterarpersonal och annan personal.

Jag förstår att det är ganska utsiktslöst att vinna gehör för min ståndpunkt, som inte första lagutskottet kunnat finna någon reson i, men såsom vittnesbörd om att jag i vart fall är fullkomligt oförbätterlig inför de argument, som första lagutskottet anfört, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till min motion.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Zetterberg**: Herr talman! Jag fruktar att den senaste ärade talaren inte tillräckligt har uppskattat betydelsen av den stora rättegångsreform, som det här är fråga om. Det förhåller sig ju så, att Sverige är ett av de ytterst få civiliserade länder som inte ha en modern rättsskipning, och att det blir en ändring härvidlag är inte bara något slags ensidigt juristintresse, utan det är enligt min övertygelse av stort värde för hela det svenska folket att rättsskipningen, framför allt i överrätterna, där de största ändringarna komma att ske, blir reglerad efter de principer med bl. a. muntlighet och omedelbarhet, som i alla civiliserade länder anses självklara. Att processerna i överrätterna trots allt ha gått så bra som de faktiskt gjort, är enligt min tro snarast ett bevis på den svenska domarkårens höga standard.

När nu riksdagen för flera år sedan antagit denna under årtionden efterlängtnade reform och denna av tvingande skäl måst uppskjutas ytterligare ett år, därför att man trots allt inte lyckats få alla förberedelser klara, då tycker jag emellertid att det skulle vara en verklig olycka, om man uppsköt denna nödvändiga och viktiga angelägenhet under ett obestämt antal år framåt.

Jag är visserligen på det klara med att det råder stora svårigheter att få byggnadsmaterial och kanske framför allt arbetskraft, och att man fördenskuil ännu inte kan få alla domstolslokaler riktigt idealiskt anordnade. Vad som emellertid framför allt är nödvändigt är att det inrättas två nya hovrätter. Härtill har riksdagen redan beviljat medel, och jag hoppas att grundläggningsarbetena snart skola kunna påbörjas. Det gäller här inte särskilt stora byggnader, och för övrigt blir det närmast fråga om en del ändringsarbeten för iordningställande av lokaler åt högsta domstolen och hovrätterna. Vad häradsrätterna och rådhusrätterna beträffar tror jag, att de under de närmaste åren i allmänhet kunna klara sig ganska bra med de nuvarande lokalerna.

Det kommer alltså i själva verket inte att ställas särskilt stora anspråk på arbetskraft och byggnadsmaterial, och jag kan inte tro annat än att de tillgångar, som man måste ställa till förfogande för detta ändamål, äro utomordentligt väl använda i betraktande av den synnerligen viktiga reform, som det nu gäller att äntligen få genomförd.

Förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken. (Forts.)

Herr Nilsson i Kristinehamn erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill endast med anledning av justitieministerns anförande här säga att jag naturligtvis mycket väl förstår, att herr statsrådet betraktar den materiel, som begagnas för dessa byggnadsändamål, såsom synnerligen väl använd. Jag är dock inte övertygad om att alla de, som nu vecka efter vecka, månad efter månad, för att inte säga år efter år få vänta på byggnadstillstånd till vad de betrakta som mycket oundgängliga ändamål, dela herr statsrådets mening om, att man bör ge förtursrätt för detta speciella önskemål.

Därtill vill jag lägga att jag skulle vara tacksam för att herr statsrådet i en ny skrivelse från justitiedepartementet ville underrätta underrätternas chefer om att de få finna sig i att draga sig fram med dåliga lokalförhållanden under de närmaste åren på grund av knapp tillgång på byggnadsmateriel.

Vidare yttrade:

Herr Lindqvist: Herr talman! Efter det anförande som justitieministern här hållit kan jag fatta mig mycket kort och i huvudsak nöja mig med att yrka bifall till vad utskottet föreslagit.

I fråga om herr Gezelius' reservation vill jag säga, att rent principiellt har utskottet ingen annan uppfattning än den herr Gezelius deklarerat, det framgår tydligt och klart för envar, som läst utskottets utlåtande. De rent praktiska synpunkterna, som utskottet i likhet med justitieministern lagt på denna fråga, ha gjort att utskottet anslutit sig till den kungl. propositionen. Nu har ju första kammaren redan för några dagar sedan bifallit vad utskottet föreslagit. Detta hindrar naturligtvis inte andra kammaren att fatta ett annat beslut, men det skulle i hög grad förvåna mig om andra kammaren skulle gå en annan väg än den som utskottet godkänt och tillika är Kungl. Maj:ts förslag.

Jag hade tänkt återge vad utskottet sagt — och det är ganska mycket — om denna principfråga som herr Gezelius vidrörde, men ledamöterna i kammaren ha utskottsutlåtandet framför sig, och därför är det onödigt att jag läser upp det. Jag vill bara hänvisa till sidan 27 och framåt, där utskottet angivit skälen för sitt ståndpunktstagande.

Beträffande herr Nilssons i Kristinehamn motion vill jag säga, utan att på något sätt vara elak mot min ärade partivän från Kristinehamn, att jag blev verkligen förvånad över att han bar fram denna motion. Jag vet väl att det ute i landet finns en del domare och jurister inte bara äldre sådana, som äro rädda för den nya rättegångsreformen och dess nymodigheter. Det finns även en och annan ung jurist som är emot den, men inte trodde jag att det skulle kunna föranleda herr Nilsson i Kristinehamn att väcka motion om uppskov med rättegångsreformen därför att inte alla rådhusrättslokaler äro fullt tillfredsställande. Jag vet inte hur många lokaler herr Nilsson sett, det är möjligt att han sett fler än jag. De lokaler jag sett ha emellertid givit mig den uppfattningen att förhållandena visserligen inte äro goda överallt, men att svårigheterna dock inte äro så stora att man för deras skull har anledning uppskjuta rättegångsreformen. Man har ju ändå, herr Nilsson, i mycket över hundra år sysslat med denna rättegångsreform, och det är sannerligen inte för tidigt att den förs i hamn. Vad lokalerna för våra överrätter beträffar, både de som skola komma till och de som redan finnas, så tror jag säkert att det skall ordna sig på det ena eller det andra sättet.

Det finns sålunda enligt min uppfattning, herr talman, inte tillräckliga skäl för att bifalla vare sig herr Gezelius' eller herr Nilssons i Kristinehamn yrkande. Med dessa få ord och med hänvisning till vad justitieministern sagt och utskottet anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken. (Forts.)

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Justitieministern yttrade gentemot herr Gezelius' yrkande, att justitieministern för sin del inte velat avstå från det skydd, som han anser att vederbörande tjänstehavare har i den berörda undantagsbestämmelsen i § 11. Jag vill inte bestrida att undantagsbestämmelsen kan utgöra ett skydd för tjänstehavaren. Jag skulle dock vilja uttrycka det så att detta skydd för tjänstehavaren — det har erfarenheten visat — ibland ges på bekostnad av rättssäkerheten för andra medborgare. Det är ju ett privilegium dessa tjänstehavare få när de skola vittna i egen sak, och detta kan locka till och uppamma missbruk av tjänsteställning. Jag menar således, att det skydd man vill bereda dem blir ett skydd på bekostnad av den allmänna rättssäkerheten. Jag vill inte låta denna punkt gå förbi utan att angiva denna min mening, och detta även därför att jag personligen har så bittra erfarenheter av vad bestämmelser av detta slag kunna leda till, nämligen ett utnyttjande av paragrafer, som en enskild medborgare kan stå fullständigt hjälplös emot, trots att man vet, att vederbörande kränker allt vad man kan kalla rättskänsla. Det är emellertid inte endast mina egna erfarenheter jag utgår ifrån, utan även begreppet polisvittne. Detta har blivit någonting som kränker de breda folklagrens rättsmedvetande. Det är ett privilegium för tjänstehavare, som kommer till uttryck på sådant sätt, att det inte blir någon likhet inför lagen för olika medborgargrupper, å ena sidan dessa tjänstehavare och å den andra sidan vanliga medborgare. Detta innebär och måste som sagt innebära en farlig lockelse för tjänstehavare att värna sig för följderna av tjänstefel, och detta på ett för dem själva farligt sätt.

Jag tycker inte att ett rättsförfarande efter nya regler kan göra skäl för namnet framstegsvänlig reform så länge man är beredd att behålla sådana bestämmelser som undantagsbestämmelserna för polismän när det gäller rätt att vittna i egen sak. Med dessa ord vill jag, herr talman, yrka bifall till herr Gezelius' reservation.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde först beträffande 1 § i förevarande lagförslag propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av samma paragraf dels ock på godkännande av berörda paragraf med den lydelse, som under överläggningen föreslagits av herr Nilsson i Kristinehamn; och biföll kammaren utskottets förslag.

Härefter gav herr talmannen beträffande lagförslaget i övrigt propositioner dels på godkännande av första lagutskottets föreliggande förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken utom i vad anginge 1 § dels ock på bifall till det av herr Gezelius under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gezelius begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som godkänner första lagutskottets föreliggande förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken, utom i vad angår 1 §, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Gezelius under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen.

Förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken. (Forts.)

Kammaren hade alltså godkänt första lagutskottets förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken med den ändring däri, som angivits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om handläggning av domstolsärenden m. m.;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m.;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m.;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 3 och 4 §§ förordningen den 20 november 1845 (nr 50 s. 1) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, m. m.;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen; och

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring, m. m.

Förslag till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Mosesson**: Herr talman! Eftersom jag som ledamot av processlagberedningens nämnd varit med om vad processlagberedningen hemställt, ber jag att få säga några ord, men då jag anar att herr statsrådet för sin del gillar första lagutskottets hemställan, kommer jag inte att göra något yrkande.

Det synes mig att vad här första lagutskottet föreslagit, vilket är i överensstämmelse med vad majoriteten i lagrådet hemställt, på sätt och vis är en halvmesyr. Att utse ett justitieråd för hela hans tjänstetid såsom ordförande i högsta domstolen utan att ge honom karaktären av president eller eljest chef för högsta domstolen är ju egendomligt. Processlagberedningen sade ju också att det fanns skäl för att även i vårt land högsta domstolen skulle ha en president, men då det skulle kräva grundlagsändring o. s. v., ville man inte hemställa därom, utan de tre avdelningsordförandena i högsta domstolen, utsedda av Kungl. Maj:t, skulle bilda ett kollegium, och den äldste av dessa tre ordförande skulle tjänstgöra såsom ordförande vid de plena, vilka förekomma i den samfälda högsta domstolen.

Jag anser alltför, trots den argumentering som första lagutskottet här kommer med, att det hade varit bättre att Kungl. Maj:ts proposition i detta avseende oförändrad antagits av riksdagen. Det är denna min mening jag har velat deklarerat.

Förslag till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring.
(Forts.)

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Det kunde förefalla som om den föregående talaren gjorde gällande att utskottets förslag skulle vara en försämring av det förslag, som innefattas i den kungl. propositionen. Vi ha inom utskottet inte fattat saken på det sättet. Vi ha uppskattat det försök att skapa en ändamålsenlig organisation inom högsta domstolens arbetsområde, som propositionen går ut på, men vi ha ansett att det saknats någonting. I praktiskt taget samtliga övriga länder finns det en president i ledningen för högsta domstolen, och vi se att denna tanke varit uppe hos såväl processkommissionen på sin tid som hos processlagberedningen, men ett förslag om en sådan ordning har av olika skäl uteblivit, detta huvudsakligen därför att man ansett att det kanske inte skulle stå i riktigt god samklang med grundlagen. Jag vill för min del inte dölja, att om man kunnat komma förbi grundlagssvårigheterna, det varit lämpligt att ha en president. När det emellertid ställts i tvivelsmål, huruvida en sådan anordning stod i god överensstämmelse med grundlagen, har utskottet ändock velat gå ytterligare ett steg längre än propositionen för att skapa en fast ledning för detta lands högsta domstol.

Det kan inte vara klokt och riktigt att gå på det förslag, som skisserades av den föregående talaren, där den äldste ledamoten, oavsett om han är lämplig eller inte, inträder som någon speciell företrädare för domstolen. Det måste ju ur alla synpunkter vara fördelaktigare om Kungl. Maj:t efter en noggrann prövning av vederbörandes kvalifikationer utser den för ändamålet lämpligaste för ett sådant viktigt arbetsområde. Det kan mycket väl tänkas, att den äldste ledamoten är en mycket erfaren och duglig jurist och att han som domare inte står efter någon av de andra; men det kan också mycket väl hända, att han trots dessa egenskaper inte besitter den organisatoriska talang som behövs för att ändamålsenligt organisera och leda arbetet inom denna viktiga domstol. Jag vill erinra om att vi på andra områden inom samfundslivet haft erfarenheter, som bestämt tala emot ett system, där det saknas en kvalificerad ledning för vederbörande verk.

Jag är tämligen säker på att utskottet här kommit till ett lyckligt förslag, eftersom detta förslag inte på något sätt träder grundlagen för nära, men ändå ger det väsentliga av vad man här vill ha, nämligen en ansvarig person, som svarar för den organisatoriska delen av arbetet. Jag tror att det finns all anledning för riksdagen att ställa sig bakom detta förslag, och jag ber att få yrka bifall till detta.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Det låter på herr Olsson i Mellerud som om jag skulle plädera för att den äldste i tjänsten inom högsta domstolen skulle vara ordförande. Jag har inte yttrat något sådant, utan talade för bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Enligt detta förslag skola tre avdelningsordförande utses av Kungl. Maj:t, och när högsta domstolen samfällt kommer till plenum skall den äldste av dessa tre tjänstgöra. Min argumentering var för Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan skulle jag verkligen vilja hemställa att, om nu utskottets förslag blir riksdagens beslut och detta således kommer att gälla en tid, vi kunde få en proposition om grundlagsändring i detta hänseende, så att vi kunde få en president, en verklig chef alltså, för högsta domstolen. Jag erinrar mig vad som sades för ungefär 25 år sedan här i kammaren från västgötabänken, då en klok enkel bonde på tal om en annan sak sade: »Ska' det va' så ska' det va'!» Han blev rätt känd för detta sitt yttrande, den gode Larsson i Kroken. På samma sätt är det här; man har önskat att få en chef men inte velat taga steget ut

Förslag till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring.
(Forts.)

och göra denne chef till president. Vi veta ju alla, som känna till denna sak, att de nuvarande förhållandena och den nuvarande grundlagen bygga på gamla förhållanden, då justitieråden i alla avseenden voro jämställda med varandra, enär konungen personligen hade säte och stämma och rösträtt i högsta domstolen. Den tiden är nu gången, och det är därför jag menar att den nya tiden betingar nya förhållanden, som lämpa sig för denna nya tid.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående vittne vid vissa rättshandlingar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 15 juni 1945 (nr 315), dels ock väckt motion angående viss ändring av 56 § samma lag.

*Förslag till
ändringar i
utlännings-
lagen.*

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Bakgrunden till de välbehövliga förbättringar i flyktinglagstiftningen, som nu skola beslutas, är den nedisning, som i antikominterns tecken försiggick även i vårt land, när det gällde behandlingen av politiska och andra flyktingar. Dessa nya lagändringar uttrycka den nya anda, som, för att apostrofera Sandlerkommissionens rapport, började vinna ett sakta insteg i svensk praxis, liksom de väl också uttrycka det förhållandet att kriget slutförts och att det krossat de stater, som varit föregångare till det onda betraktelsesättet gentemot antifascistiska och judiska flyktingar. Paulsonkommissionens utkomna rapport illustrerar mycket bra nödvändigheten av dagens förslag, men den aktualiserar också enligt min mening samtidigt frågan om ytterligare åtgärder. Det är ett utomordentligt arbete, som denna s. k. Paulsonkommission har utfört, och trots den vederbörliga tvättning, som väl en del ärenden ha genomgått, utgör rapporten ett skakande dokument över den flyktingpolitik, som förts i vårt land under krigsåren.

Kommissionen har behandlat 428 anmälningar om grym behandling av flyktingar. Den har inte varit i stånd att mottaga anmälningar från alla de tusenden, antar jag, som i Sverige kunnat räddas från en säker död, därest icke en så flyktingfientlig politik på ett så tidigt stadium genomförts. Man får, när man läser denna rapport, ett mycket starkt intryck, av att dödslistorna från Maidanek, Belsen, Auschwitz och andra förintelseläger skulle ha kunnat vara åtskilligt kortare, om icke bestämmelser och en anda, präglad av både sympati och skräck för nazismen, fått utforma vissa myndigheters åtgärder. Det är nämligen en dom över själva andan och betraktelsesättet, när Paulsonkommissionen fastslår, att »de frihetsberövande åtgärderna mot flyktingar utgöra» — jag citerar — »utflöde av en enhetlig uppfattning hos samtliga de myndigheter, vilka haft att handlägga flyktingärenden». Denna kommission konstaterar, att en laglig reglering av de frihetsberövande åtgärderna först i sista skedet kommit till stånd, att allvarliga ingripanden i den enskildes frihet så gott som uteslutande reglerats i administrativ ordning — inom parentes

Förslag till ändringar i utlänningslagen. (Forts.)

kan man tillägga, av herrar Paulson och liktänkande — att härigenom bland flyktingar och även bland svenskar skapats uppfattningen, att utlänningslagens behandling här icke följde gängse rättsprinciper, att flyktingarna haft mycket begränsad möjlighet att kontrollera, att deras behandling stått i överensstämmelse med gällande bestämmelser, att vissa bestämmelser om flyktingar genom hemligstämpling även varit hemliga för föredraganden i centrala utlänningsmyndigheten, att övergrepp mot bestämmelserna om utlännings tagande i förvar skett, att utlänningslagens i förvar av myndighet, som inte haft befogenhet därtill, att utlänningslag i förvar kvarhållits utöver stadgade två månadersfrist utan att Kungl. Maj:t har meddelats därom, att straffade utlänningslag kvarhållits sedan strafftiden avtjänats, att myndigheterna på grund av statsmakternas generösa fullmakter fått för sig, att detaljerna i bestämmelserna om flyktingarnas behandling kunde ignoreras, att omhändertagna utlänningslag ej fått meddelande om orsaken till omhändertagandet, att åtskilliga frihetsberövande åtgärder varit rena övergrepp, att flyktingarna erhållit en känsla av rättslöshet i mycket stor utsträckning, att flyktingarna kunnat tro att vidtagna åtgärder skett efter angivelser — troligen är det utsagda: angivelser från Gestapo — att åtskilliga ingripanden mot patriotiska norrmän, som varit i sin regerings tjänst, kunnat stödjas på den svenska spionerilagstiftningens lösliga utformning och slutligen att frihetsberövande åtgärder skett mer än nödvändigt och att man inte har knusslat, när det gällt att tilltaga tiden för inspärningen. Detta är, herr talman, en koncentrerad sammanfattning av olika former för lagliga och olagliga övergrepp, trakasserier, grymheter, ja förbrytelser, men detta dokument karakteriserar också den anda av antikommunism och judehat parad med nazivänlighet och reaktionärt sinne, som, för att återigen anknyta till kommissionen, varit ett utflöde av en enhetlig uppfattning hos våra myndigheter.

Byråinspektör Paulson har framställts som prototypen för detta betraktelsesätt i den tidigare diskussionen, som förts i vårt land. Han hade mycket stor makt. Hans antisemitism är väl bestyrkt av Paulsonkommissionen. Hans antikommunism, som vägledde honom ända tills han hamnade inför rådhusrätten, åtalad för spioneri, och av regeringspartiets talesman vid 1945 års remissdebatt kvalificerad som lämplig för nedersta trappsteget i Dantes Inferno, var gillad av myndigheterna. Generaldirektör Höjer, en av de huvudansvariga för flyktingpolitiken, har inom denna kommission konstaterat, att Paulsons allmänna inställning influerades av att han var vitgardist 1918 och — här citerar jag generaldirektör Höjer — »att han var av en antikommunistisk uppfattning, varmed jag avser icke endast att han hade en riktig och med hänsyn till arten av hans uppgifter nödvändig inställning.» Alltså finnfascistisk och antikommunistisk inställning var enligt chefen för flyktingpolitiken riktig och nödvändig för den som skulle bandha de politiska och andra flyktingarnas omhändertagande i vårt land! Man erinrar sig, när man läser detta, Tegnér's ord: »Blott barbariet var en gång fosterländskt.»

När den fascistiska fosterlandslösheten, som har en sådan prototyp som Quisling, när sympatierna för den nazistiska herrefolksdrömmen, när förståelsen för dödsfabrikerna mot främmande folk, raser och trosbekännare framställs som en riktig och med hänsyn till arten av hans uppgifter nödvändig inställning, då, måste jag säga, har uttrycket fosterländsk verkligen fått en utformning, som nära ansluter sig till Tegnér's nyss citerade ord.

Men det är naturligtvis inte det viktiga att erinra om det huvudsakliga i Paulsonkommissionens rapport, fastän jag tycker det varit nödvändigt att använda detta tillfälle för att den åtminstone inte alldeles skall tigas ihjäl inför riksdagen innan kommissionen nu inom kort åtskiljes. Frågan är näm-

Förslag till ändringar i utlänningslagen. (Forts.)

ligen: finns det nu några garantier för att denna fascistiska inställning inte åter skall sätta sin prägel på vår flyktingpolitik i en ny världskamp mellan demokrati och reaktion? Det är många orsaker till denna fråga. Det enda offerlammet hittills på anständighetens altare, nämligen Paulson, åtalades som bekant för att han till Lönnegren, d. v. s. till Gestapo hade utlämnat namnen på 90 flyktingar — han erkände enligt kommissionen endast beträffande ett 50-tal flyktingar — för att han utlämnat adressuppgifter på allierade legationers medlemmar, för att han angivit en tysk f. d. legationstjänsteman i svenska säkerhetspolisens tjänst för Gestapo m. m., och han dömdes därför av Stockholms rådhusrätt till 1 år 10 månaders straffarbete. Det heter i utslaget, att han dömts för utlämnande av namnen på ett avsevärt antal utlännningar till — det måste Paulson varit medveten om — den tyska underrättelsetjänsten, för delaktighet i olovlig underrättelseverksamhet och för uppsätlig förbrytelse i tjänsten för att annan gynna.

Statsrådet Möller, som tyvärr icke är närvarande i dag, gick som bekant i god för Paulson liksom den nyss citerade generaldirektören Höjer, och dessutom är det ju känt, att Svea hovrätt i avbidan på slutbehandling av målet försatt Paulson på fri fot. Men Paulsonkommissionen konstaterar, att Paulsons profinska och antikommunistiska inställning varit allmänt känd. Tjänstemännen i socialstyrelsen sägas tidigt ha kommit underfund med att Paulson bedrev klappjakt på kommunister. Paulson var enligt en annan tjänsteman fientligt inställd mot främlingar med undantag för vitfinnar, mot vilka han varit mycket välvillig, heter det vidare. Andra tjänstemän i socialstyrelsen konstatera, att Paulson var antisemit, och säga att det är rimligt att antaga, att detta var allmänt känt inom socialstyrelsen. En tjänsteman säger, att han hade ett otrevligt sätt mot folk, men hans närmaste chef, dåvarande byråchefen Bexelius, förklarar att han icke kände till något mera om Paulsons protyska inställning resp. vitfinska sympatier och antikommunistiska sinnelag, och han säger vidare att han inte hade någon anledning att förutsätta, att Paulson skulle låta denna inställning prägla sin verksamhet i flyktingnämnden.

Herr talman! Jag skall inte här ingå på det politiska ansvaret för detta. Det är naturligtvis ytterst regeringspartiets sak att klara ut, vilka politiska konsekvenser som det anser sig böra draga med anledning av kommissionens rapport. Men jag måste fråga: har icke det funnits anledning för regeringen att draga någon annan slutsats av detta dokument än de förslag till lagändringar, som föreligga här i dag? Hur är det med den man, som var juridiskt ansvarig, såvitt jag kan förstå, för denna politik, chefen för socialstyrelsen under dessa år? Hur var det med den man, som var Paulsons närmaste överordnade, som, om jag är rätt underättad, härom dagen befordrades till generaldirektör? Jag måste verkligen fråga, har verkligen regeringen omedelbart sedan detta dokument har lagts på bordet inte ansett sig böra draga några andra slutsatser än att befordra till de högsta ämbeten i statens tjänst människor, som dock måste ha haft ett visst ansvar för sina närmaste underordnades verksamhet på detta område? Jag måste fråga: kommer verkligen en hand att röras, kommer man att flytta en stol, kommer en enda vindpust egentligen att blåsa upp ett enda damnkorn i de kretsar, som bär ansvaret för denna flyktingpolitik?

Den lagändring, som här föreläs, kan man kort och gott karakterisera såsom värd riksdagens stöd och såsom ägnad att medföra mycket välbehövliga förbättringar. Det är bara synd att förbättringarna skulle komma så sent att de inte kunde göra någon nytta för alla de människor, som under dessa fruktansvärda år ha varit hänvisade till den svenska barmhärtigheten. Jag måste fråga: ha vi några garantier för att inte denna lagändring också i en ny lik-

Förslag till ändringar i utlänningslagen. (Forts.)

nande situation kompletteras med en ny fullmaktslag, som gör densamma illusorisk?

Det har väckts en motion av herr Håstad, som utskottet avvisar med hänvisning till att innebörden i det förslag, som utskottet framlägger, täcker det syfte som herr Håstad vill uppnå med sin motion. Jag måste säga, att principiellt är jag helt ense med herr Håstad. Om jag skall göra någon anmärkning skulle det vara den att det är synd att samvetet skulle vakna först när de fascistiska flyktingarna strömmade in i landet och när det blivit aktuellt, hur man skulle sköta vården av dessa. Ty skall denna lagstiftning i praktiken bara se till att det blir skydd för låt mig säga herrar Tigerstedtar, för finska fascistiska officerares intriger på svensk mark eller för de baltiska fascisternas intriger, då är det inte mycket nytta med den.

Herr talman! Det framgår av vad jag här har sagt, att det förslag, som utskottet här förordat, har mitt gillande och att jag inte har någon anledning att göra något särskilt yrkande i anledning av detsamma. Men jag har tyckt att man borde utnyttja det enda tillfälle som ges vid denna riksdag att innan dammet alldeles lagrar sig över Paulsonkommissionens rapport erinra riksdagen om några av huvudpunkterna i densamma. I vad på oss kommer att bero skola vi nog sörja för att denna rapport inte skall falla i glömska. Jag har bland annat tagit till orda här med tanke på att det ju skall komma flera rapporter. Det är därför nödvändigt att rikta opinionens uppmärksamhet på detta dokument för att man av detsamma inte bara skall draga den goda slutsats, som lett till denna lagändring. Man bör inte bara förändra lagen utan också den anda, i vilken lagen handhaves, så att inte alla dessa fruktansvärda misstag och förbrytelser upprepas.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag beklagar, att socialministern på grund av utförandet av ett officiellt uppdrag inte har möjlighet att närvara här i kammaren. Han hade själv önskat vid detta tillfälle få till stånd en diskussion om Sandlerkommissionens betänkande. För min del ämnar jag inte gå in på någon egentlig polemik mot herr Hagberg och ännu mindre mot kommissionen. Jag skulle tro, att kommissionens härvarande ledamöter äro ense med mig om jag karakteriserar herr Hagbergs anförande som ett försök att pressa vad kommissionen har uppdagat och uttalat vida längre än kommissionen själv har avsett.

Jag har inte någon möjlighet att gå in på någon diskussion om de särskilda fall, som ha behandlats i kommissionens rapport. Det finns ingen anledning att söka bestrida eller skyla över att här ha påvisats en rad misstag, en rad åtgärder, beträffande vilka man, när man nu ser dem i deras rätta belysning, skulle önskat att de vidtagits på ett annat sätt och många gånger även i en annan anda. Men är det så märkvärdigt, att sådana saker kunnat hända även hos oss? Man bör erinra sig, att detta är första gången vi ha stått inför problem av denna art — vi hade ingenting liknande under förra världskriget. Det är därför förklarligt, om lagstiftningen på detta för oss nya område blev otillfredsställande och tillämpningen därav från myndigheternas sida inte alltid var som man kunde ha önskat.

Alltså utan några omsvep: här har påpekats en del missförhållanden, som kunna beklagas men som framför allt böra utgöra ett observandum för den händelse vi på nytt, något som vi dock alla hoppas vi skola slippa, skulle ställas inför sådana problem.

Vi få emellertid i detta sammanhang inte bara tänka på under vilka förhållanden detta arbete utfördes, på den bristande erfarenheten på hithörande område och på hur oerhört pressat läget var i olika avseenden. Kommissio-

Förslag till ändringar i utlänningslagen. (Forts.)

nens rapport säger ju inte allt om vår flyktingpolitik — den säger inte ens det mesta eller det viktigaste. Jag vill inte genom att konstatera detta rikta någon förebräelse gentemot kommissionen. Denna har inte haft till uppgift att för svenska folket framlägga en redogörelse för vår behandling av flyktingar i allmänhet, utan den skulle undersöka, huruvida det vid behandlingen av flyktingarna begåtts sådana handlingar, som borde påtalas. Av denna anledning har kommissionen inte talat om behandlingen av det övervägande antalet flyktingar. Såvitt jag erinrar mig uppger kommissionen, att den mottagit 428 anmälningshandlingar. Vi hade när kriget slutade 183 000 flyktingar här i landet. Om man ställer dessa siffror, 428 och 183 000, mot varandra, förstår man, att det finns en helt annan och mycket viktig sida av saken när det gäller flyktingarna i vårt land, vilken inte har blivit belyst. Jag vill naturligtvis inte påstå, att det endast i dessa 428 fall har funnits anledning till anmärkning mot behandlingen av flyktingar, men jag vågar däremot påstå, att huvudmassan av flyktingarna — vilka för övrigt huvudsakligen kommo hit efter ingången av år 1943, under det att kommissionens anmärkningar mycket ofta hänföra sig till tiden dessförinnan — blivit mycket generöst behandlad. Inte nog med att vi vår plikt likmätigt tillåtit dem att vistas i vårt land, våra myndigheter ha också nedlagt mycket arbete på att skaffa dem sysselsättning. För danskar och norrmän har det varit möjligt att i särskilda läger få utbildning i sitt fosterlands tjänst. At en del flyktingar, särskilt norska och danska, har lämnats en betydande rörelsefrihet, som bland annat tagit sig uttryck i att de haft ett visst mått av självstyrelse. Det var nämligen inte de svenska myndigheterna som bestämde, vad som skulle ske inom dessa flyktinggrupper, utan vederbörande lands stockholmsbeskickning fick praktiskt taget helt bestämma, hur i olika ting skulle förfaras, naturligtvis i ständig kontakt med svenska regeringen och särskilt de av dennas medlemmar, som hade att handlägga flyktingfrågor.

Jag har härmed bara velat fästa uppmärksamheten på att vi ha haft en kolossalt stor grupp av flyktingar, om vilkas behandling jag vågar säga, att man har rätt att använda det bästa omdöme. De ha blivit väl behandlade och vi ha fått många erkännanden för detta. Man bör inte glömma detta, när man skall bedöma vår flyktingpolitik. Å andra sidan vill jag naturligtvis inte alls åberopa detta för att överskyla de misstag, som kunna ha begåtts. Dessa räfs-ter, som vi nu göra med oss själva, kunna ju bara fylla ett nyttigt ändamål, om de visa upp misstag och om vi lära av misstagen.

Sedan kan man ju som herr Hagberg söka efter offer för denna politik. Han var såvitt jag kan förstå ganska måttfull i sina krav, då han vänligt nog överlämnade åt regeringspartiet att draga de politiska konsekvenserna. Jag läste nyligen i en dansk skrift ett uttalande av det svenska kommunistiska partiets ledare, där han förklarade, att det kommunistiska partiet numera icke betraktar sig som ett oppositionsparti. Det är kanske detta som gör herr Hagberg så blygsam. Men även den som står utanför regeringspartiet kan ju påfordra att man drar politiska konsekvenser. Om herr Hagberg velat gå radikalt till väga, borde han naturligtvis ha utkrävt ansvar av den då sittande regeringen. Visserligen skedde mycket av vad som här kommit fram utan regeringens gillande men en regering kan aldrig undandraga sig ansvaret och säga: »det var myndigheterna som bestämde det, det visste vi inte om» — det kan vara lika brottsligt att vara ovetande som att vara direkt ansvarig. Med hänsyn till de starka ord herr Hagberg använde borde han ställa den då sittande regeringen, för vilken jag var chef, till ansvar. Han borde kanske överväga att inför riksdagen begära att få mig ställd inför riks rätt för att svara för de gräsligheter som han anser ha begåtts. Jag fäster mig inte så mycket vid

Förslag till ändringar i ullaänningslagen. (Forts.)

de starka orden, det är bara de vanliga överdrifterna. men jag måste säga, att en oppositionsman inte är försvarad med att lägga prövningen hos regeringspartiet. Var så god och kräv själv!

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Statsministern sade i början av sitt anförande, att jag försöker pressa Paulsonkommissionens uttalande. men jag vill gentemot detta säga, att jag har refererat detta så gott jag har kunnat. Om sedan statsministern, när han hör min framställning inte tycker sig känna riktigt igen andan i Paulsonkommissionens rapport, må det vara hans ensak. Jag tror emellertid det stenografiska referatet skall visa, att min framställning icke i sak avviker från vad som kommit till uttryck i Paulsonkommissionens rapport. Det är naturligtvis en individuell uppfattning om herr statsministern tycker att jag försöker pressa så mycket saft som möjligt ur detta betänkande, men jag måste säga, att jag av herr statsministerns framställning fick det intrycket att han försökte om inte dölja så åtminstone överskyla och förtaga det starka intrycket av denna rapports framställning. Statsministern säger, att det inte är märkvärdigt att detta kunnat ske och att det är första gången vi haft att brottas med dylika problem. Frågan om flyktingpolitiken är ju principiellt inte ny, även om problemet inte tidigare haft samma gigantiska proportioner, och principerna ha tidigare varit föremål för de svenska statsmakternas prövning.

Herr statsministern trycker särskilt på att rapporten inte säger allt och kanske inte ens det viktigaste. Det viktigaste är nämligen enligt hans mening att större delen av den väldiga massan flyktingar som under de senaste krigsåren välldes in över landets gränser fick en god behandling. Ja, vi veta alla, att hälsan tiger still. Det är uppenbart, att de 36 000 flyktingar som kommo från Baltikum och de som välldes in från Finland icke haft någon större anledning att klaga. Därmed vill jag inte på något vis göra gällande, att inte även många antifascistiska flyktingar fått en god omvårdnad i Sverige. Det är ett faktum som statsministern här framhåller och som jag inte har någon anledning att förneka, men det är ju inte detta den omstridda frågan gäller. Hela svenska folket stod ju enigt bakom regeringens politik när det gällde olika humanitära åtgärder, utbildning av danskar och norrmän i polistjänst, hjälpaktioner för barnen o. s. v. Men det är inte detta som föranlett kommissionens tillsättande och förorsakat framläggandet av detta fruktansvärda material. Jag har således inte någon anledning att tala om den stora flyktinginvasionen under krigets senare skede och Paulsonkommissionen säger ju själv, att den inte haft anledning att sysselsätta sig med denna del av flyktingpolitiken, alltså med vad som hände efter Stalingrad, utan det viktiga härvidlag är, om flyktingbehandlingen dessförinnan varit ett utflöde av en enhetlig uppfattning.

Statsministern säger, att jag generöst överlätit åt regeringspartiet att dra de politiska konsekvenserna av detta. Han menar, att om jag vore fullt konsekvent, borde jag begära att den förra regeringen med statsministern i spetsen skulle ställas inför riksrätt. En representant för ett litet parti reser naturligtvis inte ett sådant krav, när det politiska läget är sådant det för närvarande är och det föreligger en parlamentarisk utredning som låter samtliga partier draga de politiska konsekvenserna. Jag vill med detta framhålla, att det inte är någon privatsak för det kommunistiska partiet att kritisera samlingsregeringen för detta, utan det måste såvitt jag förstår angå alla riksdagspartier, således bland andra dem, som ha representanter i Paulsonkommissionen, vilken formulerat dessa grava anmärkningar mot myndigheternas sätt att behandla flyktingar. Statsministern vet mycket väl, att jag framför allt tänker på socialministern, när jag talar om de politiska konsekvenserna. Jag har redan tidigare, bland annat

Förslag till ändringar i utlänningslagen. (Forts.)

i årets remissdebatt, talat om hans andel i ansvaret, och jag har därvid påpekat det beklagliga i att han såsom högste chef för säkerhetspolisen inte ens vågat företaga åtgärder för att skydda sig själv eller de övriga regeringsmedlemmarna mot det organ han själv har tillskapat. Beträffande honom tycker jag saken för mitt vidkommande är utagerad. Det är enligt min mening regeringspartiets sak att, när akterna nu ligga på bordet, självt avgöra, vilka slutsatser det skall draga. Däremot säger statsministern ingenting om att det, samtidigt som personer utnämnas till viktiga poster, framlägges dokument, som ställa dessa personers verksamhet i en långt ifrån klar belysning. Det är ju bara en del av hela problemet, vilka slutsatser som härvidlag skola dragas. Jag tycker mig i alla fall ha utläst, både ur en sådan utnämning och ur herr statsministerns anförande i dag, en benägenhet att bagatellisera den rapport, som har framlagts, en obenägenhet att dra några andra slutsatser av densamma än dem, som föreligga här i form av den föreslagna lagändringen. För övrigt var det ju långt innan kommissionen hade framlagt sitt betänkande som regeringen utarbetade denna proposition.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Herr Hagberg må ha sin mening om det anförande som jag hållit. Själv var jag angelägen om att försöka lägga det på ett sådant sätt, att det inte skulle uppfattas såsom en bagatellisering av de anmärkningar, som ha framställts. Jag finner det emellertid fortfarande mycket rimligt, att vad som framkommit i Sandlerkommissionens rapport inte ställes såsom ensamt betecknande för vår flyktingpolitik, när det finns så mycket mer betydande sidor av denna, som också böra komma fram.

Vad det personliga angreppet mot socialministern beträffar, vill jag säga, att det ingår inte i min uppfattning om en regerings ställning att man tar ut en enskild ansvarig, särskilt inte om det gäller en politik av detta slag, utan det måste vara ett gemensamhetsansvar, av vilket framför allt regeringens chef tar sin mycket betydande andel. Till detta skulle jag bara vilja lägga, att jag överhuvud taget inte reflekterar på herr Hagbergs rekommendation, bl. a. av den anledningen att om det är någon, som har försökt rätta till de missförhållanden, vilka till en början framträdde i vår flyktingpolitik, om det är någon, som har strävat efter att bereda en god behandling åt flyktingarna, så är det just socialministern.

Sedan kanske det tillåtes mig att uttala min förvåning över den blygsamhet, som plötsligt har gripit våra kommunister. Jag har tidigare aldrig märkt, att deras litenhet föranlett dem till någon som helst återhållsamhet vare sig i ton eller anspråk. Men det är kanske därför att partiet nu är litet större än det varit förut, som man känner att man måste vara litet försiktigare. Och det är klart att när man håller på att lägga om till någon sorts framtida regeringsfäihighet, så vill man visa, att man inte bara är den, som kritiserar, utan att man också är en sansad bedömare av vad som förekommer.

Jag kan emellertid inte riktigt acceptera herr Hagbergs ståndpunkt i ett avseende. Detta är icke någon privatsak för kommunisterna. Så uttryckte sig herr Hagberg. Inte stå vi här i riksdagen och diskutera politiska handlingar och bedömningar såsom privatpersoner — då kunde vi ju lika väl gå ner och sätta oss i kaféet och diskutera — utan här diskutera vi ju såsom representanter för de svenska väljarna! Det är väl dessa väljare, som herr Hagberg också skall ha i åtanke. Han skall inte tro, att han är här bara som privatperson och kan göra i det ena fallet så och i det andra fallet så. Jag tycker att herr Hagberg skulle ta konsekvenserna därav — även om han kan säga sig, att det är inte så stor risk vad han begär, ty partiet är faktiskt litet.

Förslag till ändringar i utlänningslagen. (Forts.)

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag vill till vad herr statsministern allra sist anförde bara säga, att om han finner min framställning vara blygsam, så står det inte riktigt i överensstämmelse med hans tidigare karakteristik. Och om han finner det vara blygsamt att presentera innehållet i kommissionens rapport på det sätt, som jag har gjort, visar det att statsministern själv har uppnått en stor förmåga av blygsamhet. Att det framställs så grava anmärkningar som dem, som jag här refererat från Paulsonkommissionens betänkande, finner han, om inte acceptabelt, så dock inte särskilt märkvärdigt, och han kan ändå hålla god min i elakt spel och t. o. m. vara vänlig nog att säga, att den som händelsevis först råkar påpeka detta har uppträtt på ett sansat sätt!

Det är framför allt en sak, som jag tyckte var det viktiga i statsministerns både senaste och första inlägg i frågan, och det är att han här talar om en politisk process. Kan det vara ett uttryck för statsministerns berömda förståelse av taktikens metod att på detta stadium vilja få till stånd en politisk process mellan å ena sidan det kommunistiska partiet och å andra sidan den nuvarande regeringen och samtliga övriga riksdagspartier för att på det sättet det svenska folket skall glömma bort, varom frågan egentligen står?

Jag tror nog att herr statsministern, om den nuvarande riksdagen ställdes inför den frågan, huruvida den regering, som satt, var en prima regering och om den gjort det allra bästa, skulle kunna vara lugn för att regeringen skulle få det nödvändiga flertalet av rösterna. Men vi vilja inte ställa frågan på det sättet, utan vi vilja ha en diskussion om vad som har avslöjats i denna rapport och om vad som bör göras för att uppnå det som kommissionen ändå har velat komma fram till. Och jag vet inte, om jag pressar kommissionens utlåtande, när jag vågar inlägga den meningen däri, att kommissionen önskar inte bara en lagstiftning, som förebygger ett upprepande av den förda politiken, utan också att det blir — och det var detta jag har velat understryka — en annan anda, ett annat betraktelsesätt när det gäller dessa frågor, ty det är til syvende og sidst viktigare än politiska processer i denna sak.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! I anledning av det sist sagda vill jag bara fästa uppmärksamheten på att det var herr Hagberg, som i sitt första anförande frågade, vilka politiska konsekvenser man skulle draga av denna rapport, och han ville generöst nog överlåta detta till majoritetspartiet. Det är alltså han, som fört in diskussionen på det politiska planet.

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Första lagutskottet har ju inte haft anledning att syssla med Paulsonkommissionens rapport, vilken är det som här huvudsakligen diskuterats, och jag finner det därför inte såsom representant för utskottet befogat att ge mig in på den frågan.

Vad beträffar den föreslagna lagändringen har det ju inte från något håll här framställts någon egentlig invändning mot vad utskottet har föreslagit, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11.

*Ändring
i barnavårds-
lagen.*

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

Genom en den 8 mars 1946 dagtecknad proposition, nr 186, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t. under

Ändring i barnavårdslagen. (Forts.)

åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över social-ärenden, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

Utskottet hemställde, att riksdagen, med förklaring, att det genom propositionen framlagda lagförslaget icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga ett av utskottet framlagt förslag till lag i ämnet.

43 § 1 och 2 mom. barnavårdslagen skulle hava följande lydelse:

(Enligt Kungl. Maj:ts förslag.)

(Enligt utskottets förslag.)

43 §.

1 mom. För beredande av skyddsuppfostran skola finnas av staten eller andra upprättade *skolor tillhörande barn- och ungdomsvården*.

Särskilda skolor eller skolavdelningar skola finnas:

a) för barn i skolpliktig ålder (skolhem);

b) för barn, som vid omhändertagandet avslutat sin skolgång men icke fyllt aderton år, eller för personer, som avses i 22 § d) (*yrkesskolor*);

c) för väntande mödrar och mödrar med späda barn (hemsolor).

För omhändertagna över skolpliktig ålder, vilka äro efterblivna till förståndsutvecklingen, skola särskilda *yrkesskolor* vara inrättade. Särskilda skolhem och *yrkesskolor* skola därjämte finnas för omhändertagna, som på grund av själslig abnormitet böra stå under särskild läkartillsyn.

Där Konungen beträffande *viss yrkesskola* så medgivit, må person, som avses i 22 § d), intagas i *skolan*, ändå att *denna* ej är *avsedd* för sådana personer.

Elever av olika kön må ej intagas i samma skola.

2 mom. För Stockholm och Göteborg skola finnas erforderliga av städerna själva upprättade eller för dem anordnade skolhem och *yrkesskolor* för barn, som vid omhändertagandet icke fyllt aderton år. Vad nu sagts gäller dock ej skolor för barn, som på grund av själslig abnormitet böra stå under särskild läkartillsyn.

Särskilda skolor eller skolavdelningar skola finnas:

a) för barn i skolpliktig ålder (skolhem);

b) för barn, som vid omhändertagandet avslutat sin skolgång men icke fyllt aderton år, eller för personer, som avses i 22 § d) (*yrkeshem*);

c) för väntande mödrar och mödrar med späda barn (hemsolor).

För omhändertagna över skolpliktig ålder, vilka äro efterblivna till förståndsutvecklingen, skola särskilda *yrkeshem* vara inrättade. Särskilda skolhem och *yrkeshem* skola därjämte finnas för omhändertagna, som på grund av själslig abnormitet böra stå under särskild läkartillsyn.

Där Konungen beträffande *visst yrkeshem* så medgivit, må person, som avses i 22 § d), intagas i *hemmet*, ändå att *detta* ej är *avsett* för sådana personer.

2 mom. För Stockholm och Göteborg skola finnas erforderliga av städerna själva upprättade eller för dem anordnade skolhem och *yrkeshem* för barn, som vid omhändertagandet icke fyllt aderton år. Vad nu sagts gäller dock ej skolor för barn, som på grund av själslig abnormitet böra stå under särskild läkartillsyn, *eller yrkeshem för barn över skolpliktig ålder, vilka äro efterblivna till förståndsutvecklingen*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Nilsson i Kristinehamn: Herr talman! Det är en ganska liten reform, som den här föreliggande propositionen behandlar och som väl i dag kommer

Ändring i barnavårdslagen. (Forts.)

att beslutas av riksdagen. Den är så obetydlig, att jag har hört att andra lagutskottet t. o. m. har varit betänkt att helt avslå den kungl. propositionen, enär utskottet inte tror på nyttan av några namnändringar i detta sammanhang. Men denna reform är kanske inte så obetydlig, om den ses i ett större sammanhang, och särskilt böra vi observera, att den inte är obetydlig för alla dem, som närmast beröras av de förhållanden, som regleras i denna proposition, nämligen de vid skyddshemmen intagna eleverna.

Det nu framlagda förslaget är en detalj i det arbete, som har utförts av 1942 års skyddshemsutredning, och syftet med detsamma har varit att möjliggöra en förbättrad eftervård för skyddshemseleverna. 1942 års skyddshemsutredning hade nämligen till sin uppgift att i olika avseenden söka förbättra eftervården för skyddshemseleverna. Man hade kommit underfund med att sedan eleverna lämnat skyddshemmen, uppstod det för dem ganska betydande svårigheter, när det gällde att anpassa sig till förhållandena inom arbetslivet och samhället i övrigt, och det hade visat sig nödvändigt att på olika områden vidtaga åtgärder för att underlätta denna anpassning. Bl. a. hade man observerat, att just benämningen skyddshemselever satte en stämpel på dessa elever som visade en benägenhet att förfölja dem praktiskt taget genom hela livet och i alldeles särskilt hög grad under den närmaste tiden efter det de lämnat skyddshemmen. Arbetsgivarna voro inte så hågade att befatta sig med dessa ungdomar, och även i kamratkretsar kunde det förhållandet att vederbörande var skyddshemselev medföra svårigheter för honom, när det gällde att på ett naturligt sätt glida in i en ny miljö, svårigheter som så småningom gjorde att en del av de svagaste elementen ånyo måste omhändertagas av samhället, återförpassas till skyddshem eller placeras på andra anstalter.

Man har därför menat — och den meningen har ju även Kungl. Maj:t omfattat i den proposition, som här har framlagts — att om vi på allvar vilja gå in för att betrakta skyddshemsvården såsom en vård, som inte i något avseende har karaktären av straff eller repressalier från samhällets sida, måste det vara angeläget, att den vård och utbildning, som meddelas eleverna i skyddshemmen, sker under sådana former, att de icke på något sätt särställas i förhållande till andra ungdomar. Detta har lett till att man har föreslagit ett konsekvent utrensande av begreppet skyddshem ur barnavårdslagarna och ersatt detta begrepp med termen »skolor tillhörande barna- och ungdomsvården».

Nu säges det från andra lagutskottets sida, att just denna nya benämning, skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, är en dålig ersättning för det korta och klatschiga ordet skyddshem. Jag vill då fästa kammarens uppmärksamhet på att man har just velat finna en benämning av dessa anstalter, som är så pass lång och invecklad, att den inte låter sig förvandla till ett nytt slagord eller en ny klyscha, som förföljer vederbörande ungdomar genom hela livet. Jag skulle tro, att benämningen »skolor tillhörande barna- och ungdomsvården» ganska bra motsvarar detta önskemål.

Andra lagutskottet har ju emellertid slutligen övervunnit sin tvekan och accepterat denna nya benämning, men utskottet har icke kunnat låta bli att åtminstone i en detalj ge till känna en avvikande mening. Man har sålunda inte kunnat gå med på att de skolor för något äldre manliga elever, som finnas vid en del skyddshem, skulle få benämnas yrkesskolor, utan man säger att de i stället böra heta yrkeshem. Motiveringen för denna ståndpunkt har man fått av yrkesskolöverstyrelsen, som för sin del befarar, att användandet av ordet yrkesskola för dessa skolor vid skyddshemmen kommer att medföra, att skyddshemseleverna blandas upp med alla möjliga andra yrkesskoleelever, vilket kunde leda till att yrkesskoleeleverna i allmänhet finge ett något sämre anseende än de nu ha. Denna uppfattning synes utskottet som sagt dela. Utskottet

Ändring i barnavårdslagen. (Forts.)

säger nämligen: »Om en del skyddshem skulle kallas yrkesskolor uppstår risk att den stora allmänhetens oberättigade generaliseringar beträffande skyddshemseleverna komma att drabba även de nuvarande yrkesskolornas elever.»

Härtill måste jag säga, att det är just denna uppblandning, denna svårighet att klara ut, vilka som fått sin utbildning på skyddshem och vilka som gått i de vanliga yrkesskolorna, som man önskat uppnå med denna namnändring. Antalet skyddshemselever är ju också så litet i förhållande till antalet elever vid de många olika former av yrkesskolor, som vi ha, att det inte gärna kan bli tal om att detta fåtal elever skulle kunna dra ner kvaliteten i allmänhet hos yrkesskolornas elever.

Jag skulle därför tro, att riksdagen skulle handla fullständigt i linje med sin gamla strävan att slå vakt om och förbättra förhållandena för skyddshemseleverna, om riksdagen nu ginge med på att låta även skyddshemmens yrkesskolor kallas yrkesskolor och därmed möjliggjorde borttagandet av särbenämningen för skyddshemselevernas del.

För övrigt kan man nog inte — det vill jag särskilt fästa kammarens uppmärksamhet på — nöja sig med den lilla reform, som här föreslås, utan vi måste sträva efter att komma ännu längre. Inom skyddshemsutredningen voro vi sålunda allvarligt betänkta på att föreslå en sådan anordning, att eleverna vid skyddshemmens yrkesskolor skulle få avgångsbetyg från de centrala verkstadsskolorna för att på det sättet vara fullständigt jämställda med övriga yrkesskoleelever, när de en vacker dag trädde ut på arbetsmarknaden.

Jag vill i detta sammanhang också fästa uppmärksamheten på det samarbete mellan kommunala yrkesskolor och skyddshem, som planeras på vissa orter. I Skåne pågå sålunda förarbeten för upprättandet av ett skyddshem i Råby, vilket samtidigt skall bli kommunal yrkesskola för kommunen och den närbelägna tätbebyggelsen. Hur skall man, om en sådan sak lyckas, bära sig åt för att upprätthålla en skillnad mellan dem, som besökt skolan i egenskap av skyddshemselever, och dem som gjort det i egenskap av yrkesskoleelever från orten? Det är otänkbart, föreställer jag mig, att upprätthålla en sådan skillnad.

Vi skola också komma ihåg när det gäller skyddshemseleverna, att det i regel inte rör sig om ungdomar, som äro predestinerade att bli sämre människor än andra. Det rör sig i stället om ungdomar, som hamnat på skyddshem på grund av att de ha fått växa upp i en miljö, som inte givit dem samma möjligheter till en god karaktärsutveckling som andra ungdomar ha haft. Man kan beträffande skyddshemseleverna nog säga, att de ha fått avstå från så mycket, som andra ungdomar ha kunnat tillgodogöra sig, innan de ha trätt ut i livet, att det inte är mer än rimligt, att samhället tar någon risk för att möjliggöra för skyddshemseleverna att bli nyttiga och goda medborgare, vilket ju är det som skyddshemsvården syftar till. Man bör därför inte onödigtvis deklassera dem, inte onödigtvis vidmakthålla den där uppfattningen om att det här rör sig om sekunda människor, som inte böra ha samma rättigheter som andra. Det är klart, att åtskilliga av dessa elever behöva ha denna särskilda eftersyn, när de träda ut i livet såsom självständiga medborgare och få sörja för sig själva. Men det är väl tillräckligt, om vederbörande arbetsgivare och de som närmast skola umgås med dem få en vink om att de böra vara litet försiktiga med dem. Det är väl icke alldeles nödvändigt att skrika ut på torget för hela allmänheten, om det händelsevis kommer en skyddshemselev och söker anställning hos en arbetsgivare.

Med vad jag här sagt tillåter jag mig, herr talman, hemställa om bifall till propositionen även i de delar där utskottet har anmält en avvikande mening. Kungl. Maj:t har ju i propositionen föreslagit, att benämningen

Ändring i barnavårdslagen. (Forts.)

yrkesskola skall få gälla även för skyddshemmens yrkeshem, och jag hemställer som sagt om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Dock föreslår jag den ändringen, att riksdagen bifaller vad utskottet föreslår i 43 § 2 mom. sista stycket, där utskottet gjort ett tillägg som det förefaller vara nödvändigt att inskriva i författningen.

I detta anförande, varunder herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Paulsen, Hallén* och *Johnsson* i Stockholm.

Herr Osterman: Herr talman! Under den långvariga och mycket utförliga behandlingen av ärendet i utskottet har det rätt stor tveksamhet i denna fråga. Jag har till och med hört en gammal erfaren utskottsledamot förklara, att han inte under sin utskottstid varit med om ett ärende som föranlett så stor tvekan.

Denna tvekan berodde inte på att inte utskottet skulle vilja medverka till en reform, som gjorde det lättare att inordna skyddshemseleverna i samhället, utan den berodde på att vi inte ansågo oss kunna tillmäta detta namnändringsförslag en så stor betydelse som man tydligen gjort på sina håll. Vi resonerade som så, att sannolikt skulle dessa elever, även om namnet på institutionen ändrades, komma att få behålla namnet skyddshemselever eller benämnas med skolans namn. Jag för min del har icke heller någon större tilltro till att en sådan namnändring skulle komma att betyda en helt och hållet ny värdering av själva institutionen. Jag tycker nog, att det snarare på annat håll finns en viss övertro på den saken. Det är väl mera på institutionens halt och förmåga att uträtta något i det praktiska livet som det hänger.

Vi ha ju på sätt och vis en analogi i sinnessjukvården, där ända fram till 1930 sinnessjukhusen kallades för hospital. 1930 blev det en ny ordning. De fingo helgonnamn och kallades sjukhus, eller också fingo de namn efter den plats, där de lågo. Men, herr talman, icke ens vederbörande helgon har kunnat skydda de på sinnessjukhusen intagna från att allmänhetens tyvärr så vanliga fördomar gjort sig gällande i fråga om sinnessjukhusen. Dessa fördomar fortleva alltjämt.

När nu utskottet i alla fall med tanke på den vikt som på visst sakkunnigt håll fästes vid denna fråga varit med på denna namnändring, så ha vi gjort det därför, att vi ansett, att det inte kunde vara någon hjärtesak för oss att hålla på att man inte skulle gå dessa önskingar till mötes. Men en sak var det inom utskottet en allmän enighet om, och det var, att benämningen yrkesskola skulle omvandlas till yrkeshem. Orsaken härtill var att man ville, att det inte skulle uppkomma någon förväxling med den redan förefintliga institutionen yrkesskola. Det förslag, som alltså framlades, var i viss mån ett kompromissförslag.

Denna namnfråga anser jag alltså vara ganska betydelsefull, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergström: Herr talman! Jag skulle inte ha tagit till orda, om det inte förhållit sig på det sättet, att jag som ordförande och verkställande ledamot i en skyddshemsstyrelse hade inhöstat en del erfarenheter som göra, att jag är synnerligen besviken över att andra lagutskottet inte har vågat ta steget fullt ut och befria dessa skolor och institutioner från den mindervärdestämpel som nu obestriddligen är åsatt dem.

Som herr Nilsson i Kristinehamn framhöll, ha ju en del pojkar och flickor

Ändring i barnavårdslagen. (Forts.)

fått sina dåliga vanor och sin kriminella inriktning i tidigare år i en dålig hemmiljö. I de flesta fall är förklaringen till deras förvillelser att söka i en sådan miljö. Nu försöka vi på skyddshemmen att hjälpa dem till rätta och sedan föra ut dem i livet, och det är det som är det besvärliga. Man har ju att göra med rätt mycket fördomar, men det finns också hyggliga människor som vilja hjälpa till och ta hand om dem under den villkorliga utskrivningstiden. Det är uppenbart, att har man kommit så långt med dem, att man kan utskrive dem definitivt och de kunna frigöras från denna skyddshemsstämpel och få en hederlig arbetsanställning, ha många de bästa utsikter att kunna reda sig. Men ponera att de komma från ett sådant yrkeshem, som man vill kalla det, då står detta i deras yrkesutbildningsbetyg, och dem skola de släpa med sig över allt och visa för arbetsgivarna när de söka anställning. Det påminner mig om den lyckligtvis försvunna tid, när människor som förfallit till kriminalitet fingo gå och släpa på en vanfrestsstämpel i sina prästbetyg hela livet ut. Jag kan inte underlåta att här draga denna parallell.

Det skulle förvåna mig mycket, om inte andra kammaren skulle biträda det beslut som första kammaren fattat, vilken med mycken stor majoritet biträtt regeringens förslag och beslutat, att denna speciella sort av skolor, om vilken meningarna tydligen varit delade, huruvida de skola kallas yrkesskolor eller yrkeshem, skall få benämningen yrkesskola.

Jag vill särskilt understryka, vad herr Nilsson i Kristinehamn yttrade, att det är fråga om ett så begränsat antal elever vid sidan av de vanliga yrkes-skoleeleverna, att det får anses fullständigt uteslutet, att detta fåtal skulle kunna kasta en skugga över de vanliga yrkesskoleeleverna. Det är en underlig rädsla som här tagit sig uttryck och som jag hoppas, att denna kammare inte skall dela.

Jag ber, herr talman, att få instämma i herr Nilssons i Kristinehamn yrkande.

Herr Hallén: Herr talman! Herr Osterman yttrade bland annat, att det är en övertro på betydelsen av en namnförändring, som man här rör sig med. Jag vill påpeka, att andra lagutskottet har då självt fallit offer för en sådan övertro. Där har man åtminstone till 50 procent gått med på Kungl. Maj:ts förslag genom att införa beteckningen skolhem, men nu ryggar man tillbaka när det gäller benämningen yrkesskolor.

Jag vill utöver mitt instämmande med herr Nilsson i Kristinehamn påpeka, att farhågorna för att det skulle bli en beblandelse mellan detta fåtal elever från skyddshemmen och de övriga yrkesskoleeleverna, äro så mycket mindre, som landets yrkesskolor till större delen heta lärlings- och yrkesskolor, och även om de skulle heta yrkesskolor, är det ett sådant fåtal av skyddshemselever som gå i sådana skolor, att den beblandelsen inte vore så farlig.

Det hedrar så mycket mer skolhemsledarna i vårt land, att de inte ha reagerat, och lägg märke till, att vi på detta sätt få två slags skolhem, dels hem för dessa skyddshemselever samt dels den typ av skolhem som ofta förekommer i Norrland, dessa stora skolhem där det inte är fråga om att omhänderta skolbarn för skyddsuppfostran utan dem som på grund av de stora avstånden måste inackorderas, i regel 35 à 40 barn i varje skolhem. Där ha vi alltså skolhem i två olika bemärkelser. Men från skolhemsledarna hör man ingen protest över att namnet blir gemensamt.

Jag vill också på det varmaste instämma i vad den föregående talaren här har sagt och när han hemställer, att kammaren måtte antaga Kungl. Maj:ts proposition med den justering som herr Nilsson föreslagit i fråga om sista punkten i utskottsutlåtandet. Jag tror, att det är en gärd av barnhärtighet mot

Ändring i barnavårdslagen. (Forts.)

dessas barn det här gäller. Jag talar här, herr talman, i egenskap av ordförande i en barnavårdsnämnd sedan några tiotal år, och jag har sett, vad denna stämpel betyder för ungdomar som vilja resa sig.

Fröken Nygren: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Osterman talade. Jag tyckte, att han försökte att bagatellisera denna fråga genom att tala om att namnändringen inte skulle föranleda någon ändring i allmänhetens betraktelsesätt. Det är nog ganska riktigt. Men härvidlag får man beakta just det förhållande som herr Bergström framhållit, nämligen att när en skyddshemselev går ut ifrån skyddshemmet, som det nu heter, eller yrkeshemmet, som man enligt utskottets förslag skall kalla det, så få de med sig sina papper, och dem måste de ha med sig hela livet igenom, ty när de skola söka plats, måste de kunna visa fram dessa papper, och då kan man inte undgå att få veta, att det just är från ett skyddshem som barnen komma. Ha de papper på att de komma från en yrkesskola, då reagerar man inte på samma sätt, och allmänhetens betraktelsesätt har därför icke samma inverkan.

Jag tycker, att det är beklagligt, att yrkesskolöverstyrelsen har medverkat till att övertyga andra lagutskottet om att det är något olämpligt som man ger sig in på. För övrigt är det bara bra, att yrkesskolöverstyrelsen lägger sig vinn om yrkesskolans standard och anseende. Men såsom redan från ett par talares sida framhållits, är det säkerligen fullständigt obefogat att tro, att det anseende som denna lilla grupp skyddshemselever har skulle färga av sig på de andra eleverna från yrkesskolorna.

I likhet med herr Hallén har jag gjort den reflexionen, att man från andra skolhem inte haft den minsta invändning att göra mot att namnet skolhem skall brukas i detta fall. Det skulle ju vara fullt förklarligt, om invändningar kommit från detta håll, ty där rör det sig om ett så begränsat antal, att det inte skulle vara förvånansvärt, om de vore rädda. Men där har man haft en mera human inställning och inte reagerat.

När man varit med om att följa ett skyddshem på nära håll under snart 30 års tid och sett, vilka elever som komma dit, måste man med den allra största tillfredsställelse hälsa Kungl. Maj:ts förslag om att ta bort den hallstämpel som skyddshemspojkarna haft på sig. Det övervägande flertalet pojkar som hamna på skyddshemmen komma dit, därför att de haft en så dålig hemmiljö. Det är pojkar som komma från alkoholiserade hem, pojkar som praktiskt taget inte haft ett människovärdigt hem, pojkar som av ovannämnda orsaker kanske skolkat från skolan, rymt och trasslat samt sedan blivit omhändertagna. Men när ett skyddshem haft den rätta ledningen, ha de där funnit sig till rätta och känt, som om detta vore deras verkliga hem, och trivts där samt haft kontakt med skyddshemsföreståndaren i årtal efteråt. De ha blivit alldeles utomordentliga samhällsmedlemmar. Om de skola gå ut och mötas av allmänhetens misstroende, är det inte så lätt för dem att klara sig och fortfarande vara goda medborgare.

Jag tycker, att just yrkesskolöverstyrelsens ställningstagande och även utskottets inställning här är ett belägg för att vetenskapen om att en ungdom vistats på ett skyddshem betraktas som en deklassering. Detta om inte annat har övertygat mig om att det är på tiden att vi ta bort deklasseringsstämpeln. Jag hoppas i likhet med den föregående talaren, att andra kammaren skall följa första kammaren och besluta i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber alltså, herr talman, att få hemställa om bifall till herr Nilssons i Kristinehamn yrkande.

Herr Ryberg: Herr talman! De lagändringar, som här föreslås, äro inte av någon större eller mera genomgripande natur. Man vill bara ur barnavårds-

Ändring i barnavårdslagen. (Forts.)

lagen få bort ordet skyddshem som man ansett har fått en dålig klang ute bland allmänheten, så att skyddshemmens elever av allmänheten betraktas som mindervärdiga människor. Därför vill man ha bort ordet skyddshem. Man tror, att detta skall förbättra skyddshemsbarnens ställning.

Inom utskottet ha vi varit tveksamma i detta fall och personligen är jag mycket tveksam, huruvida om vi ändra namnet, allmänhetens inställning till dessa barn kommer att undergå någon större förändring. Det tror jag knappast. Utskottets tveksamhet på denna punkt har emellertid icke varit avgörande för vårt ställningstagande, utan vad utskottet framför allt varit tveksamt om har varit, huruvida man skulle vidtaga dessa små ändringar och bryta loss denna fråga ur det stora sammanhanget, när det gäller skyddshemslagstiftningen, och om det vore så nödvändigt, att detta skedde så snart, att man inte kunde vänta, tills även andra förändringar i barnavårdslagen skulle komma till.

Utskottet har emellertid godtagit den kungl. propositionen så när som på en enda punkt, och det gäller frågan om benämningen av yrkesskola i 43 § 1 mom. b). Där har utskottet velat ändra benämningen yrkesskola till yrkeshem, och detta har skett med anledning av att man ansett, att de nuvarande yrkesskolorna skulle kunna taga en viss skada på grund av allmänhetens benägenhet att generalisera. Det är just av denna anledning, som vi yrkat på en ändring, när det är fråga om benämningen yrkesskola. Jag tror, att kammarerna skulle göra klokt i att bifalla, vad utskottet i detta fall har föreslagit.

Med dessa få ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Jansson i Kalix: Herr talman! Enligt utskottets talesmäns utsago synes utskottet ha företagit denna namnändring från yrkesskola till yrkeshem med tanke på vad användningen av namnet yrkesskola även på skolor för skyddshemsklientelet skulle komma att innebära för de yrkesskolor som stå under yrkesskolöverstyrelsens överinseende. Detta visar enligt min uppfattning, att andra lagutskottet säkerligen inte tänkt sig in i hur det ställer sig för de skolor som äro anknutna till skyddshemmen.

Vi ha uppe i Kalix ett statligt skyddshem, Johannesberg, som har yrkesutbildning inom järn och trä, tvåårig sådan. Sedan 1938 har mellan detta hem och kommunen genom välvillig medverkan från socialminister Möllers sida bedrivits ett samarbete på så sätt, att vi från våra folkskolor ha fått skicka över årligen sex elever, alltså för varje tvåårskurs 12 elever. Skyddshemmet har skickat dit ungefär lika många. Detta samarbete har varit alldeles utmärkt. Våra pojkar ha kanske inte påverkat skyddshemmets pojkar i fostrande syfte. Jag tror att i stort sett elevmaterialet vid skyddshemmet är utomordentligt bra. Det är väl i fråga om detta elevmaterial på samma sätt som fröken Nygren nämnde, att pojkar komma till skyddshem oftast på grund av missförhållanden inom det egna hemmet, och att de, när de komma till skyddshemmet och byta miljö bli ordentliga pojkar, i allmänhet i varje fall. Detta samarbete, som vi praktiserat under alla dessa år, har varit till nytta för kommunens ungdom och till nytta för skyddshemmets elever, och som herr Nilsson nyss nämnde är detta samarbete på väg att utbyggas även på andra håll. Det vore väl då orimligt att under sådana förhållanden sätta den stämpeln på elever, som komma från kommunens folkskolor, att de undervisas i skyddshem och gå ut med betyg, som tala om att de varit intagna på skyddshem. Man kan ju då få den uppfattningen, att de varit intagna där inte bara för att få en yrkesutbildning, utan också för att få fostran, vård och tillsyn. Vi ha under alla dessa år praktiserat med betyg, där det

Ändring i barnavårdslagen. (Forts.)

står: »Johannesbergs yrkesskolor», för de pojkar som gått ut från dessa skolor. Det gäller för såväl pojkarna från skyddshemmet som för pojkarna från kommunens folkskolor. Det vore olyckligt, om riksdagen i dag skulle bifalla andra lagutskottets förslag till namnändring. Det skulle innebära, att vi för att skydda folkskolornas elever måste draga oss tillbaka från det samarbete, som har pågått sedan 1938. Därför hemställer jag, herr talman, att kammaren måtte bifalla herr Nilssons i Kristinehamn yrkande.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till det av herr Nilsson i Kristinehamn under överläggningen framställda yrkandet; och biföll kammaren det av herr Nilsson i Kristinehamn framställda yrkandet.

Kammaren hade alltså bifallit Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, dock med den ändringen att 43 § 2 mom. andra punkten i det framlagda lagförslaget skulle erhålla följande lydelse: »Vad nu sagts gäller dock ej skolor för barn, som på grund av själslig abnormitet böra stå under särskild läkartillsyn, eller yrkesskolor för barn över skolpliktig ålder, vilka äro efterblivna till förståndsutvecklingen.»

§ 12.

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckt motion angående viss förbättring av semesterförmånerna för arbetare, som uttaga sina semestrar under perioder av bristande arbetstillgång;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt; och

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser angående överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 22, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Ericson, Frans, m. fl.*, hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående en klarare gränsdragning mellan skolöverstyrelsens och medicinalstyrelsens uppgifter och befogenheter på sinnesslövårdens område och att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Wistrand*, utan angivet yrkande;

2) av herrar *Englund, Larsson* i Östersund, *Osterman* och *Lundberg*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl.

Överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. (Forts.)

Maj:t anhålla om utredning angående en klarare gränsdragning mellan skolöverstyrelsens och medicinalstyrelsens uppgifter och befogenheter på sinnesslövårdens område samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Osterman**: Herr talman! Det problem, som beröres i motionen I: 22, är övervägande av praktisk natur, och de svårigheter, som motionärerna anse sig ha konstaterat vid genomförandet av lagen om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, sammanhånga med en oklar gränsdragning mellan två ämbetsverks befogenheter och uppgifter och något diffusa författningsbestämmelser överhuvud taget. Men man kanske vågar påstå, att dessa svårigheter avspeglar en brist i den grundläggande lagstiftningen rörande vården av sinnesslöa. Den nu gällande sinnessjuklagen är i vissa delar tillämplig även på de sinnesslöa, som äro i behov av vård på sinnessjukhus. Bestämmelserna härom återfinnas i sinnessjuklagens 7 §. Vi ha också en instruktion för inspektören för sinnesslövården, några författningar rörande statsbidrag för uppförande och drift av anstalter för bildbara sinnesslöa men ingen lagstiftning, som behandlar frågan om vård av och tillsyn över de sinnesslöa i hela dess vidd. Inte minst betydelsefullt är det att få de vuxna sinnesslöa insatta i deras rätta sociala sammanhang. Det är samma brist som vidlåder behandlingen av psykopaterna i samhället, fastän nackdelarna för den enskildes och det allmännas del framträda än mer markant på grund av de karaktärsabnormas större aktivitet och i allmänhet bättre intellektuella utrustning. För närvarande pågå också utredningar, som skola söka skapa en differentierad psykopatvård, en sorts parallell till sinnessjukvården. En grund att bygga på har man, liksom när det gäller de sinnesslöa, i den förebyggande barnvården och i den psykiska barn- och ungdomsvården, för vilken riksdagen genom beslut förra året åstadkom förutsättningar. Men både de intellektuellt och de karaktärsmässigt defekta behöva ledning, hjälp och tillsyn även under sitt liv som vuxna, jag skulle vilja säga från vaggan till graven. Man kan kanske hävda, att de kräva ett oproportionerligt stort engagemang av samhället, men detta gagnar i längden samhället självt och dess normalpsykiska medborgare.

Både sinnesslöheten och den psykiska abnormiteten äro medicinska och medicinskt-sociala problem. Detta inte bara därför att biologiska faktorer bestämmer deras uppkomst, grad och innehåll utan framför allt därför att de åtgärder, som kunna vidtagas för att i möjligaste mån inordna dessa kategorier i samhället, kräva medicinsk-psykologisk erfarenhet och följa socialpsykiatriska och rashygieniska linjer. Jag erinrar endast om en betydelsefull detalj: vikten av att intellektuellt undermåliga genom sterilisering förhindras att sätta barn till världen. Sett ur biologisk synpunkt innebär skolålderns inträde intet nytt i den sinnesslöes liv. Anlag och möjligheter ha sin klart organiska begränsning, och de utgöra alltså huvudsakligen medicinskt-sociala problem. Men skolgången syftar till att med hänsynstagande till deras utvecklingsmöjligheter skapa så gynnsamma förutsättningar som möjligt för det fortsatta livet.

Om jag finge peka på en analogi som visserligen som alla andra haltar, skulle jag vilja erinra om att vid sanatoriernas barnavdelningar och kustsanatorier finnas anordnade skolor för de barn, som äro i skolåldern men som på grund av sjukdomen tvingas till anstaltsvistelse. Denna skolundervisning måste givetvis underordnas de medicinska synpunkterna utom beträffande det rent pedagogiska innehållet. Ingen skulle väl komma på den tanken, att sana-

Överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. (Forts.)
toriernas barnavdelningar skulle ställas under den pedagogiska centralmyndighetens överinseende för den sakens skull.

Den gräns, som nu gällande författningar dra vid en viss levnadsålder, blir då det gäller sinnesslöa alltid konstlad. Det är ju 21 års ålder, som utgör gräns mellan dem, som tillhöra centralanstalter och stå under skolöverstyrelsen och dem som sortera under medicinalstyrelsen. Bland dem som uppnått 21-årsåldern har väl det stora flertalet en intelligensålder under 12 å 15 år; å andra sidan kanske en eftermognad hos en 20-åring givit honom en intellektuell utrustning motsvarande en 16- eller 17-åring. Klientelet vid arbetshemmen blir på det viset ganska heterogent, och det beror mera på en tillfällighet eller på centralanstaltens lokala utformning, om en sinnesslö vårdas på ett under skolöverstyrelsens eller på ett under medicinalstyrelsens överinseende stående arbetshem.

Svårigheten i gränsdragningen mellan olika ålderskategorier framträder ännu mera genom att disciplinerna gå ut och in vid anstalten, försöksutskrivnas och placeras i hemvård och återintagas allt efter tillstånd och uppförande. Då kanske en lärjunge, som kommer från ett arbetshem, där han lärt sig trivas och där personalen känner honom, i fortsättningen hänvisas till ett helt annat arbetshem.

Svårigheter att differentiera klientelet yppa sig också redan vid barnens intagande å anstalt. Jag skall visst medge, att den praktiska betydelsen härav inte är så stor. Men det är ett faktum, att vid sidan av den stora grupp, där sinnesslöheten utgör en minusvariant av den normala intelligensfunktionen och där vissa utvecklingsmöjligheter ännu finnas, ha vi en stor kategori hjärnskadade, där kanske grundorsaken alltså påverkar utvecklingen och där man med säkerhet kan säga att den psykiska utvecklingskurvan kommer att falla eller i varje fall inte stiga oavsett alla våra åtgöranden. Ett ställningstagande i detta fall bör ske så tidigt som möjligt och måste väl ändå sägas vara en medicinsk angelägenhet.

Jag tror emellertid inte, att det spelar så stor roll var en gränsdragning sker mellan befogenheterna hos medicinsk och pedagogisk myndighet, bara det blir klara linjer och bara centralanstalternas huvudmän få veta, vad de ha att rätta sig efter, detta inte minst med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna.

Kan man i fortsättningen räkna med att skolöverstyrelsens direktiv att upplösa de gamla centralanstalterna och ur dem utesluta vårdhemsklientelet och de äldre bildbara sinnesslöa skall vara bindande? Kan man i så fall räkna med statsbidrag för uppförande av erforderliga nybyggnader och eventuella ombyggnader, åtminstone då dessa äro nödvändiga för att skaffa platser åt skolhems- och arbetshemslever enligt lagen om skolplikt för sinnesslöa? Eller komma de gamla centralanstalterna i viss utsträckning alltså tillåtas existera som administrativa enheter. Medicinalstyrelsen har för sin del intet haft att erinra mot att avdelningar med vårdkaraktär inginge i centralanstalten, där de lokala förhållandena medge detta. Det är för landstingen av stor ekonomisk betydelse att så kan ske.

Sinnesslövårdssakkunnigas ekonomiska kalkyler byggde på att den av landstingen bedrivna sinnesslövården även i framtiden i huvudsak skulle anslutas till de redan befintliga sinnesslöanstalterna, som endast behövde kompletteras i vissa avseenden, och att denna verksamhet skulle samlas till i regel en anstalt inom varje län. Lagens utformning har lett till att krav på helt nya anstalter uppkommit med betydande kostnader för det allmänna. Och här kan det kuriösa förhållandet inträffa, att t. ex. beträffande nya arbetshem för äldre bildbara sinnesslöa dessa skola godkännas av skolöverstyrelsen, som ock-

Överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. (Forts.)

så utbetalar byggnadsbidraget, medan de i fortsättningen stå under överinseende av medicinalstyrelsen, som också utanordnar driftsbidraget.

När man nu går till utskottets utlåtande finner man, att utskottet strängt taget har accepterat det mesta av de tankegångar, som ligga bakom motionen och reservationen. Enligt utskottet är det t. ex. »synnerligen angeläget, att vården av de kategorier sinnesslöa, som icke avses i 1944 års lag, blir föremål för författningsmässig reglering. Otvivelaktigt innebär det en olägenhet, att någon gränsdragning icke gjorts mellan å ena sidan statens och å andra sidan landstingens och städers utom landsting skyldigheter beträffande vården av dessa kategorier.» Ej heller anser man sig böra intaga någon bestämd ståndpunkt till frågan om centralanstalternas omfattning.

Man tycker, att den logiska konklusionen av dessa premisser borde vara ett tillstyrkande av motionen, som går ut på en utredning i dessa avseenden, men utskottet underlåter, tydligen i en oberättigad misstro till det egna resonemangets bärkraft, att draga denna slutsats.

Emellertid skall jag, herr talman, inte underlåta att fullfölja den ofullbordade tankegången och ber därför att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Fast**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att understryka hur landstingen och landstingsförbundet se på denna fråga.

Jag blev ganska förvånad, då jag tog del av detta utskottsutlåtande och fann, att man visserligen i motiveringen ansåg, att det var en hel del som borde klaras upp, men inte drog konsekvenserna av sin egen motivering. Den som hade tillfälle och nöjet att vara närvarande vid landstingsförbundets senaste kongress fann, att landstingsombuden enhälligt gävo styrelsen i uppdrag att göra framställning till Kungl. Maj:t på sätt som också, vilket framgår av utskottsutlåtandet, har skett i inte mindre än tvenne sammanhang. Den som också hade tillfälle att höra den debatt, som där inleddes av doktor Annell och som också finns såsom särskild bilaga fogad till landstingsförbundets styrelses framställning, fick då klart för sig att det på en hel rad punkter fanns bristfälligheter i den nuvarande lagen. Det är inte bara fråga om det trassel, som åstadkommits genom den gränsdragning eller rättare sagt brist på gränsdragning, som har ägt rum mellan skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen, utan det har också uppstått svårigheter beträffande de stora huvudgrupperna av det klientel, som skall vårdas på dessa anstalter. Om man känner till alla dessa förhållanden och dessutom vet, att vi befinna oss i en tidsperiod, då detta anstaltsväsende skall utvecklas, och går och väntar på att man skall få fullständig klarhet, huruvida anstalterna skola omfatta alla grupper, d. v. s. också de grupper, som inte finnas medtagna i den nuvarande lagstiftningen, hur det skall ordnas med bidragsförhållandena mellan staten och landstingen o. s. v., då, herr talman, blir man ännu mera förvånad över att utskottet inte har dragit konsekvenserna av sin egen motivering och förordat en utredning. Jag uttalar den förhoppningen, att riksdagen nu skall göra en hemställan hos Kungl. Maj:t, men om mot förmodan inte detta kommer att ske, så hoppas jag i varje fall att Kungl. Maj:t härvidlag är vidsyntare än utskottet och så snart som möjligt sätter i gång denna utredning, som är mycket mera påkallad än de flesta av de utredningar, som riksdagen förut begärt hos Kungl. Maj:t. Bakom detta krav, som landstingsförbundets styrelse givit uttryck för och i olika framställningar till Kungl. Maj:t understrukit, stå sålunda huvudmännen, som ha kännedom om de svårigheter som man här har att dragas med.

Nu skall jag erkänna, herr talman, att reservanterna i sin reservation dragit

Överinscendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. (Forts.)

något förhastade slutsatser i motiveringsens sista stycke. Denna är enligt min mening onödig, ty går man till en utredning, skall man inte i förväg binda händerna på utredningen och göra så positiva uttalanden som skett här. När jag således, herr talman, ansluter mig till reservationen, innebär detta samtidigt att jag ber att den sista punkten i reservationen måtte strykas, så att utredningen blir förutsättningslös även i fråga om gränsdragningen mellan uppsiktsmyndigheterna och man kan gå till en prövning av detta med fullständigt obundna händer. Jag har också gjort mig förvissad om att ett motsvarande yrkande gjorts i första kammaren.

Jag ber således, herr talman, att med hänvisning till vad som ligger bakom detta ärende i olika framställningar till Kungl. Maj:t och med hänvisning till vad som anförts i reservationen av herr Osterman m. fl. få yrka bifall till reservationen med strykande av det sista stycket i reservationens motivering. Jag är övertygad om att man från landstingens sida väntar att riksdagen nu skall gå från ord till handling och göra en hemställan hos Kungl. Maj:t, så att denna utredning så snart som möjligt blir igångsatt.

I detta anförande instämde herrar *Birke, Andersson* i Eskilstuna, *Törnkvist, Björklund, Olsson* i Mellerud och *Viklund*.

Herr Hagård: Herr talman! När riksdagen 1944 behandlade frågan om sinnesslövärdens, utgjorde den ett område, som dittills varit ganska oreglerat. Det var tydligen en lucka i vår sociala lagstiftning som då skulle täppas till. I den lag, som då tillkom, gjordes ett försök att fylla denna lucka, men det gjordes enligt min mening inte till fyllest. Endast en del av frågan blev då behandlad. Det blev tyvärr en uppspaltning av klientelet, och detta berodde inte på riksdagen själv eller på andra lagutskottet utan på, herr talman, att Kungl. Maj:t lagt upp frågan på sådant sätt, att det inte gav anledning att gå in på själva kärnpunkten. Riksdagens intresse den gången kom tyvärr att mest kretsa omkring frågan vilken myndighet som skulle vara tillsynsmyndighet. I andra lagutskottets förhandlingar var detta det dominerande spörsmålet, och även i riksdagens kamrar var detta intresse det mest framträdande under debatten. Denna debatt har tyvärr ännu inte avstannat utan fortgår allttjämt.

Vad som ifrågasattes i motionen är en klar gränsdragning mellan de båda myndigheternas befogenheter. Det sägs visserligen i motionens motivering något om andra synpunkter, klarhet beträffande klientelet i stort o. s. v., men kvar står i själva yrkandet tyvärr endast detta om gränsdragningen. I år har andra lagutskottet gått till sitt värv mycket sorgfälligt och tagit saken på fullaste allvar och dessutom gjort vissa undersökningar och även företagit studieresor. Utskottet har emellertid på denna punkt angående gränsdragningen ansett, att då riksdagen så sent som 1944 bestämde att skolöverstyrelsen skulle vara närmaste tillsynsmyndighet, kan och bör inte riksdagen ändra detta så snart som 1946. Men samtidigt som utskottet menar detta, är det uppenbart, att man vill gå in på själva kärnpunkten — jag kommer strax till det.

Vad ha nu reservanternas yrkat? Jo, de undvika att gå in på själva huvudfrågan och hålla sig fortfarande till den enligt min uppfattning perifera frågan om centralmyndigheten. Jag kan inte förstå att man kan föreslå en sådan sak som denna, ty skall man göra något måste man gå in på själva huvudpunkten. Den uppspaltning, som 1944 skedde mellan olika kategorier sinnesslöa, då man lagstiftade om de bildbara och lät de obildbara stå utanför och beträffande de bildbara lät även dem som voro över 21 år stå utanför lagstiftningen, måste innebära en förvirring och stora svårigheter för dem som skola vara huvudmän och skaffa anstalter. Här har varit uppe i olika sammanhang även de obildbara sinnesslösas vårdfråga, nu senast genom den tio-

Överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. (Forts.)

årsplan, som omnämnes i en av Kungl. Maj:ts propositioner i år, men den har icke föranlett något närmare uttalande från Kungl. Maj:ts sida.

Emellertid är det av allra största betydelse att sinnesslövården verkligen blir snabbt utbyggd, och detta även sett ur en annan synpunkt, som jag har haft tillfälle att i annat sammanhang framhålla. Den största fråga som vi nu inom socialvården ha, sedan vi tryggt åldringarna genom bättre folkpensioner, är, hur man skall bereda de åldringar, som äro intagna på ålderdomshem, en bättre omvårdnad. Där äro för närvarande intagna även ett stort antal sinnesslöa, som förbittra tillvaron och medverka till att minska trevnaden för de andra. Detta antal, som enligt en utredning 1940 uppskattades till omkring 700, har icke blivit medtaget i andra utredningar, och det antalet måste, herr talman, också tagas med i det resonemang, som nu här föres om en allmän utbyggnad. Det vidgar problemet avsevärt och förstärker också yrkandet om närmare utredning.

Frågan är nu — och det har även utskottet fått klart för sig — föremål för stark observation. I skrivelse av den 15 december 1945 har svenska landstingsförbundet hos Kungl. Maj:t begärt klarläggande av just denna centrala punkt, nämligen ett upptagande av hela sinnesslövårdens problem ifrån början till slut. Det är det som är det viktigaste här. Det är som sagt kärnpunkten i hela resonemanget. Då menar utskottet, att när Kungl. Maj:t genom framställning från landstingsförbundet och genom partiella framställningar, i anledning av landstingsförbundets skrivelse, från de båda centralmyndigheterna, skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen, har frågan under behandling, måste Kungl. Maj:t taga ställning till den ganska snart.

Man har också — jag vill nämna det i förbigående — framkastat en synpunkt, som jag tycker låter ganska rimlig, nämligen att man skall bibehålla enhetlighet i detta avseende men skapa möjlighet att inom denna enhetlighet göra vissa differentieringar, så att de bildbara sinnesslöa föras för sig själva och de obildbara likaledes för sig själva i närheten av varandra, varigenom, såsom landstingsförbundet påpekat, vissa gemensamma nyttigheter beträffande administration och ekonomisk verksamhet i övrigt kunna användas. Härigenom skulle uppnås en praktisk lösning. Det tarvas också, att lagstiftningen ändras därhän, att statsbidrag utgår för hela denna verksamhet. Det är också en av kärnpunkterna i detta resonemang.

I tvisten, huruvida det pedagogiska eller det rent medicinska skall skjutas i förgrunden, vill jag inte yttra mig. För mig är det ganska likgiltigt, då jag vet att de medicinska synpunkterna genom medicinalstyrelsen mycket väl kunna föras fram så långt i förgrunden att de bli dominerande, samtidigt som man ger plats för den pedagogiska myndighetens, skolöverstyrelsens, intressen.

Å andra sidan måste jag fasthålla vid utskottets allmänna inställning, att det inte kan vara riktigt att efter bara ett år vända det tidigare beslutet över ända och gå in för nya synpunkter. Gränsdragningen mellan myndigheterna måste betraktas som en sekundär fråga bredvid det större spörsmålet om hur det skall förfaras med sinnesslövården i dess helhet. Det är på den punkten ett klarläggande från Kungl. Maj:ts sida utan tvivel måste ske.

Herr talman! Jag tycker att utskottets motivering och utskottets ställningstagande äro riktiga. De innebära helt enkelt ingenting annat än att utskottet i sak biträder reservanternas mening men går vida längre och vill ha själva huvudproblemet utrett, medan frågan om gränsdragningen får bli sekundär.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Osterman**: Herr talman! Bland annat av det skälet att första kamaren bifallit ett liknande yrkande som herr Fast, ber jag att få återtaga

Överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. (Forts.)
mitt yrkande och ansluta mig till herr Fasts yrkande om bifall till reservationen med uteslutande av det sista stycket i dess motivering.

Herr **Fast**: Herr talman! Jag brukar med nöje lyssna till vad herr Hagård har att säga, och det gjorde jag den här gången också, ty han är mycket sakkunnig. Jag hoppas emellertid, att kammarens ledamöter märkte hur han uraktlät att dra konsekvenserna av sin egen motivering. Han anförde här gång på gång de problem, som här kräva utredning, och vikten av att denna utredning snabbt igångsättes, men han slutade med att säga, att någon framställning om utredning till Kungl. Maj:t naturligtvis inte bör göras, därför att Kungl. Maj:t ändå bör göra en sådan på grund av de framställningar, som ligga hos Kungl. Maj:t.

Jag tror inte att man, när från alla håll understrykes att här föreligger behov av en snar utredning, påskyndar denna genom att inte skriva till Kungl. Maj:t, ty det kan ju annars misstänkas att det ligger någonting annat bakom detta att man inte drar konsekvenserna av sitt ståndpunktstagande.

Herr **Hagård**: Herr talman! Utskottet förmenar nog, att det finns starka skäl för ett ställningstagande från Kungl. Maj:ts sida, även om det inte anser att denna påstötning behövs. Vill man verkligen ha en utredning, bör emellertid yrkandet formuleras på ett annat sätt, och man bör inte inskränka sig till frågan om gränsdragningen. Det är att begära för litet i detta sammanhang. Vill man ha en verklig utredning, måste man formulera sitt uttalande på ett helt annat sätt, såvida man inte menar att Kungl. Maj:t skall förstå den saken ändå.

Fröken **Nygren**: Herr talman! Att det har visat sig stora praktiska svårigheter av organisatorisk art, sedan det blev lag om obligatorisk undervisning av bildbara sinnesslöa, är nog allmänt känt, men att detta skulle bero på att skolöverstyrelsen blev tillsynsmyndighet över dessa skolor för sinnesslöa, tror jag är alldeles felaktigt.

Om man nöjt sig med att yrka på en utredning rörande bestämmelserna för erhållande av statsbidrag för uppförande och drift av sinnesslöanstalterna, i syfte att statsbidrag skulle kunna utgå till alla av landsting och städer utom landsting inrättade sinnesslöanstalter — vilket står i sista meningen i första stycket av reservationen — skulle jag utan vidare kunnat ansluta mig till denna. Jag finner emellertid, att det är alldeles så som herr Hagård säger, att utskottet i sin motivering klart har sagt ifrån att denna utredning är av behovet påkallad, men att Kungl. Maj:t i alla fall har frågan så pass aktuell att utredning kommer till stånd. Det kanske kunde varit en styrka, om utskottet mera understrukit betydelsen av detta och begärt, att utredningen måtte komma till stånd.

Men om nu riksdagen beslutar i enlighet med reservationen, låt vara med strykande av det sista stycket, vilket ju gör reservationen något bättre, har man i alla fall alltför starkt tryckt på gränsdragningen mellan skolöverstyrelsens och medicinalstyrelsens befogenheter och låtit den frågan komma att framstå som en alltför viktig sak.

Vi behandlade nyss en fråga, där det gällde att ta hänsyn till vad namn på stämplarna kan få för resultat för unga människor. Det är på sätt och vis samma fråga här, låt vara att den inte är av samma omfattning. Atminstone föräldrarna äro nämligen oerhört känsliga i dessa saker. När 1944 års riksdag beslöt om den obligatoriska undervisningen av bildbara sinnesslöa, var det en mycket betydelsefull förändring som inträdde. Den betydde mycket för våra

Överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. (Forts.)

normalskolor och för hela det klientel, som bevisar normalskolorna, därför att man tidigare hade haft svårigheter med att i normalskolorna ha en hel del bildbara sinnesslöa. Den betydde emellertid också ett mycket stort ingrepp i föräldrarnas frihet.

Tidigare kunde föräldrarna vägra att skicka sina bildbara sinnesslöa till sinnesslöanstalter; nu kunde de inte längre det, då undervisningen blev förlagd dit. Det är då ett berättigat krav, att det i alla fall finns skolor av så vanlig art som möjligt, skolor som stå under skolöverstyrelsens överinseende.

Det är också här frågan om ännu en praktisk och organisatorisk gränsdragning, som är mycket svår att göra, nämligen gränsdragningen mellan de hjälpskolor, som sortera under folkskolestyrelserna och som också stå under skolöverstyrelsens överinseende, och den form av sinnesslöskolor, som vi ha i en hel del av våra städer, de s. k. externatskolorna. Genom 1944 års riksdagsbeslut finns möjlighet att låta folkskolestyrelserna fungera som de egentliga styrelserna för externatskolorna. Varken barn eller föräldrar ha på det sättet känslan av att dessa barn skiljas från den vanliga skolan och jämfällas med obildbara sinnesslöa.

Man har i alla fall på föräldrahåll haft mycket svårt att finna sig i denna reform. Den var nödvändig, men om man kan göra det litet lättare för föräldrarna, tycker jag riksdagen bör tänka på det. Då det som sagt också föreligger organisatoriska och praktiska skäl, har riksdagen starka motiv för att stå fast vid sitt tidigare beslut. För övrigt vore det ju ganska egendomligt om riksdagen efter bara två år ändrade ståndpunkt så kapitalt att den här — vilket den faktiskt gör om den yrkar bifall till reservationen — ansluter sig till en återgång och vill ha medicinalstyrelsen som tillsynsmyndighet över sinnesslöskolorna. Undervisning och fostran äro dock de väsentliga uppgifterna för skolorna för bildbara sinnesslöa, och det förefaller mig fullkomligt omotiverat att vilja återinföra medicinalstyrelsens överinseende.

Hur nödvändigt det än är att klara upp statsbidragsbestämmelserna, så att man får en klarare lagstiftning beträffande de icke bildbara sinnesslöa och de bildbara sinnesslöa i högre ålder än dem som falla under den gällande lagen anser jag det i alla fall oklokt att yrka bifall till reservationen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, men med den förhoppningen att den nödvändiga utredningen ändå kommer till stånd, och kommer till stånd omedelbart.

I detta anförande instämde fru *Johansson*.

Herr **Björklund**: Herr talman! Jag var själv en av de motionärer, som när denna fråga senast var föremål för riksdagens behandling, underskrev motiomen om att skolöverstyrelsen skulle vara det organ, som närmast hade hand om de bildbara sinnesslöa. Jag anser fortfarande, att det ligger en stark motivering bakom uppfattningen att de bildbara sinnesslöa äro ett klientel, som just bör ligga under skolöverstyrelsen, men det sätt på vilket hela denna sak har utvecklats efter att riksdagen fattade sitt beslut i ärendet, ger mig anledning säga några ord och med ett rent praktiskt exempel illustrera, hur man ute i landstingen i närvarande stund har det ställt med vården av de stackars människor som äro sinnesslöa.

Jag tar mitt eget län som exempel. Vi ha där ett stort hem för sinnesslöa, som heter Fridhem. Den förutvarande föreståndarinnan för detta hem befordrades, då Fridhem skulle bli centralanstalt, till föreståndarinna för centralanstalten. Om det är ingenting annat än gott att säga, men samtidigt som hon befordrades till föreståndarinna för denna centralanstalt befordrades hon

Överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. (Forts.)

till föreståndarinna för bl. a. ett hem, som heter Backagården och är beläget i Finja kommun i Kristianstads län. På det hemmet vistas nära ett hundratal barn, som när de fått sin skolutbildning på Fridhem vid denna anstalt ytterligare få lära sig ett praktiskt arbete, lantbruk eller någonting annat. Vederbörande föreståndarinna fick hand om denna anstalt, om vars skötsel hon inte kunde ett enda dugg. Märk väl att detta inte på något sätt innebär en undervärdering av vederbörande. Hon är värd att ha platsen som föreståndarinna för centralanstalten, d. v. s. för skolan som sådan. Men vad beträffar de andra anstalterna finns det ingen möjlighet att hon skall kunna sköta dessa på ett tillfredsställande sätt. Och nu få vi ett praktiskt exempel på hur det utvecklar sig.

Vi voro måna om att få en så god kraft som möjligt till föreståndare för anstalten Backagården, dit barnen komma från skolan för att utbilda sig till jordbruksarbete och andra göromål. Vi fingo en mycket god kraft, som för närvarande är engagerad hos staten. Han tog tjänstledighet sex månader och ämnade övergå i landstingets tjänst för att, som han själv tyckte, kanske få något friare ställning. Samtidigt hade han också ett stort intresse för att ordna det så, att ungdomarna, som komma in vid denna anstalt, inte förankras där och bli gående tills de bli gamla, utan att de fortast möjligt utsorteras i den omfattning de duga för att hjälpa till ute i det fria näringslivet.

När skolöverstyrelsen — jag citerar nu generaldirektören — i en massföredragning i juli månad föregående år, utan att på något sätt höra landstingen, i ett enda svep befordrade alla dessa förutvarande föreståndarinnor, som tidigare voro anställda i landstingens tjänst, till ordinarie befattning som föreståndarinna för centralanstalt, inträdde den situationen att dessa föreståndarinnor, mycket dugliga på sitt arbetsområde, fingo sig pålagda en mängd arbetsuppgifter som de inte på något sätt förmådde sköta. De hade ingen aning om vad det överhuvud taget vill säga att t. ex. sköta ett stort lantbruk. När det nu blev klart för denne man, som vi förvärvat från en statlig inrättning, att han skulle arbeta under en kvinna, som icke på något sätt var sakkunnig på det område, där han skulle sköta sin befattning, att han skulle gå under hennes kommando, och i varje fall rätta sig efter de påbud, som hon behagade utfärda, då tog denne man sin Matts ur skolan och försvann till staten igen.

Detta ärende är av en sådan betydelse, att det icke går att skjuta undan detsamma. Herr Hagård betonade ju också, att det är nödvändigt med en utredning, men han ansåg att Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet så starkt fästad vid saken, att det skulle vara onödigt för riksdagen att skriva någonting om saken.

Jag och många av oss ha en rätt god erfarenhet av att av den mängd utredningar, som riksdagen begär, många få ligga långa tider, innan de överhuvud taget tagas upp. Och är det så, att riksdagen inte har begärt någon utredning, har jag föga tilltro till att Kungl. Maj:t, med den mängd av arbetsuppgifter som Kungl. Maj:t har, kommer att tillsätta någon utredning för att skapa reda och ordning på detta område.

Jag betonar än en gång, att jag fortfarande har den uppfattningen beträffande centralanstalterna att det är både nyttigt och nödigt, att den som verkat i skolan fortfarande är föreståndarinna för anstalten, men man skall inte betunga dessa föreståndarinnor med uppgifter, som de icke ha några som helst möjligheter att på ett tillfredsställande sätt lösa.

Herr talman! Även om jag erkänner, att den kläm som föreligger i reservationen ingalunda täcker allt som man skulle vilja ha sagt i en kläm, när det nu är fråga om att göra en framställning, föredrager jag ändå i den nuvarande situationen att yrka bifall till reservationen.

Överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. (Forts.)

Det är icke bara i Kristianstads län som det är mycket tråkigheter på hithörande område. De som arbeta med landstingens olika angelägenheter ha troligen litet varstädes i de olika länen fått känna på de svårigheter som man kommer att få dragas med i fortsättningen. Det är nödvändigt att riksdagen fortast möjligt för Kungl. Maj:t ger sin mening till känna i samband med begäran om en utredning och icke bara nöjer sig med att förutsätta att Kungl. Maj:t, när utredningen tillsättes, ändå tar i betraktande vad utskottet sagt. Utskottet har här tryckt på åtskilliga väsentliga punkter. Därför menar jag, att Kungl. Maj:t, med iakttagande av både vad i reservationen och vad i utskottets motivering sagts, skall kunna och vilja fortast möjligt tillsätta den utredning, som skall göra det möjligt för landstingen att skapa ordning och reda på hithörande område.

Det är faktiskt så som herr Hagård sade, att i många län finnas massor av sinnesslöa på ålderdomshemmen. Länen ha icke haft med detta att göra i större utsträckning. I det län jag representerar är det 25 år sedan man började plocka in de sinnesslöa i särskilda anstalter. Vi ha i vårt län inga sinnesslöa på ålderdomshemmen, så långt kommunerna velat släppa vederbörande. På åtskilliga ställen finnas dock kommuner, som vilja ha någon kvar. Det är icke fråga bara om barn i skolåldern, dem tar man utan vidare — utan även äldre sinnesslöa böra omhändertagas till särskilda hem. Det är så vi ordnat det där nere. Vi äro mycket ledsna över den situation, den återvändsgränd vi nu kommit i. Vi kunna icke på dessa arbetshem få föreståndare, som fylla skolöverstyrelsens fordringar och samtidigt vilja underkasta sig lydnadsplikt under föreståndarinnan för centralanstalt. Här måste det ske en differentiering av olika anstalter med beslutanderätt för vederbörande föreståndare under det organ, som landstinget tillsätter för att sköta hithörande uppgifter.

Jag kan icke se annat än att det är nödvändigt, att man fortast möjligt får denna utredning i gång. Jag skall därför, herr talman, sluta med att yrka bifall till det av herr Fast framställda yrkandet.

Fröken **Nygren**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag har tidigare hört talas om de förhållanden från Skåne som gällde Fridhems skolhem och Backagårdens arbetshem. Det är så, att Backagården tidigare ej tillhört landstinget; det var en privat institution som landstinget sedan övertagit. Föreståndarinnan på Fridhem blev i likhet med andra föreståndare och föreståndarinnor automatiskt överförd till ordinarie tjänst efter lagens ikraftträdande. Tidigare, när föreståndare och föreståndarinnor voro anställda av landstinget, gällde sex månaders uppsägningstid. Landstinget hade möjlighet att säga upp olämpliga personer.

Herr Björklund säger, att föreståndarinnan är lämplig för sitt arbete. Jag har hört mig för hos skolöverstyrelsen. Eftersom det icke finnes någon representant för skolöverstyrelsen i denna kammare, har jag lovat att framföra synpunkterna därifrån, om frågan skulle komma på tal. När saken kom till skolöverstyrelsens kännedom, hade doktor Annell från medicinalstyrelsen varit där nere och icke funnit anledning taga tillbaka förordnandet för föreståndarinnan. Sedan reste representanter för skolöverstyrelsen, doktor Haage och fröken Jungner, ner; de funno icke heller anledning att taga ifrån föreståndarinnan hennes förordnande. Enligt deras egna uppgifter gingo de med på att göra en uppdelning, så att den man, som tagit tjänstledighet från sin plats på Salbohed och kommit dit ner för att vikariera med tanke på att bli kvar, skulle få vara chef för arbetshemmet. Enligt skolöverstyrelsens mening skulle det kunnat uppdelas på det sättet. Men enligt vad man därifrån säger, är det icke det förhållandet, att den kvinnliga föreståndarinnan skulle få vara kvar

Överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. (Forts.)

på skolhemmet, som varit anledning till att han tog sin Matts ur skolan, utan anledningen var att han icke fick den lönegradsplacering, som lovats honom av landstingsdirektören, nämligen 25 lönegraden. Enligt bestämmelserna är nämligen 23 lönegraden den högsta. Det kan varken landstingsdirektören eller landstinget göra något åt, eftersom statsbidrag utgår med 85 procent och staten alltså måste bestämma vilken lönegradsplacering vederbörande skall få.

Det är de upplysningar jag fått från skolöverstyrelsen, och jag tror att det ligger till på detta sätt.

Herr **Björklund** erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Jag skall icke replikera fröken Nygren länge. Jag tror mig nämligen bättre än fröken Nygren veta vad som förekommit. Jag skulle kunna relatera min överläggning med generaldirektören i skolöverstyrelsen, men jag skall låta bli det därför att skolöverstyrelsen är icke representerad här. Det är åtskilligt att säga på denna punkt, och jag skall efter denna debatt underrätta fröken Nygren om vad jag vet.

Vidare yttrade

Herr **von Friesen**: Herr talman! Det är riktigt som herr Hagård påpekade, att frågan om tillsynsmyndigheten är en perifer fråga i detta sammanhang. Men då den knappast tyckes vara en perifer fråga för motionärerna eller utskottsreservanterna, skall jag ändå taga mig friheten att med några ord beröra detta spörsmål, vilken som bör vara tillsynsmyndighet för dessa anstalter, medicinalstyrelsen eller skolöverstyrelsen.

För att en inrättning skall falla under medicinalstyrelsens tillsyn måste ju fördras antingen att man på det diagnostiska området måste ha tillgänglig en medicinskt skolad expertis eller också att man beträffande behandlingen av vederbörande klienter måste besitta särskild medicinsk fackkunskap. Vad beträffar diagnostiken av dessa efterblivna, dessa sinnesslöa — vilka äro att helt skilja från de i egentlig mening sinnessjuka — så måste man säga att diagnostiken, i de grövre fallen, är så lätt och enkel, att vem som helst kan göra klart för sig, att en sinnesslöhet föreligger. I mera tveksamma fall förfogar man ju över ett mycket tillförlitligt testningsförfarande. Detta testningsförfarande användes mycket sällan av läkarna. I regel är det särskilt skolade psykologer, alltså icke medicinare, som ha erfarenhet på detta område och som utföra testningarna. Man kan alltså icke säga, att när det gäller diagnostiken läkaren har mycket att säga till om.

Lika litet har han att säga till om, när det gäller behandlingen av dessa beklagansvärda människor. Överhuvud taget måste man säga, att den medicinska vetenskapen kommer till korta med dessa fall av missbildningar vare sig de äro ärftligt betingade eller förvärvade i mycket späd ålder.

Läkarens uppgift på sinnesslöanstalterna måste alltså inskränka sig till medicinsk rådgivning, när det gäller rent kroppsliga sjukdomar hos det intagna klientelet.

Jag har, herr talman, icke ringa erfarenhet av dessa spörsmål, då jag i närmare ett tiotal år tjänstgjort såsom läkare på en sinnesslöanstalt. Jag har desto mera erfarenhet av förvaltningen av dessa anstalter som jag samtidigt sitter med i styrelsen för en av våra större sinnesslöanstalter. Det är en anstalt, som i sig innefattar alla de vårdformer, som vi bruka tillämpa på de sinnesslöa, alltså skolhem, upptagningshem, anstalt för äldre obildbara och arbetshem för vuxna manliga och kvinnliga sinnesslöa. Den erfarenhet jag har och som jag också tror delas av den styrelse, i vilken jag sitter, är, att den nuvarande an-

Överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. (Forts.)

ordningen icke kan sägas hava varit till förfång för denna verksamhet. Jag har alltså en annan uppfattning än en del av dem, som i praktiken sysslat med dessa frågor.

Det är alltså den väsentliga motiveringen varför jag tycker, att man i detta sammanhang kan nöja sig med det slut, till vilket utskottet har kommit.

Det andra skälet, som jag tror också tidigare framhållits under debatten, är att det måste betecknas som något rätt ovanligt, att riksdagen, när den så sent som 1944 fattat ett beslut i en viss riktning, redan efter ett par år är beredd att riva upp beslutet. Den omständigheten har tidigare vid olika tillfällen åberopats såsom skäl mot en ändring. Det skulle ju medföra en bristande stabilitet i förvaltningen och verksamheten, om statsmakterna olika år med korta tidsintervaller fattade olika beslut. Det skulle äventyra det arbetslugn, som dessa anstalter i likhet med all annan verksamhet så väl behöva.

Jag hoppas också, att kammaren nu liksom tidigare beaktar denna senare synpunkt. Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Fast**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag måste med anledning av det sista anförandet säga, att det verkar icke på något sätt övertygande. Den omständigheten, att riksdagen här fattat ett beslut, därvid emellertid någon klar gränsdragning ej skett, kan icke utgöra något skäl för att man nu ej gör denna gränsdragning. Jag har varit mycket försiktig och begärt, att det stycke skall strykas, som uttalar sig till förmån för den ena ståndpunkten.

Även om man i stort sett vill behålla nuvarande förfarande eller lägga övervakningen helt i händerna på skolöverstyrelsen, kan ingen förneka, att det är nödvändigt att det sker en gränsdragning, så att man vet vem som verkligen är tillsynsmyndighet, vilket nu icke är förhållandet. Ett bifall till utredningskravet innebär icke något avståndstagande från den ståndpunkt riksdagen tidigare intagit; det är fråga om en komplettering i de delar, där det är ofullständigt, plus en rad problem, som därjämte rullats upp och som ingen kan komma förbi. Jag menar således, att detta förfarande behöver icke stå i strid mot det beslut riksdagen tidigare fattat.

Jag medger, herr talman, att själva klämman är något oformlig i förhållande till motiveringen. Men det förstå väl kammarens ledamöter, att om det blir en skrivelse, varur detta stycke gått ut, kommer Kungl. Maj:t mycket väl att inse vad som döljer sig där bakom. Det blir icke något missförstånd med hänsyn till klämman.

Härpå yttrade:

Herr **Lundberg**: Herr talman! När fröken Nygren erinrade om den lät mig säga pedagogernas uppmarsch som förekom för en stund sedan i en annan fråga, vilken icke kan jämföras med denna, och menade, att kammaren borde även i detta fall följa de anvisningar hon företrädde, måste jag säga, att det som reservanterna önska är ju vad det praktiska folket ändock understrukit, nämligen att det behöves klara linjer i denna fråga, så att man vet vad man skall rätta sig efter och hur man skall handla.

Jag vill också anføra, att det är ganska angeläget, att även denna verksamhet får en enhetlig ledning, ty om man icke har en enhetlig ledning, har man ganska lätt för att liksom sätta tillbaka de ekonomiska hänsyn, som man även i detta sammanhang måste taga. Jag har nämligen den känslan, att de socialmedicinska frågorna måste i detta sammanhang beaktas. Jag undrar, om det icke låg en

Överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. (Forts.)

hel del i statsrådets instämmande år 1944 i följande yttrande av de sakkunniga: »För ett effektivt utnyttjande av samtliga platser för sinnesslöa, däri inbegripet sådana platser, vilka stå till förfogande å sinnessjukhus, bör vidare en enhetlig ledning av samtliga sinnesslöanstalter och sinnessjukhus för mottagande av sinnesslöa eftersträvas.»

Det är ganska viktigt att man i detta sammanhang uppmärksammar, att vi böra ha en enhetlig ledning för det hela. Vilken myndighet som skall hava hand om detta kan man under utredningen få klarhet om.

När vi gå att utbygga denna verksamhet vill jag även påpeka en annan sak, som vi i detta sammanhang böra komma ihåg, nämligen att när man skall bygga ut denna verksamhet hänsyn måste tagas till att vi för närvarande ha brist på olika slag av byggnadsmaterial, att vi ha personalbrist och att vi ha ekonomiska frågor att brottas med i ganska stor utsträckning. Vi måste i detta sammanhang vara på det klara med, att det ju icke är så, att när man skall bygga ut en viss verksamhet skall man renodla denna, utan man måste ställa den i viss relation till andra frågor, som kanske äro lika viktiga. Jag vill bara påminna om, att när från skolöverstyrelsens sida önskats ett särskiljande av exempelvis de äldre obildbara och att det skulle skapas vissa speciella hem för dem, vilka skulle ligga avskilda från huvudanstalterna, blir det ju på det sättet, att detta medför ekonomiska konsekvenser, som jag har en känsla av att man ej trängt igenom fullt och helt.

Vi ha för närvarande i den allmänna sjukvården den situationen, att vi ha brist på sjukhus, brist på utrymmen, brist på personal och även svårigheter då det gäller att få pengar till denna verksamhet. Jag har därför för min del den uppfattningen, som jag vill understryka, att man här måste kallt och realistiskt överväga, hur mycket av de tillgängliga resurserna i material och pengar som man skall lämna till den ena och den andra sidan, eller låt mig säga till vården och utbildningen av de bildbara och obildbara sinnesslöa samt till den allmänna sjukvården och fostran överhuvud taget.

Jag vill understryka, att när denna utredning, som jag hoppas på, kommer till stånd, även dessa förhållanden skola tagas i beaktande och att man här skall söka komma till det ur olika synpunkter bästa resultatet.

Såsom reservant ber jag att med understrykande av vad olika talare förut här sagt få yrka bifall till reservationen med strykande av det sista stycket av motiveringen, såsom herr Fast föreslagit.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Fröken Nygren: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten med många ord, men jag vill foga en liten fortsättning till mitt förra anförande.

Det är alldeles riktigt, att här finns icke någon representant för skolöverstyrelsen och att det därför är olämpligt att vi nu inlåta oss i någon diskussion om vad som förekommit där. Jag har emellertid, som jag tidigare sagt, bara anført synpunkter, som därifrån till mig framförts i den föreliggande frågan, om hur man där anser att det hela har gått till.

När vi för två år sedan fattade beslut i denna fråga, gällde spørgsmålet endast de bildbara sinnesslöa, och anstalterna för dessa kommo alltså att stå under skolöverstyrelsens överinseende. För de obildbara sinnesslöa måste det emellertid bli en ordentlig lagstiftning, så att de icke såsom hittills skola redovisas på ålderdomshem och dylikt. Jag ger herr Björklund rätt i, att det väl knappast kan råda något tvivel om att Kungl. Maj:t är inne på den linjen och att det är den bästa. Vi förutsätta att det lagstiftas så, att man gör skillnad mellan de olika anstalterna, vilket jag för min del finner mycket motiverat. Det

Överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. (Forts.)

säger sig självt, att en föreståndarinna, som är lämplig att handha ett skolehem för sinnesslöa, icke därför är lika kompetent att sköta ett arbetshem. Här behövs det självständiga befattningshavare — i det avseendet är jag av fullkomligt samma uppfattning som herr Björklund — men jag tror som sagt, att de synpunkterna komma att bli beaktade även om vi icke skriva därom till Kungl. Maj:t och utan vidare överlåta frågan till Kungl. Maj:ts avgörande. Även utan att skriva såsom reservanterna föreslagit ha vi givit uttryck åt vår betänksamhet mot att skolöverstyrelsen skall vara tillsynsmyndighet för sinnesslöskolorna, och det vore verkligen en olycka, om vi icke vidhölle riksdagens tidigare fattade beslut i frågan. Jag känner mig därför, herr talman, fortfarande föranlåten att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Osterman: Herr talman! Jag skulle till herr von Friesen som emellertid gått ut, vilja säga, att jag icke riktigt kan godta hans resonemang, att för att det i ett fall skall kunna vara tal om ett medicinskt tillstånd skall det vara tillgängligt för terapi. Detta kan nämligen icke alltid förväntas, exempelvis vid många organiska sjukdomar i nervsystemet.

Vidare vill jag framhålla, att vi redan nu ha sinnesslöanstalter i den statliga sinnessjukvården, nämligen Salberga, Vipeholm och Källshagen, som ju lyda under medicinalstyrelsen.

Fru Johansson: Herr talman! Bara några få ord med anledning av ett uttalande, som herr Lundberg gjorde i sin plädering för reservationen och vilket jag tycker icke bör få stå oemotsagt.

Han sade, att när det gäller att skilja på behandlingen av sinnesslöa över 21 år, blir det en fråga av så stor ekonomisk betydelse, om dessa enligt skolöverstyrelsen skola skiljas från de bildbara sinnesslöa, att vi säkerligen icke ha råd därtill. Jag vill för min del framhålla, att när det gäller de bildbara sinnesslöa ha vi ju en lag om att de äro tvungna att underkasta sig skolundervisning, och då få vi icke tänka på att söka finna några ekonomiska hinder för att göra det bästa möjliga för dessa barn. Vi göra det icke i andra fall och böra icke heller göra det här.

Herr Lundberg: Herr talman! Med anledning av fru Johanssons senaste yttrande, att vi i detta fall icke få tänka på den ekonomiska sidan av saken, vill jag säga, att när vi få lov att begränsa oss i fråga om de materiella möjligheterna att hjälpa sjuka i allmänhet, måste vi även i fall som detta anlägga vissa ekonomiska och sociala aspekter på frågan och se till, att vi stå med båda fötterna på marken och icke låta våra känslor, hur befogade och berättigade de än kunna vara, ta överhanden. Man får sålunda icke ha sinne och känsla bara för den ena parten, utan man måste även tänka på den andra.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan och bifall i stället till det av herr Fast under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den sistnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av fröken Nygren, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren med avslag å andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 35, bifaller det av herr Fast under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså med avslag på utskottets hemställan, bifallit den av herrar Englund m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, dock med uteslutande av sista stycket av motiveringen.

§ 14.

*Motioner
rörande frivillig pensionering av privatanställda.*

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av väckta motioner om utredning angående en frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 162 i första kammaren av herr *Andersson, Elon, m. fl.* och nr 257 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande skapandet av former för frivillig enskild tjänstepensionering utan användande av premiereservsystem.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Englund* och *Jacobsson* i Igelsbo, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner ville i skrivelse till Konungen anhålla, att de synpunkter, som i reservationen anförts, måtte vinna beaktande vid den departementala handläggningen av försäkringsutredningens betänkande (1946:33 och 34) och vid utformningen av direktiven för den utredning angående pensionering av i enskild tjänst anställda, varom 1944 års riksdag hemställt.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Jacobsson** i Igelsbo: Herr talman! Vid föreliggande utskottsutlåtande har jag tillsammans med herr Englund i första kammaren fogat en reservation. I motioner, väckta i första kammaren av herr Elon Andersson m. fl. och i denna kammare av herr Ohlin m. fl., har yrkats, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande skapandet av former för frivillig enskild tjänstepensionering utan användande av premiereservsystemet». Frågan om pensionering av personer, som äro anställda i enskild tjänst, har flera gånger tidigare varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. Vid tidigare tillfällen har man i diskussionen i frågan utgått från det s. k. premiereservsystemet. Redan så tidigt som år 1938 uttalade försäkringsutredningen sina betänkligheter mot den utveckling, som man kunde konstatera, nämligen att på grund av den allt allmännare anslutningen till försäkringar av olika slag de hos försäkringsinrättningarna fonderade kapitaltillgångarna vållade vissa svårigheter. Dessa svårigheter äro framför allt förknippade med premiereservsystemet, och särskilt vid vissa tillfällen blir det svårt att finna placeringsobjekt för dessa pengar, som måste lånas ut, detta med hänsyn till de garantier, som vår lagstiftning kräver. För att

Motioner rörande frivillig pensionering av privatanställda. (Forts.)

komma till rätta med detta problem, säger försäkringsutredningen i sin skrivelse till statsrådet och chefen för handelsdepartementet, att man borde överväga åtskilliga alternativ för att klara situationen. Utredningen tänkte sig tre alternativ, nämligen »1) en pensionering av anställda och arbetare uppbyggd med fondering i överensstämmelse med premiereservsystemet sådant detta hittills tillämpats inom livförsäkringsväsendet, 2) en pensionering uppbyggd enligt i huvudsak samma linjer men med tillämpande av väsentligt friare bestämmelser rörande placeringen och 3) en pensionering ordnad efter sådana linjer, att finansieringen kan i stort sett ske efter principerna för ett fördelningssystem eller i varje fall utan den betydande fondbildning premiereservsystemet kräver». Motionärerna ha i motionen framhållit, att det borde utredas om det icke skulle kunna gå att finna en lämplig form för den frivilliga tjänstepensionsförsäkringen grundad på denna fördelningsprincip. Motionärerna anse, att en metod som förtjänar att särskilt prövas är bildandet med visst stöd från statens sida av en garantiförening, i vilken enskilda företag skulle ingå som medlemmar och därvid erhålla en »garantiförsäkring» mot eventuell framtida betalningsoförmåga i fråga om vissa efter vissa regler fastställda ålders- och invaliditetspensioner ävensom änke- och pupillpensioner åt efterlevande. Motionärerna ha vidare framhållit, att det givetvis kan tänkas att vårt näringsliv skulle kunna komma i den situationen att en väsentlig del av företagarna drabbas av vad man skulle kunna kalla ekonomisk katastrof. Denna katastrofrisk anse motionärerna rimligen böra övertagas av staten, om en garanti, som föreningsmedlemmarna sinsemellan utfäst sig att skapa, icke skulle förslå.

Motionärerna ha icke bortsett från de svårigheter, som det gäller att lösa i samband med en tjänstepensionering av detta slag, främst då denna försäkrings ställning till folkpensioneringen. I och med att det särskilda utskott, som haft att behandla det kungl. förslaget om folkpensionsreformen, fattat sitt beslut, som väl kommer att vinna riksdagens godkännande, har en väsentlig svårighet i detta avseende avlägsnats. Jag tänker härvidlag på att vad gäller pension åt person över 67 år behovsprövningen skall falla bort. Kvar stå då givetvis svårigheterna — vilket även utskottet påpekar — att för pensionär över 67 år med hustrutillägg dessa tillägg, liksom också bostadstilläggen, allt fortfarande föreslås bli behovsprövade. I det kungl. förslaget, som är tillstyrkt av det särskilda utskottet, har man gått ifrån den hittills gällande behovsprövningen för alla grupper av pensioner och att ingen inkomstform hädanefter skall vara privilegierad. Vi anse dock att denna fråga är så pass viktig, att man bör pröva om man icke på ett eller annat sätt skulle kunna komma till rätta med svårigheterna med avseende å anslutningen. Det system, som motionärerna bygga på med dessa garantiföreningar, finns ju i form av pensionsstiftelser, vilka verka med stöd av den lagstiftning som riksdagen antog den 18 juni 1937; det hela är alltså ingen nyhet. Andra lagutskottet har hänvisat till, att dessa stiftelser till allra största delen utgöras av sammanslutningar av solventa företag och branschsammanslutningar, där man synnerligen väl känner varandra. Det svåraste är att kunna få denna enskilda pensionsförsäkring att omfatta så många som möjligt. Man har anmärkt — och reservanterna måste medge det riktiga däri — att de svagare företagen eller en bransch med svagare smärre företag skulle ha svårare att genomföra denna försäkring. Reservanterna ha ansett sig böra framföra även dessa synpunkter inför kammaren, men vi förmena, att då vi i vår reservation inskränkt oss till att endast yrka, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att de i reservatio-

Motioner rörande frivillig pensionering av privatanställda. (Forts.)
nen framförda synpunkterna måtte vinna beaktande vid den departementala handläggningen av försäkringsutredningens betänkande och vid utformningen av direktiven för den utredning angående pensionering av i enskild tjänst anställda, varom 1944 års riksdag hemställt, vår framställning är så pass moderat, att kammaren bör kunna gå med på ett sådant uttalande.

Med dessa ord, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till den vid förevarande utlåtande fogade reservationen.

Herr **Gustafsson** i Bogla: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att framställa något annat yrkande än det utskottet här kommit till, men då utskottet ganska utförligt redovisat ett utlåtande, som andra lagutskottet avgav 1944, nr 7, i anledning av en motion, som i denna kammare väckts av herr Åkerström, med yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om en förutsättningslös utredning angående möjligheten och lämpligheten av en obligatorisk pensionering av i enskild tjänst anställda, vill jag med några få ord understryka önskvärdheten av att den utredning, som riksdagens båda kamrar 1944 begärde hos Kungl. Maj:t, måtte av Kungl. Maj:t snarast möjligt effektueras. Detta är nämligen en mycket stor och angelägen fråga, och så långt min erfarenhet sträcker sig föreligger ett mycket stort intresse hos våra industriarbetare av att den utredning, som riksdagen begärde 1944 i frågan, verkligen kommer till stånd. Visserligen kommer ju riksdagen nästa onsdag att sannolikt ganska enhälligt bifalla pensionsreformen, och därmed tages ju ett stort och betydelsefullt steg till en allmän ålderdomspensionering, men även om vi ha anledning hälsa denna reform med stor tillfredsställelse löser den dock icke hela problemet, ty folkpensionerna behöva på grund av de belopp, som här kunna komma i fråga, ett komplement. Det är ju faktiskt också så att även i ortsgrupp 1 nödgas kommunen åt äkta makar, som icke ha någon annan inkomst än folkpensionen, ge ett tillskott till denna. Vidare är, såsom också särskilda utskottet säger i det utlåtande som nu delats, en pensionsålder av 67 år i allmänhet att betrakta såsom hög och att det föreligger behov av komplement för folk mellan exempelvis 60 och 67 år till folkpensionen. Invalidpensionerna komma ju fortfarande att bli föremål för behovsprövning, och vidare föreligger det ju ganska stora svårigheter för äldre arbetare, vilka på grund av olika orsaker icke ha samma arbetskraft och vigör som tidigare, att kunna bibehålla sin plats i industrien. Det blir rätt bekymmersamt för en del, som på grund härav få sina timlöner sänkta. Jag vill även framhålla, att i fråga om personer, som drabbats av tuberkulos, pensionsstyrelsen skärpt föreskrifterna så att man endast i hopplösa fall kan få folkpension. Därför skulle det också vara önskvärt, att frågan om en obligatorisk arbetarpensionering kunde lösas. Jag tror för min del, att den obligatoriska pensioneringen är värdefullare än den efter en frivillig linje; det är ju också den förra linjen, som arbetarna ansluta sig till.

Som det nu är ha ju vid en hel del stora industrier tjänstemännen sin pensionsfråga ordnad. Jag känner t. ex. till hurusom vid ett stort bruk i Småland tjänstemännen kunna få en pension av 5 000 kronor om året utan att ha behövt erlægga ett enda öre för sin pensionering, medan arbetarna vid ohälsa få 600 kronor om året vid 63 eller 65 år. Innan folkpensionen år 1936 förbättrades gav detta bolag liksom andra arbetarna en pension av 900 kronor, men när folkpensionen blev större sänkte man arbetarpensionen till 600 kronor, och om folkpensionen nu, såsom vi vänta, blir ytterligare förbättrad, finns det risk för att arbetarpensionen från dessa bolag helt och hållet kommer att försvinna.

Motioner rörande frivillig pensionering av privatanställda. (Forts.)

Jag skall inte uppehålla kammarens tid längre — intresset för denna fråga förefaller dessvärre inte vara så stort. Jag vill emellertid understryka nödvändigheten av att den utredning om obligatorisk arbetarpensionering, som riksdagen begärde 1944, snarast igångsättes av regeringen. Jag är inte riktigt nöjd med andra lagutskottets utlåtande i denna fråga — den sista meningen i utskottets motivering förefaller mig vara tämligen onödig — »Måhända kunde det emellertid vara av ett visst värde, att man, innan en utredning sättes i gång, inhämtar erfarenhet av hur den nya folkpensioneringen kommer att verka i sin praktiska tillämpning», ty det är ju tämligen uppenbart, att för de grupper, som jag här talat om, kommer folkpensionsreformen icke att lösa pensionsfrågan på ett tillfredsställande sätt, men då första kammaren redan fattat beslut i överensstämmelse med utskottets förslag, skall jag inte framställa något yrkande.

Jag vill också erinra om att det numera glädjande nog finns vissa bolag, som redan gått in för arbetarpensionering. Sålunda har man, enligt vad som är mig bekant, vid Växjö mekaniska verkstadsaktiebolag infört en pensionering för de anställda, som bygger på den principen, att de mellan 60 och 67 års ålder få högre pension från företaget, medan pensionen sedan utgår efter en sjunkande skala. Jag föreställer mig, att detta intresse hos arbetarna för en arbetarpensionering skulle kunna stimuleras, om riksdagen här, såsom jag hoppas, enhälligt uttalar sig för en obligatorisk pensionsförsäkring. Det är givetvis tacknämligt, om det under tiden kan ske en pensionering på frivillighetens väg, men jag tror att det är riktigt vad utskottet här säger, liksom det gjorde 1944, att om man rekommenderar den frivilliga linjen, kommer detta att verka i deprimerande och inte i stimulerande riktning.

Jag tror således, att det skulle vara värdefullt, om riksdagen här tydligt och klart framställde önskemål om att få den utredning effektuerad, varom riksdagen skrev 1944.

Herr **Andersson** i Gisselås: Herr talman! Herr Jacobsson i Igelsbo har yrkat bifall till en reservation, avgiven av herr Englund och honom själv, vilket också innebär yrkande om bifall till en i riksdagens båda kamrar väckt motion med anhängan om utredning rörande skapande av former för frivillig enskild tjänstepensionering utan användande av premiereserv. Emellertid har försäkringsutredningen den 1 april avgivit ett betänkande med förslag till lag om försäkringsrörelse m. m., och i nämnda förslag har i § 345 upptagits ett stadgande, enligt vilket Konungen beträffande tjänstepensionsförsäkring må, där sådant finnes vara från allmänna synpunkter ändamålsenligt, medgiva avvikelser från vad lagen innehåller beträffande premiereserv och redovisning av försäkringsfond. Andra lagutskottet har ansett lämpligt, att man avvaktar de åtgärder som kunna komma att vidtagas med anledning av nämnda lagförslag, innan riksdagen tar ställning till motionerna. Lagutskottet har också ansett, att man möjligen skulle kunna inhämta någon erfarenhet av den nya folkpensioneringslagen och se, hur den kommer att verka, innan man tar ställning till detta förslag, och det har därför ansett, att motionerna icke nu böra bifallas. Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Enligt min mening är den fråga, som här föreligger till debatt, av synnerligen stor betydelse och väl förtjänt av att här i kammaren ägnas ett ganska väsentligt intresse. Jag skall därför tillåta mig att göra några reflexioner, delvis rörande synpunkter som inte ha framkommit i utskottsutlåtandet, delvis i form av kommentarer till detta utlåtande.

Motioner rörande frivillig pensionering av privatanställda. (Forts.)

Låt mig börja med att säga, att jag tror att frågan om en frivillig tjänstepensionering är av vikt inte bara för tjänstemännen utan också för arbetarna, d. v. s. för alla som äro anställda i enskild tjänst. Enligt min mening är det mycket glädjande, att det s. k. S.P.P.-systemet har starkt utvecklats under senare år. Detta system har emellertid, såsom också utskottet påvisat, ganska väsentliga olägenheter. Bl. a. ställa sig kostnaderna höga, när icke helt unga anställda skola anslutas till detta system.

Det förefaller därför vara ganska allmän enighet om att det i och för sig vore lämpligt, om man kunde söka sig fram till något system, som icke medförde användande av premiereserv, d. v. s. något fördelningssystem. Ett sådant fördelningssystem har också en helt annan fördel, som icke, såvitt jag har kunna finna, tidigare bragts på tal, nämligen att detta system är mindre sårbart i händelse av inflation än premiereservsystemet. Om prisnivån skulle väsentligt stiga, så kommer flertalet av de inom näringslivet arbetande företagen att ha sitt kapital placerat i reella tillgångar, vilka stiga i värde i ungefär samma takt som prisnivån stiger. Detta betyder att om man har ett fördelningssystem, så kommer företagens förmåga att betala pension att öka i ungefär samma takt som prisnivån stiger. Därav följer att om vi t. ex. skulle komma upp till en dubbelt så hög prisnivå som den nuvarande — vilket jag innerligt hoppas inte skall bli fallet — komma antagligen omkostnader och inkomster att ligga på en ungefär dubbelt så hög nivå som nu, och då kommer det också med ett fördelningssystem att vara möjligt att anpassa den del av omkostnaderna, som utgöres av pensionskostnader, ungefärligen efter detta. Har man däremot ett premiereservsystem, är ju fonden placerad i obligationer eller dylikt, och då kan det inte ges några tillägg. Då förlora nämligen de medel, som ytterst gå till att betala pensioner, en del av sitt reella värde. Har man ett fördelningssystem, är ju pensionsanspråket en del av anspråket på själva företaget, vars reella värde icke undergår någon försämring genom en prisstegring.

Jag tror därför att det ur samtliga anställdas synpunkt skulle vara bra mycket att vinna, om man kunde få en sådan väsentlig minskning av olägenheterna vid inflation, som det skulle vara möjligt att åstadkomma med ett fördelningssystem.

Nu är det klart, herr talman, att detta är ett mycket invecklat spörsmål, vilket ju också de tidigare utredningarna nogsamnt visa. Men det förefaller i alla fall inte vara uteslutet — för att uttrycka sig försiktigt — att den av motionärerna anvisade vägen skulle kunna vara farbar och att den skulle kunna visa sig vara både mer lockande för företagen, när det gäller att frivilligt utvidga tjänstepensioneringen, och bättre för de anställda, därigenom att de skulle få ökad trygghet, när det gäller pensionens utbetalande och bibehållandet av dess realvärde. Mig förefalla dessa omständigheter allena utgöra mer än tillräcklig anledning att igångsätta en utredning.

Men, herr talman, det finns ytterligare ett skäl, som jag också gärna vill utveckla, då det endast i förbigående har tangerats i utskottsutlåtandet, och det är den omständigheten, att tjänstepensionsförsäkringen måste samordnas med folkpensionen. F. n. ha vi i detta avseende — såsom för övrigt riksdagen i sin skrivelse 1944 påpekade — en situation, som man inte kan beteckna som annat än högst otillfredsställande. Här har staten för att stimulera till frivillig tjänstepensionering ordnat det så att fonder för detta ändamål få skattefrihet för räntan och för själva förmögenheten. Men i nästa ögonblick säger staten: »Men de, som ha tjänstepension, få förstås minskning av sin folkpension» — låt vara att efter det nya systemet detta inte blir fallet på lägsta dyrort, men på alla andra orter får man minskning av bostadstill-

Motioner rörande frivillig pensionering av privatanställda. (Forts.)

lägget, och vidare får man, om man är invalid, minskning av grundpensionen. Staten tar alltså i viss omfattning tillbaka den förmån, som man har velat ge genom de bestämmelser, som uppmuntra till frivillig tjänstepensionering. Det är mycket invecklat att räkna ut hur mycket staten tar tillbaka; i vissa fall tar den tillbaka mer än den förmån som den ger, i andra fall en väsentlig del av denna förmån och i åter andra fall mycket litet.

Jag tror inte att någon kan vilja hävda, att detta är ett till sina verkningar rationellt system, utan att det tvärtom förtjänar en motsatt benämning. Därtill kommer att även rådande progressiva skattesystem gör, att verkningarna bli mycket svåröverskådliga och inte vad de varit avsedda att bli.

Det förefaller därför, när nu frågan om folkpensioneringssystemet mycket snart kommer att få sin lösning, som om tiden vore inne för att verkligen taga upp till utredning spörsmålet om den frivilliga tjänstepensioneringen — vi ha ju dock redan en stor sådan — och undersöka hur denna sak skall samordnas med folkpensioneringen. Alldeles oavsett frågan om det speciella fördelningssystem, som motionärerna här tala om, föreligger det mycket stark anledning att göra en sådan utredning, och jag har för min del svårt att förstå, att det skulle kunna vara några olägenheter förenade med att påyrka en sådan.

Utskottet har också i sitt resonemang på ett välvilligt och riktigt sätt refererat åtskilliga skäl, som tala för en utredning, och jag måste erkänna, att jag blev ganska överraskad, när utskottet i de båda sista styckena gör helt om och säger, att igångsättandet av någon utredning kan man i alla fall inte vara med om. Jag tycker att det hade rimmat bättre med utskottets motivering i de första två tredjedelarna av utlåtandet, om slutsatsen hade blivit att en utredning borde ske.

Utskottet har som skäl för denna sin omkastning anfört det resonemanget, att staten med det system, som motionärerna föreslagit, skulle ge garantier åt anställda i solida företag, medan de i svagare företag anställda icke skulle ha någon fördel av den statliga garantien. Låt mig svara att staten har, när det gäller sociala åtgärder, i många fall gått en sådan väg, att inte alla omedelbart fått någon fördel av åtgärden. Tänk på att arbetslöshetsförsäkringen, som kostat staten stora summor, till mycket stor del har utnyttjats av relativt välsituerade arbetargrupper, medan en del relativt svaga grupper, som inte ha kunnat ordna frivilliga arbetslöshetskassor, under årtal inte ha fått någon del av denna förmån. Inte har man anfört detta som ett skäl mot det statliga stödet åt arbetslöshetsförsäkringen!

Såvitt jag kan se, skulle resultatet, om man går den av motionärerna anvisade vägen, bli att allt fler företag tvingas ge tjänstepension åt sina anställda, ty i annat fall skulle de få det allt svårare att skaffa kvalificerad personal, och det vore väl en gynnsam effekt, om tjänstepensioneringen på detta sätt av sig själv tenderade att utvidgas på frivillighetens väg.

Utskottet säger också, att man finner det naturligt, att frågan om en *obligatorisk* tjänstepensionering först utredes. Men såvitt jag kan förstå, har varken utskottet eller herr Gustafsson i Bogla eller herr Andersson i Gisselås anfört något egentligt skäl, varför man *först* skulle ta frågan om den obligatoriska tjänstepensioneringen. Alla de, som inte äro övertygade om att obligatorisk tjänstepensionering är den självklara vägen, äro väl snarast benägna att säga, att när det gäller detta viktiga problem böra *båda* vägarna undersökas.

Utskottet säger vidare, att om man först utreder frågan om obligatorisk försäkring, kan det därvid komma fram en del synpunkter och erfarenheter, som kunna vara av betydelse, när man sedan eventuellt skall tänka på ett

Motioner rörande frivillig pensionering av privatanställda. (Forts.)
system med frivillig försäkring. Är inte detta, herr talman, ett alldeles utmärkt skäl för att samtidigt utreda de båda frågorna?

Såvitt jag kan förstå, är det tvivelaktigt, om en obligatorisk försäkring kan genomföras i en nära framtid. Om man prompt skall ha någon rangordning i fråga om vilket problem, som bör utredas först, så tycker jag att man bör utreda frågan om det frivilliga systemet först och det obligatoriska efteråt. Men jag har ingenting att invända emot att man tar båda samtidigt. Nu när frågan om folkpensionen är klar, förefaller mig tiden vara inne, för att taga upp detta pensioneringsproblem i hela dess vidd.

Tyvärr ser jag att inte någon regeringsledamot, framför allt inte socialministern, är närvarande, men det gäller ju en enskild motion, och det är en lördagseftermiddag, så man får väl inte klaga över det. Jag vill emellertid till protokollet ha antecknat en fråga till regeringen: har regeringen för avsikt att i en nära framtid igångsätta en utredning om det enligt mening i de kretsar, som jag representerar, synnerligen viktiga spörsmålet om en frivillig tjänstepensionering? Riksdagen begärde dock 1944, att en utredning om obligatorisk tjänstepensionering skulle igångsättas redan innan folkpensionsreformen var klar. Nu är folkpensionsreformen klar. Då måste det, tycker jag, finnas ännu mer anledning att utan dröjsmål taga upp hela spörsmålet. Enligt min mening är det berättigat att i regeringens handläggningssätt eller dess uraktlåtenhet att handla under de allra närmaste månaderna se ett tecken på om regeringen hyser något starkare intresse för det föreliggande spörsmålet eller om regeringen anser att det är av relativt liten betydelse.

Herr Andersson i Gisselås framhöll, såsom också sker i utskottsutlåtandet, att när försäkringsutredningen nu framlagt förslag om att Kungl. Maj:t skall äga ge särskilda direktiv om den frivilliga tjänstepensionsförsäkringen, är det naturligt att avvakta de åtgärder, som regeringen kan komma att vidtaga. Ja, men det är ju just det frågan gäller: vilka åtgärder är det befogat att vidtaga för att befrämja denna frivilliga pensionsförsäkring? Det är ju därför, som reservanterna mycket riktigt enligt min mening ha antytt, att detta spörsmål bör tagas upp såväl vid den departementala handläggningen av försäkringsutredningens betänkande som även vid utformningen av direktiven för den utredning, som 1944 års riksdag har begärt. Herr Anderssons i Gisselås och utskottets ståndpunkt, att man skall avvakta de åtgärder regeringen vidtar, innebär ju ingenting annat än att riksdagen inte skall befatta sig med denna fråga utan lita på att Kungl. Maj:t sköter den i alla fall.

Det är rätt intressant att konstatera, hurusom man alltså, när vi här ha ett socialt viktigt spörsmål, som faktiskt inte är täckt av någon existerande utredning, säger att riksdagen inte skall begära någon utredning, ty den här saken sköter Kungl. Maj:t ändå. Men när det t. ex. gällde motionerna om försäkringsväsendets omorganisation genom förstatligande eller på annat sätt, kunde riksdagens majoritet vara med om att besluta en utredning, fastän det fortfarande satt en utredning, den allmänna försäkringsutredningen, som hade uppgifter, vilka till icke ringa del täckte det område, som den ifrågasatta utredningen avsåg.

Jag kan inte värja mig, herr talman, för en känsla av att man på en del håll här i riksdagen är mycket olika benägen att begära nya utredningar. I det föreliggande fallet finns ju inte det skälet emot förslaget om en utredning, att saken redan är under behandling, utan det finns tvärtom det starka skälet för detsamma, att riksdagen 1944 skrivit till Kungl. Maj:t och begärt utredning om ett spörsmål, som nära sammanhänger med det här ifrågavarande. Vad kan då vara naturligare än att riksdagen nu begär, att Kungl. Maj:t så

Motioner rörande frivillig pensionering av privatanställda. (Forts.)
snart som möjligt sätter i gång med en utredning om både den obligatoriska och den frivilliga tjänstepensionsförsäkringen?

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Herr Lundberg: Herr talman! Jag vill bara understryka, att frågan om pensionering av anställda i privata företag är en fråga, som vi alla äro intresserade av. Jag tror emellertid, att om man skall lösa denna pensioneringsfråga, måste man följa de anvisningar, som herr Åkerström angav i sin motion 1944 och som även godkändes av utskottet. Herr Ohlin har alldeles nyss yrkat bifall till den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet, och han talar i det sammanhanget om att han önskar en utredning. Jag vill med anledning därav påpeka, att reservationen icke innehåller samma yrkande som motionen. I motionen vill man, att det skall bli en utredning av denna fråga. I reservationen däremot talas det om att man skall beakta de synpunkter, som anförts i reservationen, vid den departementala handläggningen av försäkringsutredningens betänkande.

Jag vill också i det sammanhanget påpeka en sak, som för övrigt även sagts ifrån motionärernas sida, nämligen att här skulle det ju bli så, att staten skulle medverka till en pensionering av personal inom bärkraftiga företag, och man skulle icke åstadkomma en generell pensionering överhuvud taget. Jag vill uttala min glädje över herr Ohlins intresse av pensioneringsfrågorna för närvarande, och jag hoppas, att det intresset även i framtiden skall bestå. Men jag vill samtidigt också säga, att skall man överhuvud taget lösa pensioneringsfrågorna, måste det bli en obligatorisk pensionering, så att alla kunna få del av de olika värden som därmed äro förenade. Jag tror icke, det kan vara lämpligt att i dag ta upp någon nationalekonomisk debatt om inflationsfaran och dylikt i detta sammanhang. Det vore enligt min mening att sväva ut alltför mycket i det blå, om man skulle göra det i detta sammanhang. Jag tror, att man ur alla synpunkter kan vara nöjd med utskottets förslag, och jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Herr Ohlin: Herr talman! Bara ett par korta repliker till den siste talaren. Han säger, att vi alla äro intresserade av tjänstepensioneringen. Jag tillåter mig citera vad ordföranden i den socialdemokratiska gruppen, herr Fast, sade under den förra punkten. Han sade till herr Hagård, att om man är intresserad av en lycklig lösning, påskyndar man icke en sådan genom att underlåta att skriva och begära utredning. Detta uttalande passar alldeles utmärkt i min mun som replik till den siste ärade talaren.

Vidare säger herr Lundberg, att det måste vara en obligatorisk tjänstepensionering. Ja, han har alltså sin ståndpunkt klar. Han säger, att det finns ingen annan väg att gå. Jag vill mot detta framhålla, att om man läser försäkringsutredningens betänkande, i vilken utredning det dock satt män med en viss erfarenhet och sakkunskap, finner man där ingalunda en sådan doktrinär uppfattning. Där säges det, att det är mycket möjligt att man kan komma fram på den frivilliga vägen. Därför förefaller det som om även de som anse sannolikt, att den obligatoriska vägen är den enda möjliga, icke borde kunna vara så tvärsäkra på den saken, att de motsätta sig, att man samtidigt utreder såväl den obligatoriska som den frivilliga vägen.

Dessutom säger den siste talaren, att det skulle vara att sväva ut i det blå att här tala om inflationsfaran. Med anledning därav vill jag säga, att jag tror icke, att tjänstemän och andra anställda dela hans mening. De ha en viss ångslan för att realvärdet av deras pensioner kan komma att försämras, och

Motioner rörande frivillig pensionering av privatanställda. (Forts.)
att man beaktar den frågan, när man diskuterar lämpliga former för tjänstepensioneringen, är icke att sväva ut i det blå utan hänsyn till en viktig sida av problemet.

Sedan sökte samme talare angiva någon skillnad mellan motionen och reservationen. Det är alldeles uppenbart, att han bara läste hälften av reservationens yrkande. Om man läser hela detta yrkande, är det uppenbart, att den praktiska effekten av ett bifall till reservationen blir det som motionärerna ha avsett.

Jag tillåter mig, herr talman, att sluta med en fråga, på vilken jag icke väntar något svar, en fråga till alla dem i kammaren t. ex. inom de borgerliga partierna, som icke äro alldeles förvissade om att den obligatoriska vägen är den enda lämpliga, såsom utskottets talesmän här ha hävdad, huruvida det icke från deras utgångspunkt skulle vara lämpligt, att den utredning som begärdes 1944 utvidgades till att gälla både frivillig och obligatorisk försäkring.

Herr Lundberg: Herr talman! Jag skulle till herr Ohlin vilja säga, att jag har den uppfattningen, att när man skall lösa pensionsfrågan, bör den frågan lösas både för tjänstemän och arbetare. Det är nämligen lika viktigt, att arbetaren, som i regel har en mycket låg inkomst och som i regel får leva under otrygga förhållanden, också får sin pensioneringsfråga ordnad. Jag tror, att om man överhuvud taget skall kunna lösa denna fråga, måste man gå in för obligatorisk försäkring. Mitt uttalande angående inflationsfaran i detta sammanhang berodde på att jag anser det vara olämpligt, herr Ohlin, att vid diskussionen av alla olika frågor här i kammaren ta upp en nationalekonomisk debatt. Vi ha gjort det vid så många tillfällen tidigare, att jag tror, att vi kunna vara nöjda därmed och icke i dag behöva upptaga den frågan till behandling. Skulle man emellertid göra det, herr Ohlin, kan det också tänkas, att man finge blanda in en hel del andra frågor, som ha inverkan i detta sammanhang.

Herr Andersson i Gisselås: Herr talman! Den utredning, som 1944 års riksdag begärde i anledning av herr Åkerströms motion, har jag ingenting att erinra emot, utan jag anser, att den gott kan få verkställas.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Jag ber att få ytterligare understryka vad herr Andersson i Gisselås sade. Jag finner det alldeles riktigt, att regeringen snarast möjligt igångsätter den av 1944 års riksdag begärda utredningen. Jag har svårt att tänka mig, att icke vid en sådan utredning också en hel del av de synpunkter herr Ohlin talat för skulle komma under debatt.

Herr Ohlin: Herr talman! Till herr Lundberg vill jag säga, att när han understryker vikten av att pensioneringsfrågan ordnas även för arbetarna, menar han väl icke, att detta är ett argument mot mig. Jag började nämligen mitt anförande med att understryka samma sak, och det system som nu här är på tal låter sig väl anpassa för att täcka samtliga anställdas behov. Han sade vidare, att det är olämpligt att i detta sammanhang vidröra inflationsfaran, men han anförde icke något argument varför det skulle vara olämpligt. Han bara upprepade, att det är olämpligt. Med anledning därav vill jag framhålla, att det tyvärr är verkligheten själv som gör, att det finns anledning för många anställda att beakta detta problem.

Herr Skoglunds uttalande att därest regeringen sätter i gång en utredning om obligatorisk försäkring, får man förmoda, att utredningen även kommer att

Motioner rörande frivillig pensionering av privatanställda. (Forts.)

beakta den frivilliga försäkringen, tolkar jag så, att herr Skoglund anser det önskvärt, att vid en sådan utredning även frågan om frivillig försäkring blir utredd. Då har jag, herr talman, svårt att förstå vad det är som skulle göra det olämpligt, att riksdagen av regeringen begär, att vid utredningen även den frivilliga försäkringen skall beaktas.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jacobsson i Igelsbo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Jacobsson i Igelsbo, i anledning varav votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 115 ja och 20 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 15.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av personalförteckning för domänverket, m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Personalförteckning för domänverket.

I en till riksdagen den 1 mars 1946 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 125, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) med tillämpning tills vidare från och med den 1 juli 1946 för domänverket fastställa en i propositionen intagen personalförteckning;

2) medgiva, att i tjänsteförteckningen finge vidtagas viss av chefen för jordbruksdepartementet i propositionen förordad förändring.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått en inom första kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 268, av herrar *Grym* och *Franson*, däri hemställt, att riksdagen i avseende å kronojägarna måtte besluta sådan ändring av tjänsteförteckningen, som domänstyrelsen i ärendet föreslagit, med den avvikelsen att kronojägarna placerades i lägst lönegraden A 13 och de biträdande kronojägarna i lägst lönegraden A 10.

Utskottet anförde i sitt utlåtande bland annat: »Vad angår kronojägarbefattningarna, som nu äro placerade i lönegraderna A 9, A 10 och A 12 samt

Personalförteckning för domänverket. (Forts.)

de biträdande kronojägarbefattningarna, som nu äro placerade i lönegraden A 7, har domänstyrelsen föreslagit, att antalet kronojägare i A 12 måtte ökas från 70 till 470, d. v. s. samma antal som nu finnas i lönegraderna A 9, A 10 och A 12, att ett antal biträdande kronojägarbefattningar i A 9 måtte införas ävensom att kronojägare i A 10 och A 9 samt biträdande kronojägare i A 7 måtte utgå ur tjänsteförteckningen för domänverket. I motionen I:268 har hemställts, att riksdagen måtte besluta ändring i nämnda tjänsteförteckning i enlighet med vad sålunda föreslagits, med den avvikelsen att kronojägarna placerades i lägst lönegraden A 13 och de biträdande kronojägarna i lägst lönegraden A 10. Utskottet finner goda skäl tala för att de i lönegraderna A 9 och A 10 placerade kronojägarna beredas en förbättrad löneställning. I likhet med departementschefen anser dock utskottet, att frågan om kronojägarnas och de biträdande kronojägarnas lönegradsplacering lämpligen bör anstå i avbidan på resultatet av nu pågående allmänna lönerevision. Mot förslaget att domänstyrelsen, i den mån behov därav föreligger, skulle få tillstånd att besätta de i personalförteckningen för domänverket upptagna kronojägarbefattningar, som ännu icke tagits i anspråk, har utskottet slutligen intet att erinra.»

Utskottet hemställde med åberopande av det anförda,

A. att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas;

B. att motionen I:268 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Dahlström, Svedberg, Bondeson, Liedberg, Jacobson* i Vilhelmina samt *Nilsson* i Varuträsk, vilka ansett, att utskottets motivering och hemställan bort ha viss annan lydelse samt att utskottet bort på anförda skäl föreslå, att med avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag i denna del hela antalet nu befintliga kronojägarbefattningar placerades i 12 lönegraden, att 30 biträdande kronojägarbefattningar i lönegraden A 9 inrättades ävensom att befattningarna som kronojägare i A 10 och A 9 samt biträdande kronojägare i A 7 finge utgå ur tjänsteförteckningen för domänverket, varmed utskottet även angivit sin ståndpunkt till vad som föreslagits i motionen I:268. Utskottet hade därför bort hemställa,

A. att riksdagen måtte

1) med tillämpning tills vidare från och med den 1 juli 1946 för domänverket fastställa en i reservationen intagen personalförteckning;

2) medgiva, att i tjänsteförteckningen finge vidtagas av utskottet sålunda förordade förändringar.

B. att motionen I:268 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Jacobson** i Vilhelmina: Herr talman! Jag tror, att kammaren här befinner sig i en ganska egendomlig, jag skulle nästan vilja säga en penibel situation. Så sent som onsdagen den 5 juni beslöt kammaren att placera en grupp tjänstemän vid skogsvårdsstyrelserna med i stort sett likartat arbete som kronojägarna, nämligen länsskogsvaktarna, i lönegraden A 12. I dag gäller det löneplacering av kronojägarna. Av dessa äro de biträdande kronojägarna placerade i A 7 och flertalet av de övriga kronojägarna i A 9 och A 10 samt ett litet fåtal i A 12. Det har för övrigt visat sig vara en synnerligen olämplig lönegradsplacering av kronojägartjänsterna, som 1942 års riksdag genomförde. Jag tog mig då friheten att vid frågans behandling såväl i utskottet som sedermera i kammaren uttala farhågor för att denna i det långa loppet skulle visa sig vara synnerligen oändamålsenlig, och den har också visat sig vara av ondo. Emellertid har domänstyrelsen i år ingått till Kungl. Maj:t med hemställan om att av de nuvarande 470 kronojägarbefattningarna, av vilka 200 äro placerade i A 9,

Personalförteckning för domänverket. (Forts.)

200 i A 10 och endast 70 i A 12, skulle de 400 i A 9 och A 10 placerade uppflyttas till A 12 och de biträdande kronojägarbefattningarna till A 9. Utvecklingen sedan 1942 har visat, att de farhågor, som redan då hystes, voro berättigade. Av kronojägarna äro de 70, som tillhöra 12 lönegraden, i regel bosatta på de bevakningstrakter, som ligga mest avlägset, och när dessa tjänstemän på äldre dagar söka transport till mera välbelägna orter få de lönen minskad och semestern förkortad. Det torde vara synnerligen ovanligt i den svenska statsförvaltningen, att man bestraffar de tjänstemän, som haft de mest krävande arbetsuppgifterna i de avlägsna delarna i Norrland, därför att de på äldre dagar vilja ha transport till mera välbelägna orter.

De skäl som domänstyrelsen anfört för en enhetlig löneplacering äro bl. a. följande:

På grund av skogsskötselns intensifiering sker det en successiv förskjutning i arbetsuppgifterna, vilket gör att en omprövning av lönegradsplaceringen tid efter annan måste företagas.

Ojämnhet i arbetsuppgifterna kan utjämnas genom insättande av extra kronojägare och arbetsförmän.

Trots olikheter i bevakningstrakternas storlek m. m. finnes det möjligheter att fullt utnyttja varje befattningshavare.

Departementschefen säger i propositionen, att goda skäl tala för att de i 9 och 10 lönegraderna placerade kronojägarna beredas en förbättrad löneställning. Det säger också utskottet. Såväl departementschefen som utskottet hänvisa emellertid till den pågående lönerrevisionen. Jag kan icke förneka, att det ligger ett visst berättigande i detta, men nu föreligger ju den olycksaliga omständigheten, att för tio dagar sedan placerades, som jag tidigare nämnt, länsskogvaktarna i 12 lönegraden. Under sådana förhållanden kan det ju förefalla egendomligt att icke nu upptaga frågan om kronojägarnas lönegradsplacering till slutligt avgörande. Jag vill nämligen erinra om att länsskogvaktarna och kronojägarna ha likartad utbildning. Vad arbetsuppgifterna beträffar tror jag nästan man kan säga, att kronojägarna ha en mera ansvarsfull uppgift därigenom att de även ha att förvalta medel, varjämte de även ha en hel del andra göromål. Å andra sidan kan ju anföras länsskogvaktarnas konsulterande verksamhet.

Jag tror för min del, att med den utgång, som denna fråga fått i första kammaren, som med stor majoritet bifallit reservationen, är det ganska onödigt att orda vidare i saken. Jag vill sluta med att framhålla, att det endast är en gärd av rättvisa, att kronojägarna placeras i samma lönegrad som vi för några dagar sedan placerade länsskogvaktarna i.

Med detta ber jag att få yrka bifall till den av herr Dahlström m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Mäler: Herr talman! Jag kan instämma med den föregående talaren beträffande det berättigade i kronojägarnas anspråk på löneförbättring för det stora flertalet av dem. Ävenledes kan jag instämma i hans ord om deras plikt-trohet och duglighet. Men jag tror, att det betyg han ville sätta för kronojägarna skall man kunna sätta för vilken som helst av de svenska statstjänargrupperna. Vi hade förra veckan, som här är påpekat, att behandla frågan om lönegradsplacering för länsskogvaktarna, som skulle flyttas in på det statliga lönesystemet. Även de äro plikttrogna, detsamma gäller barnmorskorna, och vi kunna gå igenom den ena statstjänargruppen efter den andra och konstatera, att de äro plikttrogna och dugliga allesammans, men därför kunna vi icke tillåta oss lyxen att bryta sönder det statliga lönesystemet. Nu är detta lönesystem föremål för omprövning. Departementschefen har sagt, att han icke vill ta ståndpunkt till det förslag som återfinnes i motioner innan den

Personalförteckning för domänverket. (Forts.)

pågående lönerrevisionen är avslutad, och jordbruksutskottet har med samma motivering intagit den ståndpunkten, att frågan om kronojägarnas slutliga löneplacering borde få vänta, tills man hade kommit överens om hur den nya lönegradslistan skulle komma att se ut. Det är ganska fåfängt för oss att här diskutera om den eller den gruppen bör placeras i den eller den lönegraden i en situation, där ingen av oss vet vad den materiella innebörden av den ena eller andra lönegraden är. Jag känner ingenting till om vilket resultat lönekommittén kommit till, men jag skulle gissa, att sedan dess arbete är slutfört, kommer 12 lönegraden, som det här är fråga om, att innebära något helt annat än den gör för närvarande och för innehavarna av tjänster i denna lönegrad erbjuda väsentligt förmånligare villkor än nu. Under sådana omständigheter tycker jag, att det är ganska rimligt, att lösningen av föreliggande fråga får anstå, tills man får klart för sig vad de nya löneplanerna innebära.

Beträffande den nuvarande differentieringen av lönerna till kronojägarna är jordbruksutskottet enigt om att den icke är lämplig, och jag tror man kan säga, att regeringen har givit uttryck åt ungefär samma uppfattning. Men frågan om dessa kronojägare, som nu äro placerade i resp. 9 och 10 lönegraderna, är ingalunda bara en fråga om deras löner, utan det är också ett organisationsproblem inom domänverket. Det kan alltså icke lösas enbart som en lönefråga utan också som en domänverkets förvaltningsangelägenhet. Jag tror att man redan inom en ganska nära framtid skall ha funnit möjlighet att placera samtliga kronojägare i en och samma lönegrad och ge dem sådana löneförmåner, att ingen av dem skall ha anledning att klaga däröver. Det är den tanken, som jordbruksutskottet givit uttryck åt i sitt utlåtande.

Sedan skulle jag vilja göra en mera personlig reflexion. Därvid talar jag ingalunda å utskottets vägnar — jag vet inte vilken uppfattning utskottet har i detta stycke. Under förra veckan förekom i denna kammare en ganska långvarig debatt om inflationsfaran, och från åtskilliga grupper i denna kammare angav man lönetendensen som den primära orsaken eller i varje fall en av de primära orsakerna till att vårt penningvärde allvarligt kunde råka på glid. Under denna debatt framfördes av talesmännen för olika grupper det kravet på regeringen, att regeringen skulle hålla löneutvecklingen under kontroll. Jag skulle vilja instämma i ett dylikt krav. Men om man kräver att regeringen skall ha hela löneutvecklingen på den svenska lönemarknaden under sin kontroll, är det väl ganska rimligt, om regeringen i sin tur kräver att få ha en liten smula kontroll över de statsanställdas löner. Vi kunna väl inte rimligen säga till regeringen, att den skall behärska hela löneläget, om vi inte ens låter den behärska åtminstone statens egna löner. Det var denna lilla reflexion, som jag för egen del ville göra.

För att återgå till utskottets förslag tror jag att detta är att betrakta som ett ganska väsentligt tillmötesgående mot kronojägarna och en försäkran om att deras önskemål skola komma att tillgodoses, ehuru utskottet inte kan göra det i en situation, då man icke vet vad de olika lönegraderna innebära.

Jag ber med återopande av vad jag anfört, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson i Varuträsk: Herr talman! Då vi första gången i utskottet diskuterade tjänsteförteckningen för domänverkets personal och därvid redan från början utgingo ifrån att kronojägarnas löneplacering i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag skulle få anstå till dess resultatet av den nu pågående lönerrevisionen föreläge, framhöll jag att en sådan åtgärd icke kunde anses tillfredsställande. Jag framhöll såsom lämpligt att ett provisorium borde tillämpas, som skulle gälla intill tiden för ikraftträdandet av den nya löneregle-

Personalförteckning för domänverket. (Forts.)

ringen. Jag utgick därvid ifrån att kronojägarna äro en tjänstegrupp, som varit eftersatt i lönehänseende och följaktligen icke tillgodosetts med en lön, som motsvarat deras gagneliga och maktpåliggande arbete.

När man liksom jag har tillfälle att iaktta vilken arbetsbörda och ansvarsfull tjänstgöring i övrigt, som påvilar en kronojägare, och göra jämförelser med den arbetsbörda andra statstjänstemän i liknande ställning ha, blir man förvånad över att flykten från detta yrke ej varit större. Att såsom en kronojägare får göra mest dagligen utöva sitt kall i domänverkets stora och spridda områden, ofta långt från hemmet, och vid hemkomsten utskrifta rapporter, inkassera och utbetala likvider samt mottaga besök till långt in på nätterna är enligt mitt förmenande ingen lätt uppgift. Därtill fordras av en kronojägare ingående sakkunskap på de mest skilda områden. Bevakningstjänsten, som tidigare utgjort hans väsentliga arbete, är numera ersatt av arbetsledarens uppgift. Någon reglerad arbetstid förekommer knappast.

Jag har nyligen erhållit vissa uppgifter rörande kronojägarnas arbetsförhållande av en kronojägare, vars omfattande bevakningsdistrikt ligger inom Norrbottens län. Vilket betyder att han tjänstgör på ett av de mest krävande områdena inom landet i avseende på stora arealer, långa avstånd och dåliga vägförhållanden. Denne kronojägare har icke kunnat bebo sitt boställe, som befinner sig på långt avstånd ifrån tätort, då han i så fall hade måst inackordera barnen på annan ort för skolgång och ensamheten på bostället blivit tryckande, utan i stället hyrt bostad i ett större samhälle. De försäljningar denne kronojägare utfört och utövat kontroll över ha uppgått till i genomsnitt 200 per år. Han har därtill utfört kolningsarbeten i egen regi omfattande 4 000—5 000 läster per år. Till stämplingar ha åtgått 48 dagar per år, till avverkningar 90 dagar, till vägarbeten 24 dagar, till hyggesvård 12 dagar, till tumning 12 dagar, till utlämningar 36 dagar, till byggnadsarbeten 12 dagar och till expedition i hemmet 36 dagar per år, förutom vintertiden då nästan varje kväll och söndag måst användas till expeditjonsarbete. Han har vidare handhaft och bokfört under 1942 201 534 kronor, under 1943 144 100 kronor, under 1944 163 260 kronor och under 1945 210 358 kronor.

Att krav på omedelbara löneförbättringar komma från denne tjänsteman och hans gelikar är ej ägnat att förvåna, allra helst som riksdagen för endast några dagar sedan beslutat placera länsskogvaktarna, vilka ju kunna jämföras med kronojägarna, i lönegrad A 12.

Jag vidhåller min uppfattning, att kronojägarna kunna placeras i lönegrad A 12 utan att detta behöver menligt inverka på det förslag till lönerevision, som är att förvänta och vari en löneförbättring för här berörda tjänstemän är påtänkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr talman! Jag vill inledningsvis säga, att om jag hade suttit med i utskottet vid behandlingen av detta ärende, hade jag kommit att befinna mig på samma linje som reservanterna, och till deras ståndpunkt ansluter jag mig även nu. Jag vill erinra om att vi för någon tid sedan här i riksdagen behandlade ett förslag till omorganisation av skogsvårdsstyrelserna och därvid även hade att taga ställning till länsskogvaktarnas placering i lönegrad. När frågan behandlades inom jordbruksutskottet rädde det inom detta utskott en allmän mening att länsskogvaktare och kronojägare borde vara jämställda i lönehänseende. Jag tror att ingen inom utskottet hade en avvikande mening i detta avseende. Nu har riksdagen enligt i år fattat beslut placerat länsskogvaktarna i 12:e lönegraden, d. v. s. i den lönegrad där den övervägande delen av de länsskogvaktare, som anses

Personalförteckning för domänverket. (Forts.)

vara jämförliga med kronojägarna, befinna sig. Såsom tidigare i dag anförts ha kronojägarna hittills varit placerade i tre olika lönegrader, nämligen 9:e, 10:e och 12:e lönegraderna. Dessutom finnas ju en del biträdande kronojägare, som ha varit placerade i 7:e lönegraden. Denna olika lönegradsplacering har varit beroende på att man ansett, att de olika reviren inte ha varit likställda i fråga om arbetsuppgifter och dessas svårighetsgrad. Sålunda har man gått in för att exempelvis en kronojägare inom ett revir, där svårhetsgraden ansetts vara mycket stor, placerats i 12:e lönegraden, medan i ett revir, där arbetsuppgifterna ansetts vara något mindre krävande, lönegradsplaceringen för vederbörande befattningshavare blivit antingen 9:e eller 10:e lönegraden.

Nu har det emellertid visat sig, att den ordning, som rått på detta område under några år, varit synnerligen otillfredsställande. Detta framgår av att domänstyrelsen, som är chefsmyndighet på detta område, ansett, att det inte funnits möjlighet att skipa någon rättvisa emellan de olika reviren och de befattningshavare, som där äro anställda. Jag vill nöja mig med att hänvisa till domänstyrelsens yttrande i dess helhet, som återfinnes å s. 19 i Kungl. Maj:ts proposition nr 125.

Vissa talare, som varit uppe före mig, ha talat om plikttroheten hos den kategori befattningshavare det här gäller. Jag vill för min del inte göra gällande, att kronojägarna skulle vara plikttrognare än andra befattningshavare. Det ligger nog till på det viset, att såväl kronojägare som länsskogsvaktare och andra befattningshavare äro så plikttrogna man överhuvud taget kan begära av en befattningshavare. Förespråkaren för utskottet, herr Mäler, har tidigare i debatten påpekat faran för inflation och att det nu gällde att inte vidtaga sådana åtgärder när det gällde höjning av vissa befattningshavares löneförmåner, som skulle åstadkomma tendenser i inflatorisk riktning. Jag vill för min del säga, att om det vore så, att ett bifall till reservanternas förslag skulle komma att medföra prejudicerande inverknings, skulle man kanske möjligen i det sammanhanget kunna tala om risken för inflation. Jag tror emellertid inte alls, att man vid den lönerevision, som kanske kommer att genomföras, kan komma till någon annan lösning än att kronojägarna, i likhet med vad som vid beslutet i år skedde med länsskogsvaktarna, komma att placeras i 12:e lönegraden. Jag anser sålunda, att ett beslut i enlighet med reservanternas linje vid sådant förhållande inte kan medföra några prejudicerande konsekvenser. Jag tror vidare att hänsynen till vad som kan vara rättvist härvidlag måste vara av sådan betydelse, att det är skäligt att man bifaller reservanternas förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Liedberg: Herr talman! Det står för mig fullkomligt klart, att så fort det är fråga om ändringar i lönegradsplaceringar, så rör man sig på ömtåliga områden, där ett beslut kan få principiella konsekvenser, och det vill följaktligen starka skäl till för att man skall frångå Kungl. Maj:ts förslag när det gäller dylika spörsmål.

Jag skall be, herr talman, att så kort som det är mig möjligt få redovisa de skäl, som ha föranlett mig att jämte några andra utskottsledamöter reservera mig till förmån för lönegradsplaceringen A 12 för dessa kronojägare. Jag baserar denna min ståndpunkt bland annat på ett uttalande av jordbruksutskottet vid 1942 års riksdag, i vilket man redan då kraftigt underströk vådan och de ogynnsamma konsekvenserna av att kronojägarbefattningarna voro placerade i olika lönegrader. Domänstyrelsen har vidare enligt min uppfattning framlagt en sakligt välgrundad motivering för sitt förslag, som innebär att 400 kronojägare skola uppflyttas till lönegrad A 12. Jag ska be att få tillägga, herr

Personalförteckning för domänverket. (Forts.)

talman, att till och med det i vanliga fall mycket restriktiva statskontoret, även om det inte tillstyrkt bifall till domänstyrelsens förslag, i alla händelser är på glid i denna fråga och tänker sig en uppdelning av kronojägarna på lönegraderna A 10 och A 12. En statskommissarie har i ett särskilt yttrande anslutit sig till placering i lönegrad A 12.

Ett ytterligare argument för mitt ståndpunktstagande har varit länsskogvaktarnas nyligen genomförda löneplacering. Även om man kan påvisa, att parallelliteten mellan länsskogvaktarnas göromål och ansvar å ena sidan och kronojägarnas å den andra inte är fullständig, torde man svårigen kunna hävda rättmätigheten av att placera dessa befattningshavargrupper i olika lönegrad. Detta var alltså en kort rekapitulation av de skäl, som dikterat mitt ståndpunktstagande. Jag skulle kunna tillägga att det finns åtskilliga parallellfall inom svensk statsförvaltning, där befattningshavare av motsvarande grad ha en liknande löneplacering, som reservanterna ha föreslagit för kronojägarnas del.

Det skäl som anförts mot en sådan löneplacering av ett i och för sig ganska välvilligt utskott och av Kungl. Maj:t är, att när en lönerevision på området pågår, skall man avvakta de förslag, som i detta sammanhang kunna framställas, och inte göra någon ändring under tiden. Jag nämnde inledningsvis att det skall starka skäl till för att man skall frågå de allmänna principerna vid lönegradsplaceringar. Sådana starka skäl ha emellertid vid åtskilliga tillfällen föranlett riksdagen att frågå eller göra ruckningar och jämkningar i vissa lönegradsplaceringar. Om det inte skulle vara möjligt att vidtaga sådana åtgärder, skulle man komma in i ett ganska orimligt tillstånd. Riksdagen skulle då av en år efter år pågående utredning förhindras att vidtaga någon som helst ändring eller jämkning i någon löneplacering överhuvud taget under den tid denna utredning påginge. Av nu anförda skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Jag vill emellertid göra ett tillägg. Om vi förutsätta, att statsmakterna böra ägna ökad och aktiv uppmärksamhet åt vår penningpolitik och den inflationistiska utveckling, som vi utan tvivel äro inne i, och att denna verksamhet också skall ta sig uttryck i inverkan på löneutvecklingen här i landet, kan jag mycket väl tänka mig, att en sådan ökad uppmärksamhet och aktivitet ganska snart kan vara påkallad och kanske redan har varit det. Men jag har svårt att tänka mig, att den grupp det här gäller eller statstjänarna överhuvud taget ha varit ledande i den inflationsutveckling, i vilken vi befinna oss. Jag tror att vi i detta fall skola söka syndabockarna på annat håll.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag har begärt ordet just nu med anledning av att herr Liedberg fällde ett yttrande, som kunde ge en oriktig uppfattning om löneregleringsfrågans läge. Han sade att även om en allmän lönerevision förberedes, kan man inte vänta det ena året efter det andra på att nå ett resultat. Nu förhåller det sig så, att anledningen till att Kungl. Maj:t ansett sig böra uppskjuta frågan om kronojägarnas löneplacering är den, att det förestår inte bara en lönereglering utan även en revision av inplaceringen av tjänstemännen på de olika punkterna i den nya löneskalan. Då man nu nått ett preliminärt resultat i fråga om löneplanen, är det ganska klart att ett förslag beträffande denna kan läggas fram för höstriksdagen i år, och jag vågar säga, att omedelbart därefter en revision av tjänsteförteckningen kan vidtagas. Det kan alltså inte bli fråga om något längre uppehåll. Frågan om kronojägarnas löneplacering bör såvitt jag förstår kunna lösas redan vid 1947 års riksdag.

Då jag nu tagit till orda är det för att erinra om de skäl som förmått Kungl.

Personalförteckning för domänverket. (Forts.)

Mått att uppskjuta frågan om kronojägarnas löneplacering. I olikhet med vad fallet varit vid ett par tidigare tillfällen, då jag uppträtt i denna kammare, kan jag nu uppträda på samma sida som jordbruksutskottet. Jag kan mycket väl förstå vilka speciella intressen det här gäller, vilka hänsyn man vill ta och vilka känslor man i de trakter där dessa tjänstemän äro placerade hyser för dem. Men jag vill erinra om att vi ha väldiga grupper av andra statstjänstemän, och om varje sådan grupp skulle komma till riksdagen och försöka få en annan löneplacering, innan den allmänna översynen skall företagas, undrar jag om inte kammaren ändå ganska snart skulle reagera. Om de som för närvarande äro placerade i 5 lönegraden anse att de borde vara placerade i 6 eller 7 lönegraden, och de som för närvarande befinna sig i 9 lönegraden vilja komma upp i 10 eller 11 o. s. v., skulle nog kammaren snart säga ifrån, att man kan inte göra detta på stående fot, utan man måste se sakerna i ett sammanhang. Trots första kammarens beslut — jag beklagar att jag inte hade tillfälle att yttra mig innan frågan avgjordes där — skulle jag föreställa mig att andra kammaren gjorde klokt i att i denna inveklade tekniska fråga intaga en avvaktande ståndpunkt. Det är ju ändå inte fråga om uppskov längre än till nästa års riksdag. Man kan då se sakerna i sitt stora sammanhang, man kan jämföra de olika tjänstemannagrupperna med varandra, och man kan, sist men inte minst, jämföra de nya lönebelopp som den nya löneregleringen kommer att innehålla. Man får dock betänka, att om man flyttar upp dem som nu stå i 9 löneklassen till 12 löneklassen, vilket antagligen kommer att betyda den nya 15 löneklassen, kommer det för dem som bo på billigaste ort att innebära en löneökning med närmare 2 000 kronor eller antagligen med närmare 50 procent. Det förefaller mig som om man ändå hade anledning att något tveka inför sådana konsekvenser. Ett uppskov avsett att möjliggöra prövning av frågan i samband med andra likartade frågor måste anses vara det rimligaste.

Herr Andersson i Lööbo: Herr talman! Då de föregående talarna koncentrerat sina inlägg, lovar även jag att vara kortfattad, då jag nu skall be att få ytterligare belysa innebörden av utskottets ståndpunktstagande.

Det har förut i debatten erinrats om att kronojägarna för närvarande äro placerade i tre olika lönegrader. Jag kanske kan få nämna hur många som finnas i varje lönegrad. I lönegraden A 9 finnas 100, i lönegraden A 10 likaledes 100 och i lönegraden A 12 70 kronojägare. Jag ber vidare att få erinra om och understryka, att före år 1942, då den nyssnämnda placeringen i olika lönegrader kom till stånd, voro samtliga kronojägare placerade i lönegraden A 9. Anledningen till den uppdelning som då verkställdes var huvudsakligen ett av domänstyrelsen då avgivet yttrande, vari domänstyrelsen framhöll det skäligen och rättvisa i att de kronojägare som hade mera krävande tjänstgöring bereddes en bättre löneställning än de övriga. Domänstyrelsen framhöll vidare den stora betydelse av en uppdelning i flera lönegrader som låge däri, att möjligheter bereddes till befordran för kronojägare. Nu har domänstyrelsen i år begärt att samtliga kronojägare skola placeras i lönegraden A 12. Domänstyrelsen har alltså frångått sin tidigare ståndpunkt i fråga om differentieringen i olika lönegrader. Jag skall inte upptaga någon diskussion på den punkten. Det är sannolikt, att det finns starka skäl för domänstyrelsens ståndpunkt av i dag och att alltså en mera enhetlig lönegradsplacering kan vara försvarbar. Jag vill emellertid påpeka att de hörda remissinstanserna inte gått på domänstyrelsens förslag i det avseendet. Såväl statskontoret som allmänna lönenämnden ha med vissa variationer i sina yttranden ansett att kronojägarna böra vara placerade i två skilda lönegrader.

Departementschefen har nu i propositionen gjort ett mycket välvilligt utta-

Personalförteckning för domänverket. (Forts.)

lande till frågan om en förbättrad löneställning för kronojägarna. Han har nämligen framhållit att vissa skäl synas tala för att de i 9 och 10 lönegraderna placerade kronojägarna böra beredas en förbättrad löneställning. Med hänsyn till den pågående lönerevisionen har han dock icke ansett sig nu böra till slutligt avgörande upptaga denna fråga. Utskottet har än mera uttalat sig i positiv riktning. Utskottet har nämligen yttrat följande: »Utskottet finner goda skäl tala för att de i lönegraderna A 9 och A 10 placerade kronojägarna beredas en förbättrad löneställning. I likhet med departementschefen anser dock utskottet, att frågan om kronojägarnas och de biträdande kronojägarnas lönegradsplacering lämpligen bör anstå i avbidan på resultatet av nu pågående allmänna lönerevision.» Jag vill gärna understryka, att en förbättring av löneställningen för de i de lägsta lönegraderna stående kronojägarna är befogad. Men jag kan inte inse att det är klokt av riksdagen att vidtaga separata löneförbättringar för skilda tjänstemannagrupper, när man vet att förslaget om en allmän lönerevision snart kommer att framläggas. Vad som återstår av utredningsarbetet beträffande denna allmänna lönerevision är väl bara att tjänsteförteckningssakkunniga skola inplacera de olika tjänstemannagrupperna i de lönegrader, där de bäst kunna höra hemma.

Herr Liedberg yttrade, att starka skäl skola tala för att ändra ett förslag från Kungl. Maj:t i en lönefråga, i all synnerhet som vi snart kunna förvänta att på riksdagens bord få det nya löneregleringsförslaget. Ja, det är så sant som det är sagt. Men när sedan herr Liedberg framhåller, att riksdagen tidigare i år i ett par fall ändrat på förslag som framlagts av Kungl. Maj:t och att det följaktligen då förelegat starka skäl för ändring, undrar jag om det verkligen varit de starka skälen som då varit avgörande. Det kan ju ha varit så, herr Liedberg, men det kan också tänkas, att de som haft en motsatt uppfattning beträffande dessa ändringar kunna göra gällande, att det varit rena obetänksamheten som föranlett riksdagen att frånga Kungl. Maj:ts förslag.

Jag skall som jag lovade inte bli långgrandig utan ber med det anförda att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag vill bara tillägga ytterligare en sak, nämligen att det enligt min uppfattning inte föreligger någon risk för att det inte skall tagas nödig hänsyn till utskottets uttalanden, när det nu inom den närmaste framtiden blir fråga om att placera in kronojägarna i den nya tjänsteförteckningen. Första kammaren har visserligen redan bifallit reservationen, men trots detta tror jag i likhet med finansministern att andra kammaren gör klokt i att följa utskottets förslag.

Herr **Jacobson** i Vilhelmina: Herr talman! Herr Mäler säger att vi inte ha råd att bryta sönder vårt lönesystem, och det kan vara alldeles riktigt. Jag är den förste att erkänna riktigheten av den synpunkten. Men dagens lönefråga gäller ett exceptionellt fall, där vi måste låta de i normala fall tungt vägande betänkligheterna fara. Det avgörande för mig är att vi för bara några dagar sedan placerade en likartad tjänstemannagrupp i lönegraden A 12. Jag kan inte förstå, att Sveriges finanser skulle kunna äventyras genom att rättvisa vederfares dessa kronojägare. Är det så dåligt ställt, lär det inte finnas någon möjlighet att klara rikets finanser.

Herr Andersson i Ljööbo och likaså herr Mäler ha vidare erinrat om det välvilliga uttalande som jordbruksutskottet gjort. Ja det är gott och väl med de där välvilliga orden, men de äro inte tillräckliga. Man lever inte på ett sådant där löfte om att det en gång i framtiden skall skapas likställighet med läns-skogsvaktarna. Riksdagen har nu tillfälle att skipa rättvisa. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Personalförteckning för domänverket. (Forts.)

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels och på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jacobson i Vilhelmina begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 62, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen förklarade sig anse flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Jacobson i Vilhelmina, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 71 ja och 52 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 16.

*Statsunderstöd
åt semin-
före-
ningar för
nötboskap.*

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 63, i anledning av väckta motioner om utredning angående statligt stöd åt seminiföreningar för nötboskap.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Paulsen: Herr talman! Detta ärende gäller statligt stöd åt seminiföreningar för nötboskap. Jag har begärt ordet för att tala om att jag anser att staten inte bör stödja den onaturliga befruktning som semininsprutning utgör. Den borde snarare förbjudas. När människorna på detta sätt begagna sin makt till att skapa sådana onaturliga metoder, borde inte staten medverka till sådant. Det talas om att semininsprutningen medför behov av många veterinärer. Men det är väl inte något skäl till att staten skall avlöna dessa veterinärer, utan det böra väl seminiföreningarna själva göra.

Man kan också tänka sig, att den här seminbefruktningsmetoden sprider sig till människorna i vårt land. Det har den redan gjort i andra länder, och på läkarhåll har man talat om att införa den även i vårt land. Vad skulle kammarens ledamöter säga om en sådan utveckling? Det skulle inte alls vara underligt om utvecklingen gick dithän med den moral som finns i detta land. Här fördömer man varje kvinna, som föder ett barn utom äktenskap. Kvinnorna resonera som så, att de vilja väldigt gärna ha barn, men de törs inte, eftersom de kanske förlora hela sin umgängeskrets och mista sin anställning. Men kunna de få barn utan man och utan skam, då kunna de ge sig in på det. Med denna inställning går det lätt att skapa en opinion för semininsprutning även bland kvinnorna. Vad säga kammarens ledamöter om en sådan utveckling?

Jag hade egentligen tänkt yrka avslag på förslaget, men jag vet ju att det är hopplöst mot ett enhälligt utskott. Men jag har velat komma åt denna människornas inställning. Man skall inte inbilla sig att detta är en ofarlig väg man slår in på, ty från det ena steget är det inte långt till det andra. Jag har med detta velat säga ett varningens ord till kammarens ledamöter och till dem som kunna komma härefter att inte fortsätta på den inslagna vägen. Ty den är farlig.

Statsunderstöd åt seminfböreningar för nötboskap. (Forts.)

Herr **Andersson** i Lööbo: Herr talman! Jag har ingen anledning att med herr Paulsen diskutera hans principiella inställning till seminbefruktningen. Den får stå i kammarens protokoll för hans egen räkning. Jag vill bara med anledning av herr Paulsens anmärkning om att statsbidrag inte bör utgå för seminverksamhet erinra kammaren om att utskottet lagt huvudvikten vid den s. k. avkommebedömningen. Sedan har emellertid utskottet i slutet av sitt utlåtande framhållit, att utskottet inte vill motsätta sig att även frågan om behov av statsbidrag till inseminationsverksamheten i den ena eller andra formen undersökes, eftersom en utredning av övriga problem i detta sammanhang i alla fall enligt utskottets tillstyrkande skulle ske. Jag tror att kammaren med hänsyn till denna ytterst försiktiga motivering med största trygghet kan bifalla utskottets förslag. Jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 64, i anledning av väckta motioner om utbetalning av premier till fiskare för viss trålsill som fiskas i Nordsjön.

*Motioner om
premier för
viss trålsill.*

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 178 av herr *Gustavson m. fl.* och II: 360 av herr *Utbult m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att sommar- och höstfångad trålsill, som fiskats i Nordsjön och saltas eller kryddas ombord å svenska fiskebåtar, skulle premieras i enlighet med de grunder som gälla för sill, som fiskas och saltas vid Island.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 178 och II: 360 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville överlämna motionerna till 1945 års fiskerikutredning för att tagas under övervägande vid fullgörandet av utredningens uppdrag.

Reservation hade avgivits av herr *Johansson* i Torp, vilken ansett att utskottets motivering i viss del bort hava annan, i reservationen angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Johansson** i Torp: Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en reservation, som till sitt syfte möjligen kan förefalla något dunkel, och jag skall därför be att med några ord få redogöra för reservationens innebörd.

Reservationen innebär som synes att jag önskar, att ett par meningar i utskottets motivering skola utgå. Det parti av motiveringen som jag vill ha uteslutet omfattar ett uttalande om avsättningssvårigheterna för fisket bland annat på grund av handelsavtal med främmande makter. Jag förutsätter naturligtvis inte något så orimligt som att verkningarna av importen skulle utebli därför att man låter bli att tala om dem. Men jag har inte ansett mig kunna vara med om ett uttalande, som ger mig en olustig känsla av principuttalande av mycket betänkligt slag. Trots utskottets i övrigt mycket välvilliga skrivsätt har utskottet enligt min uppfattning förklarat, att eftersom handelsavtalens genomförande fordrar det, måste en stor yrkesgrupps intressen offras, även om man inte vet om eller på vad sätt denna grupp skall få något i stället. Alldeles uppenbart är, att de yrkesutövare det här är fråga om måste uppfatta uttalandet på detta sätt. Det är denna oro som jag har velat avlägsna.

Förslaget att hänvisa motionerna till 1945 års fiskerikutredning är enhälligt, och ingen lär kunna påstå, att den av mig påyrkade justeringen på något sätt

Motioner om premier för viss trålsill. (Forts.)

försvagar utskottets utlåtande. Skillnaden mellan utskottsutlåtandet och reservationen ligger däri, att jag ur motiveringen vill utesluta kommentarer, som kunna ha en ganska långtgående räckvidd, i varje fall komma att uppfattas så. Jag skulle vara mycket glad om min oro för innebörden av det omstridda avsnittet i utlåtandet vore ogrundad, men jag har då svårt att förstå den envishet, varmed utskottsmajoriteten motsatt sig ett skrivsätt, som bara koncentrerar utlåtandet. Det är för övrigt så att 1945 års fiskeriutredning enligt de givna direktiven skall undersöka praktiskt taget allt som rör fisket och dess problem. Men utskottsutlåtandet visar en betänklighet med försök att falla utredningen i ämbetet. Mitt förslag är däremot, att man bör remittera motionerna till fiskeriutredningen utan pekpinna åt något håll, och jag vågar påstå att reservationen på så sätt visar upp de klaraste linjerna.

Genom ett bifall till reservationen befrias utskottet och därmed även riksdagen från en annan situation, som visserligen är av formell natur, men som likväl bör kännas besvärande. Utskottet säger nämligen på det ställe jag åsyftar: »Såvitt utskottet är rätt underrättat...» Jag frågar, om det verkligen är nödvändigt att uttrycka sig på detta sätt? Jag sätter naturligtvis icke i fråga att jordbruksutskottet skulle begära att få granska handelsavtalen med främmande makter för att kunna uttrycka sig klart och otvetydigt. Men man har likväl rätt att begära av ett riksdagsutskott, att det skriver på ett sätt som icke väcker läsarens oförställda häpnad. Vi, som vant oss vid riksdagens arbetsformer och uttryckssätt, kunna kanske finna oss till rätta i det, men vi måste dock räkna med som en möjlighet att riksdagstrycket läses även av svenska medborgare utanför riksdagen, åtminstone av dem som äro direkt intresserade av de olika frågorna. Dessa måste vid läsningen av en formulering sådan som den här påtalade spontant fråga sig vad som är meningen. Skall ett riksdagsutskott behöva sätta i fråga om det är rätt underrättat? De reflexioner som bli följden av en sådan undran äro icke glädjande, och även ur denna synpunkt kan jag icke förstå annat än att det är mest angenämt för riksdagen om sådana uttryck rensas bort, vilket blir fallet om reservationen bifalles.

Herr talman! Med detta har jag velat klarlägga innebörden av min reservation, och jag ber att få yrka bifall till densamma.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag har svårt att förstå det fina i det yrkande, som herr Johansson i Torp framställt. Herr Johansson vill stryka en del av jordbruksutskottets motivering, och det är den del, vari jordbruksutskottet påpekar, att det inte bara är enbart gynnsamma saker, som tala för den framtöt motionärerna gjort, utan att det även finns negativa sidor att taga hänsyn till. Jag kan inte begripa, herr Johansson, att det skulle vara till fördel för kammarerna att sticka huvudet i busken och uraktlåta att tala om rena sanningen.

Nu har herr Johansson i Torp frågat vad utskottet menat med uttrycksättet »såvitt utskottet är rätt underrättat...» Ja, herr Johansson kan ju bara taga fram den efter den tid utskottsutlåtandet avfattades avlämnade propositionen nr 310 angående handelsöverenskommelse mellan Sverige och Island, där det står direkt omtalat: »Jämlikt de gjorda utfästelserna kan Sverige påräkna en ur folkförsörjningssynpunkt icke oväsentlig fortsatt import av livsmedel, främst salt sill.» Här finns ju alltså ett fullständigt belägg för riktigheten av det antagande som jordbruksutskottet gjort.

Som jag förut sade finner jag, herr talman, ingen anledning för kammarerna att uraktlåta att säga en sak, som inte är annat än den verkliga sanningen. Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag med den av utskottsmajoriteten föreslagna motiveringen.

Motioner om premier för viss trålsill. (Forts.)

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid utlåtagandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 18.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 65, i anledning av väckta motioner om översyn av gällande bestämmelser angående vägnämnds arbetsuppgifter och befogenhetsområde, m. m.

Motioner om översyn av bestämmelserna angående vägnämnds arbetsuppgifter m. m.

Jordbruksutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft följande inom riksdagen väckta till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

1) II:114 av herr *Jonsson* i Haverö, däri hemställts, att riksdagen ville i framställning till Kungl. Maj:t anhålla om översyn av gällande bestämmelser angående vägnämnds arbetsuppgifter och befogenhetsområde i syfte att dessa bestämmelser genom avfattning och tillämpning bringades i full överensstämmelse med uppgivna utgångspunkter för tillkomsten av dylik nämnd, även som att Kungl. Maj:t ville, efter utredning av ordningen och sättet för en önskvärd samverkan mellan statens vägförvaltning och lokala intressen till främjande av en ändamålsenlig utveckling av det allmänna vägväsendet i dess helhet, för riksdagen framlägga därav föranledda förslag; samt

2) I:180 av herr *Johansson, Johan Bernhard, m. fl.*, och II:279 av herr *Staxäng m. fl.*, likalydande, däri hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta om inrättandet av vägombudsstämma inom varje vägnämndsområde i enlighet med de riktlinjer, som uppdragits i motionerna, samt att vederbörande utskott måtte erhålla uppdrag att utarbeta därför erforderlig författningstext.

Utskottet hemställde, att motionerna II:114 samt I:180 och II:279, likalydande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Hagman*.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Sveningsson*: Herr talman! I förevarande utskottsutlåtande redovisas behandlingen av motionen i denna kammare nr 279 av herr *Staxäng m. fl.* med förslag om inrättande av vägombudsstämma i de olika vägnämndsområdena, en ombudsstämma som i viss mån skulle motsvara och fylla samma uppgift som vägstämmorna i de gamla vägdistrikten innan staten övertog vägväsendet. Jag måste säga att detta förslag behandlats ganska välvilligt av utskottet.

Sedan man läst de remissutlåtanden, som avlämnats med anledning av motionen, vilka remissuttalanden även finnas intagna i utskottsutlåtandet, måste man efter att ha tagit del av utskottets motivering dock känna en viss förvåning över att utskottet ändå kommit fram till ett avslagsyrkande.

Efter att ha uttalat sig i riktning mot bifall till vad i motionen i denna kammare 114 har föreslagits, säger utskottet bland annat: »Även det i de likalydande motionerna I: 180 och II: 279 framlagda förslaget, att en vägstämмоorganisation skulle tillskapas vid sidan av de nuvarande vägnämnderna och länsvägnämnderna, synes ur dessa synpunkter ha visst fog för sig.»

Att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för sin del skulle tillstyrka motionen räknade väl ingen med, det skulle ha varit ganska orimligt, men även väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har ändå erkänt, att allt inte är så väl beställt inom den statliga vägförvaltningen. I stället för att tillstyrka motionen stäl-

Motioner om översyn av bestämmelserna angående vägnämnds arbetsuppgifter m. m. (Forts.)

ler väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i utsikt, att såväl de lokala vägnämnderna som länsvägnämnderna skola få ökat inflytande. De skola, lovar man, få följa med ut på resor på vägarna i vägnämndsområdena, de skola få bättre tillfällen att studera de rådande missförhållandena och att framföra sina uppfattningar och sina önskemål.

Vårt förslag syftar till att de lokala intressena skulle bli bättre tillgodosedda, och det är vår uppfattning att dessa lokala intressen också böra bli bättre tillgodosedda. Vi styrkas i denna vår uppfattning därav att styrelsen för Svenska landskommunernas förbund i sitt remissutlåtande säger: »Det är sålunda icke ovanligt att till och med ledamöter i vägnämnder beklaga sig över att nämnderna endast ha passiva uppgifter.»

Man kan ur utskottsutlåtandet vidare dra den slutsatsen, som även överrevisorerna i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen vid flera tillfällen givit uttryck för, att det finns mycket i vägförvaltningarna, som icke fungerar till belåtenhet, och jag har den bestämda uppfattningen att det råder ett allmänt missnöje med såväl underhålls- som nybyggnadsverksamheten vid de allmänna vägarna. Den uppfattningen får man vid samtal med såväl trafikanter som vägarbetare och inte minst vid kontakt med tjänstemän i vägförvaltningarna. Det är, tycker jag, när man är hemma inte långt emellan med den frågan från trafikbilägare: Kan riksdagsman säga, när de allmänna vägarna skola börja underhållas på ett bättre sätt? Man väntar på att vägarna skola bli åtminstone så pass bra underhållna som de voro under de första krigsåren.

Nu har det helt naturligt varit en del besvärigheter med vägarbeten under krigsåren, det har varit svårt att få arbetskraft, det har varit svårt att hålla vägförvaltningens bilar i gång, det har varit svårt att få fram väglagningsmaterial och att skaffa vägmaskiner o. s. v. Men lika naturligt är det, att man nu väntar på att såväl underhållet av vägarna som nybyggnadsverksamheten skall komma i gång på ett sätt, som motsvarar den alltmer tilltagande biltrafiken på vägarna. Sedan nu under en följd av år nybyggnadsverksamheten legat så gott som nere, behöver detta arbete komma i gång på allvar, och jag tror att det organ, som vi ha föreslagit i form av en ombudsstämma, skulle få en stor och betydande uppgift att fylla. Framställningar från en sådan stämma skulle få mera tyngd än framställningar från enskilda personer.

När vi i motionen anse, att de områden de lokala vägnämnderna ha att övervaka äro alltför stora och att många socknar sakna representanter i vägnämnderna, löser utskottet denna fråga på ett enkelt sätt. Det säger, att en förbättring kommer att ske, när nu kommunsammanslagningen blir genomförd. Det är naturligtvis så, att när den nya kommunindelning, varom fattades beslut i onsdags, blir genomförd, det blir färre socknar som sakna representant i vägnämnden. Men det område, som varje ledamot har att övervaka, blir naturligtvis lika stort efter denna reforms genomförande som det för närvarande är.

Man skulle kunna leta upp många fler skäl och argument, som talade för ett bifall till denna motion, men jag skall inte göra detta, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen i denna kammare nr 279.

Herr **Andersson** i Lööbo: Herr talman! Utskottet har inte kunnat finna att det så snart efter det allmänna vägväsendets förstatligande skulle finnas fog för en genomgripande förändring, att man ånyo införde en sorts ombuds- eller vägstämma. Det kan ju inte komma i fråga, att dylika ombudsstämmor skulle få någon beslutanderätt, när det ändå är det allmänna som betalar kostnaderna för vägväsendet. De kunna endast få rådgivande karaktär. En dy-

Motioner om översyn av bestämmelserna angående vägnämnds arbetsuppgifter m. m. (Forts.)

lik rådgivande karaktär ha de redan nu befintliga väg- och länsvägnämnderna.

Utskottet har nog haft på känn, att ett ökat och bättre samarbete emellan länsvägnämnderna och den statliga vägförvaltningen borde komma till stånd, och jag tror mig kunna säga, att en ökad förståelse efter allt att döma även har kunnat iakttagas under den senare tiden. Kanske i så måtto motionerna gjort någon nytta. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har för sin del uttalat, att den är beredd att medverka till ett ökat samarbete mellan vägnämnderna och länsvägnämnderna å ena sidan och de lokala vägförvaltningsorganen å den andra. Det skulle ske på så sätt, att tillfälle bereddes väg- och länsvägnämndsordförandena att medfölja på förvaltningspersonalens tjänsteresor. Jag kan meddela kammaren, att det sagts mig att jämväl i annat avseende beretts tillfälle och möjlighet till ett ökat samarbete mellan den statliga förvaltningsorganisationen i länet och vägnämnderna.

Utskottet har vidare erinrat om de redan befintliga möjligheter att taga initiativ i vägfrågor, som ostridigt stå öppna för vägnämnderna och länsvägnämnderna.

Med dessa ord tillåter jag mig, herr talman, hemställa om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 180 och II: 279; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden

nr 66, i anledning av väckta motioner om rätt för landskommuner att övertaga byggande och underhåll av enskilda vägar och broar;

nr 67, i anledning av väckta motioner om upphävande av priskontrollen på rundvirke och rotstående skog;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rikets allmänna kartverk för budgetåret 1946/47 m. m. jämte i ämnet väckt motion; och

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1946/47, såvitt angår jordbruksärenden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.21 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Lördagen den 15 juni.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Statens inflytande inom sockerindustrin.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 17, över motion angående förslag om statens övertagande av Svenska sockerfabriksaktiebolaget och dess verksamhet samt motion om ökat statligt inflytande inom sockerindustrin.

I motionen II: 6 hade herr *Adolfsson m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag, utmynnande i att svenska staten skulle övertaga Svenska sockerfabriksaktiebolaget och dess verksamhet. I motionen II: 303 hade herr *Andersson* i Malmö *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta hemställa till regeringen om undersökning och utredning rörande förutsättningar och former för ökat statligt inflytande inom sockerindustrin och om föreläggande för riksdagen av de förslag som utredningen kunde föranleda.

Utskottet, som upptagit motionerna till samtidig behandling, hemställde, att andra kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utredning rörande förutsättningar och former för det statliga inflytandet inom sockerindustrin och om föreläggande för riksdagen av de förslag, som utredningen kunde föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Jönsson* i Rosshol, *Hansson* i Skegrie, *Ljungqvist*, *Skantze* och *Swedberg*, som ansett att utskottet bort hemställa, att motionerna II: 6 och II: 303 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Hansson** i Skegrie: Herr talman! Det torde numera vara en allmän uppfattning, att statskontrollen över Svenska sockerfabriksaktiebolaget är både nödvändig och önskvärd. Jag tror att inte minst den kategori, som har det kanske största intresset av sockerfabriksaktiebolagets drift, nämligen betodlarna, är mån om att denna statskontroll kan bibehållas. Frågan gäller emellertid inte om denna kontroll skall finnas kvar, utan, såsom framgår av utlåtandet och reservationen, i vilken grad den skall utövas. När jag i detta ärende anslutit mig till reservanterna, har detta inte berott på att jag har någon anledning att tala till sockerfabriksaktiebolagets försvar. Jag har intagit denna ställning av principiella skäl, emedan jag inte funnit någonting som kunnat styrka, att ett krav på ökad statskontroll över detta företag är berättigat.

Jag har ställt mig följande fråga: har det svenska folkhushållet sin sockerförsörjning ordnad på ett tillfredsställande sätt med nuvarande system? Jag har inte kunnat finna annat än att svaret måste bli ja. Det måste erkännas, att

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)

vi här ha att göra med en fabriksdrift, som rationellt sett står synnerligen högt. Vi måste också erkänna, att vi under kriget haft den största sockerransonen i hela världen och att vårt sockerpris inte ger anledning till någon anmärkning. Man bör i detta sammanhang även tänka på det svåra läge, vari den svenska sockerproduktionen befunnit sig. Det finns ju andra länder med betydligt bättre förutsättningar för denna produktion, men som ändå ha avsevärt högre sockerpris än vi, och man kan då inte finna anledning till anmärkning mot det sätt, varpå vår sockerproduktion bedrivs. När man söker som motivering för ökad statskontroll åberopa ett uttalande av Svenska grov- och fabriksarbetarförbundet, att statliga åtgärder främst skola sättas in där den fria företagsamheten visar de största bristerna i fråga om planmässighet, god försörjning och billig produktion, har man därför anledning att fråga sig: var finns beviset för att den svenska sockerproduktionen inte visar både planmässighet, god försörjning och billig produktion? Jag har även i detta fall svårt att finna överensstämmelse mellan ord och handling, då man ställer den aktion, som motionärerna här igångsatt, mot de uttalanden och löften som givits av mycket framstående medlemmar av motionärernas eget parti om att man inte skall förstatliga för förstatligandets egen skull och inte låta staten tränga in på områden, där den privata företagsamheten sköter sin uppgift bättre än staten skulle göra. Det har, såvitt jag kan finna, inte visats vare sig i motionerna eller i utskottets utlåtande, att staten skulle sköta sockerproduktionen bättre än den sköts med det nuvarande systemet eller att det finns anledning till att införa ökad statskontroll. Av remissutlåtandena framgår tvärtom, att inte någon saklig kritik kan framställas mot det nuvarande systemet med statskontroll över sockerfabrikationen. Detta sägs även av remissinstanser, som stå motionärerna ganska nära. Man har måst erkänna, att vi här ha en industri, som i fråga om rationalitet tål jämförelse inte bara med andra industrier inom landet, utan även med liknande industrier utomlands.

Beträffande denna kontrolls effektivitet säger det nuvarande statsorganet för denna kontroll följande, vilket torde vara ett gott bevis för dess egen uppskattning: »Sockernämnden har att å statens vägnar kontrollera efterlevnaden av ifrågavarande avtal. I detta syfte äger nämnden taga del av bolagets räkenskaper och handlingar samt att hos bolaget erhålla alla för uppdraget erforderliga uppgifter. Man torde kunna säga att sockernämnden äger rätt till all erforderlig insyn beträffande sockerrörelsens bedrivande och ekonomi. Härigenom samt medelst granskning av bolagets bokföring samt genom överläggningar med bolagets ledning har nämnden möjlighet att väl följa ifrågavarande verksamhet samt bedöma, om den sker i enlighet med avtalets anda och bokstav. — Nämnden har fått det intrycket, att sockerbolaget särskilt i tekniskt hänseende ligger långt framme i strävandena att rationalisera driften. Ehuru sockernämndens uppdrag enligt kontraktet icke omfattar deltagande i den direkta ledningen av bolagets tekniska, ekonomiska och sociala verksamhet, synes dock de nämnden tillagda ovan berörda uppgifterna lämna staten möjlighet att utöva en kvalificerad priskontroll, som så vitt nämnden kunnat förstå är mera ingående än vad som i regel gällt annan industri.» Oaktat sockernämnden själv säger, att den har möjlighet att erhålla erforderlig insyn och utöva kvalificerad kontroll, begär man alltså en utredning om ytterligare ökad statskontroll. Jag måste säga, att jag tycker motionärerna här varit onödigt kläffingriga, ty om man utgår från den principen, att där det redan finns statskontroll skall denna utökas, då vet jag inte, var denna kontroll skall sluta eller vilka områden som inte skola bli föremål för en sådan kontroll.

Det måste också sägas, att hela skrivsättet tyder på att utskottet känt sig

Statens inflytande inom sockerindustrien. (Forts.)

synnerligen besvärat inför bristen på argument i motiveringen. Man har lagt vikten vid att det kan inträda omständigheter, som kunna nödvändiggöra en omprövning, huruvida det nuvarande kontrollorganet skall bibehållas eller omorganiseras. Detta uppslag ha vederbörande motionärer tagit ganska lätt på, och argumentet att det kan inträda förhållanden, som förutsätta en omorganisation av det statliga kontrollorganet, har sockernämnden själv slagit sönder genom att säga, att den varje år vid förhandlingarna fört på tal möjligheten att omorganisera denna kontroll, men statsmakterna ha inte funnit skäl föreligga för någon ändring i det nuvarande systemet. När sockernämnden själv säger, att statsmakterna inte anse det nödvändigt att företaga en omorganisation, måste man fråga sig, om inte motionärerna och utskottsmajoriteten ha tilltro till de statsmakternas representanter, som deltagit i dessa överläggningar, eller om utskottsmajoriteten anser sig mera skickad än statsmaktsrepresentanterna att bedöma huruvida det nu är tid att företaga denna omorganisering.

Reservanterna äro för sin del fullt på det klara med att det kan inträffa situationer, då det kan bli nödvändigt att ta under omprövning detta organs sammansättning, men vi förmena, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att taga initiativet till en sådan omorganisation, när en sådan anses nödvändig. Denna mening kunna vi stödja på ett uttalade av Kooperativa förbundet, där detta säger: »I den mån utvecklingen beträffande de internationella försörjningsförhållandena för socker nu efter krigets slut eller beträffande vår egen sockerförsörjning efter detsamma skulle kräva förändringar i det nu tillämpade systemet för statskontroll över vårt lands sockerindustri, synas sådana förändringar mycket väl kunna genomföras av statsmakterna inom ramen av de anordningar som gälla för denna statskontroll och med utgångspunkt från den mycket ingående kännedom om sockerindustriens och sockerbolagets angelägenheter som redan stå till statsmakternas förfogande genom den löpande tillgång till alla relevanta fakta beträffande denna industri, vilka statens granskningsrätt innebär.»

Kooperativa förbundet, som torde ha ganska god kännedom om detta, anser således i likhet med reservanterna, att initiativet till en sådan omorganisation kan tagas av Kungl. Maj:t utan att det behövs någon särskild utredning där-om. Utskottsmajoriteten har varit mycket angelägen att framhålla, att den nuvarande kontrollen inte kan sättas in på ett tillräckligt tidigt stadium. Det är huvudsakligen på detta som motionärerna i motion nr 303 också ha byggt då de sagt, att den nuvarande kontrollen endast är en efterhandskontroll, och ansett att den bör kunna sättas in tidigare. Vad säger då sockernämnden själv om denna efterhandskontroll? — »I stort sett kan sockernämndens uppgifter beträffande sockerbolagets verksamhet uppdelas i följande tre grupper, nämligen 1) tillsyn över att kontraktets bestämmelser iakttagas, särskilt att intet påföres statens kostnadsgaranti, som ej avtalsenligt bör ingripas under denna, 2) allmän insyn i bolagets verksamhet i vad angår sockerrörelsen i syfte att kunna sammanfattningsvis bedöma verksamheten samt 3) förberedande — i regel gemensamt med statens livsmedelskommission och statens priskontroll-nämnd — av de årliga uppgörelserna om förnyat kontrakt mellan staten och bolaget. Om den under 1) nämnda uppgiften till större delen kan anses vara en efterkontroll (dock avhandlas ej sällan frågor om viktigare utgiftshändelser innan de företagas) så framstår den under 3) nämnda mycket betydelsefulla uppgiften såsom ett förhandsbedömande, byggt på den genom den allmänna insynen i bolagets verksamhet erhållna kunskapen samt i samband med avtalsförhandlingarna föreliggande särskilt kalkylationsmaterial.»

Kooperativa förbundet säger rörande frågan om efterhandskontroll eller

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)

kontroll på tidigare stadium: »Den verksamhet som sockernämnden sålunda utövar är på det hela taget icke — såsom de likalydande motionerna göra gällande — väsentligen blott en i efterhand företagen kontroll, utan synes ge utrymme för det allmännas inflytande sådant som de likalydande motionerna synas åsyfta.» Klarare tycker jag inte det kan sägas, att den nuvarande kontrollen inte bara är en efterhandskontroll, utan att den har alla möjligheter att sätta in på ett ganska tidigt stadium. Av den anledningen tycker jag det är vänligt sagt, om man säger, att motiveringen för detta utskottsutlåtande är synnerligen svag, och saken blir inte bättre för utskottet, om man läser remissutlåtandena. Av de 16 remissutlåtanden, som inhämtats över detta ärende, är det egentligen endast två som äro klart tillstyrkande, nämligen tjänstemännens centralorganisations och landsorganisationens, men av dessa tillstyrker landsorganisationen därför att en utredning är mycket lätt att genomföra. Om vi skulle besluta utredningar som äro lätta att genomföra men däremot inte sådana som äro svåra att genomföra, då vet jag inte, om man kan tillmäta ett sådant argument någon som helst betydelse. Jag får säga, att utskottet genom ett skickligt urval fått ytterligare två remissutlåtanden att framstå som tillstyrkande, nämligen lantbruksstyrelsens och sockernämndens. Om man läser dessa fullständigt, ändras deras positiva inställning ganska avsevärt. Lantbruksstyrelsen säger enligt utskottets referat i den sista punkten: »Däremot synes frågan, om tillsynen allt framgent skall åvila en särskild nämnd eller utövas i annan ordning, böra upptagas till övervägande.» Den fullständiga ordalydelsen är i stället denna: »Frågan om tillsynen allt framgent skall åvila en särskild nämnd eller utövas i annan ordning torde däremot framdeles böra upptagas till övervägande.» Sedan fortsätter lantbruksstyrelsen med att ett eventuellt organ för den framtida jordbrukspolitikens planering bör kunna omhänderha även denna uppgift. Det andra utlåtandet, som blir förändrat om man läser det fullständigt, är sockernämndens. I sitt referat av uttalandet säger utskottet så här, i styckets tredje mening: »Hittillsvarande system måste emellertid vara en temporär anordning, varför anledning kan föreligga att övervägande sker, om det nuvarande systemet på sockerregleringens område lämpligen bör bibehållas eller jämkas eller om staten i andra former framdeles bör reglera priserna på sockerbetor och socker. En sådan utredning tillstyrkes därför.» Sockernämndens uttalande på den punkten låter i sin fulla ordalydelse: »Hittillsvarande system måste emellertid anses vara en temporär anordning, varför anledning kan föreligga att, när krisförhållandena giva vika för mera normala förhållanden på folkhushållningens område, ett övervägande sker, om det nuvarande systemet då skall bibehållas.»

Sockernämnden ger alltså i detta uttalande uttryck åt tanken, att när krisförhållandena ge vika för mer normala förhållanden, först vid den tidpunkten bör man överväga, om en ändring av statskontrollen över sockerfabrikationen skall vidtagas — icke *nu*, såsom utskottet vill ge sken av att man skrivit. Jag kan knappast tro att utskottet är optimistiskt nog att vilja påstå, att vi nu äro framme vid den tidpunkt då krisförhållandena givit vika för mera normala förhållanden och att vi därför *nu* skulle sätta i gång med en utredning. Man bör nämligen komma ihåg att en sådan utredning — som det framhållits i ett yttrande — är mycket snabbt genomförd och kan genomföras av sockernämnden själv.

Jag vill till sist säga att jag finner det föreliggande utskottsutlåtandet vara så svagt, att det torde vara sällan något utskottsutlåtande lagts på riksdagens bord med en svagare motivering än den som här förekommer. Jag vill därför gärna instämma i det remissyttrande där det sägs, att de krafter, som eventuellt skulle användas att utreda frågan om ytterligare statlig kontroll över

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)
sockerfabrikationen, kunna användas på ett bättre sätt inom samhället, och det är bl. a. därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Adolfsson: Herr talman! Huvudmotivet för den motion, som från kommunistiskt håll väckts i denna fråga, är att vi anse att en verksamhet sådan som den sockerbolaget bedriver egentligen borde bedrivas av staten själv.

Jag skall litet längre fram i mitt anförande med några ord argumentera för denna rent principiella ståndpunkt och vill inledningsvis bara säga, att jag icke finner underligt att högermännen inom utskottet reserverat sig i detta ärende, detta med hänsyn till högerpartiets principiella och officiella inställning till liknande frågor. Men när bondeförbundarna och bland dem även den senaste talaren, herr Hansson i Skegrie, reserverat sig, så utesluter jag icke att de ha trott sig grunda detta sitt ståndpunktstagande på en mer saklig prövning, eftersom bondeförbundet oftast bedömer dylika frågor från fall till fall. Jag misstänker således att reservanterna från bondeförbundet i utskottet låtit leda sig av vissa remissinstansers subjektiva svar och särskilt då av sockerbolagets eget svar.

Av sockerbolagets remissvar kunde man mycket lätt få den uppfattningen, att sockerbolaget är en välgörenhetsinrättning i stället för ett privatkapitalistiskt bolag. Jag tycker för min del att det är groteskt att försöka framställa ett vanligt privatkapitalistiskt näringsfång i den belysning som sockerbolaget givit i sitt remissvar. Bolagets sätt att handskas ganska vårdslöst med sanningen i sitt svar tyder dock på att sockerbolaget självt inte känner sig så särdeles starkt i den fråga det nu gäller. Det finns av tidsskäl ingen möjlighet för mig att ta upp alla sockerbolagets resonemang till behandling här i mitt anförande. Jag vill bara peka på ett par exempel som belysa halten av sockerbolagets argument, och jag gör det därför att jag utgår ifrån att bondeförbundets representanter ha tagit stor hänsyn till dessa argument.

I fråga om sockerbolagets utdelningar säger man att dessa »utgöra knappast 2 % på det arbetande kapitlet inom företaget». Ja, vem har förnekat detta? Inte vi i den kommunistiska motionen och såvitt jag kunnat finna heller ingen i den socialdemokratiska motionen i samma ärende. Men när man talar om utdelningen är det ju orimligt att ställa den i relation till det kapital som arbetar inom företaget i fråga. Utdelningen måste självfallet ställas i relation till det kapital som en gång har satsats.

Jag erinrar om att utdelningen i detta bolag är praktiskt taget garanterad. Andra bolag kunna under kristider få en minskad utdelning — fast det inte ofta händer — men i sockerbolaget inträffar det *aldrig*. Kontrakten med staten få göras upp på basis av de rådande förhållandena i fråga om omkostnader och dylikt, och jag vågar säga att det är inte mycket i denna vår värld som är så bergsäkert som Svenska sockerfabriksaktiebolagets utdelning till sina aktieägare. Och denna utdelning är icke, som sockerbolaget påstår, 2 % utan 5,9 % på aktiens nominella värde, vilket är 60 kronor.

Jag ber att få ta upp ytterligare ett argument, ett enda, som visar sockerbolagets sätt att i sitt remissvar söka förfälska verkligheten. I ett avsnitt i sin inlägga, som är mycket omfattande, polemiserar sockerbolaget mot den kommunistiska motionen på följande sätt:

»I motion nr 6 har gjorts gällande, att bolagets vinster under kriget stigit med höga procenttal. Vi ha försökt utröna, hur man kommit till dessa för oss ganska överraskande tal. Därvid ha vi funnit, att man gentemot ett valt förkrigsår ställt ett efterkrigsår, för vilket man i ena fallet i vinsten inräknat förutom avskrivningar även skatteutgiften å vinst- och förlustkontot, som

Statens inflytande inom sockerindustrien. (Forts.)

av åtskilliga skäl ej är jämförbar med förkrigsårets, i andra fallet däremot räknat bort skatteutgiften men såsom behållen vinst för krigsåret upptagit inte årets vinst utan till bolagsstämman förfogande stående belopp med däri ingående under flera föregående år ackumulerade belopp. Härom torde således inte mera behöva sägas», förklarar sockerbolaget i denna del av sin inläga.

Jo, härom torde ytterligare något behöva sägas, nämligen för det första, att vi alls inte förfarit på det sätt som Svenska sockerfabriksaktiebolaget här gör gällande, och för det andra att bolaget laborerar med fullkomligt felaktiga uppgifter. Trots bolagets försåtliga skrivsätt skall man inte komma ifrån att vi under samtliga de jämförelseår, om vilka det här är fråga, ha räknat ut 1) ökningen i bruttovinsten, 2) ökningen i avskrivningarna samt 3) ökningen i nettovinsten för vart och ett av de år det nu gäller. Någon annan beräkningsgrund än denna kan inte gärna användas, den är absolut den enda riktiga. Det är alltså om detta bolaget inte vill säga något mera, men jag för min del vill säga, att detta är att försöka göra svart till vitt.

Vi ha i vår motion sagt att senaste årets redovisade nettovinst uppgick till 5,10 miljoner kronor. Den uppgiften stå vi för, ty vi ha hämtat den precis där den skall hämtas. Dessutom kan jag ur högertidningen Sydsvenska Dagbladet och högertidningen Skånska Aftonbladet anföra följande ur ett sammandrag av sockerfabriksaktiebolagets bokslut för senaste året: »Till förfogande står 6,43 miljoner kronor, varav årets vinst 5,10 miljoner kronor.» Alltså 5,10 miljoner kronor, såsom vi anført. Till årets vinst ha vi således inte räknat några som helst ackumulerade belopp utan ha endast angivit den frånräknade nettovinst, som uppstått under det senaste verksamhetsåret. Vi ha alltså icke räknat så som Svenska sockerfabriksaktiebolaget vill göra gällande att vi gjort.

Det skulle vara åtskilligt mer att anföra i fråga om sockerbolagets sätt att söka göra svart till vitt och framställa sig självt som en välgörenhetsinrättning och inte som ett privatkapitalistiskt bolag, men jag avstår och har med det nu sagda endast velat något exemplifiera halten av sockerbolagets argument. De reservanter, som eventuellt tagit hänsyn till sådana argument, ha enligt mitt förmenande fått en mycket dålig information.

Sockerbolaget talar mycket vackert om sin plikt att tillgodose sina fattiga aktieägares intressen men glömmar naturligtvis att peka på vart trådarna egentligen gå, nämligen till Skandinaviska banken. Jag skall inte trötta kammaren med att lämna en historisk återblick på sockerbolagets finansiella förhållanden, även om detta i och för sig kunde vara intressant. Jag endast konstaterar att Svenska sockerfabriksaktiebolaget, som arbetar med statliga subventioner, under årens lopp blivit allt rikare och rikare. Jag skall be att få ge ett enda exempel. Den 1 juli 1943 hade bolaget för investeringar ådragit sig en skuld på i runt tal 55 miljoner kronor. Redan året därpå, 1944, hade denna skuld amorterats med i runt tal 36 miljoner kronor. Här har alltså åstadkommits en dold vinst, som uppgår till minst lika mycket som de statliga subventionsbeloppen för samma år.

Jag tror att enbart detta exempel kan vara tillräckligt. Jag vill bara tillägga att det förhållandet att mindre aktieägare finnas i bolaget — som någon sorts gisslan, skulle jag tro — inte rubbar på det faktum, att bolaget har sin direkta anknytning till de storfinansiella kretsarna kring Skandinaviska banken. Det är inte bönder och fattiga änkor som sitta i styrelsen för sockerbolaget, utan i denna styrelse finns en mycket säker majoritet av företrädare för svensk monopolkapitalism. Jag förstår så väl att finanskretsarna kring Skandinaviska banken vilja behålla sitt inflytande över detta bolag, efter-

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)

som de äro huvudintressenter i det, men jag kan inte riktigt förstå att bondeförbundsrepresentanterna skulle ha samma intresse.

Herr Hansson i Skegrie framhöll nyss vilka låga sockerpriser vi ha i detta land i förhållande till andra länder, och detta är också ett ständigt återkommande argument i sockerbolagets remissvar. Ja, vi ha relativt billigt socker i detta land, och tacka för det att priset kan bli rimligt, när staten varje år öser åtskilligt över 20 miljoner kronor i subventioner över sockerbolaget. Det kan ju knappast anses vara sockerbolagets egen förtjänst, att vi här i riksdagen år efter år besluta om dessa väldiga subventionsbelopp.

Jag kommer till den mera principiella delen av mitt resonemang, innan jag nu slutar. Jag vill framhålla att här reglerar staten verksamheten, medan bolaget tar hem en säker vinst, som alltid betydligt överstiger vad man får dela ut till aktieägarna. Sedan år 1933 är utdelningen maximerad till 4 725 000 kronor — den vinst som därutöver uppstår får förbrukas på annat sätt. Det skulle vara intressant att anföra en rad exempel på hur dessa överskottsmedel förbrukas: de förbrukas bl. a. genom att bygga upp och att sedan riva ned. Det förhållandet att vinsten överstiger vad man äger rätt att dela ut kan ju knappast stimulera till ökad effektivitet och ökad rationalisering.

Staten är ekonomisk garant för verksamheten. Vi besluta här i riksdagen varje år om dessa miljoner. Bolaget har t. ex. under den senaste femårsperioden delat ut nära 25 miljoner kronor till aktieägarna, gjort avskrivningar för 30 miljoner kronor och företagit investeringar till jättebelopp. Jag frågar: vilket inflytande har egentligen den ekonomiska garanten staten över Svenska sockerfabriksaktiebolaget? Jo, den har inflytande genom statens sockernämnd, vilket flitigt anförts i remissvaret och sedan av herr Hansson i Skegrie här från talarstolen. Men på vilket sätt inverkar sockernämnden på planritningarna för produktionen, på planritningarna för investeringarna och lönepolitiken gentemot de högre tjänstemännen? Har den ekonomiska garanten staten sett litet närmare på bolagets metod att bygga flotta bostäder åt tjänstemän för jättebelopp men ända fram till senare år ingenting åt de inom bolagets verksamhetsområde anställda arbetarna?

Det förklaras från herr Hanssons i Skegrie sida, att effektiviseringen inom sockerbolaget är på toppen av vad som kan åstadkommas. Det skulle vara intressant att taga ytterligare några små exempel på vad vi anse vara bristande effektivitet och rationalitet, men jag vill bara i detta sammanhang ställa den frågan till herr Hansson i Skegrie: om Svenska sockerfabriksaktiebolaget nu sköts effektivt, varför skulle inte då de tjänstemän som svara för denna effektivitet kunna bli lika effektiva, även om sockerbolagets verksamhet förstatligas? En för folkhushållet så viktig verksamhet som sockerbolagets borde även i nuvarande övergångsskede vara en statlig verksamhet. När staten faktiskt svarar för en viss reglering av denna verksamhet och är ekonomisk garant för den, vore det då inte rationellt, att den helt och hållet toge hand om verksamheten och befriade kretsarna omkring Skandinaviska banken från den verksamhet för sockerbolaget som tydligen enligt detta sistnämnda remissvar är enbart oegennyttigt och enbart betungande.

Det är inte rationalitet, att vi varje år skola behandla och besluta i fråga om väldiga subventioner, vilkas ändamål ju skall vara att hålla sockerpriset nere, men vilkas resultat också blir, att åt Svenska sockerfabriksaktiebolaget garanteras en hittills synnerligen säker vinst. Att få bort detta är huvudsyftet med vår motion, som sålunda i någon utsträckning avviker från den socialdemokratiska motionen i samma ämne. Ett krav på ett förstatligande av sockerbolagets verksamhet ligger också i linje med arbetarrörelsens efterkrigsprogram, som talar om arbetarnas avgörande inflytande på produktionen och där

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)

det i punkt 23 heter, att i de fall, då produktionen domineras av ett företag eller en sammanslutning av företag, böra de existerande företagen överföras till samhällets ägo. I detta fall rör det sig, som alla känna till, om ett enda företag.

Jag har, herr talman, sökt att i viss mån begränsa mitt resonemang och skall med vad jag nu sagt be att få yrka bifall till utskottets hemställan, eftersom i detta utlåtande också har understrukits, att det är även fråga om att ett förstatligande bör bedömas av den utredning som jag förmodar skall komma.

Herr **Johansson** i Torp: Herr talman! Då herr Hansson i Skegrie i sitt inlägg betecknade den utredning som utskottet presterat som svag, kunde jag inte låta bli att känna en viss förvåning. Den långa reservation som herr Hansson varit med om att avgiva, det långa inlägg i debatten som han gjorde och den myckna vältalighet som han vidare utvecklade för att bemöta utskottsmajoritetens uttalanden tyda ju i alla fall på att utskottsutlåtandet icke är så svagt, som herr Hansson ville göra gällande.

Utskottsmajoritetens ståndpunkt torde vara fullt klarlagd i det utlåtande som föreligger, och något nämnvärt därutöver finner jag för ögonblicket icke vara av behovet påkallat att från utskottsmajoritetens sida anföras, särskilt med hänsyn till den långt framskridna tiden nu på kvällen.

Jag skall därför, herr talman, be att kort och gott få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Den förste talaren i debatten i detta ämne i kväll uttalade som sin mening — jag uppfattade det åtminstone på det sättet — att han ville ha en statlig kontroll över denna industri, men att han ansåg det icke vara berättigat som krävts i de motioner som avgivits eller i varje fall i den motion som jag bland andra varit med om att underskriva. Han ansåg det icke vara behövt att kräva en ökad statskontroll. Han höll före, att bolaget skött sig mycket bra och att om förhållandena skulle nödvändiggöra en förändring på området, borde vi vänta på ett förslag från sockernämnden, som ju är det statliga granskningsorganet för denna industri. Jag säger nog inte för mycket, om jag säger att detta ungefär var kontentan av det uttalande som herr Hansson i Skegrie hade såsom representant för reservanterna.

Då jag är motionär, skall jag be att få framlägga några av de synpunkter som varit avgörande för oss motionärer vid avlämnandet av vår motion. Dessa synpunkter torde också varit bestämmande för utskottet, när det gått att taga ställning och besluta i frågan. Varken i motionen eller i utskottsutlåtandet har det riktats några anmärkningar mot sockernämnden. Vi äro övertygade om att den utfört ett mycket samvetsgrant arbete. Att detta arbete är mycket omfattande veta vi också. Därom vittnar icke minst dess årliga mycket intressanta redogörelse. Vi ha inte heller riktat några anmärkningar mot företagets ekonomiska skötsel och dess sätt att driva produktionen. Vi veta, att sockerbolaget har utfört en stor och god gärning här i landet i fråga om icke endast sockerindustrin utan sockernäringen överhuvud taget i landet. Vi veta också, att bolaget har genomfört en tämligen långt gående rationalisering av sin verksamhet. Det är ju möjligt, att det på denna punkt kan framställas vissa frågor, och det har också frågats ibland ute i bygderna, huruvida icke den rationalisering som sockerbolaget här gjort har gått något väl långt. Det har gällt bolagets stora ombyggnader, och det har också gällt dess nyuppsättning av maskiner. Bolaget har vid olika tillfällen kasserat tämligen nya maskiner och köpt andra mycket dyrbara. Härvidlag är det emellertid mycket svårt för en utomstående att bedöma, huruvida det är klokt handlat eller inte i rationaliseringssyfte. Vi

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)

få nog säga oss, att vi därvidlag måste lita på det omdöme som sockernämnden har, då sockernämnden givetvis kontrollerar även dessa ting.

Då vi inte kunnat ställa några anmärkningar mot sockernämnden och icke heller beträffande sockerbolagets tekniska skötsel och dess sätt att driva produktionen, är det klart, och jag förstår det mycket väl, att man frågar: varför kräva ni ett ökat statligt inflytande inom denna industri? Man säger vidare, att väl i intet annat enskilt företag här i landet det statliga inflytandet är av den beskaffenhet som det är beträffande sockerindustrin. Det är fullkomligt riktigt, men som svar på dessa frågor skulle jag vilja säga, att det finns heller intet enskilt företag i vårt land som av staten fått en sådan monopolställning som sockerbolaget. Den enda konkurrens som här finns ligger i importen, men bolaget är av staten utsett till ensam importör. Därjämte har ju staten genom de under senare år träffade årliga uppgörelserna med bolaget garanterat täckning av bolagets omkostnader.

Den ställning som bolaget har skulle måhända närmast leda till tanken om inte här föreligger ett faktiskt samhällsintresse av ett förstärkt inflytande av denna industri. Jag förstår mycket väl, att man, med hänsyn till den monopolställning som bolaget har och det inflytande som staten redan har samt den betydelse för folkförsörjningen som sockernäringsen har i vårt land, kan framställa förslag om att denna industri borde förstärkas. Nu yrka vi i vår motion inte på detta, utan vi yrka på en omfattande och allsidig utredning rörande olika metoder såsom alternativ till detta förstärkt inflytande. Vi utgå nämligen från att det kan tänkas, att det finns även andra former för det statliga inflytandet än att staten själv sköter driften. Där man kanske kan uppnå ungefär samma resultat i fråga om produktionens samhälleliga gagn.

Jag skall nu be att få framföra några synpunkter rörande det nuvarande systemet och framhålla vad som kan tala för att en utredning bör komma till stånd. Vi ha i motionen sagt, att sockernämndens granskning i väsentliga avseenden är en efterhandsgranskning. Nu säges det visserligen i vissa av remissvaren, att sockernämnden även har ett visst inflytande rörande skötseln i övrigt av företaget. Den har ett visst inflytande redan innan åtgärder verkställas från företagets sida. Jag tror att det är riktigt, att sockernämnden i vissa fall har en sådan förhandskontroll och att man alltså kan säga, att ett visst förhandsinflytande i företagets skötsel lagts i sockernämndens händer. Det har antagligen rört sig om vissa större ekonomiska uppgörelser bland annat. Det har jag åtminstone tänkt mig. Men jag har, trots att jag studerat alla akter i detta mål, icke kommit till någon annan uppfattning än den, att sockernämnden och därmed också staten egentligen icke har något vidare inflytande i fråga om själva driften. Vi ha därför i motionen framkastat en tanke, som vi anse även bör bli föremål för utredning, den tanken nämligen, huruvida det icke vore lämpligt ur både bolagets och statens intresse, att samhället på något sätt hade ett dylikt inflytande på själva driften, hur det nu praktiskt skulle kunna utformas. En utredning på denna punkt skulle enligt min mening komma att gälla överväganden, huruvida det antingen skulle vara en kontroll som nu, men måhända under andra former, eller också ett visst inflytande på företagets skötsel i de former som härför vore lämpliga.

Jag nämnde, att i den överenskommelse med sockerbolaget som träffats och som riksdagen sanktionerat staten iklätt sig en garanti för bolagets omkostnader. Det gäller då icke alla bolagets utgifter. Vissa utgiftsposter hållas utanför. Statens garanti för täckning av bolagets omkostnader omfattar sålunda icke kostnadsposterna underhåll, avskrivningar å fastigheter, maskiner och inventarier, skatter till stat och kommun, till bolagsstyrelsens fria disposition stående medel, avlöningar, pensioner, förbrukningsartiklar, omkostnader, kör-

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)

sel, vagnshyra, betfrö och försäkringar samt ej heller förräntning av bolagets eget kapital, utan dessa utgiftsposter skall bolaget självt täcka. För täckandet av dessa kostnader har bolaget rätt att erhålla ett visst pris per kilogram råsocker. Detta pris har under senare år varit 17,22 öre. Det höjdes under fjolåret till 17,33 öre. Anledningen till denna höjning var, att staten skulle betala de tre ören varmed arbetslönerna höjdes efter konflikten 1944 utöver den förhöjning på 5 öre som bolaget erbjöd. Jag kommer om ett ögonblick in på den. I år har staten efter överenskommelse med bolaget fastställt ett pris av 17,15 öre per kilogram råsocker.

Nu är frågan: har sockernämnden något att göra med denna verksamhet vid sin granskning? Ja, i någon mån. Någon av talarna efter mig kommer kanske att säga, att även hela denna del av sockerbolagets verksamhet granskas av sockernämnden. Det gör den ju, men inte på samma noggranna sätt som i fråga om övriga delar av verksamheten. Här säger sockernämnden själv i sin senaste redogörelse beträffande dessa kostnader, att nämnden visserligen allt fortfarande följt dessa kostnaders utveckling, men att den icke ansett sig numera böra ägna den samma ingående granskning som under tidigare år, då dessa kostnader ännu föllo under statens garanti. Detta visar, att den post, som kallas låsta kostnadsposten, icke granskas av sockernämnden på samma sätt som övriga utgifter som bolaget har. Vi ha därför i motionen framkastat den tanken, huruvida icke en kommande utredning skulle ta sig en funderare på om inte en lika effektiv granskning skulle vara erforderlig i alla delar.

Jag vill också erinra om att sockerbolaget har vissa företag — binärningar skulle man kanske kunna kalla dem — vid sidan av den egentliga rörelsen, tillverkning av socker. Bolaget har ju torvmosse, det har stora jordegendomar, det har anlagt stora torkanläggningar, det har egen rederirörelse och vissa andra ting. Det är icke små belopp det här gäller. Det gäller investeringar på ett tiotal miljoner kronor. Denna verksamhet ligger helt utanför den statliga granskningen. Det kan ju hända, att skötseln av dessa angelägenheter i någon mån kan inverka på statens bidrag till sockerbolaget, på statens utgifter därvidlag. Därför ha vi ansett, att den utredning som bör komma till stånd också skall ta en titt på den saken, om inte även här en granskning från statens sida borde äga rum.

Vi ha i sammanhang med denna fråga om den statliga kontrollen även fört fram förhållandena vid konflikten 1944. Jag skall bara säga ett par ord därom för att i ett visst avseende belysa min mening. Det skulle nog ha varit lyckligt för bolaget självt, om det hade visat ett större tillmötesgående gentemot den då rätt lågt avlönade arbetarkåren, så att vi hade sluppit denna konflikt samt också sluppit ifrån att staten skulle betala denna förhöjning med 3 öre som sedan kom till. Enligt den allmänna uppgörelsen skulle sockerbolaget betala 5 öre. Dessa 3 öre som staten betalade gjorde väl sammanlagt ett belopp av ungefär 300 000 kronor, som togs till anledning att sedermera höja priset till 17,33 öre per kilogram råsocker. I år har, som jag förut nämnde, det belopp, som bolaget skall ha för att kunna täcka vissa kostnader, fastställts till 17,15 öre per kg. råsocker. Och ändå har efter arbetskonflikten år 1944 en ny uppgörelse träffats i början av detta år, enligt vilken arbetarna inom sockerindustrin fått en höjning av lönerna med 12 öre per timme. Man har alltså höjt lönerna för arbetarna, men sänkt det som bolaget skall ha för att kunna betala bl. a. dessa löner. Detta visar väl knappast något annat än att bolaget faktiskt har ekonomiska möjligheter att höja lönerna, och man får sålunda utgå ifrån att bolaget har gjort relativt goda förtjänster under senare år. Det är möjligt, att detta kan bero på den rationalisering som förekommit, men faktum kvarstår, att bolaget gjort rätt goda vinster.

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)

Jag har bara nämnt några ting, som enligt vår mening kunna utgöra skäl för en närmare utredning om hur man skall ordna det hela framdeles. Från andra håll har pekats på andra saker. Här har framhållits, att det nuvarande systemet är både arbetsamt och invecklat och att det skulle vara nyttigt, att vi finge ett enklare system i fråga om uppgörelserna med sockerbolaget. Detta kan jag hålla med om. Vidare har det från vissa remissinstansers sida och även av utskottet påpekats, att när importen till vårt land och handeln bli fria, vi då, om icke förr, borde överväga de förändringar som böra vidtagas. Man vill ha förändringar i det nuvarande tämligen invecklade systemet, och därför går man även från andra håll in för en utredning. Det gjorde ju också herr Hansson i Skegrie, fastän han ville vänta tills sockernämnden själv önskade göra en utredning och komme fram med förslag.

Herr talman! Här göra sig olika meningar gällande rörande formerna för det statliga inflytandet, och jag tror, att vi kunna säga att en utredning bör företagas om de lämpligaste metoderna. Vi äro tydligen alla överens om att det nuvarande systemet icke är lämpligt under vad vi kalla för normala förhållanden. Vad vi tvista om är väl, hur långt man skall gå beträffande det statliga inflytandet. Därvidlag håller jag före, att det finns goda skäl för att staten skall äga ett betydande inflytande över denna för landet och vår folkförsörjning så viktiga näring. Andra kunna ha en annan uppfattning. Allt detta bör komma fram och ventileras vid en utredning, en utredning varom vi motionerat och vilken utskottet här föreslår.

Jag vill därför, herr talman, med vad jag nu sagt yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Skantze: Herr talman! Jag kan i väsentliga stycken instämma i de synpunkter, som min ärade medreservant herr Hansson i Skegrie anført, men jag vill gärna därtill foga några påpekanden.

I motionen nr 6 yrkas ju ett direkt förstatligande av sockerindustrin, och man gör detta yrkande med utgångspunkt från punkt 23 i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, vilken bl. a. kräver socialisering på områden, där enskild företagsamhet medför monopolism. Här är det just fråga om ett sådant fall. Det gäller ett enskilt företag, och detta har monopol. Då man nu vet, att arbetarrörelsens efterkrigsprogram har deklarerats såsom den sittande regeringens program, måste man ju finna det logiskt, att från det håll som stöder regeringen framföres ett sådant krav. Man kan ju möjligen tycka, att nitet drivs litet väl långt. Det borde väl ändå vara onödigt, att den majoritet som stöder regeringen påminner den om att den skall hålla sina löften. Men man får kanske taga detta som ett uttryck för den från kommunisterna så ofta utlovade vänliga pådrivningen på den socialdemokratiska regeringen.

I motionen nr 303 begränsas yrkandet till att avse utredning rörande förut-sättningar och former för ökat statligt inflytande. Denna utredning säges skola syfta till att framskapa en företagsform, som ger det bästa resultatet under hänsynstagande till alla berättigade faktorer och omständigheter, och det understrykes även, att statens kontroll över sockerindustrin måste bli tillräckligt effektiv.

Utskottsmajoriteten anknyter i sitt utlåtande och sitt yrkande närmast till motionen nr 303. Men man får nog säga, att trots den aktningvärda möda, som majoriteten lagt ned på sin argumentering, vilar denna på ett ytterligt svagt underlag. Jag måste beklaga, att den eljest mycket lovvärda begränsning vid referat av remissyttranden, som andra kammarens andra tillfälliga utskott praktiserar närmast med tanke på att minska kostnaderna för riksdagstrycket,

Statens inflytande inom sockerindustrien. (Forts.)

denna gång drivits så långt, att man icke får en klar uppfattning om vad remissyttrandena i själva verket innehålla.

Jag nämnde, att man stöder utredningsyrkandet närmast på kontrollkravet och effektivitetskravet. Vad kontrollkravet beträffar, finner man, om man studerar remissyttrandena, att det på ett ställe sägs, att i fråga om önskemålet om statlig kontroll över sockerfabriksaktiebolaget denna kontroll redan nu är så ingripande och omfattande, att någon motsvarighet härtill icke torde föreligga i fråga om något annat industriföretag. Vidare heter det: »Genom statens sockernämnd har staten tillförsäkrat sig en mycket ingående kontinuerlig kontroll över bolagets verksamhet.» Kooperativa förbundet säger om denna sak: »Förbundet har svårt att tänka sig de praktiska former, i vilka statsinflytandet över sockerindustrien skulle kunna ytterligare ökas, då under nuvarande förhållanden såväl råvaruförsörjningen och produktionen som prissättningen på råvaror och den färdiga produkten är reglerad genom avgörande av statsorgan eller under statsorganens övervakning.» Och själva dödsstöten åt argumentet, att icke kontrollen skulle vara tillräcklig, ger sockernämnden själv, när den förklarar: »Man torde kunna säga, att sockernämnden äger rätt till all erforderlig insyn beträffande sockerrörelsens bedrivande och ekonomi.»

Nu har i debatten här en av motionärerna, herr Andersson i Malmö, gjort gällande, att denna kontroll huvudsakligen skulle bestå i en eftergranskning och att den förhandsgranskning, som förekommer, vore av så obetydlig art, att den knappast kan räknas som en effektiv kontroll. Jag ber då att få hänvisa till den redogörelse för sockernämndens granskning av bolagets verksamhet, som står intagen i Kungl. Maj:ts proposition nr 243. Där skildrar sockernämnden, hurusom den genom fortlöpande överläggningar med bolagets ledning, genom förhandsinformationer samt genom inspektion av bruk och andra anläggningar har kunnat följa och bilda sig en uppfattning om de viktigare affärshändelserna.

»Slutligen har nämnden», heter det, »för fullgörande av sina åligganden genom periodvis upprättade räkenskapssammandrag, genom kalkyler och kostnadsberäkningar för den ej tillämdalupna delen av kontraktsåret följt tillverkningskostnaderna och deras förändringar i fråga om socker och dess biprodukter.» Jag undrar, om det icke är att använda överord att säga, att en sådan granskning huvudsakligen är en efterkontroll.

Vad effektivitetskravet beträffar, så finner man i flertalet remissyttranden konstaterat, att sockerindustrien tekniskt och organisatoriskt synes stå på en hög nivå och att någon effektivitetsförbättring knappast torde kunna påräknas genom en utvidgad statlig kontroll eller genom ett helt förstatligande.

Det enda i remissyttrandena, som utskottet egentligen kunnat hänga upp sitt utredningskrav på, är, som man säger i utlåtandet, sockernämndens och lantbruksstyrelsens uttalanden. Men när man gör det, stöder man sig, såsom herr Hansson i Skegrie redan har relaterat, på ofullständiga referat. Man talar icke om att lantbruksstyrelsen i sitt yttrande direkt avstyrkt bifall till motionen. Man bara refererar uttalandet, att frågan om tillsyn bör upptagas till prövning, och hoppar därvid över vad som sägs om att denna prövning bör komma i fråga först framdeles. Lantbruksstyrelsen är uppenbarligen inne på samma linje som sockernämnden, som menar att det kan bli fråga om att taga kontrollen under övervägande när krisförhållandena givit vika för mera normala förhållanden på folkförsörjningens område.

Såsom enda stöd för utredningskravet kvarstår egentligen bara landsorganisationens påpekande i sitt remissyttrande, att en utredning är lätt att verkställa genom den insyn som staten redan har. Ja, herr talman, hur lätt utredningen än är att verkställa tack vare detta förhållande, är det väl ändå i alla

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)
fall så, att en utredning tager tid och kostar pengar. Det förefaller mig som om finansministerns på sista tiden speciellt uppmärksammade intresse för sparsamhet i fråga om anslag av mera begränsad storleksordning här skulle ha ett lämpligt tillfälle att göra sig gällande, närmast då genom påverkan på partivännerna att spara genom att inskränka utredningsraseriet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande förgade reservationen.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Herr Adolfsson började sitt inlägg i debatten med att rikta en erinran mot herr Hansson i Skegrie. Han förebrädde herr Hansson för att han, i likhet med bondeförbundets representanter i utskottet, synbarligen i sitt ståndpunktstagande hade låtit sig påverka av vissa remissinstansers uttalanden. Detta är en allvarlig förebräelse, men lyckligtvis kan den icke riktas mot herr Adolfsson, som icke tagit någon som helst hänsyn till vad remissinstanserna uttalat.

Jag vill till utskottets heder säga, att det är ganska länge sedan ett tillfälligt utskott ordnat med ett så grundligt remissförfarande som här skett. Utskottet har vänt sig till icke mindre än ett tjugotal myndigheter och institutioner av skilda slag. Jag tycker, att åtminstone något av vad alla dessa remissinstanser sagt skulle vara av den beskaffenheten att kunna finna nåd för herr Adolfssons ögon. Men så har icke varit fallet. Jag kan då icke annat än beklaga dem alla — lantbruksstyrelsen, kommerskollegium o. s. v., vilka de nu kunna vara.

Herr Adolfsson gjorde ett par anmärkningsvärda uttalanden i fråga om Svenska sockerfabriksaktiebolaget. Jag kan icke underlåta att ge uttryck åt vissa reflexioner kring desamma. Han påstod, om jag icke missuppfattade honom, att bolagets sätt att i sitt remissvar handskas med sanningen är — som hans ord föll — »ganska värdslöst». Herr Adolfsson påstod vidare, att samma företag i sitt remissvar laborerat med »fullständigt felaktiga uppgifter» samt att det söker »förfälska verkligheten». När jag hörde dessa herr Adolfssons uttalanden, kände jag självfallet en viss spänning, ty jag föreställde mig, att han skulle leverera något slags bevisning för sina påståenden. Så vitt jag kunde höra — och jag lyssnade rätt noga till hans anförande — ha emellertid inga som helst belägg för riktigheten av dessa ampra uttalanden kommit till synes.

Herr Adolfsson jonglerade med ett omfattande siffermaterial, vilket han, föreställer jag mig, anser vara ganska ödesdigert för Svenska sockerfabriksaktiebolaget. Men, ärade kammarledamöter, är det så särdeles sannolikt, att detta siffermaterial utgör herr Adolfssons upptäckt, är det så sannolikt, att dessa siffror och övriga av honom anförda uppgifter äro obekanta för vederbörande instanser, ehuru väl dessa icke använt dem på det sätt herr Adolfsson gjorde? Jag vill erinra kammarens ledamöter om att här har sedan ungefär trettio år tillbaka pågått ett samarbete i skiftande former mellan statsmakterna och bolaget. Är det sannolikt, att herr Adolfsson har gjort en grandios upptäckt av något, som icke under dessa trettio år skulle ha observerats vare sig av statens sockernämnd, jordbruksdepartementet, finansdepartementet, bevillningsutskottet, jordbruksutskottet eller riksdagens båda kamrar? Jag håller för egen del detta för ganska osannolikt.

Jag skall taga upp ett par avsnitt av herr Adolfssons anförande. Han uppehöll sig bl. a. vid bolagets avskrivningar och presenterade i det hänseendet visst siffermaterial, som jag föreställer mig att han ansåg vara av betydelsefull karaktär. Nej herr Adolfsson, det är icke alls av någon anmärkningsvärd karaktär. Om herr Adolfsson läst exempelvis Kungl. Maj:ts proposition nr 188

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)

för år 1943, kunde han där ha funnit en ingående redogörelse för bolagets avskrivningar. Saken har alltså utförligt belysts i Kungl. Maj:ts nämnda proposition, och avskrivningspolitiken har, vilket också upplyses i propositionen, ingående prövats icke bara av sockernämnden utan även av statens priskontrollnämnd i samband med fastställande av den s. k. låsta kostnadsposten. Av redogörelsen, som jag rekommenderar honom att studera, framgår, att i fråga om avskrivningarna tillämpats samma principer som den svenska industrien i allmänhet följt under krigsåren.

Herr Adolfsson gjorde även vissa uttalanden rörande bolagets utdelningar, och så vitt jag förstår var det i det hänseendet, som han framförde det som jag tycker onekligen djärva påståendet, att bolaget laborerar med felaktiga uppgifter. Han tog fasta på bolagets påpekande i dess remissvar, att utdelningen kan sättas till ungefär 2 % av det i bolaget arbetande kapitalet, och han menade, att detta var ett felaktigt sätt att redovisa utdelningen.

Den skall i stället, ansåg han, räknas på aktiekapitalet, och då kommer man fram till en helt annan siffra, nämligen 5,83 %. Den siffran har emellertid bolaget ävenledes anfört i sitt remissutlåtande och ingalunda fördolt. För övrigt vill jag rent parentetiskt påpeka att denna utdelning på 5,83 %, om man nu räknar på ett aktievärde av 60 kronor — i dag ligger aktiekursen förmodligen vid 92, 93 eller 94 kronor — dock befinner sig under den tillfälliga utdelningsbegränsning, som statsmakterna ov penningpolitiska skäl fastställt för näringslivet i allmänhet och som ju är 6 %.

Jag menar emellertid, att man vid bedömandet av frågan om utdelningens skälighet inte kan gå ut ifrån den nominella storleken av företagets aktiekapital, vilket i hithörande hänseende blir ovidkommande, utan utdelningen bör nog — trots herr Adolfssons motsatta uppfattning — ses i relation till det kapital, som användes i företagets rörelse. Även på den punkten ha kamrarna tidigare varit ingående informerade. Om herr Adolfsson studerar Kungl. Maj:ts proposition nr 212 år 1941, skall han finna detaljerade upplysningar i detta hänseende. I denna proposition omtalar Kungl. Maj:t att nämnda år uppgingo bolagets anläggningar och driftkapital till minst 210 miljoner kronor och torde därefter ha något ökats. Ställes utdelningen i relation till nämnda kapital, som redovisas i denna proposition, överstiger den nog endast obetydligt 2 % av detsamma. Precis som sockerbolaget anfört, ehuru väl herr Adolfsson karakteriserar detta såsom fullständigt felaktigt.

Jag skulle vilja göra ett litet tillägg. Om man beaktar att statens självkostnadsränta för närvarande utgör omkring 3 %, kan man inte undgå att göra den reflexionen, att sockerindustriens kapital ställes till förfogande väsentligt billigare än som skulle kunna ske, om staten inlöste och övertog sockerbolagets rörelse. Med hänsyn till de omfattande insikter i ämnet herr Adolfsson disponerar vore det ju intressant för ärendets vidare belysning att höra en kommentar av herr Adolfsson till just sistnämnda påpekande.

Det var emellertid en del saker som egendomligt nog inte förekommo alls i herr Adolfssons anförande, anmärkningsvärt framför allt därigenom att det var de som konstituerade hans motion — i och för sig rätt obetydliga ting men vilka i motionen givits ansevliga dimensioner. Även i ett inlägg av samme talare i en liknande debatt här förra året förekommo dessa argument, som gällde bolagets påstådda slöseri med pengar. Herr Adolfsson gjorde bl. a. i detta anförande i fjol gällande, liksom i motion nr 6 i år, att bolaget på annonsering slösat bort stora belopp. Herr Adolfsson berörde överhuvud taget inte den detaljen i sitt anförande nu. Jag tror nästan jag kan förstå detta. Remissmaterialet visar nämligen att bolagets annonskostnader 1944/45 stannade vid 75 000 kronor, vilket utgör 0,047 % av bolagets försäljning och

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)

0,41 % av bolagets lönekonto. Det är rätt svårt, tycker jag, att göra gällande att detta är en siffra som i mera avsevärd utsträckning påverkar bolagets allmänna ställning. Det kan kanske också påpekas, mera som en anmärkning bredvid, att denna annonsering företagits i samförstånd med statens livsmedelskommission för att upplysa husmödrarna om angelägenheten av syltning i största möjliga utsträckning i det läge som då var för handen.

Här har också av herr Adolfsson talats om de storkapitalistiska krafter, som driva sitt skumma spel kring Svenska sockerfabriksaktiebolaget. Jag undrar om inte herr Adolfsson gör sig skyldig till någon överdrift härvidlag. Av remissmaterialet — jag håller mig alltså till detta — framgår att nämnda bolag har omkring 18 000 aktieägare. I detta sammanhang observeras ett ganska märkligt förhållande. Antalet aktieägare i bolaget är nämligen ungefär dubbelt så stort som antalet anställda i samma bolag. Av dessa 18 000 aktieägare ha 15 480 ett aktieinnehav som inte överstiger 100 aktier. Av dessa ha 12 600 icke över 50, och av dessa återigen ha 5 600 ett aktieantal på mellan 1 och 10. Då aktiens nominella värde är 60 kronor, medan dagsnoteringen som sagt ligger vid omkring 93 kronor, så kan var och en av dessa siffror räkna fram, vilka storkapitalister det är som ha aktier i sockerbolaget. Varje skåning vet också i vilken avsevärd utsträckning småspararna, särskilt i den provinsen, ha placerat sina besparingar i sockerbolaget. Med detta tror jag man kan ha i någon mån reducerat herr Adolfssons farhågor beträffande de storkapitalistiska intressena i företaget i fråga.

Herr Olof Anderssons i Malmö anförande i denna angelägenhet låg på ett annat plan än herr Adolfssons. Det var buret av en viss koncilians, det vill jag gärna framhålla. Herr Olof Andersson medgav att bolaget är rationellt skött, ja, menade han, kanske t. o. m. något för starkt rationaliserat i vissa hänseenden. Tekniskt och ekonomiskt står det på en hög nivå, och det är välskött, framhöll han. Man måste också lita på sockernämnden. Men, sade han, staten har givit bolaget en monopolställning, och detta förhållande motiverar den utredning som herr Andersson ifrågasatt.

Det är riktigt, mina damer och herrar, att sockerbolaget har monopolställning, men det är också riktigt, att det inte är bolaget som har bett att få denna ställning. Det är statsmakterna som givit bolaget monopolställning såsom ett led i den allmänna regleringen av sockernäringsen här i riket, en reglering som ju innefattar betpris, betarbetarlöner, konsumtionspriset på socker, etc. etc. I det sammanhanget vill jag också påpeka, att när man talar om den subvention på ungefär 22 miljoner kronor, som det här är fråga om, förhåller det sig som herr Olof Andersson mycket riktigt i sin motion påpekat men som herr Adolfsson tydligen inte vill vara med på, att det inte gäller någon subvention till sockerbolaget, utan till landets sockerkonsumenter, vilket är en helt annan sak.

Jag skall med hänsyn till de anföranden som hållits av herr Hansson i Skegrie och herr Skantzte inte gå in på ytterligare detaljer i denna angelägenhet. Jag tror jag vågar säga, att det är rätt länge sedan riksdagen inbjudits att skriva till Kungl. Maj:t om utredning på så verkligt svaga grunder, som här föreligga. Om ni, mina damer och herrar, vilja ge er tid att läsa remissmaterialet skola ni säkert göra den reflexionen, att uttalandena där i vissa hänseenden äro helt nedgörande för motionärerna. Det finns praktiskt taget icke en enda instans som tillstyrker. Jag skulle möjligen kunna göra ett undantag för landsorganisationen, men även dess utlåtande utgör realiter ett avstyrkande. Vad säger då LO? Jo, så här heter det:

»En statlig utredning, syftande till ökat statligt inflytande inom sockerindustrin, kan måhända förefalla mindre angelägen än utredningar av förhållandena inom ett flertal andra näringsgrenar, där bristerna äro mera påtagliga och samhället för närvarande helt saknar kontrollmöjligheter. Å andra sidan

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)

kan med fog göras gällande att utredningsuppdraget lätt kan verkställas, enär ett statligt kontrollorgan redan äger ingående kunskaper om förhållandena inom sockerindustrin.»

Alltså, det enda motiv som landsorganisationen åberopar för utredningens verkställande är att uppdraget lätt kan verkställas. Jag undrar, mina damer och herrar, om inte detta är en ovanligt svag grund att skriva till Kungl. Maj:t på.

Herr talman! En ytterligare undersökning av dessa frågor är — jag har så gott jag kunnat sökt visa det — onödigt och den är, som jag sade, ytterligt svagt motiverad. Sockerbolaget lär inte undgå att få träffa nya avtal med staten under avsevärd tid framåt om vår svenska betodling, som vi väl alla hoppas skall kunna uppehållas. Vid förhandlingar om dessa avtal kommer naturligtvis även kontrollfrågan att ventileras, och sockernämnden kommer otvivelaktigt att få lämna sin medverkan vid avtalens slutande. Att det skulle behövas vidare utredningar för att kunna bedöma kontrollfrågan och därmed statens inflytande över bolaget anser jag vara uteslutet med hänsyn till sockernämndens eget uttalande. Intet utredningsorgan — vilket också i remissinstanserna påpekats — kan skaffa sig en närmare kännedom om bolaget än den som statens sockernämnd redan äger. För min del förstår jag länsstyrelsen i Malmöhus län, då den i sitt remissvar kategoriskt förklarar — jag tillåter mig citera: »Några bärande anmärkningar mot bolaget ha icke framkommit, varför utredning bestämt avstyrkes.»

Jag anhåller, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Fahlman**: Motionerandet för statens övertagande av en viss näring, i detta fall sockerbolaget, bottnar väl i en önskan att kunna tillföra det allmänna större fördelar än den industri kan som för närvarande driver rörelsen. Jag skall inte beröra vare sig motionerna eller de remissyttranden som avgivits, då i det avseendet tillräcklig bevisning enligt min mening redan lämnats. Jag skall däremot dra upp en sak som belyser statlig drift kontra privat.

I revisorernas berättelse för 1944—45 kan man inhämta att tygstationen på Gotland genomfört vissa anordningar för att tillförsäkra sig lokaler och maskiner för de reparationer, som voro nödvändiga för att hålla bil- och motorcykelparken i stånd. Man hyrde lokaler för 35 000 kronor och köpte maskiner för 100 000 kronor. Hyresläget vid den tidpunkten var 10 à 11 kronor per kvadratmeter, men dessa lokaler förhyrdes till ett pris av 22 kronor per kvadratmeter. Revisorerna fråga också, vilka affärsmässiga principer som kunna ha legat till grund för denna överenskommelse.

Man konstaterar vidare att driften var betydligt underlägsen de privata verkstädernas. På 100 montörer i den privata driften anställdes 18 personer för förvaltningsuppgifter, under det att tygverkstäderna i statens regi anställde en förvaltningsstab på 55 personer på 88 montörer, en avsevärd skillnad alltså. Dessutom konstaterades en minskad arbetseffekt på ca 31 %, jämfört med den privata verksamheten.

Detta talar ju sitt tydliga språk rörande statlig drift. Det är väl ingen som tror att sockerbolaget i statens ägo skulle bli en bättre affär än under den verkligt energiska och sakkunniga ledning som för närvarande driver rörelsen.

Jag vill endast med dessa ord, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Herr **Andersson** i Malmö, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Med anledning av herr Skantzés anförande ber jag få säga, att jag har läst sockernämndens redogörelser för de senare åren

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)

och vet mycket väl vad den där har sagt rörande förhandskontrollen. Jag har emellertid icke uppfattat detta så att nämnden hade något inflytande i fråga om själva driften, och jag tror inte heller att nämnden medger detta.

Herr Hagberg i Malmö yttrade att det var mycket svaga grunder för ett yrkande om utredning, d. v. s. ett bifall till utskottets förslag. Ja, mycket härvidlag är ju omdömesfrågor. I mitt anförande har jag emellertid sökt utveckla åtminstone tre, fyra punkter, som jag anser vara skäl för att man skall titta litet närmare på hur man skall göra här. Jag har inte sagt att staten skall driva verksamheten. Jag har sagt att man bör ordna så att staten kan få inflytande även i fråga om de delar av denna verksamhet, som jag i mitt förra anförande närmare berörde. Och jag vill säga till herr Hagberg, att så vida jag inte är felaktigt underrättad har inte sockerbolaget självt något emot en utredning. Från bolagets sida har man ingenting annat emot en utredning än att den tar tid och innebär slöseri med arbetskraft, men man har inte ställt sig avog gentemot utredningskravet.

Slutligen, herr talman, ber jag att gentemot den senaste talaren få säga att jag tror inte det är lämpligt att vi dra in tygstationen på Gotland och liknande angelägenheter i denna debatt. Detta bidrar i varje fall inte till ett klarläggande av vad som här behöver klarläggas.

Herr **Hansson** i Skegrie erhöll likaledes ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! När herr Andersson i Malmö vill göra gällande att den s. k. »låsta kostnadsposten» inte var föremål för någon granskning, stämmer detta påstående ganska dåligt med det remissuttalande som här gjorts av den myndighet, som jag tror har bäst reda på den saken.

Det är nämligen inte så att sockerbolaget endast har att presentera en räkning på dessa låsta kostnader, ty livsmedelskommissionen säger i sitt yttrande så här: »Den låsta posten måste noggrant redovisas vid varje ny överläggning, varefter justeringar göras.» I dessa årliga överläggningar delta livsmedelskommissionen, priskontrollnämnden och statens sockernämnd, och jag förmodar att livsmedelskommissionen vet vad den skriver. Jag vill bara konstatera att herr Anderssons i Malmö uttalande på den punkten nog inte är alldeles riktigt. När herr Andersson i Malmö sedan säger, att han inte har kunnat rikta någon anmärkning mot vare sig sockernämnden eller bolaget, undrar jag igen varför han då begär ytterligare utredning om ökad statskontroll, särskilt som denna ökade statskontroll lär kunna göras inom ramen av det nuvarande systemet. Jag kan ju erinra om vad Kooperativa förbundet säger just i detta fall.

Det säger: »Skall åter statlig kontroll undersökas, såsom grov- och fabriksarbetarförbundet i sitt uttalande anförde, närmast som en politisk angelägenhet, är enligt styrelsens mening igångsättandet av en särskild utredning beträffande sockerindustriens ekonomiska förhållanden för detta ändamål överflödigt, då fullt tillräckligt material för bedömande av denna fråga redan står till statsmakternas disposition genom den detaljerade kännedom om sockerindustrin, som vunnits genom femton års faktisk statskontroll över nämnda näring.»

Jag kan inte fatta, varför man då från enskilda motionärers sida ovillkorligen skall kräva en utredning, när denna inte behövs. Att sedan bolaget är med på en sådan utredning, som herr Andersson säger, uttrycker ju bolaget så, att det, då ändå ingenting finns att vinna på en sådan utredning, är likgiltigt om den göres eller inte. Jag måste säga som herr Hagberg i Malmö, att detta förefaller mig vara den svagast motiverade framställning med begäran om utredning, som gjorts, men jag förstår att man följt den gamla och mycket berömda regeln, att man tager vad man haver i brist på annat.

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)

Herr **Andersson** i Malmö, som på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag har varit med om att i den motion, som i detta sammanhang är väckt, utveckla skälen till att vi begära en utredning, och jag har försökt göra det även i ett anförande här. Jag tror inte, att jag behöver trötta kammaren längre med att gå in på de frågorna.

Beträffande den s. k. lästa kostnadsposten och granskningen av den undrar jag om inte ändå sockernämnden bäst har reda på den saken, och jag skall därför be att få citera vad nämnden säger i sin senaste redogörelse till Kungl. Maj:t. Den säger på denna punkt: »Nämnden har visserligen allt fortfarande följt dessa kostnaders utveckling, men har ej ansett sig numera böra ägna dem samma ingående granskning som tidigare, då de föllo under statens garanti.»

Nämnden säger tydligt och klart, att den icke gjort samma granskning härvidlag som den gjort av andra slag av kostnader.

Härpå anförde

Herr **Jansson** i Kalix: Herr talman! Det kanske kan vara anledning att erinra om att utskottet inte har någon förutfattad mening om under vilka former statens samarbete med sockerbolaget i framtiden skall ske. Utskottet har emellertid funnit det angeläget med en viss utredning av hithörande spörsmål, kanske inte minst med anledning av vad Svenska grov- och fabriksarbetarförbundet har framfört i anslutning till det remissvar, som landsorganisationen har inlämnat, men även med anledning av att lantbruksstyrelsen har påpekat, att vissa utredningar och överväganden måste komma till stånd inom en nära framtid. Så har också sockernämnden, som säger: »Hittillsvarande system måste emellertid vara en temporär anordning, varför anledning kan föreligga att övervägande sker, om det nuvarande systemet på sockerregleringens område lämpligen bör bibehållas eller jämkas eller om staten i andra former framdeles bör reglera priserna på sockerbetor och socker. En sådan utredning tillstyrkes därför.»

När herr Skantze hade ordet, gjorde jag den reflexionen, att herr Skantze mycket skarpt gick emot den av utskottsmajoriteten tillstyrkta utredningen, samtidigt som han underströk att utredningen måste komma till stånd. Han anser att det inte brådskar, och han bygger sitt påstående om att utredningen bör komma till stånd på sockernämndens utlåtande. Man kan näppeligen desavuera de statliga organ, som själva kommit underfund med att deras befogenheter kanske ganska snart komma att upphöra, och därför bör man ta upp hela frågan till en ny, omfattande prövning.

Sedan säger herr Skantze, att denna utredning kommer att ta tid. Javisst, på den punkten äro herr Skantze och utskottsmajoriteten fullkomligt överens. Det tar tid att utreda den frågan, och därför anse vi att utredningen bör sättas i gång nu, så att resultatet ligger klart den dag, då vi kommit in i det normala ekonomiska liv, som sockernämnden förutsätter en gång skall komma. Jag tycker, att herr Skantze och det parti han tillhör borde ge utskottsmajoriteten ett erkännande för att den i god tid vill se till, att denna utredning blir gjord, så att vi inte kommer på efterkälken och man med fog kan säga, att statsmakterna ha försuttit tiden.

Jag har ingen anledning att lägga mig i de dueller, som här utkämpas mellan skilda motionärer och vissa av kammarens ledamöter, de må utkämpa sina dueller var och en för sig, men jag vill slå vakt om de riktiga principer, som utskottet har lagt till grund för sitt förslag och som erkänts av herr Skantze, möjligen av misstag, men dock erkänts.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Statens inflytande inom sockerindustrien. (Forts.)

Herr **Hansson** i Skegrie erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Gentemot herr Anderssons i Malmö referat av ett remissvar ber jag få relatera ett utdrag ur det av mig åberopade från livsmedelskommissionen. Det säger beträffande den låsta posten: »Till den redogörelse, som i motionen lämnats för nu berörda förhållanden, vill livsmedelskommissionen endast tillägga, att vid de förhandlingar angående nytt avtal med sockerbolaget, som varje år förekomma, denna låsta post ingående behandlas. Bolaget måste sålunda lämna en noggrann redogörelse för sin användning under föregående år av det belopp bolaget då fått behålla för täckande av ifrågakvarande kostnader. På grundval av denna redogörelse bestämmes sedermera det belopp, som under avtalstiden skall vara reserverat för samma kostnader. De kostnader, som direkt omfattas av statsgarantien, måste givetvis också noggrant redovisas och verifieras. Såsom av det sagda torde framgå är statens insyn i bolagets verksamhet ganska fullständig så länge nuvarande ordning råder.»

Herr **Skantze**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag nödgas konstatera, att herr Jansson i Kalix citerar mig ungefär på samma sätt som han citerar statens sockernämnd. Han förvränger uttalandet, när det gäller mig, och citerar ofullständigt, när det gäller statens sockernämnd.

Det kan ju hända, att herr Jansson i Kalix inte var inne i kammaren, när det tidigare i kväll påpekades, att denna, alldeles nyss av herr Jansson i Kalix upplästa passus i sockernämndens yttrande icke är fullständig. Man har utlämnat en ganska väsentlig sak. Just i den mening, som herr Jansson i Kalix läste upp, fattas nämligen det som nämnden säger om att frågan böra tagas upp, »när krisförhållandena givit vika för mera normala förhållanden». Det är struket i utlåtandet, och när herr Jansson i Kalix nyss citerade yttrandet, var det inte heller med.

Jag står på samma linje som sockernämnden och anser, att man längre fram »när krisförhållandena givit vika för mera normala förhållanden», måhända kan söka sig fram till en form för övervakning, som avviker från den nuvarande med ettåriga kontrollavtal.

Jag är inte beredd att ge något erkännande åt utskottet för att det säger sig vara ute i god tid. Jag är däremot gärna beredd att rekommendera utskottsmajoriteten att lita en smula på att regeringen och det statliga organet sockernämnden, som år efter år måste följa detta ärende, gripa in när den tid kommer, då det finns anledning därtill.

Härpå yttrade

Herr **Adolfsson**: Herr talman! Jag ämnar i motsats till min granne, herr Fahlman, tala om sockerbolaget och inte om någon tygstation på Gotland.

Då herr Hagberg i Malmö hållit ett ganska långt kåserande anförande om det inlägg jag tidigare gjort, må det vara mig tillåtet att trots den sena timmen med några ord bemöta herr Hagberg.

Herr Hagberg i Malmö tog sig friheten att säga, att jag i mitt tidigare anförande inte på någon punkt lyckats bevisa att sockerfabriksbolaget gjort sig skyldigt till felaktiga uppgifter i sitt remissvar. Jag vill härtill endast replikera, att om herr Hagberg i Malmö inte ville höra upp, när jag talade, så kan skulden inte vara min. Jag bevisade bl. a. att sockerbolaget i sitt remissvar talade falskt beträffande vår anmärkning i motionen om dess vinstutveckling. Jag frågar herr Hagberg i Malmö, som så framt förklarar, att jag inte har bevisat någonting: Ha vi i vår motion sagt, att nettovinsten för förra verksamhetsåret var 5,10 miljoner kronor, eller ha vi medräknat också under gångna tider

Statens inflytande inom sockerindustrin. (Forts.)

ackumulerade belopp, som sockerbolaget här velat göra gällande? Jag ställer den frågan och frågar mig samtidigt, hur kan det vara möjligt för herr Hagberg i Malmö att hävda, att jag inte har givit någon bevisning för vad jag påstått.

Jag förstår synnerligen väl, att herr Hagberg i Malmö i sitt inlägg också ville ta upp frågan om sockerbolagets annonsering och frågan om aktieägarnas antal men däremot inte frågan om dessa sistnämndas inflytande. I vår motion ha vi nämnt frågan om sockerbolagets annonsering. Vi ha emellertid inte gjort den till en huvudsak, utan vi ha tagit upp den som ett exempel på det slöseri, som det faktiskt statssubventionerade sockerfabriksaktiebolaget gjort sig skyldigt till. Herr Hagberg i Malmö, liksom sockerfabriksaktiebolaget i sitt remiss-svar, anför försiktigtvis endast siffran för annonseringen under verksamhets-året 1944/45, vilken uppgick till, om jag inte missminner mig, 75 000 kronor. Om det året ha vi inte kunnat tala i vår motion. Vi veta mycket väl, att annonseringen begränsats, sedan frågan bl. a. varit uppe här i kammaren, vilket herr Hagberg i Malmö erinrade om. I vår motion ha vi talat om den faktiska subventionsannonsering, som förekommit under åren förut. Kanske herr Hagberg samtidigt ville vara vänlig att upplysa oss om omkostnaderna för denna jätteannonsering.

Varför tiger herr Hagberg om den och anför endast siffran för ett år, då annonseringen i och för sig var ganska liten? Bolaget talar om en prestigeannonsering år 1942, och jag förutsätter att herr Hagberg i Malmö nu i en replik vill anknyta till vad sockerbolaget har anfört. Jag är inte böjd att kalla detta för en prestigeannonsering utan kallar det för vad det måste betraktas som, nämligen en subventionsannonsering, ty sockerbolaget var inte som vissa andra företag i behov av någon annonsering för att hålla firmanamnet i färskt minne hos sin kundkrets. Sockerbolaget är nämligen ensamt om sin vara i detta land, och det behöver inte inarbeta sig hos en kundkrets eller sträva att under vissa tider bibehålla sitt inflytande hos denna kundkrets. Det behöver inte göra det, ty varje hushåll i detta land är nödvändigtvis sockerbolagets kund och blir det lika mycket eller lika litet, oavsett om bolaget annonserar eller inte. Jag hävdar alltså, att det var subventionsannonsering och penningslöseri, och enda anledningen till att jag i mitt första anförande inte nämnde också denna fråga, var att jag ansåg det behövt att söka begränsa anförandena vid denna tid.

Jag vill slutligen säga några ord om herr Hagbergs i Malmö resonemang beträffande aktieägarnas antal i Svenska sockerfabriksaktiebolaget. Herr Hagberg i Malmö har vid tidigare tillfällen hävdats, med hänvisning till att det existerar 18 800 aktieägare i Svenska sockerfabriksaktiebolaget, att detta är ett utomordentligt demokratiskt företag. Jag tror, att jag skulle vilja vända på biffen litet och betrakta dessa siffror från en annan utgångspunkt än herr Hagberg i Malmö nyss sökte göra. Då blir bilden genast något annorlunda. Av de 18 800 aktieägarna i Svenska sockerfabriksaktiebolaget inneha endast 5 600 ett aktieantal på 1—10. Det är dessa 5 600 aktieägare, som jag i mitt tidigare anförande vågade kalla någon sorts gisslan. 13 200 av de 18 800 aktieägarna ha över 10 aktier. 2 880 av dessa 13 200 ha 50—100 aktier, och 3 320 ha över 100 aktier. Om man börjar i den kanten i stället, går det ju upp för var och en, att det går åtskilliga bönder och småbrukare och de fattiga änkor, om vilka man brukar tala, på en enda av de stora aktieägarna långt uppe i toppen. Metoden att skapa ett antal små aktieägare borde inte kunna förleda någon, och jag tror knappast heller att den förlett herr Hagberg i Malmö.

Med hänsyn till vår begränsade debatttid vill jag endast slutligen säga, att vi inte hittar dem, som ha det verkliga inflytandet i sockerbolaget bland de små aktieägarna, utan dem, som ha det verkliga inflytandet, finna vi kring Skandinaviska banken.

Statens inflytande inom sockerindustrien. (Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag på utskottets berörda hemställan och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Skantze begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Skantze begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 77 ja och 39 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 2.

Föredrogos vart efter annat andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 11, beträffande utredning angående befolkningsfördelningen mellan landsbygd och stadsbygd m. m.; och

nr 12, i anledning av väckt motion om åstadkommande av för hela riket enhetliga varupriser.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

*Avlönings-
m. fl. anslag
under rikssta-
tens fjärde
huvudtitel.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1946/47 jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*De värnplik-
tigas tjänstgö-
ring under
budgetåret
1946/47.*

Punkten 3, angående de värnpliktigas tjänstgöring under budgetåret 1946/47.

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag har på denna punkt väckt en liten motion, som går ut på att man under nästa budgetår skulle inställa efterutbildningsövningen och repetitionsövningarna. Det förhåller sig ju, såsom framgår av både den kungl. propositionen och utskottets redogörelse för ärendet, på det sättet, att en del av dessa tre årsklasser, som det närmast gäl-

De värnpliktigas tjänstgöring under budgetåret 1946/47. (Forts.)

ler, är befriad från sådana inkallelser. Denna befrielse beror på i vilken utsträckning vederbörande har fullgjort beredskapstjänst. Det är alltså ej fråga om några fulla årsklasser som inkallas.

Anledningen till att jag har skrivit denna lilla motion är att jag under vinterns och vårens lopp den ena gången efter den andra har blivit uppmärksamhetgjord på de bekymmer, som en del människor, som drabbats av dessa inkallelser, hyst. Det är klart, att de äldre årsklasserna drogo en lättnadens suck när kriget tog slut, och man räknade med att nu skulle man få vara hemma och sköta sina egna angelägenheter under den närmaste tiden. Troligtvis är det också så, att en del helt enkelt glömde bort värnpliktslagens bestämmelser om denna efterutbildning. När de fingo inkallelser eller förvarningar för sådana inkallelser började de på att undra, om man alltjämt inkallade människor till beredskapstjänst. Det är givetvis ett misstag från vederbörandes sida, om de ha råkat ut för en dylik uppfattning.

Jag skulle vilja säga, att denna fråga, som nu gäller vissa människor i dessa årsklasser 1923, 1918 och 1908, är kanske ej så stor, ifall man ser det rent kvantitativt i förhållande till arbetsmarknaden i dess helhet. Men särskilt bland de äldre är det ju så, att många äro egna företagare eller på annat sätt starkt engagerade i näringslivet. För dessa personer ställer det sig därför ibland ganska svårt. Jag träffade för ej så länge sedan en lantbrukare nere i Skåne. Det var för övrigt en äldre man. Hans bekymmer gällde sonen, som hade en gård på 30—40 tunnland, varav 4—5 tunnland med sockerbetor. Denne blev nu inkallad i juni månad. Han var i högsta grad bekymrad för hur det skulle bli för honom. Jag träffade i en mellansvensk stad en annan man, som hade startat en ny rörelse och hade ett tjugotal personer anställda. Han hade också fått en sådan där inkallelse. Även han var mycket bekymrad för hur det skulle gå. Nu vet jag icke, i vad mån människor i denna ställning kunnat bli befriade från denna övning. Men i varje fall voro de på förhand mycket bekymrade.

Det är dessa påstötningar som gjorde att jag skrev denna lilla motion för att saken skulle komma under debatt här i riksdagen. Det är givetvis riktigt att en sådan motion hellre bort ha varit anknuten till fjärde huvudtiteln, där anslagen beräknades. Men vid den tiden hade jag icke blivit uppmärksam på denna sak.

Statsutskottet har ju som vanligt skrivit välvilligt om motionen men anser, att man för närvarande ej kan göra någonting. Man säger från utskottets sida, att en sådan här åtgärd skulle beröra så betydelsefulla militära spørsmål, att man icke har ansett sig kunna taga ståndpunkt till saken. Jag har givetvis icke förutsättningar att taga upp en debatt på den punkten. Jag har dock personligen den föreställningen, att när man befriat en mycket stor del av dessa årsklasser och inkallar de återstående på olika tider, så kan det väl icke så mycket vara fråga om reguljär militärutbildning, utan det är väl mera fråga om att få personal för redskapsvård och beredskapens avveckling och sådant. Här kan det bli fråga om att ytterligare spara på människor. Det är givetvis så, att man kan tänka sig ytterligare inskränkningar i inkallelserna utan att gå så långt som motionen har förutsett.

Vidare säger statsutskottet, att utskottet anser att en sådan här fråga bör tagas upp i anslutning till prövningen av anslagsäskandena på fjärde huvudtiteln, icke de anslagsäskanden som avse nästa år utan dem som behandlas nästa år. Men då kommer ju saken att gälla budgetåret 1947/48, medan motionen främst tog sikte på den närmaste tiden eller budgetåret 1946/47.

Jag förstår ju att såsom ärendet nu ligger till tjänar det ingenting till att yrka bifall till motionen. Jag har därför, herr talman, bara med några ord velat klargöra anledningen till att denna motion har skrivits. För övrigt får

De värnpliktigas tjänstgöring under budgetåret 1946/47. (Forts.)
jag väl i detta sammanhang inskränka mig till att be försvarsministern, att han i all den utsträckning och på det sätt som är möjligt beaktar de svårigheter, för vilka många människor ur äldre årsklasser, som nu inkallas, råka ut.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 4 och 5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 6 och 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Avlöningar
till aktiv
personal m. fl.
vid armén.*

Punkten 19, angående Armén: Avlöningar till aktiv personal m. fl.

I propositionen nr 120 hade Kungl. Maj:t under punkten 19 för riksdagen framlagt vissa förslag i fråga om avlöningar till aktiv personal m. fl. under budgetåret 1946/47.

Vidare hade utskottet i detta sammanhang till behandling förehaft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wahlmark m. fl.* (I: 31) och den andra inom andra kammaren av herr *Lundstedt m. fl.* (II: 48) hade hemställts, att riksdagen måtte anvisa medel för upprättande av musikkår vid Göta pansarlivgarde.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 84 samt I: 31 och II: 48,

a) för budgetåret 1946/47 fastställa de personalförteckningar för ordinarie tjänstemän och för pensionerad personal i arvodesbefattning vid armén, vilka i särskild ordning överlämnats till riksdagen;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att med avseende å de av riksdagen fastställda personalförteckningarna meddela särskilda föreskrifter av i tillämpliga delar samma innehåll som innefattades i de särskilda bestämmelser, som genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1942, den 30 juni 1943, den 2 juni 1944 och den 15 juni 1945 fastställts att lända till efterrättelse för tillämpningen av arméns personalförteckningar budgetåren 1942/43—1945/46, samt de särskilda föreskrifter, som kunde visa sig erforderliga i samband med genomförandet av den av 1942 års riksdag godkända planen för fortsatt utbyggnad och organisation av landets försvarskrafter under budgetåren 1942—47, ävensom bestämmelser om fortsatt giltighet av den för budgetåret 1945/46 fastställda personalförteckningen för ordinarie tjänstemän, såvitt avsåge manskapsbeställningarna;

c) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för arméns anslag till avlöningar till aktiv personal m. fl., att tillämpas under budgetåret 1946/47;

d) till Armén: Avlöningar till aktiv personal m. fl. för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 74 200 000 kronor.

II. att motionerna I: 112 och II: 217, i vad de avsåge förbättrad löneställning för det fast anställda manskapet, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Avlöningar till aktiv personal m. fl. vid armén. (Forts.)

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr Lundstedt: Herr talman! Under denna punkt har bland annat behandlats en motion framställd i denna såväl som i första kammaren av riksdagsmän tillhörande skilda partier. Motionen går ut på att riksdagen måtte anvisa medel för uppsättande av en musikkår vid Göta pansarlivgarde i Enköping. Motionen har avstyrkts.

Då jag tillhör motionärerna önskar jag först belysa grunden för motionen med ett par citat. Det säges i 1941 års försvarsutredning bland annat följande: »Militärmusikens betydelse för truppförbanden torde vara alltför bekant för att närmare behöva klarläggas. Här må endast framhållas militärmusikens uppgift att bidraga till manskapets underhållning ävensom dess erkända förmåga att uppliva den militära andan och därmed verka befastande på disciplinen. Det sagda må vara nog för att understryka önskvärdheten av att militärmusik finnes vid varje förlägningsplats.»

Jag önskar vidare citera några ord ur en motion, som i båda kamrarna väcktes år 1942 och såvitt jag vet av riksdagen bifölls. Denna motion, som var undertecknad av bland andra den nuvarande försvarsministern, gällde uppsättande av en musikkår vid Skånska luftvärnsskåren i Malmö. Det heter i motionen: »Det synes vara rimligt att vid bestämmandet av musikorganisationen taga hänsyn till militärmusikens värde som en förenande länk mellan försvaret och det civila samhället. Militärmusiken betraktas med skäl som en prestation från försvarets sida, som i fredstid är i högsta grad ägnad att stimulera intresset kring försvaret.»

Att Göta pansarlivgarde trots dylika principiella uttalanden alltjämt står utan någon musikkår beror därpå, att regementet enligt den ursprungliga planen skulle förläggas till Stockholm och att man ansåg, att om flera regementen eller kårer vore förlagda på en och samma plats, så behövde icke alla dessa inrättningar ha egen musikkår, utan de kunde ha glädje och nytta av varandras musikkårer. Nu förlades emellertid Göta pansarlivgarde icke till Stockholm utan till Enköping, som i musikavseende är en fullkomligt öde stad. Den ståndpunkt, som företrädes av 1941 års försvarsutredning, borde följaktligen ha lett till att en musikkår uppsattes vid pansarregementet i Enköping. Att så ej skedde torde emellertid ha berott på besparings-skäl av *övergående* art. Det var alltså fråga om anstånd blott tills vidare.

Icke desto mindre har utskottet avstyrkt motionen om musikkår till detta regemente. Och vad värre är: den motivering, som utskottet därvid har lämnat, ingiver ingalunda några större förhoppningar. Det anföres nämligen bland skälen, att »organisatoriska förändringar av här ifrågavarande slag icke nu böra vidtagas i avvaktan på den pågående översynen av försvarsorganisationens utformning».

Detta skäl kan näppeligen tolkas annorlunda än så, att fråga är å bane att till militärmusikens förfång frångå den principiella inställning till militärmusiken, som 1941 års försvarsutredning intog. Är denna tolkning riktig, stå vi, såvitt jag förstår, inför en ganska stor principfråga, som riksdagen har all anledning att följa med största uppmärksamhet. Det bör man ju förstå redan av de båda citat som jag nyss uppläst. Jag skall emellertid här i allra största korthet belysa en särskild sida av saken.

Mina damer och herrar! Värnplikten är för många också andligen en mycket tung börda på grund av sin tvångskaraktär. Den berövar ju individen det väsentliga av hans personliga frihet. Från morgon till kväll, dag ut och dag in står den värnpliktige under sträng disciplin och under militärt kommando. För många friborena ande kännes detta ganska beklämmande för att icke

Avlöningar till aktiv personal m. fl. vid armén. (Forts.)

säga nära nog outhärdligt. Visserligen är det lätt att säga, att det ju här bara är fråga om fullgörandet av en enkel medborgerlig skyldighet mot fosterlandet. Men medvetandet om denna pliktuppfyllelse blir för karaktärer av nu antydda art ingalunda en tillräcklig tröst. Därför menar jag, att särskilt för sådana människor den militära musiken kan bli något av så att säga en oas i öknen. Man behöver visst icke vara musikalisk i egentlig mening för att kunna njuta av den militära musiken. Den appellerar nästan till alla, vare sig den är eldande eller stiger upp i melodiosa toner eller, om jag så får säga, smyger sig fram i smäktande vals- eller tangorytmer. För den, som tryckes mer eller mindre hårt av den militära tvångströjan, kan den militära musikens toner ofta utgöra en påminnelse om att han dock icke är en fånge. Dessa toner kunna bringa honom en hälsning därifrån, dit han hör hemma och dit hans längtan står, en hälsning ifrån frihetens land.

Jag ser en del av mina ärade kammarkolleger draga på smilbandet. De tycka väl, att detta är överdrivna tongångar. Men jag vill säga dem, att jag här talar icke blott av egen erfarenhet utan framför allt med kännedom om andras erfarenhet. Jag menar ej, att det sagda gäller alla värnpliktiga; men det gäller mången av dem. Också för dem, som det icke direkt gäller, har den militära musiken — eller den kan åtminstone ha — en betydelse av liknande art.

Jag har, herr talman, härmed velat understryka en särskild sida av militär-musikens betydelse, dess betydelse såsom ägnad att i viss grad motverka det robotmässiga och det själsdödande, som tyvärr är och, såvitt jag förstår, alltid måste vara i högre eller lägre grad förenat med det militära systemet.

Sådana tankar som jag här givit uttryck åt föresvävade mig mycket livligt, när jag för någon tid sedan tillsammans med några riksdagskolleger och en del representanter för Enköpings stad och omnejd avlade ett besök i Göta pansarlivgardes lokaler. Vi voro fyllda av beundran för dessa stora, luftiga, vackra lokaler och för de utomordentliga rumsinredningarna och inrättningarna, allt uppenbarligen avsett att vara icke blott till nytta utan också till nöje för de värnpliktiga. Men jag tror, att vi allesammans voro ense därom, att det var något väsentligt som saknades, nämligen så att säga pricken över i-et. Vad som saknades var just tillgång till den *levande* musiken, till skillnad från radiomusik, som naturligtvis fanns installerad också för de värnpliktiga.

Jag för min del har blivit mycket besviken över att denna motion, efter vad som föregått densamma, har blivit avstyrkt av utskottet. Jag förmodar, att mina medmotionärer icke heller äro så värst glada över detta avstyrkande. Jag vill icke tala om besvikelsen för regementet självt och de värnpliktiga eller för invånarna i Enköping, medborgarna i detta framåtsträvande samhälle, som verkligen lida stor brist på alla slags kulturella förströelser.

Herr talman! Jag har med dessa ord velat motivera mitt yrkande om bifall till den motion som i den nu berörda frågan har blivit framställd.

Häruti instämde herr *Hansson* i Skediga.

Herr Törnkvist: Herr talman! Den ärade motionären, som hemställt att riksdagen måtte anvisa medel för upprättandet av en musikkår vid Göta pansarvagnsregemente i Enköping, har knappast anledning att visa så tragisk tung flykt i sitt anförande att han trots ansträngningarna icke kan nå lyrikens allra högsta höjder. Saken ligger för Enköpings vidkommande icke alls så tragiskt till som han ville göra gällande. De ärade motionärerna från Luleå, som motionerat i samma sak för Luleå luftvärnskår, skulle givetvis ha anledning att känna sig lika hopplösa som professor Lundstedt, om de skulle se lika mörkt på detta spörsmål som han; professor Lundstedt står med andra ord icke ensam.

Avlöningar till aktiv personal m. fl. vid armén. (Forts.)

Utskottet har här haft att ta ståndpunkt till ett par projekt. Uppenbart är väl, att man icke helt kan avskaffa militärmusiken. Det finns nog krafter, som driva den tesen, att vad försvarsmakten behöver är bajonetter och granater och icke stämningsfull musik. Den meningen hyses för ögonblicket kanske mest bland militärerna, men vi civila anse nog, att man i den militära tillvaron icke kan vara utan musik. En annan sak är den omfattning, i vilken musikkårer skola placeras ut på de olika förbanden. Det är en enkel bedömningsfråga, om ett förband skall ha en musikkår, som matematiskt sett motsvarar dess storlek, eller om man skall gå så långt som man gjort t. ex. i Costarica, där man enligt uppgift före kriget nöjde sig med att i försvarsmakten bara ha musikanter; så långt tror jag inte att vi äro beredda att gå. Där hade man nämligen en armé på 500 man, som uteslutande bestod av sýmbalister, trumpetare och trumslagare, alla mer eller mindre tofsklädda pojkar, som skulle tråda i funktion, då landet råkade i fara. Så långt kunna icke vi gå i fråga om våra förband. Jag vill i sammanhanget erinra om — vilket professor Lundstedt också berörde — att vi i 1942 års särskilda utskott hade att ta ställning förutom till Kungl. Maj:ts förslag jämväl till en motion av nuvarande försvarsministern om anslag till en musikkår vid Malmö luftvärnsskår och en likadan motion från medborgare längre norr ut, nämligen i Sundsvall. Hur gjorde vi då? Jo, i särskilda utskottet utvecklade sig kärleken till musiken på det sättet, att vi undersökte om vi icke kunde skära bort så många stämmor i de av Kungl. Maj:t föreslagna kårerna, att det av Kungl. Maj:t beräknade anslaget skulle kunna räcka till två tillräckligt bäriga och stimulerande musikkårer i Malmö och Sundsvall. Vi hade tur så till vida att i särskilda utskottet satt en musiker, som genom sin sakkunskap var i stånd att vederlägga allt tal om att det inte skulle gå, och det blev två nya musikkårer, nämligen en för luftvärnet i Malmö och en för luftvärnet i Sundsvall. Jag tror att man tjänade tre man på den kuppen.

Vad de föreliggande motionerna beträffar sägs i utskottsutlåtandet, att utskottet i avvaktan på den pågående översynen av försvarsorganisationens framtida utformning icke vill ta något initiativ för att skapa nya försvarsenheter av något slag. Det måste få bero på utvecklingen ute i världen om vi skola skapa några nya musikkårer. Det kan mycket väl bli fråga om en omflyttning av musikkårer i stället för en nyuppsättning. I nuvarande läge anser sig utskottet icke kunna tillstyrka motionen. Jag vill försäkra professor Lundstedt, att bakom utskottets ståndpunktstagande ligger icke någon som helst strävan att ta död på militärmusiken; alls icke. Utskottets mening är bara den, att vi i nuvarande läge måste vänta och se vilka förslag som även på detta område så småningom måste komma. Jag skulle vara glad, om jag med mitt anförande kunde få professor Lundstedt att se litet ljusare på framtiden, men i nuvarande läge nödgas jag, herr talman, hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Lundstedt: Herr talman! Senare delen av mitt anförande var, såsom jag uttryckligen framhöll, förestavad därav, att utskottets ståndpunkt enligt min mening svårligen kunde tolkas annorlunda än som ett avståndstagande från 1941 års försvarsutredning. Jag förmodar, att jag hade viss anledning till denna tolkning, och så som jag ser saken, tror jag icke, att herr Törnkvist kan bestrida, att mitt anförande hade fog för sig.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 31 och II: 48; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 20—28.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Sjökarte-
verket:
Avlöningar.*

Punkten 29, angående Sjökarteverket: Avlöningar.

Kungl. Maj:t hade i förberörda proposition nr 120 under punkten 29 föreslagit riksdagen att

dels fastställa av departementschefen förordad personalförteckning för sjökarteverket, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47;

dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för sjökarteverket, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47;

dels ock till Sjökarteverket: Avlöningar för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 530 000 kronor.

Vidare hade utskottet till behandling i förevarande sammanhang förehåft dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Carl Eric Ericsson* och *Wetter* (I: 271) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.* (II: 423), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, dels att föreståndarna vid sjökarteverkets kontrollstationer i Stockholm, Göteborg och Malmö måtte erhålla ordinarie anställning, dels ock att dessa föreståndare måtte placeras i 23:e lönegraden;

dels en inom andra kammaren av herr *Lindberg* väckt motion (II: 421), vari hemställts, att riksdagen ville dels besluta lönegradsplaceringarna vid sjökarteverket i enlighet med vissa av motionären framställda förslag samt dels besluta öka sjökarteverkets avlöningsanslag för budgetåret 1946/47 till 542 000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Lindberg* väckt motion (II: 422), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om utredning rörande sjökarteverkets organisation i vissa i motionen berörda delar.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 421

a) fastställa i utskottets hemställan intagen personalförteckning för sjökarteverket, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47;

c) till Sjökarteverket: Avlöningar för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 536 000 kronor.

II. med bifall till motionen II: 422 samt i anledning av motionerna I: 271 och II: 423 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredningar i fråga om ej mindre den framtida ställningen i organisatoriskt hänseende rörande dels sjökarteverkets kontrollstationer och den föreståndarna för nämnda stationer åliggande kompass- och lanternekontrollen, dels sjökarteverkets jordmagnetiska avdelning, dels ock statsbrytarverksamheten, än även anställningsformen och löneställningen för föreståndarna för sjökarteverkets kontrollstationer i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Eriksson* i Stockholm.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Lindberg**: Herr talman! Jag har icke skäl att ta upp någon längre debatt i den föreliggande punkten utan vill bara säga några ord och sluta mitt anförande med att på en punkt ställa ett yrkande.

Sjökarteverket: Avlöningar. (Forts.)

Vid åtskilliga tidigare tillfällen har frågan diskuterats vilken tjänstebestämmelse nuvarande assistent, som handhar redigeringen av Underrättelser för sjöfarande, skulle ha, och vilken lönegradsplacering, som han borde få. Nu har här föreslagits, att hans tjänstebestämmelse skall vara redaktör och att han skall placeras som hittills i lönegrad A 22. I en motion har jag hemställt, att han skulle flyttas upp i A 24. Det kan, såvitt man kan förstå av förarbetena till den kungl. propositionen och den utredning, som verkställts, anses framgå, att det tidigare pågått en dragkamp inom sjökarteverket om vilken gren av dess verksamhet som ur sjösäkerhetssynpunkt kan anses vara den viktigaste. Man har sålunda från kartografernas sida velat framhålla, att deras verksamhet vore den i detta avseende absolut betydelsefullaste och att andra sålunda vore av mindre betydelse. Jag är naturligtvis fullt medveten om att de som ha hand om uppläggnings- och ritningen av sjökort ha en mycket betydelsefull uppgift med avseende å sjöfartssäkerheten. Denna verksamhet är emellertid ganska starkt begränsad, nämligen till de svenska farvattnen. Underrättelser för sjöfarande omspanner i stället hela världen eller i vart fall alla de områden, där svensk sjöfart söker sig fram. Det har också från många håll vittnats om den stora betydelse, som dessa underrättelser ha för sjöfarten som sådan, och man har på försäkringshåll och bland redarsammanslutningar och andra betygat vikten av att den ifrågavarande publikationen skötes av en i allo kompetent person. Man har haft och har fortfarande en fullt kompetent person, som sköter publikationen i fråga, men detta erkännes icke genom att han placeras i en lönegrad, som hans ställning och arbete motivera. En del befattningshavare ha flyttats upp i lönegrad A 24, men redaktören för Underrättelser för sjöfarande skall stå kvar i A 22, vilket måste betyda en undervärdering av hans arbete på detta speciella område. Givet är att man härvidlag också måste tänka på förhållandena i framtiden och att det gäller att sörja för att man till redaktör för Underrättelser för sjöfarande kan få en fullt kompetent person, en person som känner sjöfartens förhållanden, som själv deltagit i detta arbete och helst en person som fört befäl på svenskt fartyg icke bara i Östersjön och däromkring utan på de stora haven. Han bör vidare besitta goda språkkunskaper och äga full kännedom om den terminologi, som hör samman med sjöfarten. Det är icke lätt att finna en sådan person, och om man betänker att den lön han får är lägre än den som består andra motsvarande befattningshavare i statens tjänst har man givetvis icke anledning att tänka sig, att den mest kvalificerade kommer att anmäla sig till posten i fråga. Jag tror att jag med det sagda mer än väl motiverat en högre lönegradsplacering av redaktören för Underrättelser för sjöfarande.

På en annan punkt har utskottet åtminstone delvis gått motionens yrkande till mötes i det att utskottet föreslagit, att militärkartografen, eller militärhydrografen som han nu skall kallas, skall placeras i lönegrad A 23. Motsvarande civila befattningshavare äro emellertid placerade i A 24, och man frågar sig verkligen, varför icke också militärhydrografen skall vara placerad i samma lönegrad. Jag skall emellertid icke vidare utveckla min talan i denna fråga utan ber att med det anförda få yrka bifall till motionen nr 421 i de nu berörda delarna.

I detta anförande instämde herr *Eriksson* i Stockholm.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Den ärade motionären har här isolerat ett par fall och icke talat om, att flera andra yrkanden än dessa i hans motion tillstyrkts av utskottet. En motionär, som blivit så väl behandlad av statsutskottet som herr *Lindberg* faktiskt blivit, borde vara tacksam, och det tror

Sjökarteverket: Avlöningar. (Forts.)

jag nog att herr Lindberg också är; men det är ju mänskligt att man vill ha allt man begär.

I båda de fall herr Lindberg här talat om har vederbörande fått en verklig förbättring i sin ställning. Redaktören för Underrättelser för sjöfarande, som hittills kallats assistent, har nu fått en tjänstebenämning, som svarar mot hans uppgifter och som han länge strävat efter. Det är något som motionären, herr Lindberg, herr Eriksson i Stockholm och jag länge sökt vinna gehör för, och nu har det lyckats. Han flyttas upp från lönegrad A 21 till lönegrad A 22, och det är ju generellt sett ett ganska bra steg. I enskilda fall kan man flytta högre, men det tror jag icke finns skäl till här.

Militärkartografen, som nu skall kallas militärhydrograf, kommer i lönehänseende ganska nära vad herr Lindberg yrkat. Han flyttas nämligen upp från A 21 till A 23. Kungl. Maj:t har föreslagit A 22, men utskottet sätter honom med hänsyn till relationen mellan civil och militär lön i A 23. På det sättet kommer han den civila löneställningen så nära som möjligt.

Jag hemställer, att kammaren nöjer sig med det förslag utskottet här framlagt, och jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Herr Lindberg: Herr talman! Jag hade verkligen tänkt att i mitt förra anförande rikta ett tack till utskottet för det tillmötesgående utskottet visat på alla de punkter, om vilka jag ingenting sagt. Jag trodde emellertid att utskottets talesman förstod, att jag var nöjd och tacksam för vad jag sålunda fått.

Jag ber att få säga till herr Törnkvist, att det nog är bra att den forna assistenten nu får titeln redaktör, men att detta ju hänger samman med en annan fråga, som tidigare diskuterats, nämligen frågan om vem som skall vara ansvarig för utgivningen av publikationen i fråga. Jag vet mycket väl, att det i vårt land finns massor av människor, som äro tilltalade av vackra titlar och hellre föredra en sådan än en löneförhöjning. I det här fallet ligger emellertid saken icke så till, utan här gäller det en person, vars fåfänga det är icke att få en vacker titel utan en lön, som svarar mot det arbete han utför.

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag vill påpeka, att vederbörande utom en mera stabiliserad tjänsteställning också får förmånen av uppflyttning en lönegrad — båda förmånerna alltså.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels också på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som förordades av bifall till det av herr Lindberg under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 30—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1946/47 till Krigsmaterielverket: Avlöningar;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till avveckling av beredskapen m. m.;

nr 195, i anledning av väckt motion om utbetalning av retroaktivt arvode m. m. åt f. d. extra ordinarie kontorsskrivaren C. H. Svensson; och

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till uppförande av byggnader för konserveringsforskning m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 197, i anledning av väckt motion om obligatorisk läkarundersökning av navigationsskolornas elever.

*Obligatorisk
läkarunder-
sökning av
navigationsskoleelever.*

I en inom första kammaren av herr *Söderkvist m. fl.* väckt motion (I:18) hade hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1947 års riksdag om obligatorisk läkarundersökning av navigationsskolornas elever.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till motionen I:18 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte för 1947 års riksdag framlägga förslag om obligatorisk läkarundersökning av navigationsskolornas elever.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Lindberg**: Herr talman! Utskottet har här tillstyrkt en utredning om obligatorisk läkarundersökning för navigationsskolornas elever. Det har gjorts jämförelser med läkarundersökningarna vid andra läroanstalter i riket och man hävdar — det gör man icke i utskottsutlåtandet men i motionen — att samma förhållande bör gälla vid navigationsskolorna. En hel del skäl ha dragits fram för lämpligheten av obligatorisk läkarundersökning, och utskottet har med anledning av motionen begärt en utredning av Kungl. Maj:t i ärendet.

Nu förhåller det sig emellertid så, att man redan har läkarundersökning för eleverna vid navigationsskolorna, och jag har en smula svårt att förstå, vad en utredning om obligatorisk sådan skall tjäna för syfte. Visserligen säga motionärerna, att sjömännen ådraga sig — jag höll på att kalla det kvalificerade — sjukdomar under sina irrfärder runt omkring i världen och att det skulle för dem vara ganska angeläget, att det anordnades läkarundersökning vid navigationsskolorna, så att de kunde bli botade i tid o. s. v. Men om man syftar till att få sjömännen botade i tid, borde den obligatoriska läkarundersökningen i så fall omfatta hela sjömanskåren. Varför skola bara befälsleverna behöva vara friska och krya? Det är lika angeläget att alla de andra sjömännen också äro det.

Emellertid är det på det sättet, att den som skall till sjöss måste, innan han får anställning, underkasta sig läkarundersökning, vaccination o. s. v. Han blir sålunda, innan han får hyra första gången, ordentligt läkarundersökt. Det är både det allmänna hälsotillståndet, som undersöks, och hans syn- och hörselförmåga, vartill kommer vaccination. Den som skall vinna inträde som elev vid navigationsskola skall enligt stadgan för navigationsskolorna i riket 1) vara svensk medborgare, 2) äga tillräcklig syn- och hörselförmåga samt, då inträde sökes till nautisk linje, normalt färgsinne. »Ej må någon med lyte eller sjukdom, som gör honom olämplig för ifrågavarande befälstjänst till sjöss, vinna inträde vid navigationsskola», heter det i stadgan. Man har sålunda sörjt för att vederbörande, innan han skrives in vid skolan, skall ha underkastat sig den läkarundersökning, som utskottet och motionärerna anse skall var obligatorisk *efter* inträdet vid navigationsskolan.

Obligatorisk läkarundersökning av navigationsskoleelever. (Forts).

Navigationsskoletiden omfattar ungefär sju månader — eller nio månader, om man räknar med den förberedande undervisningen. Skall det då verkligen vara nödvändigt att ha en ytterligare obligatorisk undersökning under den tid vederbörande tjänstgör eller går i själva skolan? Mig förefaller det som om det vore ganska överflödigt och alldeles meningslöst.

För närvarande sitter en utredningskommitté, som sysslar med en hel rad sjöfartsfrågor och även åtskilliga sociala frågor, som ha med sjöfolket att skaffa. Så vitt jag icke är fel underrättad, är man också i kommittén sysselsatt med frågan om en bättre läkarundersökning för dem som kommit in i sjötjänsten. Enligt de bestämmelser som gälla skola de undergå förnyade läkarundersökningar efter viss tids tjänstgöring till sjöss. Det är olika för olika slags farter. Den kortaste tid vederbörande få vara ute utan att förnyad läkarundersökning sker är tre månader, den längsta tiden fyra år. Det är emellertid meningen att söka göra läkarundersökningarna litet mer effektiva, och man har också från arbetsgivarsidan och från försäkringsbolagens sida föranstaltat om en bättre läkarundersökning och också tätare läkarundersökningar av sjöfolket.

Jag kan icke finna annat än att kravet på en utredning om obligatorisk läkarundersökning för navigationsskolornas elever är fullständigt obefogat, och ber sålunda, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindberg begärde emellertid voting, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan, i utskottets förvarande utlåtande nr 197 röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 198, i anledning av väckt motion angående lärarinnorna Lily Lundins och Gertrud Matz' löneklassplacering.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till statens bosättningslånefond jämte i ämnet väckta motioner.

Anslag till
statens bosätt-
ningslåne-
fond.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för budgetåret 1946/47 anvisa dels under femte huvudtiteln (punkt 31) till Statens bosättningslån: Ersättning åt ortsombud ett förslagsanslag av 50 000 kronor, dels ock under statens utlåningsfonder (kapitalbudgeten, bilaga 4, punkt 4) till Statens bosättningslånefond ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 272, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 26 april 1946, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade ändringar i grunderna för statens bosättningslån, dels ock anvisa nämnda båda anslag med respektive 75 000 och 8 600 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson m. fl.* (I:197) och den andra inom andra kammaren av fröken *Öberg m. fl.* (II:304), i vilka hemställts, »att riksdagen måtte besluta sådant tillägg till gällande föreskrifter om lån från statens bosättningslånefond, att värnpliktig, då han fullgör militärtjänstgöring samt under tre månader därefter, ägde åtnjuta befrielse från erläggande av ränta och amortering ävensom att i den för lånets återbetalande fastställda tiden ej måtte inräknas den tidrymd under vilken sådan befrielse åtnjutits».

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Friggeråker m. fl.* (I:350) och den andra inom andra kammaren av herr *Onsjö m. fl.* (II:532), i vilka hemställts, »att riksdagen måtte besluta, att bosättningslånefinansieringens maximibelopp sättes till 1 800 kronor, när lånen avse inköp av möbler och annat bohag, men till 2 400 kronor, i den mån lånen skola användas även till anskaffande av yttre inventarier i produktionens tjänst, ävensom att införsel i lön, pension eller livränta må kunna tillgripas gentemot vissa försumliga låntagare».

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson m. fl.* (I:352) och den andra inom andra kammaren av fröken *Öberg m. fl.* (II:535), i vilka hemställts, »att riksdagen måtte uttala önskvärdheten av att för statens bosättningslån fastställas en så låg räntesats som möjligt».

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Persson* i Landafors och *Persson* i Stockholm väckt motion (II:536), vari hemställts, att statens bosättningslån skulle göras räntefria.

Utskottet hemställde.

A. att riksdagen måtte,

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I:350 och II:532, i vad nämnda motioner avsåge bosättningslånefinansieringens maximibelopp, godkänna av utskottet förordad höjning av nämnda belopp,

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I:197 och II:304 samt II:536 godkänna i nämnda statsrådsprotokoll i övrigt förordade ändringar i grunderna för statens bosättningslån,

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1946/47 anvisa

a) till Statens bosättningslån: Ersättning åt ortsombud under femte huvudtiteln ett förslagsanslag av 75 000 kronor,

Anslag till statens bosättningslånefond. (Forts.)

b) till Statens bosättningslånefond under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 8 600 000 kronor,

IV. i anledning av motionerna I: 350 och II: 532 till den del de ej behandlats under I. ovan i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville överväga frågan om vilka indrivningsåtgärder, som lämpligen borde vidtagas för att få ett bättre indrivningsresultat;

B. att motionerna I: 352 och II: 535 måtte anses besvarade med vad utskottet anfört.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Fröken **Öberg**: Herr talman! Då jag mycket sällan tager kammarens tid i anspråk, vågar jag trots den sena timmen be att få säga några ord med anledning av föreliggande utskottsutlåtande, detta därför att jag tyvärr är mycket besviken över utlåtandet i dess helhet. Vid genomläsandet av detsamma har jag fått en känsla av att utskottet haft mycket litet intresse eller förståelse för den i utlåtandet berörda hjälpformen.

För att först börja med den kungl. propositionen — kammarens ledamöter behöva icke bli förskräckta; jag skall icke upnehålla mig länge vid den — så föreslås där, att bosättningslån skola beviljas upp till en summa av 2 400 kronor. Detta motiverar statsrådet med att han dels anser att vi böra ställa krav på en rymlig familjebostad och att en sådan icke går att möblera för lägre summa än den föreslagna, dels att han icke anser det önskvärt, att de unga, då bosättningslånet icke räcker till, skuldsätta sig på annat sätt, bl. a. genom de mycket oförmånliga avbetalningsköpen — synpunkter som jag tycker äro alldeles riktiga och som innebära känsla och förståelse för de svårigheter som kunna uppstå vid en bosättning.

På detta svarar utskottet med att säga, att även utskottet anser det nuvarande maximibeloppet väl lågt men icke finner sig böra föreslå en höjning av beloppet till mer än den av befolkningsutredningen föreslagna summan av 2 000 kronor. Någon närmare motivering för detta sitt ställningstagande lämnar icke utskottet. Det är möjligt, att utskottet låtit sig påverka av de betänkligheter, som framkommit i en del remissyttranden rörande förslaget om ökat bidrag och vari man uttalar sig mot en höjning bl. a. med hänsyn till olägenheterna av att de nygifta börja med för stor skuldsättning. Denna motivering vore kanske hållbar, om det förhölle sig så, att de som begära lån stanna med sina inköp när den beviljade lånesumman är slut, även om de icke fått hela den inredning de önskat. Men var och en som känner till hur det går till vid en bosättning vet, att man vill ha det allra nödvändigaste redan från början, och till mycket mera räcker icke det belopp av 2 400 kronor som föreslagits. Det kan tänkas, att det räcker bättre den dag då den nu arbetande utredningen rörande förbilligande av möbelpriiserna blir färdig. När sålunda icke den beviljade lånesumman räcker för inköpen, fortsätter man i många fall med de så mycket dyrare och otrevligare avbetalningsköpen. Jag anser därför, att utskottet bort hjälpa de unga från att behöva skuldsätta sig genom denna dyrare kreditform och tillstyrkt statsrådets förslag i fråga om lånebeloppets storlek, till vilket förslag jag ömnar yrka bifall.

Jag övergår nu till de motioner, som väckts både i första kammaren och här, var vi önskat att viss hänsyn skulle tagas till de värnpliktiga, då de fullgöra sin militärtjänst. I slutklämman till dessa motioner hemställles, att riksdagen måtte besluta sådant tillägg till gällande föreskrifter om lån från statens bosättningslånefond, att värnpliktig, då han fullgör militärtjänstgöring samt under tre månader därefter, äger åtnjuta befrielse från erläggande av ränta och amortering ävensom att i den för lånets återbetalande fastställda ti-

Anslag till statens bosättningslånefond. (Forts.)

den ej må inräknas den tidrymd under vilken sådan befrielse åtnjuts. På detta svarar utskottet, att enligt vad utskottet inhämtat torde dylika särskilda svårigheter i regel ha undanröjts genom riksbankens tillämpning av gällande bestämmelser. Jag kan givetvis icke vederlägga detta påstående, men jag har den bestämda uppfattningen, att man ute i bygderna icke har tillräcklig kännedom om detta förhållande. Därför anser jag, att man i den PM, som lämnas från riksbanken till dem som önska låna, borde påvisa de möjligheter till lättnader för lånesökande som finnas.

Vad sedan beträffar framställningen i ett par andra motioner om nedsättning av räntan på bosättningslånen har utskottet visat större förståelse, men man har ändå icke kunnat sträcka sig längre än till ett allmänt hållet uttalande, där man säger, att man förutsätter, att Kungl. Maj:t vid första lämpliga tidpunkt förelägger riksdagen förslag om sådan jämkning av räntan, som kan finnas påkallad. Jag får givetvis härvidlag nöja mig med att säga, att jag hoppas, att statsrådet, med den förståelse han visat för denna låneform, måtte anse den tidpunkten mycket snart vara inne.

Till slut vill jag bara med hänsyn till utskottets uttalande i anledning av motionerna I: 350 och II: 532 säga, att det förefaller mig som om utskottet icke ställde sig främmande för en eventuell skärpning av gällande bestämmelser för bosättningslånen. Jag hoppas emellertid, att jag tagit fel på denna punkt. Utskottet säger ju: »Frågan vilka indrivningsåtgärder, som lämpligen böra vidtagas för att få ett bättre indrivningsresultat, förtjänar ett närmare överbäggande, varvid behovet av dylika åtgärder bör prövas med ledning av riksbankens erfarenheter från lånerörelsen.» Detta tycker jag tyder på att man eventuellt skulle kunna vänta sig en skärpning. Man får det intrycket, att ett stort antal låntagare icke skött sina lån på sätt som varit önskvärt. Jag för min del har genom mina många samtal ute i landet med ortsombud tvärtom fått den uppfattningen, att dessa lån i största allmänhet skötas på ett utmärkt bra sätt. Därför vill jag icke vara med om något, som kan tydas som en skärpning av bestämmelserna.

Med vad jag här sagt har jag velat deklarera min uppfattning om det föreliggande utskottsutlåtandet, och jag vill sluta med att, då jag icke kan ställa något yrkande i fråga om motionerna, be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i fråga om lånebeloppets storlek.

Herr **Persson** i Landafors: Herr talman! Jag ber att få instämma i fröken Öbergs yrkande om att maximibeloppet höjes till 2 400 kronor, alltså i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag erkänner att jag blev något överraskad över den ärade talarinnans anförande. Hon började med att säga, att utskottet visat mycket litet intresse för frågan. Jag skulle vilja spörja, varpå hon grundar detta sitt omdöme. Jag, som deltagit i behandlingen av detta ärende, måste säga, att utskottet nedlagt mycket stort arbete beträffande denna fråga och visat mycket stort intresse för saken. Det är alltid litet vanskligt, förefaller det mig, att avge ett omdöme om huruvida ett utskott är intresserat av en fråga eller icke. Jag skall upptaga till bemötande några av hennes uttalanden.

Med anledning av att hon beklagar, att utskottet icke har kunnat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag beträffande lånens högsta belopp, så måste jag för min personliga del säga, att jag närmast står på hennes ståndpunkt i det avseendet. Jag tillhörde dem inom utskottsavdelningen, som yrkade bifall till Kungl. Maj:ts förslag, att högsta belopp för lån skulle vara 2 400 kronor. Men det

Anslag till statens bosättningslånefond. (Forts.)

visade sig vid utskottets plenum, att man var böjd för att få till stånd en kompromiss mellan de olika ståndpunkter, som fördes fram ifrån avdelningens sida, och kompromissen blev ett högsta belopp av 2 000 kronor. När det sålunda blev en kompromiss, förstår säkerligen också kammaren, att motiveringen för detta belopp måste bli ganska knapphändig. Det är sålunda den förklaring jag kan ge i det avseendet.

Beträffande kritiken, att utskottet har ställt sig kallsinnigt beträffande lättnader för värnpliktiga i fråga om amorteringar och räntebetalning å lån, så måste jag hänvisa till vad utskottet har sagt i sitt utlåtande. Utskottet har erfårit, att riksbanken redan nu tar all möjlig hänsyn i detta avseende, och det är därför utskottet säger, att syftet med dessa motioner på detta sätt har kunnat tillgodoses inom ramen av gällande bestämmelser. Med hänsyn härtill tycker jag, att motionens yrkande i sak är bifallet.

I fråga om räntan på lånen beklagades det också, att man icke sträckt sig längre från utskottets sida än att göra ett uttalande. Det är på det sättet, att detta är icke statens enda lånefond, och man kan icke lösa räntefrågan för en av statens lånefonder med totalt bortseende från räntesatsen för alla övriga, och när vi låtit oss berättas inom utskottet, att man ämnar ompröva räntesatserna i fråga om en hel rad av statens lånefonder inom en nära framtid, är det ganska klart, att vi inom utskottet icke kunde komma längre än till detta något platoniska uttalande.

Slutligen beklagade sig också talarinnan över utskottets uttalande beträffande möjligheterna att införa strängare villkor i fråga om återbetalning av lånen. Detta utskottets uttalande är ju gjort med anledning av en motion med ett visst bestämt yrkande, nämligen om införande av bestämmelse om att införsel i lön skulle kunna stadgas såsom villkor för detta slag av lån. Det har ju icke utskottet gått in för, men det har ansett sig i det avseendet kunna göra ett uttalande om att frågan om indrivningen av utlämnade lån skall omprövas. Här är det ju fråga om lån, och vi veta ju, att lån äro till för att återbetalas. Det är sålunda icke fråga om ett direkt understöd, och så länge man håller på att det skall vara lån, måste man även hålla på att lånen skola återbetalas. Därför får den myndighet, som har att lämna ut lånen, se till att lämpliga åtgärder vidtagas för att lånen återbetalas. Det är sålunda innebörden i det uttalande i utskottets utlåtande, som här kritiserats.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen framställde först beträffande utskottets hemställan under punkten A. I. propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på bifall till Kungl. Maj:ts förslag i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Öberg begärde emellertid votering; i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten A. I. i utskottets förevarande utlåtande nr 199, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit Kungl. Maj:ts förslag i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-pro-

positionen. Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan under punkten A. I.

På av herr talmannen given proposition biföll kammaren härafter vad utskottet i övrigt hemställt.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1946/47 till stipendier för blivande distriktstandläkare m. fl.;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete m. m.; och

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till värmeledningsanläggning m. m. vid rannsaktionshäktet i Halmstad; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 38, i anledning av väckta motioner om utvidgning av skattskyldigs rätt att åtnjuta familjeavdrag för barn; och

nr 39, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag angående åtgärder för skyddande av deklarationshemligheten.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av väckta motioner om revision av riksdagens arbetsformer m. m.;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet, m. m., i vad propositionen angår förslag till lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar;

statsutskottets utlåtanden:

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag för budgetåret 1946/47 till oförutsedda utgifter;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden;

nr 205, i anledning av väckta motioner angående framläggande för riksdagen av förslag till anläggande av en storflygplats invid Stockholm m. m.;

nr 206, i anledning av väckta motioner om förläggande till Västerbottens län av ett statligt eller under statlig medverkan tillkommet pappersbruk;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till folkskoleseminarierna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1946/47 till kristillägg till erkända arbetslöshetskassor;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa livräntor m. m. i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till vissa ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 och 9 §§ lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av vissa ersättningar enligt lagen den 11 juni 1937 om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 41, i anledning av väckta motioner om inrättande av en riksskattenämnd;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 56, i anledning av väckt motion om ändrade pensionsbestämmelser för vissa häradsskrivare;

nr 57, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om anvisande av medel till anordnande av nya lunchlokaler inom riksgäldskontoret m. m.;

nr 58, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning i fråga om ändrad lydelse av § 7 bankoreglementet;

nr 59, i anledning av väckt motion om pension åt vaktmästaren hos riksdagens första kammare M. J. Ericsson;

nr 60, angående avlöningsförmånerna åt förste kanslisten hos riksdagens första kammare Eric Carlén under tjänstledighet på grund av sjukdom;

nr 61, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning i fråga om engångsunderstöd åt förra städerskan Selma Natalia Jönsson; och

nr 62, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;

första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom m. m.;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.;

nr 50, i anledning av väckta motioner om utredning angående ändring av gällande bestämmelser om försäljning av kyrklig jord; och

nr 51, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av visst ärende anlitat biträde;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779), om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 21 § 2 och 3 mom. förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor;

nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om överbvakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk förbättring av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 40, i anledning av väckt motion angående viss ändring av 1 § lagen om behandling av alkoholister;

nr 41, i anledning av väckta motioner om obligatoriskt införande av byggnadsnämnd i alla kommuner m. m.; och

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förlängd giltighet av gällande indelning i ortsgrupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering;

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 71, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om tillgodoräkningsförfarande för befattningshavare hos skogsvårdsstyrelserna; samt

första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkpensionering m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten, dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 10.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om handläggning av domstolsärenden m. m.;

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m.;

nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m.;

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 3 och 4 §§ förordningen den 20 november 1845 (nr 50 s. 1) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, m. m.;

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen;

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet;

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring, m. m.;

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående vittne vid vissa rättshandlingar; och

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 15 juni 1945 (nr 315).

Vidare anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 298, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rikets allmänna kartverk för budgetåret 1946/47 m. m.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.08 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 18 juni.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 11 och den 12 innevarande juni.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

*Svar på
interpellation.*

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Persson i Stockholm till mig riktat följande frågor:

Ha de av arbetsmarknadskommissionen utfärdade löne- och arbetsdirektiven för i arkivarbete sysselsatt utländsk arbetskraft utarbetats med regeringens vetskap och medgivande?

Kräver icke rättvisan att de svenska arkivarbetarna, med retroaktiv verkan från 1 oktober 1945, tilldelas de extra förmåner, som den utländska arbetskraften åtnjuter och åtnjuter?

Anser statsrådet att det är befogat att även i framtiden bibehålla den kvarleva från den tidigare arbetslöshetspolitiken, som arbets- och lönebestämmelserna för arkivarbetarna utgöra?

Innan jag ingår på frågorna, vill jag beröra vissa i interpellationen gjorda uttalanden beträffande arkivarbetenas organisation och utformning.

Arkivarbetena ha tillkommit som en speciell hjälpform för arbetslösa intellektuella och tjänstemän, som icke lämpligen kunna eller böra hänvisas till vanliga beredskapsarbeten. De äro icke såsom interpellanten synes ha uppfattat

Svar på interpellation. (Forts.)

dem »av sådan art att det är nödvändigt att få dem utförda». Närmast äro de att betrakta som en form av reservarbeten. De arbetsobjekt, som utväljas äro icke av den angelägenhetsgraden att de för närvarande skulle ha kommit till utförande med anlitande av arbetskraft i öppna marknaden. Härmed är icke sagt, att det av arkivarbetarna utförda arbetet skulle vara ur ekonomiska och kulturella synpunkter oberättigat. Genom utnyttjande av arkivarbetskraft har det varit möjligt för statliga och andra institutioner att få arbetsuppgifter utförda, som varit av stort värde för institutionerna men för vilka de dock icke kunnat påräkna anslag på vanlig väg. Det har oftast rört sig om registrerings- och katalogiseringsarbeten, översättningsarbeten m. m., som institutionerna eljest icke kunnat få utförda men som äro ägnade att underlätta och effektivisera institutionernas reguljära arbete. Härvid har kunnat komma i fråga arbete såväl av mera kvalificerad beskaffenhet som av mycket enkel karaktär.

Den allmänna bristen på arbetskraft gör sig även gällande inom de yrken, som komma i fråga för arkivarbetare. På grund härav är för närvarande ett relativt litet antal svenska medborgare nödgade att anlita arkivarbeten. Den arbetslöshet, som finnes inom ifrågavarande yrken, är en form av restarbetslöshet, omfattande främst s. k. överårig arbetskraft. Endast 8 % av dessa arkivarbetare ha kunnat hänvisas till mera kvalificerade arbetsuppgifter. Medelåldern för de cirka 400 svenskar, som för närvarande äro sysselsatta i arkivarbete, är 58 år. Ungefär 60 % av dessa arbetslösa äro över 55 år. Interpellanten påtalar den s. k. skiftningen, som tillämpas för arbetslösa under denna ålder och som innebär, att arkivarbete anvisas för högst 6 månader åt gången. Genom denna anordning har man velat undvika, att ett anvisat arkivarbete betraktas som en permanent försörjningsform, och uppnå, att den arbetslöse efterhör och tar arbete i den öppna marknaden. Under den s. k. vakansperioden, som omfattar en å två månader, utgår arbetslöshetsunderstöd, varför arkivarbetaren icke befinner sig i sämre läge än andra arbetslösa med understöd.

Såväl med hänsyn till löneförhållandena som med hänsyn till utformningen i övrigt har det ansetts angeläget att verkställa en översyn av arkivarbetsystemet. Även om arbetslösheten för tjänstemannagrupperna för närvarande är ringa och friställd arbetskraft i regel snabbt absorberas, är det av vikt att de speciella hjälpformerna för dessa kategorier äro så ändamålsenliga och socialt tillfredsställande som möjligt. På statsrådet Mossbergs föredragning uppdrog Kungl. Maj:t den 15 februari 1946 åt arbetsmarknadskommissionen att med särskilda sakkunniga verkställa en dylik översyn. De sakkunniga ha uttalat, att en omreglering av lönesystemet vid arkivarbetena är av behovet påkallad, och ha i avvaktan på den härför erforderliga utredningen föreslagit vissa provisoriska löneförbättringar. I avbidan på de sakkunnigas definitiva förslag har i proposition nr 293 till innevarande riksdag förordats en provisorisk löneförbättring för sådana arkivarbetare, som äro familjeförsörjare. Jag ber att i detta hänseende få hänvisa till propositionen.

Under senare tid har arkivarbete i stor utsträckning anvisats som hjälp åt flyktingar. Det har då rört sig om sådana intellektuella, som på grund av ålder och tidigare sysselsättning icke skäligen kunnat hänvisas till sådant grovarbete, som i allmänhet stått flyktingar till buds. På grund av språksvårigheter ha de icke heller kunnat anvisas för dem lämpat arbete i öppna marknaden, t. ex. kontorsarbete. För sitt livsuppehälle skulle de sålunda tills vidare ha varit hänvisade till understöd genom flyktingnämnden. Under dessa förhållanden har det ansetts lämpligt att i stället för att lämna understöd anvisa arkivarbete åt sådana flyktingar, som voro kvalificerade för dylikt arbete. Anordningen har dock beträffande de flesta förutsatts böra bestå endast under en övergångstid, varunder de beräknats hjälpligt kunna övervinna språk-

Svar på interpellation. (Forts.)

svårigheterna. För närvarande sysselsätts omkring 1 200 flyktingar, största delen balter, i arkivarbete.

Att i så stor utsträckning som skett flyktingar kunnat hänvisas till arkivarbete sammanhänger med deras kvalifikationer. Av de i arkivarbete sysselsatta flyktingarna ha 80 % akademisk, högskole- eller liknande fackutbildning. Bland andra sysselsattes under mars i år 29 universitetsprofessorer, 115 läkare, 58 med teknisk högskoleutbildning och 158 med handelshögskoleutbildning. Av de 1 200 flyktingarna ha 400 kunnat beredas sysselsättning med vetenskapliga eller vetenskapligt betonade uppgifter. I de institutioner, där flyktingarna placerats, ha i regel språksvårigheterna kunnat övervinnas genom deras kunskaper i tyska och engelska. Enligt vad som uppgivits för mig är det oriktigt att de utländska arkivarbetarna i någon anmärkningsvärd grad ha brustit i fråga om arbetsdisciplin och ordning. Vederbörande institutioner vitsorda, att flyktingarna tack vare sin utbildning kunnat sättas på mera kvalificerade uppgifter än den svenska arkivarbetskraften i regel har kunnat sättas och att de i allmänhet varit av stort värde för institutionernas arbete.

Så länge dessa flyktingar varit obekanta med svenska språket och därigenom haft svårigheter att inordnas på den öppna marknaden har det varit meningslöst att underkasta dem s. k. skiftning. Numera, då de kunna beräknas ha övervunnit de största språksvårigheterna, äro de i detta avseende likställda med de svenska arkivarbetarna.

Med hänsyn till lönens storlek och svårigheten för arkivarbetare, som hänvisats till arbete på annan ort än hemorten, att klara sig på densamma, infördes 1942 ett s. k. hyresbidrag för interlokalt hänvisad arbetskraft. Interpellanten har anmärkt därpå, att de i huvudstaden sysselsatta utländska arkivarbetarna betraktats som interlokalt hänvisade och därigenom blivit hyresbidragsberättigade, medan där bosatta svenska arkivarbetare ej erhållit samma förmån. Denna skillnad har motiverats därmed att flyktingarna i regel kommit till sina arbetsorter från flyktingläger — oftast i utblottat tillstånd — och att de därigenom i själva verket varit lika illa ställda som den interlokalt hänvisade svenska arbetskraften. Denna anordning har ävenledes betraktats som ett provisorium. I cirkulär från statens arbetsmarknadskommision av den 13 mars i år föreskrevs att hyresbidraget skulle upphöra för icke familjeförsörjare den 13 april och för familjeförsörjare den 30 juni i år.

De särskilda förmåner, som de utländska arkivarbetarna haft under den tid, då deras övergångssvårigheter varit särskilt påtagliga, ha sålunda delvis redan avvecklats och upphöra helt inom kort. Som jag redan antytt har det förutsatts att arkivarbetet för den utländska arbetskraft, som efter hand kan placeras på den öppna arbetsmarknaden, icke vore att betrakta som en permanent försörjningsform utan endast som en tillfällig anordning under en övergångstid. Vissa överläggningar upptogs därför i vintras i socialdepartementet i syfte att finna utvägar att nedbringa antalet utländska arkivarbetare. Som redan nämnts har sedermera skiftning införts för att åstadkomma bättre kontakt mellan de utländska arkivarbetarna och den öppna marknaden. Särskilda anordningar för att effektivisera förmedlingsverksamheten för utländska arkivarbetare ha vidtagits, och den nu pågående arbetsförmedlingen visar relativt gynnsamma resultat. Det överväges att, sedan resultat av förmedlingsverksamheten kan överblickas, i höst anordna omskolningskurser för sådana utländska arkivarbetare, som eljest icke kunna erhålla anställning i öppna marknaden. Av dessa planer beröras emellertid icke sådana arkivarbetare, vilkas vetenskapliga eller därmed jämförliga kvalifikationer göra det angeläget att deras kapacitet även i fortsättningen skall kunna utnyttjas av vederbörande institution.

Svar på interpellation. (Forts.)

Med denna redogörelse anser jag mig ha besvarat interpellantens första fråga.

På interpellantens andra fråga vill jag hänvisa till vad som sagts angående anledningen till att de utländska arkivarbetarna under viss övergångstid haft särskilda förmåner. Dessa tillfälliga anordningar synas mig icke böra för-
anleda överväganden om generella retroaktiva förändringar i arkivarbetenas utformning.

Beträffande den tredje frågan hänvisar jag till den pågående utredningen. Det slutliga ståndpunktstagandet till de i frågan berörda spörsmålen torde böra få anstå till dess de arkivarbetssakkunniga avgivit sitt betänkande.

Vidare yttrade:

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret på min interpellation.

Socialministern har i svaret gått in på frågan, huruvida arkivarbetena kunde vara att anse som nödvändiga arbeten eller inte. I svaret anföres att de egentligen inte kunna anses såsom nödvändiga i detta ords egentliga bemärkelse. Men nu förhåller det sig på det sättet, att olika arkivarbetare syssla med mycket olika slag av arbete. I rätt stor utsträckning rör det sig om registrering av handlingar, utarbetande av register över dessa handlingar o. s. v. Detta arbete blir ju nyttigt för framtiden. En forskare exempelvis kan inte vid sitt arbete söka bland hundratusentals handlingar och finna vad han söker utan att det blir mycket tidsödande. Det är möjligt att man kan säga, att denna registrerings- och katalogiseringsverksamhet inte är nödvändig för dagen, men den kan inte uppskjutas utan att det skulle betyda ett ödslande med arbetskraft, exempelvis forskarens arbetskraft, som ändå är att anse som mycket dyrbar.

Till detta kommer att dessa arkivarbetare användas på ett sådant sätt, att man, om man inte haft tillgång till dem, skulle vara nödsakad att på vanligt sätt anställa arbetskraft utöver vad man redan har för att uträtta det löpande arbetet i verken. Detta gäller exempelvis maskinskrivare. Det gäller också i sådana fall, där man t. ex. låter en arkivarbetare vikariera för en vaktmästare men betalar honom en arkivarbetares lön. Det är sådana fall jag närmast tänker på när jag i min interpellation framhåller, att om man inte hade arkivarbetarna att tillgå, skulle man vara tvingad att anställa ny arbetskraft på vanligt sätt. Jag skall be att med ett exempel få belysa hur man utnyttjade bestämmelserna om arkivarbetarnas löner, då dessa bestämmelser infördes. En mot arvodeslön anställd kvinnlig arbetskraft hade i ett tiotal år i ett verk sysslat med översättning av gamla latinska texter. Så började man tillämpa arkivarbetaresystemet. Då gjordes hon till arkivarbeterska och blev därmed underkastad skiftningsförfarande. Det arbete hon sysslat med under så lång tid fick alltså ligga nere under de tider hon till följd av skiftningen icke kunde få syssla med detsamma. Det är bara ett enda exempel på hur man utnyttjar de för arkivarbetare gällande speciella förhållandena på ett sätt, som enligt min mening icke är riktigt.

Det framhålles också i svaret, att arkivarbetarna icke befinna sig i sämre läge än andra arbetslösa med understöd. Jag tycker inte detta påpekande är riktigt, ty det finns ju restarbetslöshet också inom andra yrkesgrupper än bland intellektuell arbetskraft och kontorsarbetskraft. När det gäller dessa andra grupper är AK-lönesystemet slopat och den öppna marknadens löner äro i princip tillämpliga. Under sådana förhållanden har jag åtminstone för min del ställt mig den frågan: varför skall man bibehålla systemet med AK-löner speciellt för denna arbetargrupp?

Svar på interpellation. (Forts.)

Anledningen till min interpellation har varit dels att jag ansett det oberättigat att bibehålla AK-löner för denna grupp av svensk arbetskraft och dels att jag ansett det oriktigt att man i administrativt hänseende och i lönehänseende jämställer svensk arbetskraft med det flyktingsklientel, om vilket det numera är fråga i det här landet, och vilket man under den tid som gått berett åtskilliga privilegier. Ty det flyktingsklientel, som det nu här gäller, är icke ett gott klientel. Bland detta finns reaktionärer, som borde omhändertagas på annat sätt än att stoppas in i svenska ämbetsverk och till och med få tillträde till lokaler, som äro avstängda för den svenska allmänheten. Socialministern säger i sitt svar: »Enligt vad som uppgivits för mig är det oriktigt att de utländska arkivarbetarna i någon anmärkningsvärd grad ha brustit i fråga om arbetsdisciplin och ordning.» Socialministern begagnar uttrycket »enligt vad som uppgivits för mig» — han gör alltså inte den uttalade uppfattningen helt till sin. Jag måste vidhålla mitt påstående att så har varit fallet, ty om så inte skulle ha varit fallet, hur skall det då kunna förklaras, att arbetsmarknads-kommissionen funnit det nödvändigt att sända ut ett cirkulär i saken, ett cirkulär, som jag har här i min hand och i vilket statens arbetsmarknads-kommission om just denna arbetskraft säger bland annat följande: »Vid den översyn av hjälpverksamheten för flyktingar, sysselsatta i arkiv- och assistentarbeten, som pågår inom Statens arbetsmarknads-kommission, har i en del fall konstaterats, att verksamheten icke varit tillfredsställande organiserad och att det på sina håll brustit i nödig kontroll och tillsyn över de hänvisades arbete. En och annan arbetsledare (kontrollant) synes ha tillägnat sig den uppfattningen, att någon verklig arbetsprestation icke behöver avkrävas den i arkiv(assistent)-arbete hos honom placerade flyktingen och att lönen endast är att betrakta såsom ett slags statligt arbetslöshetsunderstöd. Genom att somliga av flyktingarna bibragts samma uppfattning synas även några av dessa ha levt sig in i oriktiga föreställningar om arkiv(assistent)arbetets natur. Kommissionen vill emellertid med styrka framhålla, att *envar till arkiv(assistent)arbete hänvisad flykting ovillkorligen är skyldig att utföra en effektiv arbetsprestation och att det åligger arbetsledarna att öva noggrann tillsyn och kontroll häröver.*» Man har alltså skickat ut ett cirkulär, i vilket man påvisat dessa missförhållanden. Man säger visserligen, att det har förekommit fall o. s. v., men den som är inne i saken vet, att det under lång tid har förefallit vara den allmänna uppfattningen, att hela denna anordning endast har varit ett camouflage för att bereda dessa utländska arbetare ett rätt så rikligt tillmätt understöd — man kanske snarare i detta fall kan tala om understöd än om arbetslön.

I fortsättningen av arbetsmarknads-kommissionens cirkulär heter det på följande sätt: »Skulle vid den fortsatta översynen framgå, att arbetsprestationerna äro otillfredsställande eller att kontrollen enligt kommissionens uppfattning ger rum för erinringar, som ej vederbörligen beaktas, eller om det överhuvud i fortsättningen befinnes, att arbetsprestationerna icke utföras med den effektivitet och noggrannhet, som kräves, kommer den hänvisade arbetskraften att med kort varsel entledigas.» Detta cirkulär utskickades efter det att lång tid förflutit sedan anställandet av denna arbetskraft och missförhållandena alltjämt bestått och sedan allmänhetens uppmärksamhet blivit riktad på dessa förhållanden.

På ett annat ställe i interpellationssvaret heter det: »Att i så stor utsträckning som skett flyktingar kunnat hänvisas till arkivarbete sammanhänger med deras kvalifikationer.» Jag skulle vilja fråga, om socialministern verkligen förvissat sig själv om att det förhåller sig på det sättet. Den arbetskraft, det här i stor utsträckning är fråga om, är utländska militärer, präster, sångerskor, alla okunniga i svenska språket, som syssla med paginering, vik-

Svar på interpellation. (Forts.)

ning av papper o. dyl. Nu behövs arbetskraft överallt i det här landet, inte minst på sjukhusen. Just i dagarna håller man på att säga upp de svenskar, som ha sysselsättning som arkivarbetare. Alla sådana svenskar, som ha familj, där det finns någon möjlighet till inkomst, uppsägas nu utan undantag med hänvisning till att det är så ont om arbetskraft på olika områden. Men utländsk relativt ung arbetskraft, 30- till 40-åringar, går kvar och sysslar med arkivarbeten av sådant slag, som jag här nämnt. Är det då så mycket att undra över att deras svenska kolleger fråga sig, om det hela ändå icke utgör ett camouflage för det förhållandet, att en del utländska flyktingar erhålla ett understöd, som är väl frikostigt utmätt. Det är klart att det måste bli ett berättigat missnöje bland de svenska arkivarbetarna, när de under lång tid ha kunnat konstatera de skiljaktigheter i förmåner, som äro rådande mellan utlänningarna och dem själva till deras egen nackdel. Svenskar och utlänningar ha i många fall utfört samma arbete mot arkivarbetarlönen, men därtill ha utlänningarna åtnjutit hyresbidrag. Det har förekommit att både man och hustru haft sådant bidrag, och därvid har mannen haft 60 kronor i månaden och hustrun 45. Det har hänt, att en fullständigt okvalificerad utlänning, som inte ens varit kunnig i svenska språket, på detta sätt kommit i åtnjutande av större förmåner än en svensk arkivarbetare med universitetsbildning. Svensken har därtill haft anmälningsplikt till arbetsförmedlingen men däremot icke utlänningen. Svensken har dessutom i allmänhet icke fått arbeta mer än sex månader; sedan har skiftning verkställts. Från denna ha alla utlänningar varit befriade under hela tiden ända tills för mycket kort tid sedan. Hyresbidraget utgår för övrigt till gifta utlänningar även denna månad och upphör icke förrän nästa månad. Utlänningarna ha därtill haft och ha fortfarande förmåner framför svenska arkivarbetare vid sjukledighet.

Nu säger man: det har varit nödvändigt att ha det ordnat på detta sätt för att bereda de balter, det här främst är fråga om, startmöjligheter. Men hur är det med de svenska arkivarbetarna? Dessa äro ju underkastade behovsprövning; det betyder att de icke erhålla något arbete förrän man kan konstatera, att deras ekonomi är undergrävd. Envar torde väl kunna förstå, att det från de svenska arkivarbetarnas synpunkt måste framstå såsom en orättvisa, att de ställas i en sämre ställning än utlänningarna.

Nu har man dragit in en del av utlänningarnas förmåner, men man har samtidigt genomfört en anordning, som socialministern kanske inte har uppmärksammat. Man har nämligen genomfört en kategoriklyvning av arkivarbetarna så till vida, att man kallat en del av dem för arkivassistenter. Till arkivarbetarnas grupp höra alla svenskar, både den genom universitetsutbildning eller på annat sätt kvalificerade arbetskraften och okvalificerad arbetskraft, och dessutom den okvalificerade utländska arbetskraften. Arkivassistenterna utgöras av den utländska arbetskraft, som betraktas som kvalificerad. Denna kategoriklyvning har man alltså gjort sedan man dragit in utlänningarnas tidigare anställningsförmåner. De som kallas arkivassistenter äro alltså jämt undantagna från skiftningarna.

Därutöver har arbetsmarknadskommissionen nu utfärdat ett nytt cirkulär, enligt vilket möjlighet beredes att utdela arbetspremier. Det heter bland annat i detta cirkulär: »Den som beretts sysselsättning i arkivarbete, som är en form av arbetslöshetshjälp, får givetvis icke ha annat avlönat arbete jämsides med arkivarbetet.» Men sedan tillägger man: »Kommissionen motsätter sig dock icke, att arkivarbetare, som ådagalagt särskild duglighet eller som av andra vägande skäl anses böra uppmuntras eller bispringas, tilldelas en moderat gratifikation vid ett eller flera icke regelbundet återkommande till-

Svar på interpellation. (Forts.)

fällen.» Jag vill bara fråga, huruvida ändå inte denna bestämmelse tillkommit för att i nya former kunna bereda utländsk arbetskraft favörer. Frågan är berättigad, ty hittills har icke någon av de svenska akademikerna trots sina kvalifikationer och trots skötsamhet upphöjts till rang och heder av arkivassistent. Samtidigt lägga samtliga utlänningar nu icke utan framgång ned all sin energi på att få bli assistenter för att därmed rädda sig undan arbetsanvisning, exempelvis till arbete vid våra sjukhus.

Jag skulle också vilja vädja till socialministern att låta verkställa en undersökning av hur flyktingskommittén i sin hjälpverksamhet ställer sig till det flyktingklientel, som fått arbete under dessa förhållanden i svenska ämbetsverk. Det finns nämligen anledning att förmoda, att hjälp kan utgå till dessa flyktingar även från detta håll.

På grund av vad jag anfört kan jag inte i allt finna socialministerens svar tillfredsställande. Det anförda utgör bara ett återgivande av deras synpunkter inom arbetsmarknadskommisionen och ämbetsverken, vilkas omtanke och välvilja mot flyktingarna väcktes till liv först vid baltinvasionen. Det är mycket intressant att gå igenom samtliga de cirkulär i dessa frågor, som arbetsmarknadskommisionen har utsänt, emedan man finner, att denna välvilja undan för undan stegrats efter det datum, då baltinvasionen började. Jag uttrycker emellertid den förhoppningen, att den utredning som pågår skall komma att medföra det resultatet, att man avskaffar även den på detta område kvarvarande resten av AK-löneförfarandet. Jag skulle därtill vilja uttala det önskemålet, att regeringen och främst socialministern ville undersöka, om det ändå inte skulle vara lämpligt att i såväl administrativt hänseende som i lönehänseende särskilja svensk arbetskraft och det flyktingsklientel, vilket man i denna form velat bereda sysselsättning.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr Persson uppgav att intresset hos arbetsmarknadskommisionen för arkivarbete åt flyktingar inträdde först vid baltinvasionen. Det förhåller sig emellertid på det sättet att frågan om arkivarbeten åt flyktingar blev högst aktuell vid den stora danska invasionen år 1943. Bland de flyktingar som kommo från Danmark från och med augusti 1943 och en tid framåt funnos många kvalificerade personer, bland annat högt kvalificerade vetenskapsmän, och det ansågs vara ett intresse inte bara för dem utan även för det svenska samhället att på ett lämpligt sätt tillgodogöra deras kvalifikationer. Det är sålunda från denna tidpunkt som anställandet av mera kvalificerade flyktingar för arkivarbete härstammar.

Jag skall emellertid inte dröja vid detta. Numera har jag inte till uppgift att handlägga dessa ärenden, utan de ankomma närmast på statsrådet Mossberg. Jag måste därför erkänna, att jag inte har så ingående kännedom om hur dessa frågor handlagts under den senaste tiden, och jag kan inte ingå på närmare bedömning av särskilda fall. Om det skulle vara riktigt, som herr Persson nämnde, att en kvinnlig anställd, som sysselsatts med översättningar från latin, efter arkivarbetssystemets införande överförts till att bli arkivarbetare, har, om hennes anställning tidigare varit fast, enligt min mening en felaktighet begåtts. Det är ju ganska självklart att arkivarbetssystemet inte skall utnyttjas på det sättet. Men det är ju en uppgift som lätt kan kontrolleras, om man får litet närmare upplysningar om tidpunkten när det skett. Min erfarenhet är emellertid som sagt begränsad till tidigare år. Jag var ansvarig för handläggningen av dessa ärenden, när de många danska intellektuella flyktingarna placerades i vetenskapliga institutioner och i annat arkivarbete, och mina reflexioner hänföra sig, det måste jag uppriktigt erkänna, närmast till den tidpunkten.

Svar på interpellation. (Forts.)

Vad de svenska arkivarbetarna beträffar ha vi ju haft en svårighet att kämpa med, nämligen att förhindra att de komma att betrakta sig såsom fast anställda statstjänare. Man skall inte glömma att vi ha mycket bestämda regler om anställning i statens tjänst. Riksdagen skall granska varje anslag till arbetskraft inom ämbetsverken, framför allt till den ordinarie arbetskraften men även till den extra ordinarie arbetskraften, och ämbetsverkens rättigheter i fråga om anställande av personal är som varje erfaren riksdagsman vet mycket begränsade. De kunna sällan göra något nämnvärt på egen hand, och där riksdagen inte fattat beslut om anställningarna måste de i regel vända sig till regeringen. Nu blev under 1930-talets kris ett stort antal svenska kontorister och andra, som sysselsatts inom affärslivet, överflödiga på den öppna arbetsmarknaden. De voro ofta ganska till åren komna och kunde inte åter vinna sysselsättning, så länge det fanns överflöd på ung arbetskraft på dessa områden. Då infördes — jag vågar säga på mitt initiativ — arkivarbete, för att inte dessa relativt gamla personer skulle vara hänvisade enbart till arbetslöshetsunderstöd eller till grovarbete, som de på grund av sitt fysiska tillstånd inte kunde utföra. När arbetslönerna för arkivarbetet bestämdes, tog man hänsyn till de löner som betalades på den öppna arbetsmarknaden. Före kriget — jag vill inte påstå att förhållandena äro desamma i dag — var det nog faktiskt så, att det arbete som dessa arkivarbetare i regel hänvisades till var samma slags arbete som i vanliga fall utfördes av kvinnlig lågt betalad arbetskraft. Jag vill inte bestrida att det kunnat finnas ett eller annat undantag, men i regel torde det ha varit så. Lönesystemet sådant det var utformat före krigets slut, man må nu klandra det om man vill, gav i regel en arkivarbetare högre lön än en arbetskraft sysselsatt i öppna marknaden med liknande arbetsuppgifter kunde betinga sig. Nu äro emellertid förhållandena omkastade på grund av bristen på arbetskraft och den oerhörda efterfrågan särskilt på ung kvinnlig arbetskraft för maskinskrivning och annat dylikt arbete.

Jag tror inte att man rimligen kan ordna arkivarbetet för de svenska arbetarna så att de verkligen bli fast anställda. I viss mån har det skett beträffande en hel del som ansetts ha nått för hög ålder för att utsättas för skiftning. Det är de något yngre som bli utsatta för den. Men jag vågar i varje fall inte för närvarande rekommendera ett system, som innebär att arkivarbetarna kunna betrakta sig såsom vanliga statstjänare, visserligen inte pensionsberättigade men i övrigt såsom fast anställda statstjänare. Ett sådant system tror jag skulle vara ganska vanskligt att rekommendera. Att det sedan kan ske revision av bestämmelserna i olika hänseenden tar jag för givet. Jag tar även för givet att en sådan revision kommer att ske i anledning av den utredning, som för närvarande pågår, en revision som emellertid knappast kan få medföra att man i principiellt avseende helt och hållet förändrar arkivarbetarnas ställning i vårt land.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Jag vet också att redan före det tyska sammanbrottet i Balticum, som gjorde landet otrivsamt för de flyktingar som nu finnas här, sysselsattes utländska vetenskapsmän och annan utländsk arbetskraft i arkivarbete. Men då hade de flesta av de favörer som nu finnas för de utländska arkivarbetarna ännu inte införts. Det är detta som min anmärkning avser, alltså att dessa favörer infördes först efter tidpunkten för baltinvasionen. För säkerhets skull har jag skaffat mig alla cirkulär som kommit ut — jag har dem i en mapp i min bänk — så jag vet vad jag talar om.

Vad beträffar tidpunkten för det fall jag nämnde, då en kvinnlig anställd blev överförd till arkivarbetare, ligger det så långt tillbaka i tiden som när

Svar på interpellation. (Forts.)

arkivarbetssystemet infördes. Jag nämnde det ju såsom exempel på hur man utnyttjade införandet av bestämmelserna om arkivarbetslöner.

Inte heller jag vill gå så långt att jag önskar ge arkivarbetarna fast anställning i statens tjänst. I så fall skulle ju detta arbete ändra karaktär och inte bli en arbetsreserv. Men jag anser att arkivarbetet bör i lönehänseende givas en annan ställning, så att var och en som utför ett i och för sig nyttigt och nödvändigt arbete — oavsett om det är nödvändigt för dagen eller inte — får lön enligt den öppna marknadens lönesystem alltefter sina kvalifikationer och graden av det ansvar som är förenat med det utförda arbetet.

Herr **Jonsson** i Skutskär: Herr talman! Jag fäste mig vid interpellantens påstående att utlänningarna åtnjuta särskilda förmåner i löneavseende. Den erfarenheten ha vi emellertid inte i vår kommun. Vi ha blivit tilldelade en utländsk arkivarbetare, och kommunalnämnden har nödgats föreslå kommunalfullmäktige att bevilja denne arkivarbetare en löneutfyllnad av 200 kronor, emedan vi inte ansett oss böra betala en arbetskraft, som visat sig så pass duglig, endast den lön som arbetsmarknadskommissionen bestämt.

Det är möjligt att man kan bedöma en sådan här sak ur politisk synpunkt. Men vi ha inom kommunen betraktat denna arbetskraft såsom en positiv tillgång, och vi ha lagt samma synpunkter på frågan som man gör när det gäller arbetskraft i övrigt och därför ansett, att vederbörande skall åtnjuta den lön som är sedvanlig för vanlig svensk arbetskraft.

Herr **Allard**: Herr talman! Såsom herr statsrådet Möller nyss påpekade pågår inom arbetsmarknadskommissionen en utredning beträffande arkivarbetet. Då jag är ledamot av den kommitté, som sysslar med denna utredning, känner jag något till de här dryftade problemen. Det är en del påståenden av herr Persson i Stockholm, som jag inte kan låta stå oemotsagda. Min erfarenhet av arbetet i kommittén har i varje fall givit mig det intrycket, att herr Persson i ett par fall är felaktigt underrättad.

Herr Persson har velat göra gällande att den utländska arbetskraft som är sysselsatt i arkivarbete generellt sett är av sämre kvalifikationer än den svenska. Vi ha i kommittén behandlat ett utförligt material, och vi ha granskat åtskilliga uppgifter från arbetsledare, som ha dels svensk och dels utländsk arbetskraft anställd. Av det omfångsrika material som vi behandlat ha vi inte fått det intrycket att den utländska arbetskraften har sämre kvalifikationer än den svenska. Det har visat sig att det finns utmärkt bra arbetskraft såväl bland de svenska som bland de utländska arbetarna och att det finns mindre god arbetskraft bland båda kategorierna. I varje fall har man inte kunnat få något intryck av att de flyktingar som anställts i arkivarbete skulle vara sämre än andra.

Vad beträffar de favörer som tillerkänts utlänningarna och då särskilt balterna, var det nog på det sättet, att det för de danska flyktingar som kommo hit utblottade och anställdes i arkivarbete visade sig vara svårt att klara sig på den lön de fingo. Men dessa flyktingar fingo då ett extra tillägg från sin legation. De hade månatliga bidrag, som hjälpte dem att klara sig på dragligt sätt. Balterna ha ju inte haft någon möjlighet till sådan hjälp.

Herr Persson har vidare nämnt att det finns fall, då flyktingar som varit gifta båda sysselsatts i arkivarbete. Det är möjligt att kammarens ledamöter av herr Perssons yttrande kunnat få det intrycket att detta varit mycket allmänt förekommande. Jag ber då att få meddela, att det för närvarande finns endast ett enda sådant fall, där man och hustru båda äro sysselsatta full tid i arkivarbete. I det fallet gäller det ett mycket kvalificerat vetenskapligt

Svar på interpellation. (Forts.)

arbete. Mannen är professor, och hustrun är docent i samma ämne och är hans assistent. De utföra båda ett mycket högt kvalificerat vetenskapligt arbete och få därför arkivarbetarlön. Jag skulle tro, att det svenska samhället tjänar på att vi här utnyttja både mannen och hustrun.

Beträffande ett annat påstående, som herr Persson i Stockholm har gjort, att svenskar äro underkastade behovsprövning medan däremot utlänningar inte skulle vara underkastade sådan behovsprövning, är detta påstående felaktigt. Utlänningarna äro också underkastade en mycket noggrann behovsprövning, men det är inte samma organ som verkställer behovsprövningen för svenskar och för utlänningar. Så fort det visar sig, vid den noggranna granskning som även utlänningar äro utsatta för, att de ha förmögenhet eller andra tillgångar, bli de inte längre tilldelade arkivarbete. Det finns exempel — det kan jag gott tala om — då flyktingar inte ha deklarerat sina tillgångar, men det har senare visat sig att de innehaft en mindre förmögenhet. De ha då emellertid omedelbart blivit avstängda från arkivarbete.

Herr talman, jag har funnit det angeläget att här lämna dessa upplysningar till komplettering av vad statsrådet Möller har meddelat med anledning av interpellationen.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Med anledning av herr Jonssons i Skutskär yttrande vill jag bara framhålla, att de lönebestämmelser som gälla äro desamma för alla då det gäller statliga arkivarbetare. Utlänningarna erhålla samma lön som svenska arkivarbetare, och därtill ha de under den tid som gått haft det statliga hyresbidrag som jag nämnde, 60 kronor i månaden för mannen och 45 kronor för hustrun. Det har utfärdats bestämmelser om detta, och tvivlar herr Jonsson på den saken, så kom hit och titta på mina papper! Jag har originalcirkuläret här. Därtill har kommit, att även de utlänningar som varit bosatta exempelvis i Stockholm, vid anställningen förklarats jämställda med interlokalt hänvisad arbetskraft, för att man genom en sådan förklaring skulle kunna ge dem bl. a. förmånen av hyresbidrag. Det är denna olika behandling av människor, å ena sidan svenska arkivarbetare, å andra sidan utlänningar, som jag anmärkt på.

Om det sedan kanske pågår något statskommunalt arkivarbete uppe i Skutskär, där andra bestämmelser gälla, bör väl inte herr Jonsson i Skutskär bli så ivrig i sitt försvar för baltflyktingarna, att han glömmer den skillnaden och kommer med sådant bevismaterial.

Till talet om att tidigare flyktingar här, som inte åtnjutit sådana förmåner som balterna, i stället skulle haft hjälp från sina respektive länders legationer, vill jag bara fråga herr Allard, hur det var med de tyska antifascisterna under den tid Hitler hade makten. De hade inte understöd från sitt lands legation, men de voro heller inte utsatta för så välvillig behandling från olika ämbetsverks sida, och det skedde inte så ofta, att man steg upp i riksdagen och så ivrigt försvarade deras sak som vad fallet är nu, då det gäller balterna, av vilka ett stort antal äro fascister.

Herr Jonsson i Skutskär: Herr talman! De lönevillkor som vi fingo utsända till kommunen, voro fastställda av arbetsmarknadskommisionen, och jag måste säga att jag inte tror det vore möjligt att få en svensk arkivarbetare för 200 kronor i månaden. Ungefär så mycket erhöll den utländska arbetskraft, som vi hade inom Älvkarleby kommun, och det var det som gjorde att vi vid hans vistelse på främmande ort voro tvingade att ge honom det kommunala lönebidrag, som det här är fråga om. Nu kanske herr Persson anser att vi, därför att han var balt, skulle utnyttja honom för en lönesättning, som vi såsom fack-

Svar på interpellation. (Forts.)

ligt organiserade arbetare inte kunna godkänna. Det betraktelsesättet kan åtminstone jag för min del inte tillägna mig.

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Kan herr Jonsson i Skutskär som fackligt organiserad godkänna arkivarbetarlönerna för svenskar men icke för balterna? Det är samma lönebestämmelser som gälla, och de finnas anförda i såväl tryck som stencilerad form i papper från arbetsmarknadskommissionen, som jag har här. Kr. 74: 50 i veckan har en arkivarbetare i Stockholm, och någonting på 45 kronor om arbetsplatsen ligger ute i landet. Det är vad arbetsmarknadskommissionen bjuder icke bara balter utan även svenskar. Men herr Jonssons fackliga känslor reagera när det gäller balterna men icke när det gäller svenskarna.

För övrigt säger herr Jonson: finns det arkivarbetare att få? Vad är nu det för någonting? Det här är ju ett nödhjälpsarbete. Skall man då tala om huruvida det finns arkivarbetare att få? Man bör väl ha tänkt sig in i vad det är fråga om, innan man i iver rycker in på fronten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

*Svar på
interpellation.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr von Friesen till mig riktat följande fråga:

Är statsrådet beredd att snarast medverka till att vid folkskolorna må kunna inrättas särskilda lärartjänster i musik, teckning, gymnastik m. fl. s. k. övningsämnen med statsbidrag i motsvarande omfattning som för folkskollärartjänster?

Av interpellantens motivering framgår, att han främst avser att få bort de författningstekniska hindren för statsbidrag till lärartjänster i övningsämnena, framför allt sång. Däremot har han inte närmare berört den mycket omdiskuterade frågan, huruvida det för barn i yngre ålder är lämpligast med klass- eller ämneslärare. Med hänsyn härtill anser jag mig böra inskränka mitt svar till att behandla endast statsbidragsfrågan.

I folkskolan tillämpas för närvarande ett system för statsbidrag, som principiellt innebär, att bidrag erhålles för en lärare till varje läraravdelning. Som villkor för statsbidrag föreskrives, att läraren skall vara kompetent, d. v. s. ha avlagt folkskollärarexamen eller — såvitt angår småskolestadiet — småskollärarexamen. Därutöver kan statsbidrag erhållas för timlärartimmar i den utsträckning, som erfordras för utfyllande av överlärares tjänstgöring och införande av hjälpundervisning eller s. k. förstärkningsanordningar. Sistnämnda anordning innebär en uppdelning av större läraravdelningar under ett mindre antal veckotimmar. Som villkor för statsbidrag till timlärare gäller inte, att tjänstinnehavaren skall ha avlagt folk- eller småskollärarexamen. Det förekommer därför i viss utsträckning, att skoldistrikt som timlärare anställt en sånglärare eller en gymnastikdirektör, som övertagit undervisningen i sitt specialämne i flera avdelningar, vilkas lärare därigenom frigjorts för undervisning i överlärares klassavdelning.

Genom folkskolans utbyggande med sjunde och framför allt åttonde klasser aktualiseras frågan om visst utbyte av klasslärarsystemet mot ämneslärare. Därigenom blir det också nödvändigt, att statsbidrag kan utgå för speciallärare, som inte avlagt folkskollärarexamen. Nämnda spørsmål är, som interpellan-

Svar på interpellation. (Forts.)

ten framhållit, under utredning av 1941 års lärarlönesakkunniga. Dessa sakkunniga, som avgivit ett flertal betänkanden i olika lönefrågor, ha numera kvar som sin största arbetsuppgift att utarbета förslag till ordnande av anställnings- och löneförhållandena för övningslärare vid praktiskt taget hela det statliga och statsunderstödda kommunala undervisningsväsendet. Arbetet har, enligt vad jag under hand erfarit, framskridit så långt, att de väsentliga frågorna äro färdigbehandlade. De sakkunniga anse sig emellertid böra avvakta 1945 års lönesakkunnigas förslag till ordnande i stort av löneförhållandena för stats-tjänstemän och vissa andra grupper med av statsmakterna reglerade lönevillkor, innan de slutföra arbetet. Härigenom blir det inte möjligt att, som interpellanten önskat, underställa frågan innevarande års riksdag under dess höst-session. Däremot synes, såvitt nu kan bedömas, intet hindra att förslag framlägges för 1947 års riksdag. Sker så kunna de nya bestämmelserna tillämpas från den 1 juli nästa år, och resultatet torde bli enahanda, även om frågan behandlades av årets höstriksdag, då det inte gärna är möjligt att låta de nya föreskrifterna träda i kraft mitt under ett läsår.

Med det anförda anser jag mig ha besvarat den av interpellanten framställda frågan.

Vidare yttrade:

Herr von Friesen: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för det så snabbt levererade svaret, som jag med en välvillig läsart finner vara tillmötesgående.

Statsrådets anmärkning att jag i interpellationens motivering inte har berört frågan om klassläraresystemet kontra användandet av ämneslärare föranleder mig att säga ett par ord om den saken, detta så mycket mera som åtminstone en pedagogisk tidskrift här i landet i anslutning till interpellationen har tagit upp detta spörsmål och — mycket oroligt, synes det mig — slagit vakt kring klassläraresystemet.

Visst är det väl också så, att det för en klass i folkskolan är värdefullt för barnen — och det är ju deras intressen vi i första rummet skola taga hänsyn till — att de ha en huvudlärare i åtminstone flertalet ämnen, och någon ändring i det systemet vill jag inte förorda. Men jag vill erinra om att i flera av de större kommunerna, Stockholm och Göteborg t. ex., sedan lång tid tillbaka ett blandat system har fungerat, med klasslärare som huvudlärare och med speciallärare i olika ämnen, musik t. ex., som jag framför allt berörde i interpellationen. Jag tror att man på skolförvaltningshåll i dessa kommuner skulle betrakta det som en tillbakagång, om man inte i fortsättningen fick tillämpa ett dylikt system. Det är nämligen så, att det torde vara mycket sällsynt att en person är skickad att med samma framgång undervisa i så artskilda ämnen som å ena sidan modersmål, räkning och naturkunnighet, å andra sidan sång, slöjd och hushållsgöromål. Det rör sig ju här om alldeles särskilda fallenheter och begåvningar, och det är inte mer än rätt att man utbryter dessa ämnen och låter fackkunnigt folk taga hand om dem och även att man ger dessa mycket välutbildade fackmän en ersättning, som motsvarar deras kompetens. Jag hör till dem, som anse, att en lön närmast motsvarande folkskollärarnas är lämplig för dessa facklärare.

Som jag framhållit i interpellationens motivering skulle vårt kulturella liv berikas genom medgivande av statsbidrag åt speciallärare. Det finns bland modern ungdom ett levande intresse för musik, större kanske än hos tidigare generationer, och ett sådant sunt ideellt intresse skulle främjas genom den av mig föreslagna anordningen.

Svar på interpellation. (Forts.)

I lönehänseende råder också en mycket stor förbistring, när det gäller speciallärarna. Praktiskt taget alla äro underbetalda trots deras goda utbildning. Jag skulle i det fallet kunna ge flera exempel; jag skulle kunna tala om musiklärarna, som jag huvudsakligen gjort i interpellationen, men jag skall nämna en annan grupp av lärare, som jag särskilt haft anledning intressera mig för, nämligen dem som undervisa i hushållsgöromål, skolkökslärarinnorna, vilka verkligen äro förtjänta av statsmakternas uppmuntran. Särskilt på landet ha dessa det mycket dåligt ställt. I lägsta arvodesgruppen får en sådan lärarinna kr. 187: 50 i månaden. Det är sämre än vad ett hembitråde får i staden. I städerna få skolkökslärarinnorna, som tidigare haft ungefär samma lön som folk-skollärarinnorna, nu väsentligt lägre lön än dessa.

Jag är glad över att statsrådet i interpellationssvaret framhållit, att utbyg-gandet av den obligatoriska skolan nödvändiggör ett utbyte av klasslärare mot ämneslärare och att statsbidrag skola utgå till de senare, även om de inte av-lagt folkskollärarexamen. Det förefaller av formuleringen av sista delen av interpellationssvaret som om statsrådet för sin del är beredd att lägga fram förslag till 1947 års riksdag, och jag uttalar den förhoppningen, att han då med välvilja skall beakta de i interpellationen framförda synpunkterna.

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag vill instämma med den ärade interpellan-ten i hans uttalade allmänna önskemål om att man skall bättre tillgodose sång- och musikundervisningen i våra skolor, enkannerligen våra folkskolor. Det stöter ju på åtskilliga rent ekonomiska svårigheter, som här antytts, men jag tillåter mig då erinra om ett förslag, som redan delvis är publicerat och vars sista del kommer endera dagen.

Det är nämligen så, att jag har tjänstgjort som ordförande i 1942 års kyrko-musikerutredning, som i fjol avlämnade ett första principbetänkande, där man också behandlade frågan om musiklärarna, framför allt vid våra folkskolor och realskolor. I det sista delbetänkandet, som vi endera dagen avge och för vilket — det vågar jag redan här säga — vi etablerat ett som jag tycker mycket fruktbärande samarbete med 1941 års lärarlönesakkunniga, ha vi före-slagit, att i stället för att som nu ofta är fallet ha en organist och kyrko-musiker med liten tjänstgöring och lön därefter, och dessliques en musik-lärare som bara tjänstgör som timlärare och därför kan vara i ganska pressat ekonomiskt läge, skulle man kunna låta kyrkomusikern eller organisten som fyllnadstjänstgöring åtaga sig undervisning både vid folkskolor, kommunala mellanskolor och realskolor, alltså vid läroanstalter där sång- och musikunder-visningen inte är så omfattande att timantalet räcker till en självständig lärar-tjänst. Genom en sådan samverkan utökas möjligheterna för en hel del skolor att få mera undervisning i detta ämne, i den mån skolöverstyrelsens förslag om timplan för övningsämnena kan förverkligas, och det blir möjligt att skaffa lärare, vilket eljest vore omöjligt. Ty att undervisa i en skola, där det bara skall bedrivas sex à sju timmars undervisning i sång och musik, kan ju ingen leva på. Därför bör en sådan sammanslagning och samverkan kunna äga rum. Jag tror, att det skulle bli till ytterligare fromma för sång- och musikundervisningen i vårt land.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

*Svar på
interpellation.*

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Ekdahl frågat mig, huruvida

Svar på interpellation. (Forts.)

och i så fall på vilka vägar jag anser mig kunna åstadkomma en snabb lösning av de svårigheter, som föreligga för de kommunala yrkesskolorna i deras strävan att i tillräcklig utsträckning anskaffa tillräckligt kvalificerade lärarkrafter. I motiveringen för interpellationen har herr Ekdahl påpekat den stora betydelse, som en väl ordnad yrkesundervisning måste anses ha i nuvarande läge. I samband härmed har han framhållit, att statsbidraget till lärarlöner vid yrkesskolorna inte undergått en mot prisutvecklingen svarande förhöjning. Enligt interpellantens uppfattning hindrades härigenom utvecklingen av de kommunala yrkesutbildningsanstalterna.

Jag anser mig att börja med böra framhålla, att någon framställning om omedelbara åtgärder i den av interpellanten önskade riktningen inte förelegat i samband med behandlingen av det förslag till budget för yrkesundervisningen, som förelagts årets riksdag. Redan av detta skäl kan jag inte följa interpellanten, när han anser att en förbättring av statsbidragen bör ske redan från nästa hösttermins början. Härtill kommer, att riksdagen ju tagit ställning till berörda anslag för budgetåret 1946/47.

Jag har emellertid i olika sammanhang — senast vid besvarande av en av herr Persson i Stockholm framställd interpellation — meddelat, att jag har för avsikt att snarast låta verkställa utredning om en effektiviserad yrkesundervisning. Jag delar helt interpellantens uppfattning om värdet härav. I samband med denna utredning kommer givetvis frågan om statsbidragets storlek att tagas under övervägande. Intet hinder torde komma att föreligga för de blivande sakkunniga att föreslå en provisorisk höjning av statsbidragen, om de skulle anse läget vara sådant, att omedelbara åtgärder i detta hänseende äro nödvändiga.

Därmed torde jag ha besvarat den av herr Ekdahl framställda frågan.

Vidare yttrade:

Herr Ekdahl: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation.

Statsrådets upprepade löfte att »snarast låta verkställa utredning om en effektiviserad yrkesundervisning» utgör det positiva inslag i svaret, som jag har anledning att speciellt betyga min tacksamhet för, en tacksamhet, som givetvis måste stå i omvänd proportion till den tid, som kan hinna förflyta, innan denna utredning kommer i arbete.

Det är nämligen, enligt vad jag kan förstå, mycket hög tid att missförhållandena på detta område rättas till. Breddade möjligheter till yrkesutbildning av hög kvalitet måste utgöra ett livsintresse för vår nation. I diskussionen kring våra möjligheter att skapa ekonomiskt underlag för det socialpolitiska program, som den sittande regeringen gjort till sitt och som i väsentliga delar vunnit anslutning från praktiskt taget alla håll, spelar frågan om höjandet av produktionskapaciteten inom vårt näringsliv och därmed produktionseffekten per arbetande individ en mycket väsentlig roll, även och inte minst med hänsyn till den sammankrympning, som vi för nära liggande tider räkna med beträffande de produktiva åldersgrupperna. Ökad yrkesskicklighet — och i hög grad ökad — är faktiskt en av nycklarna till den utveckling vi äro beroende av, om inte vårt socialpolitiska framtidsprogram skall brista.

Med detta som jag nu sagt har jag velat motivera den hemställan, som jag i detta sammanhang tillåter mig rikta till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att inte vila på hanen, när de gäller den utlovade utredningens till- och igångsättande.

Jag tillåter mig sedan att ägna några ord åt det svar statsrådet givit på min fråga angående möjligheter för omedelbara åtgärder i form av provisoriska löne-

Svar på interpellation. (Forts.)

förbättringar redan från och med instundande hösttermin åt de kommunala yrkesundervisningsanstalternas lärarpersonal.

Det är givet, att framställning i denna riktning borde förelegat på ett tidigare stadium. Men den försummelsen råar jag inte för. Den kommunala yrkesundervisningen är inte min egen bransch, och jag har blivit inkopplad på frågan från kommunalt yrkesskolehåll först vid en tidpunkt, då möjlighet att väcka motion i ärendet vid denna riksdag icke längre förelåg. När jag efter moget övervägande ändå ansåg mig kunna våga och böra ifrågasätta av mig antydda provisoriska löneförbättringsåtgärder med sikte redan på läsåret 1946/47, utgick jag därvid från följande motiv:

Den kommunala yrkesundervisningen befinner sig i ett faktiskt nödläge. De behövliga kvalificerade lärarkrafterna erbjudas ett arvode, som icke står i rimlig proportion till vad de kunna erhålla i annan sysselsättning. Deras löneintresse i och för sig skulle emellertid aldrig fört mig fram på arenan så här litet burdust, även om det måste te sig orimligt, att när lönefrågor kunnat både provisoriskt och definitivt lösas för all annan personal vid statsunderstödda skolor, det just för denna personal skall behöva se så omöjligt ut. Men som sagt: lärarnas eget löneintresse är en fråga av underordnad betydelse i detta sammanhang, i synnerhet som alla de personer det gäller ha de bästa utkomstmöjligheter ändå i andra sysselsättningar. Men tusentals flickor och pojkar från hem, som sakna ekonomiska förutsättningar för att ge sina barn någon mera kostsam utbildning, få se sina möjligheter till denna i och för sig kanske åtkomliga yrkesutbildning tillbakasätta eller omöjliggjorda för varje år som går, innan de kommunala yrkesutbildningsanstalterna ges möjlighet att vid sig binda tillräckligt kvalificerade lärarkrafter.

Det gäller dock ett relativt obetydligt belopp. Hela det löneanslag det här är fråga om upptages i årets statsverksproposition till 3 350 000 kronor. De omedelbara förbättringar, som jag förutsatt såsom provisorisk åtgärd med sikte på läsåret 1946/47, skulle under inga förhållanden kunna kosta statsverket mer än något mellan två och tre miljoner kronor.

Statsrådet Erlander har vid flera tillfällen visat sig vara mäktig djärva grepp och friska tag. En hänvändelse till sakkunskapen bör när som helst och mycket snabbt kunna övertyga statsrådet om att jag inte flätat samman motiveringen i min interpellation med utnyttjande av lyriska överdrifter. Den fara, som det ligger i att låta den praktiska utbildningen i jämförelse med den teoretiska stå såsom på något sätt »minst gynnad nation» när det är fråga om statsbidrag, har statsrådet Erlander i upprepade offentliga yttranden visat en förståelse för, som — jag kan nog våga påstå det — varit större än vi tidigare varit vana vid från undervisningens högsta målsmän. I princip står alltså statsrådet, efter vad jag kunnat förstå, på den linje jag förfäktar i dag.

Jag har, herr statsråd, med tanke på allt detta vågat tro — och jag skulle gärna fortfarande vilja tro det — att det bör finnas möjligheter till en provisorisk lösning av de kommunala anstalternas för yrkesutbildning lärarfråga redan med sikte på läsåret 1946/47. De 3 350 000 kronor, som riksdagen har anslagit för stundande budgetår till dessa skolor och utbildningsanstalter för att ge dem medel att honorera sina lärare, är ju dock ett förslagsanslag. Jag undrar, om det kan föreligga några oöverkomliga hinder för ecklesiastikdepartementets chef att, i den utsträckning jag antytt, våga gå utöver dessa 3 350 000 kronor och än mindre några svårigheter att inför riksdagen försvara ett sådant steg.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Det är som interpellanten har sagt, att jag vid många tillfällen visat mitt intresse för yrkesutbildningen och dess praktiska linjer. Jag tror, att det ur alla

Svar på interpellation. (Forts.)

synpunkter är utomordentligt viktigt att vi få tillfälle till en upprustning för den praktiska utbildningen i detta land. Det råder inga delade meningar mellan mig och interpellanten på den punkten, men jag måste säga, som jag säger i interpellationssvaret, att jag inte riktigt kan följa interpellantens tankegång, när han kommer in på hur jag skulle gå till väga för att åstadkomma den här provisoriska löneförbättringen.

Interpellationen väcktes den 29 maj, alltså på ett ganska sent stadium. Om jag skulle velat välja de gamla vägarna och inte velat ådraga mig alltför stort misshag från konstitutionsutskottets ordförande, skulle jag då satt till alla klutar för att utarbeta en proposition i ärendet. Det är en invecklad fråga: den som läser bestämmelserna ser, att det finns en mängd olika paragrafer om hur rektorstjänster, föreståndarinetjänster, timlärartjänster o. s. v. skola avlönas, en mängd olika paragrafer som jag inte kan på rak arm. Därför skulle det dröjt en tid. Jag tror, att det vore tekniskt omöjligt att, på grundval av ett initiativ, som togs den 29 maj, förelägga årets riksdag ett förslag i ärendet.

Då säger interpellanten, att departementschefen nu har till sitt förfogande ett förslagsanslag och att han kan ta det förslagsanslaget och ändra grunderna för statsbidrag. Ja, det gläder mig att jag fått anseende att vara djärv till min natur. Jag tycker själv att jag är försiktig, men om jag nu är djärv, tror jag inte att jag skulle få användning för min djärvhet länge på den post, där jag nu sitter, om jag sedan jag i januari för riksdagen lagt fram grunder till bidrag för yrkesundervisningen, skulle komma och säga att nu, sedan jag lurat av riksdagen ett förslagsanslag, kan jag låta bli att ta hänsyn till de grunder som underställdes riksdagen. Om jag skulle följa interpellantens råd, tror jag, som sagt, att jag rätt snart finge sysselsätta mig med andra ting än att sitta i regeringen, sedan konstitutionsutskottet företagit sin granskning av mitt fögderi. Jag har den största villighet att göra vad jag kan på det här området, men jag har också stor respekt för de regler, som Kungl. Maj:t har att iakttaga, när det gäller att behandla den mäktiga institution, som heter Sveriges riksdag.

Herr Ekdahl: Herr talman! Det här låter hemskt. Är statsrådet Erlander så bunden av de direktiv, som föreligga för dessa lönefrågor, så är ju saken omöjlig att ordna för nästkommande budgetår, det förstår jag.

Jag måste säga, att jag inte fattat saken så, men jag får böja mig för statsrådets syn på frågan och således konstatera, att den framtöt jag gjort måste sikta på en framtid, som ligger längre bort än nästkommande läsår. Jag var, som sagt, från början av en annan uppfattning än den som statsrådet här företräder, och jag har satt saken på sin spets med berätt mod, därför att jag ansett det vara värdefullt, att de som äro intresserade i denna fråga finge klart för sig, att statsrådet Erlander anser, att det författningsmässigt inte finns någon möjlighet att göra någonting i frågan för nästkommande budgetår. Därmed få vederbörande låta sig nöja och hoppas på åtgärder i den framtid, som ligger inom räckhåll.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 20—22, statsutskottets utlåtanden nr 203—206 och 209—211, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 3 och 4, bevillningsutskottets betänkanden nr 40 och 41, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 56—62, första lag-

Svar på interpellation. (Forts.)

utskottets utlåtanden och memorial nr 46—48, 50 och 51, andra lagutskottets utlåtanden nr 31, 32 och 37—42, jordbruksutskottets utlåtande och memorial nr 70 och 71 samt första särskilda utskottets utlåtanden nr 1 och 2.

§ 6.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **andre vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att å morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden främst måtte uppföras jordbruksutskottets utlåtande nr 70 och därefter första särskilda utskottets utlåtanden nr 2 och 1 i nu nämnd ordning.

Vidare hemställes, att konstitutionsutskottets utlåtande nr 21 och första lagutskottets utlåtande nr 46 måtte uppföras närmast efter bevillningsutskottets betänkande nr 40 samt övriga ärenden i den ordning de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölles.

§ 7.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 525, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om ökat statligt inflytande inom sockerindustrien.

Enär andra kammaren den 15 innevarande månad vid behandling av sitt andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 17, i anledning av två i samma ämne väckta motioner, nr 6 och 303, fattat enahanda beslut som det, vilket nu blivit kammaren delgivet, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen, att delgivningen icke skulle föranleda någon kammarens åtgärd.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion om bibehållande av den statliga priskontrollen m. m.

§ 9.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bankoutskottet:

nr 12, angående regleringen för budgetåret 1946/47 av utgifterna under riksstatsens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslagen till allmänna indragningsstaten;

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 34 och 56 §§ förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor; och

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för vissa befattningshavare vid skogsvårdsstyrelserna jämte en i ämnet väckt motion; samt

från jordbruksutskottet:

nr 372, i anledning av väckta motioner om utredning angående statligt stöd åt seminiföreningar för nötboskap;

nr 346, i anledning av väckta motioner om utbetalning av premier till fiskare för viss trålsill som fiskas i Nordsjön;

nr 347, i anledning av väckta motioner om rätt för landskommuner att övertaga byggande och underhåll av enskilda vägar och broar; och

nr 348, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1946/47, såvitt angår jordbruksärenden.

Vidare anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1946/47 till fångvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för anordnande av skolmåltider jämte en i ämnet väckt motion;

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kapitalinvestering i värnpliktslånefonden för budgetåret 1946/47;

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående markbyte med Hälsingborgs stad;

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för mästerlotsen P. O. Kolberg och lotsen F. H. Pettersson från viss ersättningskyldighet till kronan;

nr 344, i anledning av väckt motion om utredning angående utbyggnad av kommunikationsnätet i norra Värmland;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1946/47 till skolor tillhörande harna- och ungdomsvården jämte i ämnet väckta motioner.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.22 em.

In fidem
Gunnar Britth.
